

Almir Duraković

PRIJATELJ X

/roman/

BIHAĆ, 2019.

Autor

Almir DURAKOVIĆ

Izdavač

“GRAFIČAR” Bihać

Lektor

mr. sci. Dženana SELIMOVIĆ, prof.

Recenzenti

Vehbo POPARA, prof.

Pogovor

Sandra DRETAR FRANÇOIS

Grafička priprema i štampa

“GRAFIČAR” Bihać

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

821.163.4(497.6)-31

DURAKOVIĆ, Almir

Prijatelj X : roman / Almir Duraković. - Bihać : Grafičar,
2019. - 231 str. ; 21 cm

ISBN 978-9958-781-92-6

COBISS.BH-ID 27033094

1. DIO

„NOĆ“

PROLOG

I oni su uspjeli. Mi nismo. A tako smo težili tom uspjehu. Osvrtao sam se ne bih li ugledao ikakvu okosnicu oko koje bih omotao svoju priču, ali je nema. Nema nikakve sfere oko koje bih optrčao jedan krug, pa stao i prebrojao svoje korake. Tražio sam njenu veličinu da obuhvatim svoja vjerovanja, ali je nisam našao. Onda sam pokušao da se krećem po putokazima do kraja, do onog nečeg što će me vratiti na početak da ponovim sve što iz prvog puta nisam uspio. Kad su se svi putokazi poklopili i pretvorili u jedan koji mi govorio da ne postoji put do kraja, ustuknuo sam i shvatio besmisao traganja. Pokušavao sam vas naći bez obzira na obeshrabrenja koja su mi imputirana svaki put kad sam se obrezao u potragu. Znao sam da ste tu negdje, kružite plazmom i čekate svoj trenutak, čekate nekog da vam dâ lekcije koje prije samog izlaska, morate naučiti. Tu ste negdje, nerođena djeco, osjetim vaš miris.

Znam da u nekom malom zavlačku kosmosa, na repu nečeg što se zove galaksija, negdje u prikrajku, vi čučite i čekate svog učitelja da vam prenese znanje bôla da se naučite njemu suprotstaviti. Ne vidim vas još uvijek, ali znam da slušate, poslušajte me onda. Ne vadite notese, ne vadite olovke, ne hvatajte zabilješke. Pamtite i urezujte zapamćeno u sve slobodne površine vaših stremljenja i neka vam zapamćeno uvijek bude najjači adut u vašoj budućoj borbi. Bol je jaka onoliko koliko joj dozvolite da se raširi, koliko joj date da prospere svoje tekućine. One preplavljuju sve površine po kojoj su prosute. I na površini tog fluida ona se definira, prerasta u svoje različitosti u kojima, svaka ponaosob, želi boljeti jače i bolnije, pa čak i od same osnove. Nâs je, nerođena djeco, boljela jedna druga bol, neka jedinstvena bol u kojoj se uravnoteženje nije moglo naći. Stremila je prevagnuti na svoju najbolniju stranu. Uspjela je u tome. Boljela je do

temelja svoje definicije, do dubîna u koje se ne zalazi ako niste naučeni da koristite svjetlo. Postoje dvije bôli i uvijek, u njihovoj beskonačnoj utrci za boljim poretkom, prva drugu stigne. Kad se sustignu, tad ih prepoznajte i razdvojite! Onu prvu odvucite na rubove svoje forme i otrpite je snagom razuma. Brzo će te je savladati koristeći sva podarena oružja koja će se sama otvoriti kalauzima vašeg uma. Ovu drugu samo najjači pobjeđuju. Ona je skrivena, ne pokazuje se tako otvoreno, ne izlazi na bojišnicu svojom prepoznatljivošću. Ona se traži u beskonačnim manipulacijama koje morate naučiti koristiti da biste je u konačnici uhvatili. Dubite po svojim dubinama u potrazi za njom, koristite svjetlo vaše mudrosti da je raskrinkate na tom dnu. Kad je nađete, upitajte ko ju je poslao, ko je od nje napravio to što jeste! Mučite je snagom svog opredjeljenja sve dok ne progovori, sve dok vam, nerođena djeco, ne otkrije svoje porijeklo. Onda se dajte u potragu za otkrivenim. Kad njih otkrijete, njih na poseban način dokusurite, ne ostavlajte im ni mrvice nade da bi se mogli izvući iz vaših neokaljanih kandži. Vječno zatrите njihove učinke i ostavite taj bastion nepremostivosti onim novorođenim poslije vas. Prepoznatljivost je ključna. Taj uzročnik je infiltriran u prostor i prosipa svoj genotip gdje god stigne. Mi ga nismo znali prepoznati, niko nam nije uspio dati bilo kakvu natuknicu da ih na vrijeme razotkrijemo. Zato smo i izgubili našu bitku.

Sve je počelo tako bezazleno. Omasovljene prostora u podjednakim dimenzijama se odigravalo tu, tik pored nas. Fiktivna naslijeda su dominirala nad različitostima naših ubjedjenja i nisu ostavljala nikakav prostor za izbjegavanja. Svaki naš korak kojeg smo pokušali napraviti, udarao je tačno po sredini te strukture. Kad smo pokušali skrenuti s putanje, naišli smo na promjenu polariteta i vraćeni smo na pokušaj. A onda, shvativši da demoni naslijeda dominiraju, odustali smo i od njih. Preostalo nam je samo prepoznavanje njihove istine

koju nismo htjeli uočiti jer to nije bila naša istina. Ta istina nam je nametnuta, protkana nekim nitima pobačaja generacije koja to nije htjela priznati. Onda je počela stvarati neke nove istine, a nametali su ih svakim svojim činom. Stvarali su iluzije o arealima dosljednosti koje nisu znali suvislo objasniti. Mi smo se samo smijali tim nastojanjima, klasificirajući ih kao težnju nedoraslosti da se popne na ramena odraslih, da se stavi u istu ravan sa razumom koji je nama dominirao. I kad su shvatili da je njihova percepcija realiteta toliko skučena počeli su je širiti omasovljenjem. A kad je masa krenula u pohode, mi smo ostali zatečeni količinom mržnje i pohlepe kojima je ista bila nagrađena. Bez obzira koliko smo intelektualno dominirali nad beskrupuloznošću njihovih māsa, počeli smo se povlačiti pred tim hordama. One su gazile sve pred sobom ne ostavljajući nikakve tragove činjenja, vješto su brissale djela i prodirali sve dublje i dublje među nas u nadi da će nas odvojiti od stada i izbrisati naše preostale otiske. Počeli smo se povlačiti prema jedinom preostalom djeliću teritorija koji je bio slobodan i dovoljno velik, da nās nekolicinu, primi pod svoje okrilje. U tom bijegu izdizali smo se na prste ne bismo li se prepoznali, ne bismo li se dozvali i oformili garnituru spremnu da osnuje koloniju. Izgurivali su nas na toj pozornici prevlasti između primitivizma i gluposti, s jedne, i razuma i mudrosti, s druge strane. Dočepali smo se tog komada slobode, oformili koloniju u kojoj su se mudrost i znanje vrednovalo kao osnovni postulat bivstvovanja. Podigli smo barikade oko sebe satkane od imaginarnog magnetizma proizvedenog našim mislima. Horde su se zaustavile na tom štitu. Nisu znale kako da prodru u dubinu naše kolonije i raspu se kao virus među nas. Znali su dok god postoje neki poput nas, njihov opstanak je u ovoj besmislenoj igri nemoguć i neodrživ. Napravili su opsadu iz koje se bilo teško probiti. Mi nismo ni pokušavali da se probijemo, nego smo samo još više ojačavali naš štit u nadi da će biti dovoljno velik da ih zaustavi. Smatrali

smo da je naš univerzalni habitat dovoljan da ih zadrži i da od opsjedâča napravi opsjednute. Nismo shvatili koliko ih je njihovo neznanje uzdizalo na toj niziji poniznosti, razum i vjerovanje su im postali najveći neprijatelji. A to je bilo naše jedino oružje. Njihova borba za infiltriranje u naš prostor i naša odbrana trajale su dugo, toliko dugo da su nam se počela mijesati sama vjerovanja u snagu naše pameti. A onda smo počeli shvatati da je razum savladan, da ga moramo zakopati do nekih boljih vremena u kojima će se neki novi habitatati početi stvarati. Počeli smo skicirati mapu za pronalazak tog artefakta koji će biti ostavljen vama, još nerođenim. Kad smo je iscrtali, iscijepali smo je na onoliko dijelova koliko je svako od nas mogao ponijeti. Spustili smo most i otvorili vrata. Upustili smo ih. Sve su odmah srušili, popalili su svako dostojanstvo kojim je prostor bio preplavljen. A kad više nisu imali šta srušiti i zapaliti, zapalili su most za sobom u nadi da se nikad više sličan habitat neće oformiti. Ali za jednu ključnu stvar nisu znali i tu je vaša šansa, još nerođeni. Taj zakopani razum samo čeka da bude otkriven, ponovo preuzme ulogu pokretača i stvaraoca i bude atribut za sva vaša nastojanja za boljim i mudrijim. Kad nađete sastavnice pocijepane mape koje leže negdje duboko u vama, iskopajte taj artefakt. A onda krenite u kontranapad s razumom kao prethodnicom, omasovite se u hodu, pronađite se u samoj borbi i hodajte do krajnjeg cilja. Dokusurite te bestidnike koji su vladali! A kad ih potučete do koljena, ostavite nekoliko njih kao primjere budućim novorođenima da ih znaju na vrijeme prepoznati. Pokazuјte ih na časovima historije kao evolutivni promašaj da nikad više ne iziđu na megdan i infiltriraju se u prostor i među vas, novorođeni! Iskopani razum stavite na pijedestal vjerovanja, na uzvišeno mjesto među jednakima, da vas ideologija mudrosti odvede na neke nove i ljepše horizonte.

I

Noć je. Užasno je hladno. Zima nikako da popusti. Ko zna koliko je ispod nule. Vatra tinja, ne pomaže nam, ne grijе. Tek kad se nadviješ nad nju. Grozno. Dim ispunjava svaki kubni centimetar zraka koji nas okružuje. Suze nam oči od dima, ali ne mijenjamo poziciju. Nemamo kuda. Zatvoreni u taj prostor ostajemo i čekamo. Zemunica. Odozgo nas štiti nekakva ispučala folija po kojoj se lasice i miševi zaganjavaju i razbijaju tišinu, a preko nje krovište od oblovine koje ima više psihološki nego zaštitnički karakter. Četiri kvadratna metra koja odišu jadom i bijedom. Poluprazna luča nam osvjetljava prostor, intimno, kao u nekom bordelu. Atmosfera očaja dominira, svi smo ostavljeni svojim sopstvenim mislima. Nekim nedovršenim i nedokučivim mislima, mislima koje su sve, samo ne istinski naše. Te su misli drugačije, starije, iskusnije. Svi šutimo i čekamo naređenje. U sredini zemunice bubenjara od lima s dimnjakom koji je puštao dim na sve strane. Vatra je gorjela nekim čudnim intenzitetom, nikad dovoljno jako da nas ugrije. I boja tog plamena bila je drugačija od lijepo narandžasto-crvene boje vatre. Gospodarila je modroplava nijansa koja je pojačavala osjećaj hladnoće. Na polovini zemunice improvizirani kreveti od prastarih i ubuđalih dušeka i čebadi, postavljeni na gnjile palete koje su vječito plivale u mulju. Sve je odisalo prljavštinom. Na pijadestalu poljski telefon. Najvažniji element rova. Zeleni, željezni telefon određuje naše sudbine i odlučuje o životu i smrti. Koja ironija! Cober ubacuje drvo u vatru. Još više dimi. Sve je mokro, od poda do najlona. Blatnjava stražnjica upija svaku kap vode iz blata kojom je rov natopljen. Čekamo. Nemamo kud.

Sjedim skučen, omeđen veličinom svoga tijela nastojim se proširiti po prostoru. Tijelo uspijeva, ali um još ne. Strah me od same pomisli da ujutro krećemo u neki napad, ne znajući

više šta napadamo, koja je svrha i jesmo li uopšte na pravoj strani kovanice. Misli su nedokučive čak i za mene, postavljam sebi pitanje da li sam uopšte tu, u toj dimenziji koja me ograničava i karakterizira. Pokušavam sve podvesti pod strah koji je neminovan i tako se utješim.

– Znači, još uvijek sam normalan čim se bojim?!

Zar sam doveden u situaciju da mi takve misli budu utjeha? Izgleda da jesam i zadovoljavam se time. Ipak nešto u moru ničeg.

Fiki pjevuši nepoznatu pjesmu i čisti nišan svog mitraljeza. Opasan redenicima koji se protežu od vrata do kukova, izaziva strah od pogleda. Na glavi crna, pletena kapa, velika taman toliko da mu prekrije uši. Na njemu maskirna uniforma isprljana od krvi i blata i ručne bombe na opasaču. Pogled mu je zamućen i tup dok pokušava krpom pogoditi centar mitraljeza. Bore na njegovom licu osjenjene su nekom mističnom sjenom. Utori i svjetlo se preklapaju, kreirajući niz korita koja vode u istu tačku, u prazninu koja nas okružuje. Ubijen je taj pogled. Ostala je samo mrena vremena u očima koje su imale još puno toga za reći. Otprije se sjećam tog pogleda. Svjetlucav, ozaren nekom vječnom nadom koja ne može utihnuti pred njim. Pogleda kojeg pamtim više nema.

– Dodaj mi tu čuturu! – prekide šutnju i nastavi gdje stao.

Fiki je najmlađi među nama. Priklonio nam se i ostao u skupini. Nije se pokolebao ni onda kad smo izgubili Aniju, Džoa i Nunu, ostao je među nama i prati nas u stopu. Kad je sve počelo, bio je dječak. Dolazio bi kod nas kad bi ostao bez cigara ili novca, a potom nestajao u ljetnoj noći. Mi smo stajali u grupi ispred hotela i slušali muziku lokalnih izvođača, a on bi samo utrčao, uzeo i nestao. Opet bi se vratio i tako redom. Uvijek je bio prisutan tu negdje. Volio sam ga, imao je mangupski duh koji ga je obilježavao i naglost koju je krio. Prepoznao sam to otpočetka, tu dijametralno suprotnu energiju koju je posjedovao. Uvijek je bio pri ruci. Volio je

ići sa mnom i bendom na naše koncerте. Vodili bismo ga sa sobom kao nekog ko je od koristi. Uvijek se petljao oko kablova i instrumenata, stalno je dirao moje gitarske papuče, a pogotovo Coberov bubanj. Stalno sam mu davao neke zadatke, da mota kablove i slaže ih u kutije, mikrofone, stalke... Sve je to činio perfektno kao da je želio dokazati svoju odanost.

Jednom smo ga vodili na more. Zadnje more u skupini prije rata. Koliko je samo sretan bio. Okupio bi sve svoje vršnjake i pričao im o tome, a ovi bi ga pomno slušali i zavidjeli što je upao u skupinu privilegiranih. On im je lagao o svom hijerarhijskom mjestu među nama, o tome kako je bitan u konstalaciji skupine. Curice bi ga opkoljavale, a on bi ih, onako mangupski, ignorirao, što je ovima davalo još više podstreka da ga osvoje. Došli bismo na zacrtano mjesto i on bi se odmah dao na posao sklapanja šatora. Sve bi sam montirao podižući pogled prema nama u nadi da ćemo dati znak iščuđavanja na postignuto. I kad bi završio, cijeli taj dan bi svakog ponaosob vukao za rukav za bilo kakvu pohvalu. Navečer bi otisao do prodavnice, pokupovao stvari za predstojeću noć i jutro. Bio je savršeni mali od palube. Voljeli smo ga. Bio je neizostavan.

– Nema više vode – reće Pele zureći u vatru koja tinja.

Pele. Odlikaš koji je bio oličenje razboritosti. Doktorsko dijete. Bio je dječak kakvog bi svaka majka poželjela, miran, povučen i tih. Nije se isticao mangupskim ponašanjem tinejdžera, isticalo ga je njegovo znanje. Od matematike do muzike, u svemu je bio najbolji. Zalizane kose, uredne odjeće, sveske bez “ušiju” i svakojakih škrabotina po njima, crnoput, bucmaст. Mangup u duši, u onom iskrenom dječijem svjetlu, bez pretjeranih pokreta i rečenica, uvijek sabran u zbiru savršenog i tačnog. Pravi sinonim za nedostiznost. Stanovao je u zgradi preko jarka, na odjeljku velike rijeke koji je služio za pokretanje turbine na maloj elektrani u zabačenoj mahali. Često sam ga viđao u dijelovima grada koje smo pohodili. Nekako iznad, u klasi dječaka koji su se isticali i uvijek stajali

u prvim redovima na štafetama mladosti, u svakojakim povorkama, stajao je i on, nemetnuto. To mu je jednostavno priličilo. Danas ga ne mogu zamisliti u bilo kojoj drugoj ulozi. Iza te maske savršenstva, krio se dječak kojem je, istinski, falila ta jednostavnost koju smo posjedovali, da malo pobegne u drugu stranu svakidašnjice, osjeti dodir ulice i bol poderanih koljena, prljavih nokata od neumornih dječijih igara i bezbolnih tuča neshvaćenih dječaka. Oči su ga odavale, one oči iz kojih možeš pročitati osjećaje, iskrene, caklaste ili suzne, svejedno. I danas je ta caklina prisutna kao i u svima nama. Neuništiv je mangupluk u njima, to se, jednostavno, ne da ugasi.

I prije smo se viđali, možda i razmijenili koju riječ, ali pravo upoznavanje desilo se u školi gitare kod časnih sestara. Ja sam došao naknadno, a on je već bio stari član te družine. Bio je klasu iznad u hijerarhiji sistema, najbolji od svih, omiljen od sestara, a omražen od ostale djece od koje je bio bolji. Dječija zavist je potiskivala drugarstvo kod većine, kod mene ne. Bio sam zadriven tim umijećem sviranja, savršenstvom sklada. Melem za uši. Virtuoznost dječijih prstića koja su se igrala s kombinacijama polja i šest žica, oduševljavala je, gubio se smisao nepojmljivosti nemogućeg. Tad smo shvatili da je moguće, da ćemo i mi moći. Pele je bio zamjena za Cobera u trenucima, onim ili ovim, kad Cober nije mogao svirati. A bilo je i takvih trenutaka. Da, zamjena za Cobera, na bubenju. Za Peleta, savršenog dječaka, bilo je sasvim svejedno koji instrument svira. Nama nije, molili smo se da ne pokaže interesovanje za gitaru, jer bi u protivnom, mi gitaristi, Ani i ja, odmah mogli tražiti neku drugu ulogu ako bi se on dočepao gitare. Sunčan je dan. Proslava najvećeg praznika u tadašnjoj zemlji. Zajedno sa zvijezdama tog doba, pozvani smo da svojom svirkom uveličamo proslavu. Stadion. Mnogo prisutnih. Počinjemo. Bez monitora, ne čujemo sami sebe, a pogotovo ono što sviramo. Gledamo se, lovimo akorde na bini, a Pele udara ritam. Udarac tih palica vodio nas je tog

dana. Iako „gluhi“, odsvirali smo savršeno. Ritam doba nas je vodio, nismo mogli biti slijepi pored osjetila, vodio nas je prema prostranstvima našeg budućeg sjećanja, korakom pravednika, udarcima dječaka iz zgrade.

– Trebalo bi otići po vodu – reče Martin i nasloni svoju pušku na zid zemunice.

Onda sjede na krevet i poče masirati koljeno prepuno gelera. Na njemu čohane hlače umašćene drnčom, podvrnutih nogavica ispod koji su se nazirali priglavci. Bajonet mu za pasom, okačene bombe tresu se svakim njegovim pokretom i teže da ispadnu. Mi oguglali, ne obaziremo se više na to. Bitno je da smo živi. Dječak ulice. Rano je ostao bez oba roditelja, još dok smo bili školarci. Ostavljen je nani da ga odgaja, ali u odgoju su učestvovali svi naši roditelji. Bio je iz ugledne familije koju je jedna nesreća naprasno uništila. Imao je stariju sestru Laticu u koju je svako od nas bio zaljubljen. Posmatrali smo je navečer kako špalira korzom i uzdisali za njom kao kerovi za koskom, bila nam je nedostizna i daleka. Martin je bio svačiji, poznavao je svakog i sve moguće mutne i čiste likove, sve kanale kuda bi se mogla proturiti bilo kakva roba sumnjivog ili manje sumnjivog porijekla, mešetar, znalač. Proturio bi markirane majice ili farmerke u periodu kad je to za svakog bilo nemoguće, nabavio bi starke ili tražene video igrice iz izvora samo njemu znanih, prodao bi sve što se prodati moglo. Vrlo mlad je naučio životne lekcije i to ne svojom krivnjom. Pred Novu godinu smo prodavalici čestitke na gradskom trgu. Postavili bismo nekakav improvizirani štand i pustili muziku iz prastarog kasetofona. Bili smo glavna atrakcija među prodavačima. Zarađeni novac potrošili smo skupa na provod i pjanke.

Hajde Martine, uzmi taj kanister i siđi do bunara – reče mu Cober.

Cober je bio imaginarni vođa naše skupine i to otkad za sebe znam. Plijenio je svojim izgledom i mudrošću. Ostavljaо

je dojam mačo tipa, onako visok i markantan. Ali suština je bila drugačija. Stanovali smo u istoj zgradi i dijelili iste interese odmalena. Bio je krupan, znatno krupniji od mene i stalno se suprotstavljao svakojakim nepravdama. Volio je muziku tako da smo osnovali bend u kojem je Cober svirao bubanj. Još odmalena smo kuburili s instrumentima i dovijali smo se na svakojake načine. Cober je moj vječiti oslonac. Onda, kad mi ostali imamo apsolutno različite stavove o pitanjima koja se svega tiču, on je rezultanta koja nas veže, bajpas koji povezuje naizgled nespojivo, sabur duše i misli sabran u jednom čovjeku. Eksplozivan, ekspeditivan, pokretač, optimist. Pogon. Bez njega bi sve bilo drugačije. Oduvijek je znao balansirati, između nekada nepremostivih stavova – nas u bendu i nas u životu, pogotovo mene i Anija. Ali znao je da tako funkcioniramo, naša je kreativnost kipuća i neko je mora ohladiti. On je preuzeo tu ulogu. Njegova pojava puno govori o nama, o jednoj generaciji koje se plaše i guraju je na marginu. Govori o istinskim i iskrenim revolucionarima koji dižu nešto drugo osim koraka u šetnji, patriota realnog. U našim očima on predstavlja prototip svih nas, glasnogovornika jednog doba i kad priča, ali i kada šuti. Izgubljen, kao i mi, između dva svijeta – primitivizma koji nas okružuje i nažalost vlada, i one djece koja nisu moralna preskakati periode upoznavanja s dijelovima doba da bi po rođenju došli do danas. On vješto balansira između ta tri svijeta, nas i nas, nas i njih i njih. Preuzima odgovornost koju zahtijevaju prilike u kojima se nađemo i pomaže nama da lakše hodamo po rubu. To je naš Cober.

Garaža, ozvučeni po prvi put, sviramo. Publika zuri, komšiluk ne shvata, prolaznici zapinju. Nije važno, važni smo mi i ti trenuci.

Martin se bez riječi podiže, uze kanister i ode. Cober otvorí konzervu govedine i nožem poče rezati komade. Jedan doda Fikiju, drugi meni, treći Peletu. Sjedi onako markantan na maloj skemliji koja je nestala ispod ove ljudske gromade.

II

– Sjećaš li se Amko kad smo kao dječaci krali onaj najlon od Muhameda Talijana da napravimo opnu za bubanj, sjećaš li se tog Talijana? – upita me Cober stružući nožem po rubovima poluprazne konzerve.

Nismo imali instrumente nego smo ih pravili. Kućne ladice su poslužile kao trupovi za gitare, ribolovni silk kao žice, a za vrat... ne sjećam se više. Ali se sjećam bubenja. Od poznatog staklara iz centra grada dobivali smo prazne kutije za kit koje su služile kao okviri za dijelove od bubenja, a da bismo proizveli bilo kakav zvuk, zatezali smo najlon preko obruča kutije. Činele su bile poklopci lonaca, a palice poprečna letvica ofingera. Najlon se stalno otezao pod naletima udaraca te letvice, a uzgred rečeno, i pucao pod udarcima. Onda kradi najlon, opet zateži i ko zna koliko puta tako. Ali to su bile naše gitare i naš bubanj. U to vrijeme bili smo više scenski, nego muzički opredijeljeni. Da se ne lažemo, nismo znali svirati. No, stalno smo učili od bendova tog doba. Nismo imali ni ime za bend, nego smo se zvali svakako, svaki dan drugačije u zavisnosti od raspoloženja i inspiracije. Vježbali smo u vešeraju, dok nas najvjerovatnije zbog buke koju smo proizvodili, Kućni savjet nije izbacio. Nismo se selili daleko – na tavan iste zgrade. Bilo je hladno i mračno, ali nas je grijala ta atmosfera usplahirene djece koja svaki dan pokušava da proizvedu bilo kakav suvisli ton, a poslije i muziku. Tavan su posjećivala sva djeca iz zgrade, živjeli smo za trenutke kad ćemo "svirati". Činele ili poklopci lonaca su visili na gredama krovišta kao meso u fazi sušenja, a uz bubenjara je uvijek morao stajati pomoćnik koji ih je lovio poslije udaraca. Danas znam da postoje crash, ride, china i inni tipovi činela različitih dimenzija, ali tada sam znao samo za poklopce lonaca i umjetnost njihovog otuđenja iz kuhinje, bez da se u kratkom vremenskom roku, njihov nestanak

otkrije. A onda bismo se tako “navježbani” popeli na garažu koja je stršila u dvorištu zgrade i bila neplanski napravljena za jednog od vođa tog doba, sa svim pratećim rekvizitima. Gestikulirali smo muziku, držali koncert pokreta zabavljajući okupljenu masu u redu za kino karte. Svake subote smo ponavljali taj ceremonijal i već smo postajali prepoznatljiviji od Bruce Leejevih filmova koji su se emitirali u kinu. Zato je važan taj Talijanov najlon.

– Kako se ne bih sjećao, pa to je bilo još dok smo u osnovnu školu išli – rekoh ne razmišljajući o odgovoru.

Muhamed Talijan je bio visok starac, gracioznog i gospodskoghoda. Svojom pojavom je izaziva ostro hipoštovanje i kod odraslih, a kamoli kod nas djece. Uvijek uspravljen, hodao je našom ulicom s fokusiranim pogledom prema naprijed kao da ga nije doticala okolina. Kad bi Muhamed Talijan prolazio, sakrili bismo se u ulične zavlačke. Bojali smo se te stroge pojave iako nam se nikad, na bilo koji način, nije obratio. Još pamtim njegove guste obrve nakošene taman za onoliko da mu lice bude vječno namrgođeno.

– Koji je to starac bio, govorio je pet jezika, pa bi nane kod njega dolazile da im prevede dokumente koje su im slali sinovi iz vana – nastavi Cober.

– Otkud ti Talijan naumpade? – upitah ga iznenađen pričom o liku koji je pao u zaborav.

– Mah, onako, vrtim taj film iz djetinjstva pa mi on dominira tom slikom – odgovori Cober

– Uhvatio nas je Talijan kako krademo, ha, Bože, jesmo tad bježali kad nas je zaganjao – nastavih uz gromak smijeh.

– Ha, ali uhvatio nas je, i to Anija koji je sve odao i onda smo mu morali iscijepati sva drva koja su tim najlonom bila prekrivena – reče Cober.

Martin s vodom uđe u zemunicu.

– Uh, što je hladno, bojao sam se da voda u bunaru nije smrzla, ali dobro je, a ko vam je taj Talijan? – upita nas spuštajući kanister.

– Ma jedan starac koji je stanovao ulaz do našeg, govorio je puno jezika pa ga nazvali Talijan – odgovorih mu.

– Ah, taj Talijan, pa njega je znao čitav grad. Ters starac. Pričala mi je nane da mu je otac odnio jedan dokument da ga prevede, a ovaj ga hamam istjerao kad je video od koga je – nastavi Martin.

– Kakav dokument? – upita ga Pele koji se uključio u razgovor.

– Mah, babo nije platio neki račun dok je radio u Njemačkoj pa mu došle opomene na kućnu adresu, a Talijan mislio da je kriminalac čim je video žutu kovertu i skoro ga je izbacio iz stana. Otac ga je jedva ubijedio da prevede – reče Martin i sjede na krevet.

– Dobar je taj Talijan bio – završi Cober i doda Martinu komad govedine.

Luča dogorijeva. Svjetleći mehanizam, ručno napravljen od obične male tegle čiji je poklopac bio probušen, a kroz njega provučena špaga koja je svojim krajem bila uronjena u nasuto gorivo. Pele se podiže, dohvati petrolej i poče je puniti. Pogledao sam prema gore i naumpade mi struja, obična struja. Bože, kako se čovjek može na sve naviknuti! A zašto je nama sve ovo trebalo? Da se nađemo na stranputici koja vodi samo u jednom pravcu. Nemogućnost da djelujemo izjeda. Ostavljeni na marginama čovječanstva, pokušavamo samo da se odbranimos i preživimo. Noć je trajala. Zašutjeli smo. Svi smo samo sjedili u zadimljenom prostoru obasjani nedovoljnim svjetлом. Naše sjenke su mirovale, nisu plesale neartikulirane plesove po zidovima, nego su se prelamale u neke neobjasnive forme iscrpljenosti. Svjetlo je postojalo, ali nedovoljno da nas opere od smrada koji nas je preplavljivao,

nije bilo dovoljno jako da nam obasja zjenice. Samo smo sjedili i čekali.

– Sjećaš li se, Amko, kad smo prije rata sjedili u onoj bašti i slušali onaj bend što je svirao dobro poznatu muziku? – upita me Martin podižući kanister s vodom.

– Naravno, uh, kako smo se onda napili – odgovorih.

– A sjećaš li se kad nam je prišao onaj čovjek i pitao zašto pjevate kad se gine nedaleko od vas? – upita me ponovo Martin.

– Sjećam se – odgovorih.

– Zašto smo onda pjevali? – promumlja i nasu sebi vodu u limenu posudu i nekontrolirano je nagnu tako da mu se voda poče slijevati niz torzo.

– Zašto smo pjevali?

Živjeli smo u zgradu u kojoj je bila smještena poznata gradska mesnica koja se nalazila odmah pored monumentalne džamije. Bila je pravougaonog, jednoličnog oblika s običnim, dvovodnim krovom bez imalo kreativne ljepote. Ulaz II te zgrade bio je presudan u svemu, jer tu smo bili locirani mi, „djeca iz drugog ulaza“, haustorčad. Prvi sprat ulaza II bio je za izbjegavanje. Morali smo protrčati stepenicama do drugog sprata izbjegavajući Milku, ženu u poznim godinama, čiji je horizont završavao na simsu zapadnog prozora. Prekoputa njenog stana bilo je skladište ili kancelarija nečeg što se zove pisani medij. Bio je to loš pisani medij. Na drugom spratu započinju priče.

Dvojica braće, blizanci – Almir i Samir. Ovaj prvi miran, povučen, tih, drugi naš rang, divlji, kreativan – naš.

Treći sprat te zgrade obilježit će jedno životno poglavlje jer smo tu stanovali mi, vrata do vrata, Ani i ja. Njegov brat Robi, koji je bio nekoliko godina stariji, suštinski će nas i uvući u

muzički odabir, naše životno, a i muzičko opredjeljenje. Robi je bio kolekcionar esencije najboljih bendova toga doba i posjedovao je kompletan dijapazon različitih izvođača kojim nas je dozirao, u dovoljnoj mjeri da ih razumijemo. Tad i tu, u toj sivoj, jednoličnoj zgradi sve je počelo.

Na četvrtom spratu Cober i Zinajda. Okrunjena ljepotica festivala. Mi djeca smo balili po hodniku kad bi ona prošla. Ostavljale su se igre sa sličicama, a one se kupile po hodničnom podu u hipu kad bi Zinajda prolazila. Stajali bismo još nekoliko trenutaka tako zatečeni i mirisali njenu „hodničnu ostavštinu“. A ona, kao da je znala, pri svakom prolasku bi se zaustavila, penjući se na prste lakovanih štikli i povećavala svoju dimenziju u očima dječaka. A onda bi se uhvatila za ogradu i rekla:

– Dečki, samo malo da prođem.

Mi bismo ostali sa svojim balama koje su se cijedile niz bradu i prokljinjali svijet što nismo stariji.

Svaki stan te zgrade je u svom profilu sadržavao i pripadajuću podrumsku prostoriju u kojoj su stanari odlagali drva ili suvišne kućne potrepštine. Jedna od tih podrumskih prostorija je u neka vremena trebala služiti kao vešeraj, međutim, nikad to nije bila. Poslužila je za stvaranje nečeg što će okarakterizirati i isprofilirati naš muzički život. Očistili smo je, ofarbali u naše ratničke boje. To je bio naš početak. Početak nečeg što će trajati i traje dok god je nas, ma gdje bili i ma koliko stari bili, početak nečeg što će se duboko usaditi u nas, ta jedinstvena želja za učenjem i progresom.

Jednog dana je moj otac ušao u kuću noseći pravu gitaru. Akustičnu. Počeo je svirati, ustvari, pokušavao je nešto otpočeti, neki španski evergrin. To je moj prvi susret s D-durom. Istrpio sam njegov pokušaj muziciranja i otrčao do Anija, s posuđenom gitarom. Pravom. Pokazao sam mu D-dur. Isti trenutak smo počeli pisati prvu pjesmu. Naravno iz D-dura. Sutradan smo

imali probe, naravno, u D-duru. I još neko vrijeme. Taj će me D-dur pratiti cijeli život, ovako ili onako, svejedno.

Ali prava istina je, da je Ani imao prvu, pravu, akustičnu Melodija Mengeš gitaru, kupljenu na rate u Robnoj kući. Bila je to prva gitara koja nam je dopala u šake. Ali težili smo nečem većem od prokletog D-dura. Ostavili smo nogomet na džamijskom dvorištu, igre skrivača po inim haustorima zgrada u centru, krađe lubenica na parkingu kod mлина i upisali se u muzičke škole. Mene je dopala škola kod časnih sestara, Anija redovna Muzička škola i tako redom. Uglavnom, svi smo počeli svirati, a samo neki su dogurali do kraja. Ja nisam bio među njima. Ani jeste. Rasli smo bezbrižno, odrastajući sa svim onim dječijim obavezama koje smo imali. Anijev otac je tavanski prostor, koji je po nacrtu zgrade njemu i pripadao, preuređio u Anijevu i Robijevu sobu u koju se dolazilo stepenicama haustora. Bila je zasebni entitet i samo privilegirani su imali mogućnost da kroče u nju. Ja sam bio jedan od njih. Slušali smo Robijeve ploče koje je nabavljao bogzna kako ili smo ih posuđivali od brata jedne Azre, djevojke iz kvarta. Tad sam već i ja imao gitaru, pravu, akustičnu, kupljenu na rate u Robnoj kući, također Melodija Mengeš. Upoznajemo se s ozbilnjijom muzikom, eksperimentiramo i učimo. Kako se razvijala ta naobrazba, razvijala se i naša potreba za instrumentima koji su bili neophodni kao logistika našem znanju. Ani je mrtav. Ko zna gdje je odlutao, na kojim horizontima sada muzicira i mudruje.

– Ja sam Nuno.

– Amko – odgovorih i tako je sve počelo. Dječak u crnom đubretarcu koji visi na njemu, veći za dva broja, on sitan, malena dječija figura, oči s dugim trepavicama, usko lice. Ruke u prednjim đžepovima, pogrbljen, podignutih rama, kao da štite uši od ko zna čega. Šutimo te trenutke i ja prvi progovaram.

Da li bi svirao bas gitaru u novom bendu? – upitah ga, a on iz prve, bez razmišljanja:

– Da.

Upravo taj trenutak nastao je bend i broao dva člana, njega i mene. Ta slika, noć, dvorana, dječak, đubretarac, ruke, zauvijek će ostati urezani u odjeljku mojih najljepših sjećanja.

Nismo imali instrumente. Naš inventar je bio: tri akustične gitare, naravno, Melodija Mengeš. Sutradan smo se popeli kod Anija na tavan i ugledavši njegove uplakane oči, i Nuno i ja smo shvatili da je Ani sastavni dio naše priče. Bila su nas trojica. Nuno je uvijek bio izvan svog vremena. Tragač. Umjetnik anonimnosti, čovjek iz sjene. Nesvakidašnja pojava, sinonim umjetničke budnosti, kavalir akorda, dječak koji hoda u neki imaginarni, magični prostor tražeći svoje mjesto u njemu. Tragač za svojim prostorom, mjestom u kojem će biti on i njegov atašment, dobitnik izgubljenog, biće svjetlosti i tame; šećera i pelina; plusa i minusa. Čovjek koji će dodati dimenziju više kuda se god pokrene i šta god da zatalasa. Kontra ispravnom, teža ravnoteži. Vječiti tragač.

Odmah smo se dali na posao. Onako, okupljeni na Anijevom tavanu lovili smo termine kada Robi nije tu i nešto svirali. Ani i ja na gitarama, a Nuno na akustičnoj gitari sa četiri bas žice. Bili smo entuzijasti koji ne odustaju. Od starog gramofona smo napravili pojačalo i preko magneta ozvučili jednu od gitara.

Noć je. Septembarska. Onakva kao sve septembarske noći, topla i svijetla. Stojim ispod balkona Nunine kuće u Plješevičkoj ulici na broju 17. On se pojavljuje i progovara:

– Imam bas.

Otrčali smo do Anija trkom petnaestogodišnjaka, pohitnim i razdraganim, bez truna umora na konačnom odredištu. Ani, polupospan, otvori nam vrata, iznenađen i sam. Nuno uze gitaru i odsvira ga. Koja virtuoznost u našim osjetilima. Još pamtim svaki ton, ton večeri i ton instrumenta.

Iz ove perspektive, možda pamtim neke druge tonove, čitavog jednog doba. Kakva je to samo septembarska noć bila. Neizbrisiva. Napravit ćemo desetke pjesama kasnije, ali nijedna noć, niti svi tonovi neće biti kao ta i ti. Podudarnost mišljenja, akrobatike, doba i osjećaja. I to sve u jednoj noći, sve u jednoj pjesmi. Onda tajac, nevjerica u stvoreno, pjesnici i muzičari u istim bićima, jednakom oklopu, čitav dječački san sabran u tri akorda. Naši akordi. To nam nikad i niko neće oduzeti.

Već se znalo za nas. Bili smo heroji gradskih ulica, djeca koja su odudarala od klišea doba, od matrice, san svake djevojčice, likovi prostora gradskog centra, betona i asfalta. Bili smo dijelovi uličnih pobjednika, skupljača sličnosti, pokret koji obilazi, a nikad ne dotiče. Bili smo filozofska družina upakovana u akorde vremena. Koliko nas je samo bilo. Znanih i neznanih. Svi su se poistovjećivali s nama, tražili isprike da nas tangiraju tangentom dodira, da stanu uz nas na barikadu i postanu njen dio. Neki su uspijevali, a neki ne, to nije bio naš odabir. Samo se desilo. Jedna generacija okupljena oko ideje promjena, generacija uštimana sklopom koji se ne da lako razmontirati, koji nas obilježava i progoni. Tri dječaka i tri stotine i tri djeteta iz zgrada.

Voljeli smo čitati, pogotovo ozbiljna štiva za naš uzrast. I danas se prepadnem tih imena: Sartre, Bloch, Fromm, Nietzsche... Ono što smo razumjeli iščitavanjem smo primjenjivali i u svakodnevnom dječačkom životu. Manjim dijelom da dojmimo djevojčice svojom mudrošću i naobrazbom, a većim što smo to trebali, voljeli i znali.

- Hajde dječače, odsviraj mi tu pjesmu – reče neznanac.
- Hoću, ako okreneš glavu da ne vidiš akorde, da na radiju poslije čujemo pjesmu – rekoh ja.
- Malo mi to liči na The Cure.
- Ma jebo ti The Cure mater.

Spavanje na plaži, sviranje po obližnjim restoranima, molovima i inim morskim elementima kojima preovladava beton i cigla, mi, djevojke, gitare i vino...

Mrtav je. Poginuo je u jednom od mnogobrojnih, uzaludnih probaja i izdahnuo meni na rukama. Držao sam njegovu glavu objeručke ispod tjemena. On me gledao pravo u oči pogledom koji mi se ucrtavao u misli nizbrisivom gravirom. Zjenice su mu se smanjivale i postajale kao malene planete kad ih gledate s velike udaljenosti. Boja u njima je bila nejasna, sve nijanse života su se vidjele u toj boji. A on me je samo gledao. Ja sam ga pokušavao dozvati, podstaknuti ga da nastavi, da ustane i pruži mi bilo kakav znak. Samo je ležao i gnijezdio se na mojim dlanovima još udobnije, gurao je svoj potiljak prema dolje, prema crnoj zemlji. A ja ga nisam puštao. Nisam dao da padne ta vesela glava, da dodirne tlo i da mi kaže zbogom. Opirao sam se težama smrti i života, istovremeno. A on me je samo gledao. Njegova topla krv mi se cijedila po dlanovima kao da je poslana da ga ugrije, okupa i prosljedi. Onda su mu se usne počele micati. Ja sam slušao, naginjaо sam svoju glavu nad njegove usne, a onda sam čuo:

– Čuvajte se! I više ništa nisam čuo.

Danas luta od početka ka beskraju, oslanjajući se na stative djetinjstva, pokušava dokučiti imaginaciju postojanja njega kao bića i njega kao broja u sedmocifrenom obliku. Traga za nečim što mu izmiče, a ni sam nije svjestan šta je to dok se samo ne pokaže. Do kraja je ostao vjeran nastojanju da se preokrene planeta do onog stupnja dok more ne počne curiti u svemirski beskraj. Nezaustavljiv u svom naumu hoda sam, ili još s nekim, to njemu nije važno. Jednog dana, bez obzira koliko bio zarobljen u ljušturi svog mozga, koliko god bio usamljen u tom traganju, u maratonskoj trci s mislima, otkrit će to što traži. A tada, jednom malom, slatkom, crnoputom dječaku u crnom đubretarcu će se vratiti osmijeh, onaj iskreni dječiji osmijeh koji je samo bio skriven i čekao pravi trenutak

da izade u publiku, u masu razularenih vojvoda koji tetoše vrijeme koje im odgovara.

I taj osmijeh će pobijediti sve koji su nastojali da nestane, potući ih do nogu, da, samo jedan mali osmijeh jednog dječaka. Možda shvate koliko su, sve to vrijeme bili mali i mizerni, kao biber kad ga melješ u mlinu do teksture praha, niski kao limes koji vapi da to nije. Jer taj osmijeh nije samo njegov, to je i moj osmijeh, i tvoj, i naš osmijeh. To je osmijeh neprevaziđenih mislilaca, pjesnika s pjesmom i slikara s kistom, to je osmijeh generacije koja ga nije izgubila, kojoj je samo trebao neko da ga pronađe.

E, zbog toga smo pjevali.

III

– Koliko je sati? – upitah kao da žurim na neki sastanak ili mi vozovi prolaze.

– 10:10 h, još malo pa bi nam hrana za jutro trebala stići – odgovori Cober iščekujući konjska kola puna hrane koja je uvijek dijeljena noću za naredni dan. A mi smo je željno iščekivali kao da smo znali da nam je možda posljednja ili samo zato što smo bili gladni. Mislim da je oboje tačno.

Nisam se mogao načuditi da će u savremenom dobu, dobu rocka i kompjutera, neonu i pojačala biti gladan. Nisam mogao vjerovati da će nas dovesti do takvih dubina u koje propadaju samo oni na dnu svega, nisam mogao vjerovati da smo mi glavni sudionici dna na čijoj je plohi čilim satkan od ovakvih poput nas. Sve su se skrupule izgubile, sve moralne i ine norme su bile pogažene zbog likova čije su guzice davno spakovane u prvi razred moćnih aviona s kartom u samo jednom pravcu,

čije guzice grije klima siceva skupocjenih limuzina dok ih vozaju na pompezne večere na kojima će raspravljati čije je carstvo veće. Nisam se mogao načuditi nama, onim dječacima da smo stali na njihovu stranu, da smo stali u odbranu tih karata i tih aviona, u odbranu friško narezanih kotleta i milijardi na računima. Nisam mogao vjerovati da su nâs, male mudrace vremena, uspjeli uvući u tu igru u kojoj su samo oni pobjednici, njihov interes i njihov nâm. A mi smo ostavljeni da čekamo konje samaraše, da nam donesu tih nekoliko konzervi i pokoju cigaru i da nam to bude karta za raj. Ali više oni, u ovoj našoj žalosnoj priči, nisu bili bitni. Bitno je bilo to da smo pokušavali obezbijediti goli opstanak, boriti se ne za ono zbog čega su nas i uvukli u ovo prokletstvo, nego da se borimo za opstajânje, za onaj trun normalnog života koji smo zaslužili, svi mi, da se borimo za sami život. Kako su nas samo nasamarili. Naivnu djecu su uzeli kao ešalon u ostvarivanju svojih nauma. Nedužne očeve i majke su gurnuli u očaj pod izgovorom da se bore za konačni cilj, a taj konačni cilj su znali samo oni. I dok su oni mazili vagine svojih hostesa, svojoj djeci davali Lindtove čokolade i pomade raznih vrsta, dok su se smijali i pjevali pobjedničke pjesme negdje iz prikrajka otmjenih salona, mi smo čekali konje samaraše koji nam nose nekoliko konzervi i pokoju cigaretu da preživimo do sutra. Možda nas metak dokusuri kao Anija, Džoa i Nunu i ine dobre očeve i prijatelje pa da im brojno stanje na hrani bude manje. Ali ne brinu oni za brojno stanje, oni se ni o čemu ne brinu. Oni se samo brinu kako da preko nâs i naših života naprave svoja carstva, svoje begovate u kojima im mi sada smetamo, u kojima smo nepozvani gosti. Pustili bi nas unutra samo kao kmetove ili kao roblja koja će za komad kruha održavati te konglomerate. Mi njima više ne trebamo, svoju smo zadaću ispunili.

– Moj Amko, kad se samo sjetim koliko su nas versali onim partizanskim filmovima, jebote. Njih četvorica-petorica pobiju bataljon Švaba u pet minuta filma – reče Martin.

– Jest vala, pazi situaciju, ukradu avion sa švapskog aerodroma, onda se vrate pa unište čitav aerodrom, još pobiju dvije-tri čete pilota i mehaničara, pa u povratku još unište voz za dostavu s četrdeset vagona i kako kaže pjesnik : „I još imaju vremena da se bave horom u kulturno-umjetničkom društvu“ – rekoh.

– Ha, i vazda isti glumci glume. Samo im šaltaju ofanzive i jedinice u kojima djeluju. Kad sam bio mali, jebote, zbog njih sam shvatio da je Batman miš.

– Bio je onaj jedan glumac najjači od njih, glumio je poslije u onoj seriji koja se godinama prikazivala, ono, u onom selu, pa on nešto doktor, pa ima malu ordinaciju, pa se njemu selo ibreti, znaš onaj blijedi? – upitah ga.

– Ah, znam, ma nije taj bio nešto, vazda je glumio kurira ili nekog nebitnog. Pojavi se u dvije minute filma dostavi poštu, a već u trećoj pogine – odgovori Martin.

– Nije taj, već onaj, brate moj, što je sâm, s još nekolicinom njih, branio odstupnicu na onom groblju, a napadalo ih deset hiljada Švaba.

– Ah, znam. Jebote, da ih je poprave napalo deset hiljada Švaba otpuhalo bi ih kao maglu, a oni se pola filma bore – reče Martin.

– Sjećaš se kad nas je onaj tenk zaganjao na onom brdu na samom početku? – upitah ga.

– Kako se ne bih sjećao, u životu se više nisam prepao. Jebote, koja je ono straha, taj tenk.

– A u onom filmu Švabe baciše čebe na vizir tenka, onda ona mlâda priđe tenku pa to čebe skide s njega, zajebavaju se s tenkom kako hoće. A u pičku materinu! A mi, kad nas je ta straha na onom brdu zaganjala razbjježali se kao zečevi. Koji su to likovi, to je nevjerovatno – rekoh ubacivajući mokro drvo u bubnjaru.

Razgovor prekide topot kopita. Stigao je naš konj samaraš. Iziđoh napolje u hladnu noć da ih dočekam. Za povodac ih vodi neki stari kirindžija koji je najbolje poznavao ovu šumu i raspored zemunica kojima je nosio sljedovanje. Topot je bio sve bliži da bi najzad došli. Prije rata, dok sam pohodio planine, sretao sam te konje samaraše. Izmoreni od nošenja, krvavih koljena i suznih očiju nekako su ponosno zurili kao da su znali da će nas to isto dočekati, ta patnja kroz koju su oni prolazili. Iznurenici od mučenja i stegnutih kolana stajali su u grupama i čekali svoj red. Podsjecaju me na nās danas. Volio sam konje samaraše.

– Uh, jest ledeno, jedva dodosmo zbog leda. Dvaput je konj pao – reče starac, sav bijel od inju koje se uhvatilo na obrvama i bradi i na ono malo preostale kose što je imao. Konj je hroptao tako da je samo para iz njegove labrnce bojila ovu vedru noć.

– Hajde uđi, ugrij se malo – pozvah ga u zemunicu da se ugrije prije cjelovečernjeg hoda. Starac zaveza konja za grudobran, olabavi mu kolane, postavi zobnicu i uđe, a ja za njim.

– Kako je dječaci, ima li zime? – upita nas, spuštajući se na najbliže mjesto pored bubnjare i prižajući ruke prema njoj. Na njemu mantil još iz one vojske, više crn nego sivomaslinast od svakojakih masnoća kojima je svakodnevno bio okružen. On poguren, sitan, s nekim vječitim osmijehom koji je dominirao njegovim licem.

– Jedva smo došli, ne pamtim ovaku zimu, večeras sve miruje, ni oni neće napadati, i njima je gur-guzi. Slobodno sjedite unutra, ne izlazite van večeras, nema potrebe – reče u pokretu i napokon se smjesti.

– Evo dobro je dide, isto kao i uvijek – reče Cober i nastavi:
– Hajde Pele, pristavi čaj!

Pele uze kanister s vodom, nasu je u garavu džezvu, pa je spusti u žeru.

– Niste trebali dječaci, brzo ču ja, samo malo da vas vidim – reče starac.

Inje s njegovog lica i kose počelo se otapati tako da je uz prigušeno svjetlo izgledao kao oznojen. Onda se iznenadno podiže i krenu prema izlazu:

– Prije nego čaj bude gotov da vam izvadim vaše sljedovanje, nema toga puno, djeco moja – reče i izide. Nedugo zatim uđe u zemunicu noseći kartonsku kutiju s hranom.

– Djeco, tu su vam kruh i konzerve. Ove konzerve su malo veće pa su mi dole rekli da se moraju poloviti na dvojicu. A vidim vas je petorica pa vam evo ova treća čitava. Izvadi konzerve iz kartonske kutije i položi ih na krevet. Onda se zamisli i govoreći sebi u njedra nastavi:

– Šta sam još trebao, ovdje poloviti konzerve, pa još ganjati neparnog borca po liniji da mu dam ovu drugu polovinu. Hoću kurac! Neka se jebu!

A onda podiže ton pa nastavi:

– Ah da, tu su vam poslali i malo pastrme, po komad svakom i po jednu cigaretu. Kao ima neki višak pa da se podijeli borcima – reče vadeći articke koje je donio.

– Uvijek oni imaju neki višak kad moramo u napad. Tačno po tome možeš znati kad se napada. Prije svakog napada su nam poslali komadić pastrme i cigaru. Koji im je to fol, to samo bogovi znaju. Kao da nas odobrovolje, da nam dignu moral. Fol, brinu o nama. A grdna rano moja! – cinično prokomentira Martin i nastavi : – Što nisu poharali one profitere što švercaju po pijaci pa nam svaki dan dijelili. Ali ne smiju, labude. Znaju da će njima pofaliti ako ovi pipu zavrnu.

– Nego dide, da ja tebe nešto upitam, ali da mi onako poštено odgovoriš – reče Fiki.

– Hoću sinko, samo ako budem znao – odgovori mu starac i ponovo sjede pored bubnjare.

– Je li istina da kad kuhate grah potapate i prokuhavate isti komad pastrme pola godine? Grah uvijek miriše na meso, a mesa nigdje? – upita ga Fiki.

– Jest' jebote, zbog tog mirisa ja vazdan tražim komade mesa u grahu. Tona ima, ali slike nigdje – uključi se Pele u razgovor.

– Ali zato ima žižaka. Ja sam se one prve godine, dok nisam skontao, najeo žižaka više od vrapca za života – završi Fiki.

– Ne znam, djeco, Boga mi, ne gledam ja šta oni u kuhinji rade. Mene natovare, daju mi spisak i pići dide – zbumjeno odgovori starac nenaviknut na naše bezazlene provokacije i nastavi razgovor okrećući priču u drugom pravcu:

– Hodam gradom jučer, nigdje živa roba, i obilazim bandere sa smrtovnicama. Ljudi moji, pa za neke nisam ni znao da su poginuli, kao da sam ih dan prije sreo, a oni mrtvi već dva-tri mjeseca. Sve neke poznate face, s nekim sam se napio hiljadu puta, neke sam čak uskoro mislio zvati da odemo na kafu. Jebote, kako se sve to okrenulo. Pa nisam ni znao da je Tica mrtav. Gdje je on poginuo, znate li? – upita nas.

Nismo ga znali, sigurno je bio neki lik njemu dobro znan. Cober nastavi u ime svih nas:

– Ne znamo, dide, mi ovdje ništa ne znamo, vidiš da smo otuđeni od svijeta.

– Dobro je još uvijek da ste otuđeni od svijeta, samo da vas metak ne otudi od vijeka, e tu djeco moja, nema pomoći – reče i zagleda se u vatru.

Voda vrije, Pele ubaci kesicu čaja u džezvu, malo promiješa nekom klipom i doda starcu. A ovaj onako vreo čaj nabrzinu sasu u sebe i nastavi:

– Djeco moja, pamtim ja i onaj rat. Šta sam tad imao, možda jedva desetak godina. Boga mi, ako tada nije bilo bolje nego sad. Tačno se znalo ko je dobar, a ko nije. Danas, u ovom ratu ti više ne znaš gdje si. Na kojoj si strani. Svi nešto hoće, svi su upravu, a mi ginemo. Otac me je vodio jednom u mjesni ured, tu u centru. Bunio se za neku stoku što su mu oduzeli. Kultura živa. Mi fino sjeli na stolice, njemu kafa, meni neka tvrda bombona i taj glavešina mu objašnjava da je to njegova obaveza i da su svi koji su imali puno stoke morali odvojiti za vojsku. Ovi danas otimaju i ono što nemaš. Sreća pa mi ovaj konj osta. A ostao je da bih ga vukao po ovim gudurama. Hem što su mi konja uhajmili, već i mene, po stare dane.

– Zar nema niko mlađi, dide? – upita ga Cober.

– Bio je dječače, ali je poginuo, tu nedaleko odavde. Snajper ga pokosio. Ostala mi je još kćer – odgovori hroptavim glasom vidno pogoden postavljenim pitanjem. Cober ustuknu zbog neprijatne situacije, priđe mu i potapša ga po ramenu.

– Nažalost, dide, valjda će ovo jednom stati.

– Meni je postalo sve svejedno sada. Stalo, ne stalo. Meni je samo žao vas, djeco moja, u šta vam mladost prođe – reče i izvadi neku otrcanu maramicu iz kaputa i obrisa uplakane oči.

Mi ostali smo šutjeli. Svako od nas je pokušavao naći adekvatne riječi utjehe, ali su one izostale. Te riječi, u ovakvim situacijama, nisu postojale. Najbolja je bila šutnja. S njom smo sve govorili. S njom smo i suošjećali i davali podršku. I uvijek je šutnja bila najbolji lijek za tugu. Posmatrao sam njegov izlizani kaput. Ivice su se fuljale po blatnjavom podu zemunice i brisale tragove stopa. Izgledao je na njemu jadno i činio je adekvatan rekvizit situaciji.

Onda se podiže, navuče ugrijane rukavice na ruke i reče:

– Ja vam sad odoh, djeco moja. Valja čitavu noć trapati po ovoj zimi. Moram obići čitavu liniju pa se sa suprotne strane spustiti u selo. Čuvajte se i pamet u glavu!

IV

Džo i ja smo se upoznali kao petnaestogodišnjaci, na moru, u kampu. On je došao s roditeljima i još uvijek pamtim tu Brako prikolicu njegovog oca. Na njoj je bila zategnuta tenda, sve pod konac, a ispred nje njegova majka prostire veš na improvizirani štrik u kamenjem obilježenoj kvadraturi koja im je pripadala. Jednostavno je došao i ostao. Našli smo se. Ni danas ne znam šta ga je privuklo tog dana k nama, gitara ili nešto drugo. Mislim da je taj trenutak odredila sudbina. A ona će nas kasnije vezati u hiljade sudbonosnih trenutaka koje ćemo skupa provesti. Odmah se uklopio kao da je godinama s nama, nismo primjećivali razliku od trenutaka kad ga nije bilo i trenutaka kad je bio. Od prvog dana je bio pripadnik, kao da je oduvijek tu. Neposredan u komunikaciji sa svim članovima družine, direktan u provođenju mladalačkih zamisli, od terevenki po morskim molovima do učestvovanja u slaganju terci na favoritske pjesme namijenjenih lakšem savladavanju prepreka zvanih „djevojke“. Jednostavno, bio je naš, oduvijek, samo nas je trebao pronaći. I pronašao nas je, a i mi njega. Nas dvojica smo od prvog susreta imali poseban odnos, odnos uzajamnog poštovanja, pažnje i tolerancije. Taj odnos će cijeli vijek ostati na nekom višem intelektualnom nivou od pukih dječačkih dogodovština.

Ljeta su bila najljepša. Svako predvečerje skupljali smo se na parkingu gradskog hotela. Bilo je to okupljašte tadašnje omladine, na terasi hotela svirali su cover bendovi, a mi smo, u nedostaku godina da sjedimo na terasi, bili prinuđeni biti na toj margini. U početku je sve bilo spontano, da bi kasnije sve preraslo u svojevrsni mit. Tu su se izrodili najbolji plesači, tu su rođene prve ljubavi, zapaljene prve cigarete, popijeno prvo pivo. Prije nego bismo otisli na taj parking, uvijek smo se u zakazano vrijeme nalazili kod sata, mjesta u središtu grada,

na raskrsnici kod malog ateljea, u zakazano vrijeme. Ulica uz jarak koja je povezivala Galeriju, jedan od prvih restorana u gradu, i mjesto ispod sata poznato kao Promenada, bilo je za izbjegavanje u to vrijeme. Posjećivala ju je specifična grupa ljudi i ako si tada bio viđen u njoj, bio si označen žigom „nepodobnih“ po tadašnjim uzusima. Skupljeni ispred hotela, kako ko, neko s djevojkom, a neko bez, odlazili smo po instrumente i u naše nove noćne destinacije poput stepenica ulaza u kuhinju iza restorana Galeb, ili stepenica ispred ulaza u školu, gdje bismo, uz pokoje pivo i cigarete, neometano svirali do kasno u noć. Uvijek su nas pratili nekakvi ulazi, nekakvi portali prema drugim dimenzijama i mi smo obilato prolazili kroz njih i ulazili u te, nama svojstvene univerzume.

Kao srednjoškolci smo sve dijelili, sve tajne su ostale naše, zauvijek. Od sretnih ili manje sretnih ljubavi, preko zajedničkih smicalica koje smo, kao sudionici, smišljali i provodili u djela. To su bili mangupski dani, još većih mangupa koji su na jedan lijepi, rijetko viđen način uspijevali, ono što se danas čini kao veliki mangupluk, svesti na razumnu mjeru. Svako jutro bismo se okupljali kod mene u sobi i najčešće uz čašu gemišta čitali poeziju i divili joj se. A poslije u školu, u pohod po novu garnituru petica i tako redom.

Džo je oduvijek bio arhivar benda. Pamtio je sve tekstove i u svako doba si mogao izvući podatak o nekom od zaboravljenih tekstova. Uvijek mi je bio stvaralački tutor, volio sam njegovu kritiku i uvijek sam je željno isčekivao. Bio je realan i svaka njegova sugestija mi je kasnije pomogla u popravljanju neispravlјivog. On je moj vječiti pratilac i sad kad ga nema. Uvijek i zauvijek smo dijelili nešto, što smo čuvali samo za sebe ma koliko to sebično bilo. A to je bilo naše prijateljstvo, ono prijateljstvo koje se jednostavno dogodi i ostane vječno. Poginuo je i ostao. Ostao na nekoj od ledina. Nismo ga uspjeli izvući. Gledali smo ga kako leži sklupčan kao kukuljica. Baražna vatra je bila toliko jaka da smo morali ustuknuti. Kretali smo se kao

u usporenom filmu, svaka kap znoja s naših lica se usporeno odvajala od kože i nestajala među maslačcima, osvrtali smo se stalno u nadi da se možda podigne i potrči prema nama. Ali nije. Samo je ležao na ledini sklupčan kao kukuljica. Nismo čuli ni zvižduke metaka, ni fijuće granata, bili smo uspravljeni, gordi i stameni, stalno ga posmatrajući. A onda smo zašli za jedno brdo i sve je utihnulo. Pogledali smo se i u jedan mah, koji je trajao cijelu vječnost, okrenuli se i pošli po njega. Nije ga više bilo na toj ledini. Ukrali su ga prije nas. Nikad nismo dobili njegov leš. Vodi se među nestalima. Možda je tako lakše.

V

Martin ustade, nagrnu čohani šinjel na sebe, uze sepet koji je stajao pored bubenjare i reče:

– Odoh drva donijeti i usput provjeriti žice na minama, oko četiri sata bi ih trebalo skinuti. Nemojte da bude kao prošli put kad nam je čuko aktivirao one kašikare što smo vezali uz kuće u selu. Jedva žive glave izvukosmo.

– Pa ti si ih zaboravio skinuti, znaš da je tad tvoj red bio – reče mu Fiki i nastavi: – Jedva smo se izvukli.

– Otići će ja pa ih poskidati, ionako mi neće san na oči – reče Cober i podiže jastuk iza leđa. Martin izide u hladnu noć. Sve se čulo. Najslabiji zvuk se prolamao šumom, čula se svaka šumska potjera, svaka pahulja slabog snijega pri dodiru o tlo. Škripa Martinovih čizama je u svakom trenutku bila orijentir o njegovom položaju. Sjedili smo mirno. Cober izvadi usnu harmoniku i poče svirati neku melanholičnu melodiju prikladnu trenutku u kojem smo se nalazili. Fiki spusti glavu i nožem poče ljuštiti komad drveta. Ja sam samo

sjedio i slušao. Svaki odsvirani ton je nosio neku posebnu težinu koju smo samo mi mogli razumjeti. Zato smo spustili glave i posmatrali pod. Svakim odsviranim tonom kroz glavu mi je prolazilo beskonačno mnogo misli, sve su se preplitale po mojoj moždanoj ovojnici praveći najbolnije tkanje. Svaka nit tog tkanja je govorila jednu priču koja nikad neće biti ispričana, ostat će zauvijek zarobljena ne vidjevši svjetlost mudrosti. I bolje da je tako. Rasplitanjem tkanja, počet ću da rašivam samog sebe do subatomskih veličina, da se kidam polagano, za onoliko koliko mi treba da ga rasplete. Satkano je od bola i istine, od straha i ponosa, od svih ekstrema od kojih smo svi bježali, a koji su nas sustigli. Nismo ni bili svjesni šta se kovalo u glavama psihopata koji su vladali, nismo ni trenutka posumnjali u našu mudrost kojom smo sve i svakog mogli pobijediti. Ali nismo bili spremni da se suprotstavimo bolesnicima koji nisu prezali ni pred čim. To svoje bogatstvo smo čuvali da se takmičimo s ovakvim poput nas, da ratujemo oko mudrosti i mašte. Nismo bili spremni zaigrati igru koja je bola do kosti, ne ostavljajući vremena krvi da brizne. Nismo se pripremili za takav sukob. I oni su to znali i počeli su taj rat. Do zadnjih trenutaka smo okljevali u nadi da će razum prevladati, da će ta mudrost isplivati na površinu i zamahnuti povećim veslom. Zaveslaj bi trebao odgurnuti našu barku od tih bolesnika. Ali ona je čekala. Ne okljevajući, oni su se širili kao karcinomi i skupljali one nemoćne i najslabije. Kao hijene su čekali da neko ustukne da bi pokupili nemoć. I kad su nakupili dovoljno topovskog mesa da napadnu – napali su. A mi smo ostali zatečeni, i dalje smo pjevali i smijali se dok nas nisu počeli rastavlјati. Ostavljeni na svim marginama, grupe su se udaljavale jedna od druge. Mudriji, još uvijek smo pokušavali pohvatati niti, ularima vremena spojiti nespojivo. Jednostavno, nije išlo. Grupe su bile sve dalje i dalje, prerastale su u jata koja su odlazila. Mi smo se predali. Samo smo stajali i posmatrali taj odlazak i ništa više nismo mogli učiniti. Mogli

smo samo gledati. Svako jato je nosilo milione litara suza i priča, milione kvadrata slika iz djetinjstva, hiljade metara ljubavi. I onda su nas zarobili u sopstvene torove klasifikacijom bez smisla. Ušli smo u njih. Kao jedno jato. U njima neki drugi likovi, neke druge dimenzije poimanja stvarnosti i sna, neke primitivnije ideje i spoznaje. Bili smo omeđeni u novom poretku i počeli smo se tražiti, ne bismo li se našli u toj masi neartikuliranog tkiva i oformili neki novi tor u kojem ćemo nastaviti bivstvovanje. Još uvijek nismo bili svjesni da je to bila igra sa životom kao u ruskom ruletu dok čekaš da se metak iz doboša zaustavi na okidaču. Pa kako smo to i mogli znati? Mi smo odrastali u apsolutnom međukulturalnom redu u kojem je svako od nas, različit, davao doprinos napretku, idejama koje smo kao buntovnici imali. I u tim različitostima je i bila naša snaga i kao takvi smo za njih bili prejaki. Bili smo puni svakojakih realiteta kojima smo pučali kao zreo nar. Sjetim se svih tih likova, sjetim se grada kao takvog. Bili smo međuplanetarna sila vezana omčom zajedništa. Nismo ni pomicali na bilo kakav oblik borbe protiv bilo koga. Bili smo u svom svijetu muzike i mašte, ljubavi i blagostanja. Svakog smo prihvatali u taj svijet iz kojeg se teško izlazilo. Bilo je lijepo u tom svijetu. Ali, oni jesu. Upravo su smisljali ono o čemu mi nismo ni razmišljali. I odigrali su na tu kartu. Užasavam se od same pomisli da su oni mogli nas odrediti, sabrati nas pod isti nazivnik djeljiv s bilo kojim brojem. Matematička jednostavnost u koju su nas obukli preko noći je postala stvarnost. Postali smo brojevi njihovog tora s jasno ucrtanim nacionalnim biljegom. Nismo ni znali da nečemu po rođenju pripadamo, da smo određeni na jednakost mišljenja. Nismo ni znali da nam je sunet, čvarak ili tôga biljeg. Oni jesu.

VI

– Sjedimo Amko i ja na molu kad se pojavi ona kovrdžava djevojka sa zelenim očima. Biba se zvala, je li tako? – upita me Fiki. Ja klimnuh glavom potvrđujući njegove riječi.

– Kaže meni Amko, joj Fiki dobre cure, nešto lijepše u životu nisam vidio. Odakle je ono bila?

– Iz Bistre – odgovorih kao iz topa.

– Koja je to cura, je l' ona Biba što je sa starcima u Ninu bila? – upita nas Cober ostavljajući usnu harmoniku na čebe.

– Jeste Cober, ta Biba. Iz Bistre. Jest lijepa bila nema šta. I kaže meni Amko: – Ma to je nedostizno za nas, to je već predodređeno.

A ja ga pogledah i rekoh mu: – Sačekaj malo, sad ču ja. I odem ti ja do nje, prostrem svoj peškir pored nje i upoznam se, znaš li ti tu priču, Cober?

– Znam da se vodao s tom Bibom, ali ne znam te detalje.

– Elem, dogovorio sam im ja sastanak na onom zidiću pored restorana u neka doba. Amko nije mogao da vjeruje, ha, je l' tako? – kroz ironičan smijeh upita me Fiki.

– Jeste – odgovorih mu prisjećajući se tih trenutaka.

– Hajde, nastavi priču Amko, šta je onda bilo, ti to najbolje znaš – postavi me Fiki pred svršen čin. U tom trenutku uđe Martin s punim sepetom mokrih drva. Pomaknem se da uđe, a on hitro donesena drva poče raspoređivati oko bubnjare da se malo prosuše prije sagorijevanja. Zveket lima prekida tišinu. Poredavši posljednje drvo sjede na slobodnu skemliju pored bubnjare, gurnu gole ruke prema žeri i reče:

– Je l' to ona kovrdžava Biba iz Bistre, uh jest' lijepa bila. Čujete se na pola šume, malo tiše pričajte!

Ja nastavih:

– Ništa, urediste vi mene, uzmem od Džoa njegove Levi's 501 farmerke, Anijevu košulju, one moje espadrile navučem, od tebe Cober uzmem Brut, namirišem se i krenem u zakazano vrijeme. Dođem na taj zidić kad ide ona, Biba iz Bistre. Uh, kako je lijepa bila. Dotjerana, otmjena i priđe mi kao princeza. Nisam mogao vjerovati u prvi mah. Upoznasmo se, ne znam ni ja kako. Samo sam zurio u te oči. I krenusmo šetati. Ja pun sebe koračam u onim espadrilama po pjesku i razmišljam o tome gdje da je odvedem. Odjednom ona prekide tu tišinu pitanjem: – Kako je u Parizu?

– Kakvom Parizu pomislih, šta joj je Fiki nalagao to samo bogovi znaju.

– Lijepo – odgovorih joj, a ona nastavi s pitanjima – A kako se zove tvoj strip junak?

– Puli – odgovorih, propavši u ambis od sramote. Zvali ste me šest mjeseci Puli. Umro sam tad od sramote.

– A ja joj nalagao da si strip crtač, da živiš u Parizu, bogat, ha – potvrди Fiki.

– Šta je dalje bilo? Ja se toga kroz maglu sjećam – upita Martin.

– Ah, šta će biti, belaj, eto šta će biti. I tako odgovaram ja njoj na svakakva pitanja kad dotrča Fiki do nas i zatraži dva miliona dinara od mene da se porefena za piće. Dam ja njemu i osta meni milion. Šta ću sad? Za tu si lov u mogao samo jednu kolu popiti. Hajd', otežem ja i ona mi naprasno reče da mora ići kući, već je kasno. Vidim ja hoće da me se kutariše i ponudim joj da je otpratim barem do izlaza iz kampa. Prihvati ona i u prolazu smo sreli vâs kako pijete u onom restoranu. Zadnje čega se sjećam je da me Biba držala dok sam povraćao. Više je nikad nisam sreo. A baš je lijepa bila ta Biba iz Bistre – rekoh.

Smijeh se prolamao kroz hladnu noć kao da je govorio da ima još nas normalnih u čitavom ovom sklopu ludosti.

Taj smijeh je bio iskren, neiskvaren vremenom u kojem smo živjeli. Uvijek smo nalazili prostor da uđemo u naše uspomene i popijemo životne sokove za nastavak nečeg što se zove rat.

Zalutali rafali su svirali ratne melodije ove hladne noći. Sjedili smo u polutami i čekali zoru da krenemo. Nikom se nije spavalо. Sjedili smo pored te bubnjare posmatrajući i slušajući pucketanje nesavršene vatre koja je pokušavala da ugrije naša izmorena tijela. Zurili smo u to plavičasto i pravili nervozne pokrete s rukama. Nije nam bilo svejedno. Ujutro ponovo krećemo u novu nepoznanicu. U njoj je poznata samo jedna stvar, a to je raspored uloga. Znali smo da idemo i to je sve. Znao se tačan broj koji kreće. To se jedino znalo. Sve ostalo nije, a pogotovo koliko će se nas živilih vratiti.

VII

– Kad ovo jednom stane, volio bih otvoriti neki mali restoran u onom mediteranskom stilu, s drvenim stolicama i stolovima koje prekrivaju oni karirani stolnjaci, u sredini svakog stola solnjača i boca vina dočekuju goste, a na prozorima lavanda i ružmarin između kojih su drvene figurice. Na stropu mreža za ribu, a u mreži još bôca vina tako da ih po potrebi možeš dohvati. Šank od neobrađenog kamena s drvenom pločom, mala kuhinja u kojoj se priprema samo riba. Sve miriše na ružmarin i lavandu, a ja sviram negdje u čošku i posmatram goste koji uživaju – uzdišući reče Martin i nastavi:

– A svako jutro odem na more, sjednem u svoju barku i napravim krug, odem do ribara i kupim syježu ribu, pa nazad. I tako do kraja. Slušam zrikavce kako zriču i gledam macaklina kako se vere uz zid, a oko mene klinci trčkaraju i zaganjavaju loptu – završi s očima punih suza.

Mi ostali smo se samo gledali. Niko nije rekao ni riječ. Bilo nam je to nedokućivo, naše misli nisu bile spremne za takav užitak. Pretresali smo, svaki ponaosob, svaku Martinovu izgovorenu riječ, stavljali se u jednaku poziciju i bilo nam je fino. Trenutak mašte je saprao vrijeme koje nas je okruživalo barem načas, što nam je i bilo potrebno. Još je uvijek u nama tinjala želja za lijepim za koje smo mislili da je odavno izgubljeno. Taj trenutak nas je probudio, ulio nam dovoljno goriva da izdržimo do jutra. U našim očima odjedanput se pojavila neka caklina koja je zračila jače nego pulsar, naš horizont je odjednom postao širi i dublji, preglednost nam je bila jasnija. Ulila nam se neka imaginarna nada za životom u kojem smo htjeli sudjelovati, da ne posustanemo, nego da ga živimo. I onda se otvorismo obasjani nekim novim svjetлом, svjetлом nade u sutra, svjetлом koje nas vodi do pukog preživljavanja. Željeli smo da živimo i ništa više.

– Ja bih volio imati vinograde. Jednom kad sam bio u Iloku, odvedu mene u one iločke podrume, uh kad sam to video dah mi je stao. Onda sam pričao s tim vinogradarima koji imaju velike plantaže. Ljudi su zaljubljenici u to. Prvo bih to sve lijepo ogradio, a onda uzorao s onim velikim traktorom, posadio trsove i čekao. Dok čekam, pravio bih rakiju od naših domaćih šljiva. Ne bi bilo pauze – reče Cober i podiže se u sjedeći položaj.

Nekako sam osjetio da je red na mene da i ja nešto kažem. Pa počeh:

– Volio bih da imam bend koji će samo svirati i snimati, ići na turneje po cijeloj planeti. Putovali bismo u najudaljenije krajeve. Ja se sunčam pod nekim palmama u pauzama izmeđe dva koncerta, ispijam ledeni koktel s onim šeširićima, a pored mene žena, i to ne ona jamajčanska ljepotica, nego naša žena, onakva rasna. Leži sa mnom i uživa.

Pele se zagleda u nas iščekujući naše odobravanje da i on koju doda. Klimnusmo glavom i on poče:

– Ja bih volio kad sve ovo jednom stane da završim napokon te škole i da otvorim jedan mali arhitektonski biro u kojem bih projektirao samo male kuće i to one s dušom. Klijenti bi mi bili oni koji imaju malo, taman onoliko da mogu završiti jednu takvu kuću. A taj biro da bude u prizemlju, dobro osunčan, ne s puno ljudi, samo ja i još neko. E takav mi se film vrti po mozgu.

Svima se pogledi još više ozariše. Nekakva utjeha se odjednom rodi iz naše mašte, ošamari nas neki smiraj duše koji je neobjašnjiv u tim trenucima.

– Ja bih volio da sam Klaudio Kaniđa. Pun stadion, trčim po onoj svojoj strani, kosa vijori na vjetru, a ja poludrogiran dođem do korner zastavice i centriram loptu – sjetno reče Fiki.

– I onda stigneš svoj centaršut i glavom daš gol – nastavi Cober.

– Kako je to dobar igrač, a blesav do bola. Jebote, evo došao Pasarela za selektora, hoće da se svi ošišaju u reprezentaciji, jedino on i Batistuta neće – prokomentira Martin.

– Ošišao se Batistuta, samo još Kaniđa neće – reče Pele.

– Dade onaj gol Brazilcima, pa onda izjednači Talijanima, ma niko mu pera ne može odbiti. On na sto metara trči kao ovi sprinteri. Udari loptu ispred sebe, spusti glavu i za njom, niko ga ne može stići – rekoh.

A onda se Fiki vidno uznemiri prekinut u prebrojavanju svojih želja. Žurno ubaci komad presječene cigare u muštkulu, pripali je komadićem užarenog drveta iz bubnjare i nastavi govoriti ne dozvoljavajući nama ostalima da prekidamo njegovu maštu.

– Šta bih ja još volio? Ah da, volio bih da još jedanput vidim svoju tetku. Pa da mi napravi sarmu, a umjesto kupusa meso umota u raštiku i zalije vrhnjem, pa izvadi onu janjetinu što je pekla satima na tihoj vatri i na kraju tepsiju tufahija, a ja

uzmem tepsiјu, sjednem na njezin minder i prežderavam se – reče iobliza usne. Mi se ponovo pogledasmo i Martin izusti:

- Jebiga Fiki, ja ogladnih sad.

VIII

S Anijem sam stalno bio u nekim nesuglasicama, često smo se zbog nečeg prepirali. Nije to bila ozbiljna prepirka, u suštini, sve se svodilo na različite poglede na stvari koje su nas okruživale i koje smo živjeli. Bile su to konstruktivne polemike najčešće oko nekih muzičkih pitanja kao što je akordacija pjesama ili tekstovi, ali i druge stvari poput književnosti, slikarstva i slično. Jednostavno, imali smo različite poglede općenito na umjetnost i nismo, ni jedan od nas, odstupali ni pedlja. Ja sam volio te prepirke jer bi u tim trenucima jedan od ostalih, Cober, Džo ili Pele, sasvim je svejedno, dolijevali ulje na vatru i činili su dobar fol. A na kraju takvih polemika sve se svodilo na dobru definiranost stvari oko koje smo raspravljali i dobar smijeh. Ani je bio „rob“ svojih roditelja koji su sebično htjeli napraviti od njega ono što oni nisu uspjeli u svoje vrijeme, pa su mu stalno postavljali ciljeve koje nije želio ili nije znao realizirati. Tako su ga jednom, još kao dječaka, poslali da uči svirati harmoniku angažirajući najboljeg harmonikaša kojeg je grad imao. Kupili su mu crvenu Weltmeister harmoniku koja je bila veća od njega. Ujutro bi ga otac odvezao na časove s tom harmonikom, a Ani se oko podne vraćao kući plačući. Eto, toliko je volio harmoniku. Kupovali su mu uvijek najbolje i najkvalitetnije stvari. I dok smo se mi skijali na obližnjem brdu na skijama koje su bile sve samo ne ono što su trebale biti, s vezovima koje smo sami pravili ili eventualno dobijali

poluautomatiku od obližnjeg bravara, Ani je imao najbolje skije, vezove i cipele za skijanje koje su se na tržištu tada mogle naći. I uvijek bi sedmicu ili dvije na zimskom raspustu odlazio na neka poznata skijališta i tamo učio prve skijaške korake koje je, došavši nazad među nas, nama prenasio uz dozu prepotentnosti koju su sva djeca posjedovala. Ljeti bi ga roditelji vodili na more i to ne u kampove ili sindikalna odmarališta koja smo mi posjećivali sa svojim roditeljima, nego u luksuzne apartmane i privatne plaže. Mi smo ljeti odlazili na obližnja gradska kupališta i uživali po čitav dan jedući namazane kriške kruha i pijući koktu, a on je išao u obližnje toplice i uživao u njima. Kao klinci smo ga ignorirali jer smo bili ljubomorni na njega ne shvatajući tada materijalnu nemogućnost naših roditelja da nam isto to priušte. Mislili smo da od Anija nema ništa, da će odmalena biti dio te mondenske priče i nismo mu pridavali veliki značaj. Međutim, u pubertetskom dobu sve se promijenilo. Odjednom je Ani počeo da nam se približava na način da je prihvatao naše igre i naša pravila koja su bila jednostavna i nisu zahtijevala prevelik angažman i trud. Njegovu preinaku iz „onog“ u ovog jednostavnog dječaka je najvjerovalnije proizšla iz prevelikog pritiska kojeg je imao od svojih roditelja. I htio je da okrene svoju priču na stranu koja je njemu najbolje odgovarala, a to smo bili mi. U početku smo bili obazrivi opečeni ranijim iskustvima s Anijem koji kad bi upao s nama u neku dogodovštinu sve okončao naprasno u svoju korist. Ali nije bilo tako. Postao je neprepoznatljivo mekan i fleksibilan što je u nama budilo još veću mističnost. I vremenom je postao dio nas. Nismo se mogli zamisliti bez njega. Koristili smo sve njegove resurse koje je stekao prije družbe s nama, od skija do gitara, a on je sve obilato i iskreno dijelio shvatajući da pomaže ostvarenju dječačke maštete. Postao je punopravan član naše družine i nije se odvajao od nas, a ni mi od njega. Ali se osjetila ta doza bezobrazluka s kojom je živio i koja je bila sastavni dio njega. Nama nije smetala,

bila nam je apsolutno prihvatljiva kad je trebalo opravdati neopravdani izostanak iz škole ili kad je trebalo otvoriti bilo koja zapečaćena vrata. Volio sam taj njegov bezobrazluk koji je mijenjao naše principe u pozitivnom smislu te rijeći. Nailazili smo na otpor i kritiku što nas je sveukupno činilo prosvijetljenim i duhovno snažnjim. Počeo je svirati s nama, ići na more i skijanje. Postao je naš saputnik. Organizirao je žurke za koje do tada nije znao ni da postoje. Pustio je kosu koju je vezao u rep naglašavajući nam svoju potrebu da se ističe. Nama to nije smetalо. Postao je ugodno društvo s kojim ste mogli razmijeniti bilo kakva mišljenja bez da ćete se zabrinuti hoće li ih zlurado protumačiti i iskoristiti protiv vas. Postao je buntovnik i iskreni prijatelj kojeg smo željeli među nama.

Nije bio neki poseban gitarista iako je uporno vježbao pokušavajući da dosegne naš nivo. Kada bi skinuo neki jednostavni solo, mnogo poznatijih bendova tog doba, zvao je Džoa kao svog dežurnog kritičara da ga podrži u namjeri i pohvali njegov rad. Ovaj je to rado činio jer je znao da ga kod Anija čeka par piva i dobra meza, pa ga je Džo još više nagovarao da svira. Međutim, njegova težnja za boljim je bila jača od njega, ali nikako to nije uspijevalo ostvariti. Jednostavno nije bio talentiran za sviranje gitare.

Da ga ne bismo marginalizirali i otvoreno nipodaštavali njegov antitalent za muziciranje, dali bismo mu zadatak da na predstojećem našem koncertu, u prvoj pjesmi nastupa. Trebao je odsvirati jedan uvodni solo na gitari koji nije bio neophodan, ali smo ga mi osmislili u cilju da mu dignemo muzički autoritet u paklenom svijetu pubertetlja. Po pokazanom solu on se odmah dao na posao, danima i noćima je vježbao tih nekoliko tonova koje je trebao odsvirati. Ovo je najviše odgovaralo Džou koji ga je svakodnevno posjećivao i vraćao se kući pijan. Dođe dan koncerta. Mala dvorana bila je ispunjena do posljednjeg mjesta. Među tinejdžerskom publikom odudarali su Anijev otac i majka koje je ovom prilikom Ani zovnuo na

koncert da se uvjere da njihov sin ne provodi svoje vrijeme uzalud s nama. Iстicali су се у маси као неко ко је абсолютно залутао у простор и vrijeme. Izlazimo mi onako ofarbani na binu uz poklike publike, Ani sjeda na čelo benda, odmah ispred mikrofona sa stalkom koji koristi pjevač. Prekrštenih nogu i s postavljenom gitarom по шкolskom principu, Ani je bio spremjan za početak. Cober zada takt palicama od bubnja i Ani poče i – puče mu žica. Nuno brže-bolje otrča do pojačala на који је Ani bio priključen i ugasi ga, а time ugasi i nesuvisle tonove koje puknuta i ozvučena žica proizvodi. Ani само spusti glavu i pogleda me suznim очима. Dadoh mu znak да се postavi с bendom i nastavi svirati. U svom cjelovečernjem jadu nije ni znao da je svirao isključen. Voljeli smo Anija i taj njegov bezobrazni duh.

IX

– Pomažite ljudi, ako za Boga znate! – promoli se glas ispred zemunice.

Brzo istrčasmo napolje, u tu hladnu i besanu ноћ, navlačeći i ogrćući na себе како је ко шта стигао. Ispred zemunice стоји starac koji је носио храну са svoјим конjem, а преко самара zabačen vojnik koji је neutješно jecao.

– Sta se desilo? – upita Cober prilazeći konju.

– Stao je na nagaznu minu, ostao je bez potkoljenice – odgovori starac sav izbezumljen držeći povodac svoga konja kao amajliju.

Svi priđosmo ranjeniku, skidosmo га са самара и unesosmo u zemunicu. Nježno smo га položili на improvizirani krevet i dali se u pomoć.

Cober otkopča kaiš koji mu je neko zategao na batrljak u nadi da će zaustaviti krvarenje, uze svoj bajonet i raspara ostatak nogavice koji je bio natopljen krvlju. Krv je obilato sipala iz otvorene rane. Nismo bili uplašeni, oguglali smo i na strah i na ovakve prizore. Svaka kap njegove krvi pričala je jednu novu priču. Priču u kojoj su poznati i pobjednik i poraženi. Svaka kap njegove krvi kazivala je da je naša realnost savršena, opipljiva, da to nije neka imaginacija stvorena u umu nas učesnika, nego puka realnost s kojom smo suočeni. Svaka kap je pričala njegovu i našu priču kojom smo bili okupirani, a svaka je nosila breme teško beskonačno mnogo kilograma i nijedno nije podijelila nekom drugom. Svaki kilogram je ostao među nama i između nas. Svaka kap te gorke istine je padala tačno na mjesto, u skupinu, u lokvu koja je rasla svakim padom. Njena veličina određuje da li ćemo ostati i opstati ili ćemo nestati. Svaka kap je pričala i njegovu i našu surovu priču. U njegovim očima si mogao vidjeti i naše oči, uplašene u jednom i ponosne u drugom trenutku. Suze su nezaustavljive, neprevaziđen mehanizam za ovjekovječenje poraza. U ovim suzama se to nije vidjelo. Prepoznavala se samo želja za još jednim danom, želja za nekom imaginarnom osvetom koja je neostvariva u trenucima kad smo to željeli, vidjela se želja za životom. Život. Po rođenju smo upoznati da je smrt neminovnost i živimo s tom spoznajom do okončanja. Ali postavljena situacija u kojoj osluškuješ, mirišeš i ližeš smrt svakodnevno je frustracija koja nas obgrljava i ne pušta, stalno smo u njenom zagrljaju. I kad pokušaš da se otmeš, prigrli te i stegne još jače dajući ti do znanja da od smrti ne možeš pobjeći. Jedini bastion odbrane u tim ključnim momentima obgrljjenja je život. To se vidjelo u toj svakoj kapi krvi i tim očima. Vidjela se želja za životom, želja da se otrgne iz zagrljaja smrti i provede još jedan dan ili cijeli vijek.

Pogledao sam u Coberove ruke. Bile su krvave do podlaktica. Nije se obazirao. Skinuo je opasač i opasao batrljak

što je jače mogao. Bio je pribran, neometen situacijom, radio je svoj posao spašavanja. Mi smo pomagali, dodavali mu traženo, a u svakom od nas se skupljala gorčina od koje te prožme jeza. Bili smo ogorčeni prizorom u kojeg su nas doveli ti svjetski hohštapleri koji su u trenucima dok smo mi brisali krv ispod naših zanoktica i lica, mazili bjelosvetske kurve i nazdravljalji šampanjcem. Dok je nama i ovom jadniku život bio jedini cilj koji smo imali pred sobom, oni su crtali karte i proširivali svoje džemate. Dok su naše misli pokušavale ostati s nama, njihove nisu bile ni blizu, bile su negdje drugdje, negdje u boljem. Za naše misli nisu ni znali. U svakom našem grlu skupljala se gorčina od nepoštene rasподјеле prioriteta u kojima su oni bili glavne uloge, a ne mi. Bili smo ljuti, ali ne na njih koji su uživali u blagodatima koje su im obezbijedile naša krv i suze. Bili smo ljuti na sebe jer smo im dozvolili da nas dovedu u situaciju da nam dva ekstrema postanu tačke hoda, ravna linija po kojoj hodimo iz dana u dan stalno očekujući i jedno i drugo. I život i smrt. Bili smo ljuti što smo dozvolili da polupismene psihopate o tome odlučuju, a ne neko viši od njih ili mi sami u konačnici. Predani smo u naručje ekstremima kod kojih nema milosti. Jedino što nam je bilo preostalo je da činimo balans između ta dva limesa, života i smrti. Klatili smo se negdje po sredini pazeći da klackalica ne prevagne na lijevu stranu, u smrt. Bili smo ljuti od same spoznaje da onako zavaljeni u udobne fotelje raspredaju o tome kako je teško vrijeme. Ljuti smo jer znamo da su nas bolesnici koji žive u svom izopačenom svijetu postavili u situaciju da doživimo ovu surovu, krvavu realnost. I u tom balansu osjetili smo i strah i glad i žeđ i smrt. Imali smo samo jedno oružje s kojim smo se tome mogli suprotstaviti. Bio je to naš život kojeg smo čuvali i koji nas je čuvao. Taj trenutak nije mogao trajati vječno. On traje dovoljno dugo da ti se slike poslože od samog početka do ovog sada, daje ti vremena da se pribereš i progutaš tu gorku i suhu pljuvačku i nastavljaš se boriti. Ali ne protiv vojnika na

suprotnoj strani, ni protiv hladnoće, ni protiv gladi, ni protiv žedi. Ti se boriš samo protiv smrti jedinim oružjem kojeg imaš, životom.

Posmatram tog čovjeka na krvavom čebetu. Da li ima djecu, ženu, majku ili oca? Da li je domaćin svoje kuće, da li je bio zaposlen ili ne? Ko ga čeka, kakav mu je status? Posmatrao sam to ranjeno biće i postavljaо hiljade pitanja. A onda sam počeo da sebe postavljam u sličnu situaciju u kojoj se on našao pa me obuzeše jeza i strah u istom trenutku. Neka ljepljiva sluz poče da oblijeva cijelo tijelo. Zamišljam ga u nekoj domaćinskoj kući kako se igra sa svojim malim sinom, a žena mu iznosi ibrik kafe i stavlja ga na hastal ispod grožđa. A on nasmijan, zove je da se pridruži i njih dvoje sjedaju i uživaju u trenucima. A vidi ga sad. Leži na krvavom čebetu u poluzadimljenoj zemunici i bori se za goli život. Kako smo samo jadni i bijedni, svi mi sudionici ove proklete večeri.

– Dodaj mi moj ranac – reče mi Cober zapovjednim glasom. Brzo se trgoh iz očaja koji me je spopao i počeh da rovim po našim stvarima koje su stajale ushrpane u čošku.

– Evo ga – dodah ga Coberu, a ovaj izvadi injekciju morfija koju smo čuvali sve ovo vrijeme i ubrizga je u butinu vojnika. Ovaj ne izusti ni riječ, nego samo utonu u polusan, u neku neopisivu ravnodušnost. Cober poče preturati po rancu vidljivo ljut.

– Gdje je čutura s rakijom? – upita nas kolektivno.
– Pa jesmo li je popili još prije mjesec dana – odgovori mu Fiki.

– Nema veze – staloženo će Cober i nastavi:
– Dođi, Amko i pritisni ovaj tufer ovdje!
Prđoh, uzech tufer od Cobera i prislonih ga na otvorenu ranu. Cober otvorи zavoj i poče da obmotava. Brzo je bio gotov. Bio je vješt i pribran.

Sve je bilo krvavo, od ulaza do kreveta. Vojnik je samo mirno ležao, poluotvorenih očiju, ne puštajući bilo kakav zvuk. Mi smo s olakšanjem sjeli ko je gdje stigao i samo smo šutjeli. Ta je šutnja sve govorila. U našim očima se mogao vidjeti ponos što smo opet pobijedili tu prokletu smrt. Po ko zna koji put. Vidjela se i gorčina što smo znali da je bilo više poraza. Posmatrao sam njegove poluotvorene oči. Bile su ispunjene nekom sluzavom tekućinom kojoj ni najjači rastvori nisu mogli smanjiti viskoznost. Molio sam nebo da se ne zalijepi, da ne pritisne očne kapke i spoji ih tom tangentom smrти. Žudio sam da ostanu barem djelomično otvorene, da nam tim položajem pokažu da su aktivne, da ostaju u funkciji pokretača njegovih čula. A tečnost je svojom suštinom težila da ih sklopi, da zaustavi niz događaja koji će uslijediti ako ne obavi misiju za koju je predodređena.

Starac je samo bespomoćno posmatrao tu bitku između života i smrти vidno uplašen situacijom u koju je doveden. Svaka njegova bora je dobila na intenzitetu i u svakom narednom trenutku je sve više stario i propadao. Njegovo tijelo je postajalo beznačajno u odnosu na momenat koji ga je okruživao. Bilo je izgubljeno u masi nesklada koji se odigravao. Svaka sastavnica se naočigled rastavljalala, ali on to nije primjećivao. Samo je zurio po toj besmislenoj pozornici i tražio preostali smiraj u paničnoj predstavi.

– Neka leži desetak minuta – reče Martin, okrenu se prema starcu i naredi.

– Zavezat ćemo ti naša nosila za samar i položiti ga na njih. Ovim dekama ćemo ga umotati da se ne smrzne, a ti ga vodi polako do poljskog stacionara.

– Hajde Fiki, da pričvrstimo nosila – rekoh i Fiki bez pogovora krenu. Nismo imali dovoljno jake vezice da nosila učvrstimo za samar, pa smo razrezali kaiševe od ranaca i njima stegli nosila prilično čvrsto, dovoljno da izdrže. Cober i Martin su umotali ranjenika kao mumiju u krvavu ćebad i

položili ga na nosila koja su imala ulogu sanki za vuču. Starac iziđe i uze povodac.

– Djeco moja, neka vas dragi Bog čuva – reče i nestade u hladnoj noći.

Mi smo ostali spirajući krv sa svojih lica i ruku ne osjećajući hladnoću. Snijeg je upijao svaku kap sukrvice i bojio se očajem. Ušli smo ćutke u zemunicu. Svako je zauzeo svoju poziciju u kojoj je bio trenutak prije. Šutjeli smo. Odjedanput Pele razbi tišinu:

– Ostadosmo bez čebadi, jebote!

X

Najčešće smo izlazili u obližnji kafić u kojem smo ispjiali kafe i raspredali nadugo i naširoko. I onda jednog dana u kafić uđe Azra, prelijepa djevojka iz kvarta, koju sam viđao u školi ili na cesti. Ali nikada je ovako poblizu i natenane nisam osmotrio. Kratka smeđa kosa i plave oči su se probijale ispod naočala koje je nosila. Imala je nekakve karizmatične usne koje su očaravale. Bila je sestra jednog našeg poznanika koji je bio znatno stariji od nas i od koga smo s vremena na vrijeme posuđivali LP ploče. Stanovala je u jednoj u nizu kuća nedaleko od naše zgrade. Kad sam dolazio kod njenog brata posuđivati ploče, nisam je zapažao, uvijek se nekako sramežljivo izgubila u trenutku kad bih ušao u kuću. Ali ovaj put nije imala kud pobjeći. Ušla je s prijateljicom i sjela za sto u dnu maloga kafića. Pogledala me krajičkom oka, dajući mi indiskretan povod da krenem u akciju. I krenuo sam. Prišao sam njenom stolu i sjeo s njima. Odmah sam razvezao priču o svemu, od sporta i knjiga do muzike, podižući svoj rejting u njenim očima.

Prijateljica je shvativši moju namjeru brzo otišla, a nas dvoje smo ostali skupa do kasno u noć, raspredajući o svemu što nam je moglo naumpasti te večeri. I tako je počela naša veza, koja kao i sve moje veze nije dugo trajala. Izlazili smo svaku noć, obilazili znana i neznana mjesta. Živjeli smo jedan nadasve romantičan život u kojem su naše pojave i okruženje bili sastavni dio romanse. I trajalo je to. Ja sam i dalje svirao, a ona je s oduševljenjem dolazila na probe, uz negodovanje ostalih članova grupe, jer im je narušavala koncentraciju pri sviranju. Otac joj je bio strog, mama također, tako da je od njih krila našu vezu jer mi nismo bili baš na dobrom glasu kod roditelja djevojčica koje su nas opkoljavale. Voljeli smo sve ono što su im oni branili. I jedne večeri, nazove ona mene i kaže mi da neće moći izići van zbog gripe i povišene temperature. Bila je to prilika da nakon dugo vremena ponovo izidem s družinom. Snijeg pada, ulice puste zbog radnog dana koji slijedi i mi se nalazimo u omiljenom kafiću. Počinju piva da stižu, jedno po jedno i tako u nedogled. Hiljade priča se tu prepričava, milioni ideja se podastiru na sto, stotine griža savjesti i uzajamnih izvinjenja, sve do ljubljenja u znak poštovanja jednih prema drugima. Konobar nas oko ponoći uljudno zamoli da napustimo kafić jer je kraj radnog vremena i ne smije zbog inspekcije biti duže otvoren. Bez pogovora prihvatismo tu sugestiju i Cober predloži da promijenimo kafanu, da odemo na Željezničku stanicu u poznatu „Mrtvanu“, kafanu koja je zbog putnika koji su putovali radila čitavu noć. Fiki, Pele, Ani i Martin su odustali od naše namjere već u startu. Mi nismo, već smo ušli u Coberovog plavog fiću i krenuli put „Mrvane“. Cober je vozio polako što zbog količine piva koje je unio u sebe, što zbog neočišćenog snijega koji se gomilao na cesti. I mic po mic, stigosmo mi do „Mrvane“. I u njoj ostadosmo do sitnih jutarnjih sati. Nuno i Džo su otišli ranije ne mogavši više pratiti moj i Coberov ritam ispijanja i dali su se put pod noge u snježnu noć. Ostali smo sami, Cober i ja uz mnoštvo

putnika namjernika koji su čekali svoje vozove da ih odvezu do odredišta. I pred zoru naumpadne meni Azra i počnem Cobera daviti tom pričom kako ja nju volim, kako mi je ona sve na ovom svijetu i slično. Cober je kunjao, nije me slušao, samo je Boga molio da krenemo kući. Već mu je bilo dosta svega. I predložim ja njemu:

– Cober, hajde me odvezi kod Azre, da je samo vidim.

On podiže glavu iz polusna, pogleda me mutnim i pijanim pogledom i reče:

– Znaš li koja su doba? Kako ćeš sad ići kod nje, probudit ćeš čitavu kuću, sramota brate, idi u podne kad se otrijezeniš?!

– Imam ja plan, Cober. Ima ona u avliji veliki orah za kojeg je zakačen štrik, onaj štrik za veš, znaš? – počeh ja da iznosim plan.

– Da znam, štrik za veš i...? – zaintrigirano i cinično u istom trenutku upita Cober željno očekujući nastavak moga plana.

– Ja ču se preko tog štrika popeti na granu oraha koja vodi do njene terase gdje je njena soba, lagano ču pokucati na vrata, ona će otvoriti i to je to – iznesoh čitav plan.

– Dobar ti je plan, u pičku materinu! Pa ti nisi normalan, majke mi. Izginućeš na tom orahu – reče ne vjerujući u izrečeno.

– Ma hajde ti mene samo odvezi, ako me nema za 10 minuta znači da sam uspio, ti upali fiću i hajde kući, ja ču ostati kod nje spavati – insistirao sam.

– Hajde dobro, ali veća sam ja budala što sudjelujem u tom. Vidjet ćeš kad nas njen babo zaganja – gundao je Cober.

Platismo piće što smo popili i sjedosmo u fiću. Dugo smo se vozili do njene kuće po skliskoj cesti i na čelavim fićinim gumama. I najzad dođosmo. Parkirasmo uz ogradu i ja napustih vozilo. Dođoh do Coberovog prozora s vozačeve strane da još jedanput dam upute:

– Ti čekaj deset minuta, ako me nema do tada znači da sam ostao kod nje, a ti hajde kući.

Cober klimnu glavom u znak potvrde i ja otvorih snijegom prekrivena vrata ograde koja je vodila u avliju. Snijeg je nemilice padao, pahulje velike kao krpe su me brzo prekrivale. Sve mi je bilo bjeličasto pred očima tako da sam jedva našao štrik za veš koji je bio glavna sastavnica moga plana. Brzo sam ocijenio razdaljinu između štrika i orahove grane, a isto tako i orahove grane i terase. Rukama sam uhvatio štrik, a noge sam zabacio pręko, tako da sam na njemu visio kao jelen kad ga lovci ubijenog nose na prečki poslije odstrela. I onda tajac. Prekid filma. Bude me riječi:

– Amko, jesli li to ti? Šta radiš na tom štriku?

Progledah, svanulo je, a ja još visim na štriku na kojem sam zaspao u položaju odstrijeljenog jelena na prečki. Na meni desetak centimetara svježe napadanog snijega i oči njenog strogog oca koji je krenuo na posao i zatekao me u tom položaju. Cobera već odavno nije bilo sigurno shvatiti da sam uspio u svojoj namjeri i strogo se državši mojih direktiva. I tako viseći samo sam uspio odgovoriti:

– Ništa, čika Mensure, čekam Azru da idemo u školu. I onda sam u hipu sišao s tog štrika za veš i pobegao glavom bez obzira. Više se Azra i ja nismo viđali. A još dugo vremena sam zaobilazio i ulicu u kojoj je stanovala dok se moja sramota skroz ne zaboravi. O posuđivanju LP ploča da i ne govorim.

XI

Noć je sporo prolazila. Pele je kunjao spuštene glave zavaljujući je lijevo i desno u zavisnosti od trenutaka kad ga je više savladavao san. Gurnutih ruku u džepove ličio mi je na one beskućnike iz američkih filmova koji su skupljeni oko bureta s vatrom. Izmučen od svega, izgledao je jadno. A iz kakvog je raja upao u ovu besmislenu priču. Posmatram ga tako skupljenog i vrtim film na početak. Sin doktora, odvojen od realnosti, u nama je našao istinskog sebe, dječaka koji je volio manipulaciju prostorom i vremenom, dječaka koji je volio improvizirati s postojećim i spuštati se, usamljen, na tu realnu razinu, nas jednakih. Nikad ga nije odavala hijerarhijski predodređena visina, bio je isti onaj dječak kakvi smo svi mi bili, stabilan, a neukrotljiv poput materije i antimaterije u sukobu u kojem uvijek pobjeđuje opipljivo. S nama je bio svoj, bio je neizostavan fraktal u cijeloj dimenzionalnoj koncepciji, miran, staložen, sabran. Iznenađujuće dobar svirač, fenomenalno se uklapao s nama, s muzikom uz koju je i sam rastao, svojom pojavom je unosio neki novi duh i energiju u čitavu našu priču. Bio je omiljen, autoritativan, bezgrešan u tom dječijem smislu, veliki igrač u malim dimenzijama. Bio je naš. Dadilje su ga čuvale i krojile mu dnevne planove. Jeo je i pio šta je poželio, igrao se za nas nedostižnim igrackama. U obilju svega. A vidi ga sad. Skupio se kao sužanj, gladan, uplašen i promrzao.

Fiki je zamišljen. Posmatra svoje dlijeto kako struže koru neke odbačene grane, pogled izgubljen, pomaknut od fokusa promatranja. Bez obzira na pomak, dlijeto precizno odraduje svoj posao. Naš mali Fiki. Gdje je nestala ta razigranost i simpatičnost koju je posjedovao? Gdje se izgubio onaj dječak kakvog pamtim, gdje se zaturila mašta koju je posjedovao? Ostavljen među nama, a mi ostavljeni među sobom. Naš mali Fiki. Odrastao čovjek. I to preko noći. Morao je odrasti. Da

bi opstao, da ga ne vućemo za sobom, da ne postane suvišan teret, jednostavno je morao odrasti. I to one noći kad je ranjenog Anija izvukao iz one gudure. Na leđima ga je nosio kilometrima kroz gustu i neprohodnu šumu i zasmijavao ga da ne zaspi, a onda još nekoliko kilometara, ne znavši da je Ani mrtav. Kad nas je napokon našao i dalje ga je pokušavao nasmijati svojim poskočicama. Mi nismo ništa govorili nego smo mrtvo Anijevo tijelo skinuli s njegovih leđa i položili ga na tlo. Samo se Fiki i dalje smijao. A onda je osmijeh stao. Te noći je odrastao. Ne, te noći je ostario.

Martin pokušava nešto nacrtati na komadu hartije. Nekoliko presječenih okomitih i horizontalnih linija i tako u nedogled, u svaki prazan prostor. Pogrbljenih ramena i isfrustriranih misli pokušava da ubije vrijeme. Nema više one energije koja ga je krasila, onih ideja kojima je bio opasan. Bio je premiran za svoj temperament. Otupio od svih ovih godina u kojima smo prošli sve, samo ništa lijepo što bi moglo ostati kao uspomena. Zaboravljen od prostora u kojem je obitavao, pao je na marginе nečeg što se zove zaborav. Onda se bolje zagledah u njegov pogled usmjeren prema tim linijama. Bio je ogorčen, kao da je svakim pokretom olovke i svakom novom linijom želio pobjeći, očekujući da će posljednjom to i uspjeti. A znao je da neće. To ogorčenje krilo se u poraženom pogledu.

Cober je ležao i gledao u strop zemunice podignutih obraza kao lavica kad je spremna za napad. Ruke je prekrstio preko grudi i samo zurio. Bogzna o čemu razmišlja. Nisam mogao ništa iščitati iz tog pogleda. Samo to da je približno jednak onom kakvog pamtim od prije rata. Morao je ostati stamen i jak zbog nas ostalih. Ali da li je to zaista i bio? Ja sam nekako znao da nije. Da se iza te prkosne ljuštture krio se dječak s palicama, onaj vođa ritma, metronom generacije. Bio je ranjiv na mjestima za koje sam samo ja znao i šutio sam. Nikad nisam pokazivao da sam upoznat s tim tačkama. Slijedio sam ga kao što i sad slijedim taj pogled. Znao sam da čemo

samo na taj način opstati u ovoj igri s njim kao imaginarnim vođom na čelu naše kolone.

Mene su drugi posmatrali. Krajičkom oka. Ja sam bio sredina, balans stanja. Uvučen u ovaj karneval bez maske i farbe, hodao sam kud i oni ostavljajući svoje tragove na rubovima nakaradne historije. Bio sam ogorčen kao i svi, bojao sam se i bilo me strah, jer sam znao da kad dođe do trenutka da se strah izgubi tad postajemo opasni za okolinu, a najviše za sebe.

– Nikad svanuti, jebote, otegla se ova noć kao teravija – reče Fiki skidajući opasane redenike.

– Podsjeti me to kad smo igrali nogomet u džamijskom dvorištu, a teravija se klanjala, sjećate se toga? – upita nas Martin.

Mi klimamo glavom lijevo-desno, jasno mu pokazujući da se ne sjećamo.

– Igrali smo nogomet skoro svaki dan, gdje ćemo se mi sad sjetiti kad se teravija klanjala, kakve to veze ima uopšte s nogometom? – upita zbumjeno Cober.

– Jest’ jebote, kao da smo brojali vjernike prije svake utakmice – prokomentira Pele, i nastavi: – Ti opet, Martine, pamtiš sve živo i mrtvo, to je bilo još dok smo klinci bili. Jedva se sjećamo nogometa, a kamoli teravije.

– Ma polako, šta vam je, sjećate se kad smo poslije utakmice otišli u hodnik džamije i zamijenili opanke vjernicima? – ponovo nas upita Martin.

– Aha, jest jebote, gdje ti to naumpade... Izlazili su iz džamije do 3 ujutro. Hodža zaspao u mihrabu. Kako sam onda od oca bio b’jen. Bio sam plav 10 dana – reče Cober.

– Pa kako se onda nisi mogao sjetiti toga kad si bio toliko b’jen? – upita ga Fiki.

– Kako ću se sjetiti kad sam zbog nečeg bio b’jen svaki treći dan, jebote?!

Stalno sam mislio o danu kad će osvanuti sloboda, ali ne puka sloboda nego ona absolutna, kada ćemo biti oslobođeni i od metaka i od nametnika koji su nas uvukli u ovaj cirkus. Metak pogarda ili ne pogarda, o tome ne odlučuje strijelac, niti puška, o tome ne odlučuje ni on sam. To je poklapanje sreće i nesreće u istom trenutku. Splet okolnosti koje se događaju u trenutku kad je poletio kroz zrak, od tvoga vjerovanja da će te zaobići njegova putanja, da ćeš biti toliko moćan gravitacioni subjekt koji će kao dovoljno velika zvijezda iskriviti njegovu putanju i poslati ga dovraga. To vjerovanje se stiče iskustvom u preinaci zbilje u snove koji si morao svakodnevno upražnjavati. To nije bio nimalo lak zadatak. Morao si biti dovoljno jak da prebrodiš početne prepreke vjerovanja, a one su uvijek najteže. U početku nisi svjestan da od malenog komada željeza i njegove brzine zavisi daljnje funkciranje čitavog tvog sklopa, nisi svjestan da se uopšte usuđuje krenuti prema tebi. Imaginacija koju proizvodi tvoj mozak je još uvijek dominantna. I vremenom, ti počinješ da shvataš suštinu tog malog komada metala, prepoznaješ njegovu namjeru. U tom međuprostoru između zbilje i imaginacije je najlakše umrijeti. Smrt ti se tada priviđa, još nije našla svoje mjesto u tvom moždanom sklopu, još visi na nekom rubu tvoje spoznaje i čeka svoje vrijeme. A kako vrijeme prolazi i ti upoznaješ realnost pobliže. I kad definitivno shvatiš moć tog malog komada metala, onda se suočavaš sa strahom i smrt postaje bolnija. Onda počinješ da težiš toj slobodi koja se kao kurva uvlači pod kožu svakim prolaskom vremena i svakom tvojom boli. I želiš da je uhvatiš, da je prigrliš i da je osiguraš nekim sigurnim osiguračem, da ti bude vodilja. A tada će nametnici koji su nas doveli do stanja da se moramo transformirati sami otpasti s našeg tkiva jer neće više imati domaćina na kojima se hrane. Samo regulacijom sopstvenog bića i transformacijom fiktivnih shvatanja u realna doći će taj dan kad ćemo biti slobodni. Sutra neće biti taj dan.

XII

Bože, kad se osvrnem i pogledam unazad, pa mi smo čitav život zajedno. Kakav divan osjećaj izaziva ta spoznaja. Zamišljam tu fotografiju. Na njoj nas osmorica složeni kao osmočlani fudbalski tim. Cober i ja stojimo kao čuvari vremena, a oni čuće, onako dječački, sklopjenih koljena i prebačenih ruku preko njih i čuvaju nas. Gledamo u objektiv fotoaparata i taj objektiv kupi jednu sliku, sliku dječaka i pozadine koja otkriva to doba. Različitosti kojima smo bili obdareni nisu nas isticale ponaosob. Bile su toliko dobro posložene da su činile sinhroni mehanizam koji je savršeno funkcionirao. Odgajani smo na tim različitostima i niko ih nije isticao. Bile su naša sastavnica, sprega koja vezuje i drži nas na okupu, lanac u kojem je svaka karika bitna i nezamjenjiva. One su nam davale dodatnu inspiraciju za boljim i vrednijim, čemu smo svakim danom koji je prolazio sve više težili. Tad nismo prepoznавали monolitnosti struktura koje su već tad počele da se uvezuju u nadi da će nekad istaknuti naše razlike i okarakterizirati ih kao promašaj. Učili smo iz naših različitosti i crpeći ih, stvarali smo najljepša sjećanja i uspomene. To je bilo naše bogatstvo koje je neprocjenjivo. Znali smo za sve ceremonijalne manifestacije koje su karakterizirale naše razlike. Poštovali smo ih neizmjerno i pohodili ih redovito. Učili smo tako o drugačijim identitetima i drugačijim vrijednostima što nas je oplemenjivalo i dizalo naše spoznaje do neslućenih visina. Zato se i nismo bojali nikog i ničeg jer smo odmalena učeni da se samo zajedno, s našim različitostima, možemo oduprijeti bilo kojem takmacu u bilo kojoj igri. Bili smo dječaci, adolescenti koji su težili ka boljem. Voljeli smo naše ulice, naše zgrade, voljeli smo znane i neznane kojima bismo mahali s džamijskog dvorišta u ekstazama postignutog gola u nogometnoj utakmici, voljeli smo strukturu podneblja u kojem smo rasli i željeli da

vječno ostane takva. Pričali smo jezikom tinejdžera u kojem je svaka riječ težila kao rečenica, a rečenica kao roman. Bili smo ponosni na naše različitosti i uživali smo u njima. Posmatrali smo ih nekim drugaćijim pogledima ne shvatajući tada da će nam svaki pružiti jedinstvenu priliku da proživimo taj historijski trenutak koji je neponovljiv. Gledali smo na stvari sasvim obično, ne ističući potrebu da išta mijenjamo. Svaki komadić te strukture je bio naš, djeljiv s mnogima koji su bili dio tog sadržaja. Izgovarali smo riječi naglas, jako, iz grla, da nas svi čuju, jer smo znali da nas vjerovanjem u ispravno tumačenje prostora u kojem smo bivstvovali, niko ne može učutkati. Imali smo najbolji mogući argument da vičemo, a to je snaga naše različitosti. Njome smo bili zaštićeni od monolitnosti, koja pored nas, nije imala šta za reći. Šutjela je i čekala svoj trenutak.

Osnova našeg odgoja je bila da stvaramo i učimo, a ne da rušimo i mrzimo. To smo nosili odmalena u dubinama naših bića i nikad nismo imali potrebu da ga ističemo. Čuvali smo ga za sebe i prenosili svim koji su bili uz nas. Takmičili smo se znanjem i umijećem i od sebe samih stvarali rivale koji se pamte i koji će ostvariti tu neraskidivu vezu među nama. Tu tvrđavu ništa nije moglo napasti i porušiti. Već pri samom pokušaju, svi oni koji su pokušali da je napadnu, bili su utopljeni u potoku mudrosti koji ju je okruživao. S koje god strane fronta su je probali narušiti, bili su pobijedeni snagom argumenata i znanja. A onda su prestali da je napadaju. Postali su ravnodušni zbog pregršta poraza kojima su okupani i odustali su. Ali samo do nove prilike koja se već nazirala na obzoru vremena.

XIII

Jedan je sat poslije ponoći. Pele, Martin i Fiki spavaju, jedino smo Cober i ja još budni. Odjednom tišinu prekinu galama i buka koju su stvarala škripa čizama po snijegu i nesuvisli razgovor. Svi ustadosmo u hipu, Cober prvi, ja za njim i tako redom. Zgrabismo puške i izletjesmo napolje iz zemunice. Zalegli smo u ledeni snijeg i zauzeli borbeni položaj. Zvuk je bio neodređen, prelamao se tišinom, čas sprijeda, čas s boka, pa otpozadi. Maltretirao nas je i pravio više nervoznim nego što jesmo. Brinuli smo se da nisu njihovi izviđači koji su se izgubili u šumi, nismo znali kako da reagiramo u situaciji njihove eventualne predaje. Svi smo znali samo da moramo pucati i tu se priča završava. Škripa i neki nesuvisli govor se sve više približavao. Odjednom Cober uzviknu:

– Stoj, ko ide!?

Bili smo spremni otvoriti rafale. Sve utihnu. Čuje se samo pokoji zveket redenika koji zapinje o kaiš rapa.

– Ne pucajte, mi smo, komanda bataljona! – začu se iz mraka. Nismo imali nikakve lozinke kojima smo mogli potvrditi svoje identitete. Ostali smo u borbenom položaju i dalje. Cober nam gestikulacijama pokaza da se izvučemo prema bokovima zemunice i tu zauzmemmo nove položaje. Mi, jedan po jedan, poslušasmo. Cober osta sâm u prvobitnom stavu:

– Jedan od vas neka polako pride u protivnom ćemo pucati – oštrim i odlučnim glasom naredi Cober.

U tom trenutku začuo se samo žamor ljudi koji su pokušavali da odrede dobrovoljca koji će krenuti k nama. Stajali smo raspoređeni okolo zemunice naslonjenih pušaka o oblovine koje su stršile. Pele mi se okrenu u jednom trenutku i prošapta:

– Vidiš li ti ikog?

– Ne vidim – rekoh.

Ništa se nije vidjelo. Nismo ni mogli pravilno odrediti njihov položaj i stajali smo okrenuti nasumice prema njima. Jedan od njih krenu. Cober je ležao isturen, spreman da prvi djeluje. Svakim njegovim korakom škripa je bila sve jača. Odjednom se svima ukazala silueta čovjeka koji je obje ruke držao u zraku, u jednoj puška, a u drugoj šljem.

– Ne pucajte, ja sam, Begi moralista – progovori.

Cober se podiže i priđe mu.

– Pa čovječe, što ne javiste da dolazite, sad smo vas mogli pobiti k'o zećeve – reče i rukom nam signalizira da ustuknemo. Leknulo mi je, a vjerujem i ostalima. Usta i grlo su mi bili suhi od adrenalina koji me pucao i naglo opao. Jedva sam progutao to nešto suho i prišao im. Ugledao sam Begija i rekoh:

– Majke mi moje, ako ste vi normalni. Pa čovječe, kud ćete u ova doba, još nam neprirodno prilazite. O Bože! Begi me pogleda i reče uz neki ciničan osmijeh:

– To mi da vas malo razbudimo, da vidimo da li ste pripravnici.

– Ujutro, kad krenemo u borbu, bit ćemo mi još pripravniji, ne boj se, dok ćeš se ti grijati u komandi i diljati pastrmu. Jebo te moral, šta si mi ovdje došao moralisati, uhvati se puške pa s nama. Nama moral više ne može podići ni vruća pička, a kamoli ti – ljutito reče Pele i uđe u zemunicu.

Najviše smo mrzili te uhljebe koji su sebi izmislili funkcije u bilo kojim armijama. Još na kraju svega, oni koji nisu osjetili miris krvi i okus smrti postanu heroji sa najviše ordena. Mrzili smo ih iz dna duše.

– Nemojte tako momci, došli smo skroz drugim povodom – umirujućim glasom reče Begi skinuvši cinični osmijeh s lica. A onda pozva grupu koja je bila s njim da se pridruži. Prišlo ih je trojica-četvorica u rukama noseći zaštitne maske, rapove i šljemove. Cober ih smirenio pozva u zemunicu:

– Hajdemo, uđimo unutra da ne stojimo vani na ovoj ciči zimi.

Počeli smo da se naguravamo u maloj zemunici. Mi smo ušli prvi, a onda Begi, pa vojnici. Dvojica nisu imala mjesta da sjednu nego su stajali na samom ulazu. Cober upita:

– Kojim povodom vi ovdje?

– Poslao nas komandant da napravimo par slika s borcima,

treba nekoj stranoj televiziji koja pravi reportažu o našoj borbi

– odgovori Begi i nastavi: – Mislim da je CNN ili BBC, neka od onih velikih televizija, a i nama bi dobro došle slike.

Nismo voljeli da se slikamo. Nekad nam je neko rekao da je urok slikati se u ratu pa smo se držali tog principa. Ustvari, bio je to još samo jedan način da pobijedimo strah koji se godinama u nama skupljao. Bio je to samo mali segment u hrpi velikih kojim smo se tješili. Preživjet ćemo ako se ne slikamo, preživjet ćemo ako ne režemo nokte utorkom... Koje besmislice!

– Pa ljudi moji, ne pravite novogodišnji kalendar pa kao mi smo Cober-januar, Amko-februar, Pele neka bude mart, ja-april, Martin-maj – sarkastično prokomentira Fiki i nastavi s jednakim sarkazmom:

– A šta ćete poslije maja, to bi bio kalendar pola godine, o Bože?!

Martin se uključi:

– Dečki, mislim da to i nije loša ideja da se uslikamo, da nam ostane barem jedna slika iz ovog perioda. Pogledasmo se i preokrenusmo priču na šalu.

– I ja mislim isto – reče Cober, a mi ostali klimnusmo glavom u znak odobravanja.

– A šta će vam te maske i šljemovi? – upita ih Pele.

Begi se okrenuo prema vojnicima koji su ih nosili u rukama i naredi im:

– Hajde podijelite im to, svakom po maska, rap i šljem.

Vojnici užurbano počeše da dijele opremu svakom od nas. Cober uze svoje sljedovanje, okrenu se Begiju moralisti i kroz zube ga upita:

– A šta će nam ovo, ako Boga znaš?

– To je oprema koju čete staviti na sebe dok vas budemo slikali. Da izgledate kao prava vojska, da se ne brukamo u svijetu. Zamislite kad bi vas svijet video takve prljave, rasparene opreme, na jednom maskirne hlače i džemper što mu je nane isplela, na drugom farmerke i čohana bluza, ma ne ide. Ovako ćete barem na nešto ličiti – sav usplahiren odgovori Begi.

Nismo mogli da vjerujemo. Ostali smo ukopani na mjestima koja smo zauzimali. Pa zar smo bili klaunovi kojima su se poigravali u svojoj cirkusnoj predstavi? Zar smo bili maskote koje su donosili na ceremonije da uveseljavaju bezbrižnu dječicu? Zar smo bili figurice koje su redali u niz, a onda ih rušili gumenim mećima svojih pištolja? Zar smo bili lutke na vezicama koje su izvodile predstavu za debile rukovođeni njihovim prstima iza kulisa? Probada me istina da sve to i jesmo bili. Sve sam to posmatrao zaštićen nekim specijalnim naočalamama koje su imale posebnu dioptriju. Zamućenje je bilo taman toliko da ne vidim dobro ono što nisam želio vidjeti. A toga je bilo i previše. I taman kad bih preskočio pokoju stepenicu do konačnice moga pogleda, on bi se razbistrio i pokazao mi suštinu naše bijede. Opet bi me sve vratilo na početak i otvorilo nove vidike. A oni su se završavali tu, blizu, nisu se morali prostirati daleko. Horizont je bio nedaleko, tu odmah uz nas. I čim bih pokušao da pogledam dalje, nisam uspijevao, opet bi se zamaglilo i ostavilo me da ostanem u tom gabaritu. Neumorno sam pokušavao da ga prebacim preko te nevidljive barijere u neki daleki svijet, onaj što mi se nudio ako budem dovoljno jak. Međutim, sva moja nastojanja da se oduprem toj magli su bila uzaludna. Uvijek bih tu zastao i odustao od namjere. Koliko mi još treba da se oduprem nastojanjima te imaginarnе granice što me uvijek

vrati na taj suludi početak? Zar je vrijeme u pitanju? Pa prošlo ga je već dovoljno da se razbistri, da podigne sve magle i izmaglice u orbitu i da završim s tom potragom. Ali, bit će da vrijeme nije uzrok. Da li je to prostor koji pokušava zaokružiti i učahuriti stanje u koje sam doveden? Koliki je taj prostor u kojem obitavam? To i jeste moj najveći problem jer ne mogu preći u nove poljane pune svega osim ove moje zbilje. I kad sve saberem i podvučem liniju zbira koja i nije posebno duga, shvatim da je to beskonačno veliko vrijeme besmisla zbijeno u savršeno maleni prostor očaja čineći skupa paradoks kojim sam okupiran. I u toj nevjerovatnoj gustoći suprotnosti koje bi trebale, po svojoj definiciji, da su jedno stanje, shvatim veličinu tog besmisla kojeg proživiljavam. Koliko god čistio vizir, on se magli tim stanjem. Možda jednom ta magla iščezne sama od sebe i ukaže mi nove prilike. Ali koliko još vremena imam u tom čekanju?

Grlo mi se ispuni nekom posebnom pljuvačkom i poče se puniti. Kad je prevršilo mjeru nastavi u usta i ispuni mi usnu duplju do vrha. Sve tekućine u mome tijelu se pokrenuše, od krvi do sperme, od plazme do vode. Uskovitlaše se u nezadrživ vir koji se vrtio u fokalnoj tački moga tijela neuvhvatljivom brzinom. I onda, u jedan mah poče da me prolazi neka jeza, brada poče da treperi i kapilari da pūče. Ni o čemu nisam mislio, ništa nije bilo više vrijedno mojih misli. Vodio me je instinkt i strah da ne implodiram, da se ne urušim u sebe kao zvijezda u nestanku, da se ne svedem na biološku tačku za koju je mala vjerovatnoča da će ikad više bubriti. Sve se uskomešalo, sva moja tečnost je počela da vrije, da ide prema izlazu, pjeneći na ustima. I onda sve eksplodira:

– Marš napolje, sve ču vas pobiti! – izgovori dio mene za kojeg nisam ni znao da postoji. U tom paničnom nizu događaja repetirah pušku i usmjerih je u pravcu da pucam. Nestale su misli, doživljaj je vladao. U tom nemiru sam oboren. S blatnjave zemlje mi se ukazuje Coberova i Martinova

silueta i oni me obuzdavaju. Ja se još uvijek opirem njihovim nastojanjima da me svladaju i umire, a onda više ne. Mozak se upalio i bacio me na početak svega. Odveo me do Anija u neku nebesku baštu da berem maslačke uz pjesmu bijelih anđela, pa me okrenu do Džoa sklupčanog kao kukuljica na onoj ledini, pa do Nune kojeg vidim kroz maglu. Pa do moga oca i majke kako me iščekuju da se živ vratim i muče se od gladi da bi sačuvali koji zalogaj za mene, pa do svih znanih i neznanih koji su, kao kolona čekali svoj red da odu zauvijek. O njima sam mislio. A onda sam začuo glas:

– Smiri se, Amko, sve je ok, polako ostavi pušku!

Ugledao sam Cobera kroz zamućeni objektiv mojih očiju i tad su sve tekućine stale. Zaustavile se u mjestu. Osjetio sam neku toplinu u čitavom svom biću, neki naprasni umor koji mi je pasao. Onda ugledah Martina, pa Fikija i Peleta i tad sam znao da sam zaštićen, da sam okružen našom cjelinom u kojoj sam bio petina. Smirio sam se.

– Izlazite napolje dok vas sve nismo pobili! – zaprijeti im Fiki, a oni se dadoše u bijeg. Sve su ostavili, i maske i rapove i šljemove. Samo su pobjegli. Ostali smo sami ove hladne noći u našoj zemunici. Nismo razmišljali o posljedicama. Šutjeli smo. Čuli su se samo naši uzdasi. Ali dokad?

XIV

Naš šator je bio prepoznatljiv. Nedovršenost montaže ga je odavala u gomili šatora velikog kampa. Nismo se obazirali. On suštinski i nije imao ulogu šatora, već je obilježavao pubertetsku teritoriju nas dječaka. Nama su bile važne gitara i pjesma, mol i djevojčice, mi. Uvijek atraktivni, djeca koja su

znala oduševiti, prepoznatljiva, silna. Svaki dan bismo otišli s gitarama na mol glavne plaže i zasvirali čitav repertoar najboljih pjesama. Cober udara tarabuke, a na gitarama Pele, Ani, Nuno i ja. U trenu bi se skupilo mnoštvo ljudi koji su nas posmatrali, a veći dio njih nam se priključivao. Bili smo glavni heroji plaže i ljeta. Stranci su nas gledali s čuđenjem, nenaviknuti na neposrednost koju smo posjedovali. Njihove kćerkice bi se probijale na čela glavnog kruga kojim smo bili opasani i željno nas pogledavale u nadi da će neko od nas baš na nju obratiti pažnju. Bili smo mladi, atraktivni i svojeglavi, što je bio san svih djevojčica. Nismo se odvajali od instrumenata tog ljeta na plaži. Ostajali bismo tako do kasno u noć, do doba kad su već čuvari kampa morali reagirati i tako iznova. Povremeno bismo napravili pauzu, pa se u noćnim satima skupili oko zidića koji je odvajao restoran od šetališta i tu dogovarali sastanke, ljubili se sa dottičnim djevojčicama ili izvodili igrokaz. Zbilja smo bili jedinstveni. Jedne takve noći Džo dotrča do mene i reče:

– Amko, da li bi mi pomogao, Boga ti! Zbario sam jednu Austrijanku, ali ima sestru i nikako je se kutarisati. Hajde da te upoznam s njenom sestrom, da je odvojiš od nas!

– Bih, naravno – odgovorih. Džo otrča preko mnoštva stepenica i nesto za ugao male ulice. Nedugo zatim idu njih troje.

– Ovo je Ursula, a ovo Urlike – reče meni, a njima se obrati – Das ist Amko! Odmah sam zaboravio koja je koja, ali to nije bilo važno. On ode s jednom, a ja ostah s ovom drugom. Bio sam zatečen situacijom jer do prije nekoliko minuta nisam imao nikakvu obavezu, a sad moram praviti društvo nepoznatoj strankinji. Preokrenuo sam to s maniom okorjelog šarmera u svoju korist. Na tečnom engleskom jeziku smo razmijenili nekoliko rečenica i krenuli da šetamo plažom.

– Hajde da sjednemo na mol – predložih već umoran od hodanja. Ona bez razmišljanja prihvati. Ja sjedoh prvi, a ona me bez ikakve prethodne najave opkorači i sjede mi u krilo.

Odjednom osjetih jaku bol u predjelu stražnjice, pa zatim neku neshvatljivu toplinu.

– Raskrvario sam se na nešto – pomislih. Brzo je odgurnuh rukama od sebe da smanjim pritisak pa se i ja podigoh. Bol je bio prejak da bih odmah na bilo šta reagirao. Kad sam se pribrao, uzeo sam upaljač i pogledao o čemu se radi. Na molu, tačno na mjestu gdje sam sjeo, stajala je gomila ljudski od dagnji koje je neko prethodnog dana izvadio i zgnječio. I od tolikog mola, baš ja da sjednem na tu gomilicu pritisnut mladim djevojačkim tijelom. Koji baksuz. Završio sam tu noć u ambulanti s nekoliko kopči na turu. Urlike ili Ursula je sve vrijeme bila sa mnom. Na kraju mi je samo rekla:

– Bilo mi je baš lijepo.

Nikad je više nisam video. Uglavnom, na kraju svake noći, kako god ona završila, okupili bismo se i otišli u svoj nedovršeni šator pa polijegali kao sardine i spavali do novog jutra. U tom polumraku, jedne noći koja je završila pijanstvom, upitah Martina:

– Koliko je sati? On pogleda na sat i promumlja:

– 2 : 10 h.

Začutah na tren i upitah ga ponovo:

– Jesu li se kazaljke poklopile?

– Jesu – promumlja ponovo Martin.

– Hajde reci jedan grad i broj – rekoh mu.

Martin opet promrmlja:

– 71 000 Sarajevo. Očigledno nije shvatio o čemu je riječ.

Ali ja nisam odustajao, nego sam insistirao.

– Hajde jedan manji broj, pobogu.

– Metar i trideset tri centimetra – promrmlja ponovo Martin.

– Koliko je sati? – upita me Martin.

– 2:10 h – odgovorih.

– Oteglo se ovo do zore, nikako da prođe noć. Idem vani da se poserem. Ne znam više ni sam šta imam sрати, jebote – komentira Fiki, uze hrapave salvete koje su nam služile kao toalet papir, navuče Coberov šinjel i iziđe napolje.

– Idi seri malo dalje od zemunice, da ne bi smrdilo kao krepalina kad se otkravi. U nas su posebna govna, s posebnim smradom – reče mu Cober.

Drvo koje je Martin poredao pored bubnjare šuštalo je ispuštajući vodu iz sebe. To je bio jedini zvuk u zemunici. Tišina je.

– Pokušajte zaspati, kad počne Bog zna koliko ćemo dugo biti budni i kako će sve završiti. Trebamo biti iole odmorni za napad – reče Cober i upita me – Jesi li se smirio?

– Sve je uredu – odgovorih. Razmišljao sam o tom moralisti i o posljedicama da sam pucao. U trenutku me uhvati neki neobjašnjiv strah i nisam mogao da se otrgnem od njega. Glumio sam mirnoću, a u biti sam bio potresen. Nisam htio da to iziđe ponovo iz mene i vješto sam glumatao. Misli su mi bile nezaustavljlive. Užasavala me pomisao na kakvo smo dno spušteni, na koju nas je dubinu gurnula gomila neotesanih spodoba koji su nipodaštavali sve imalo vrijedno u čovjeku. Nisam se mogao oteti dojmu da su sva moja, a i naša nastojanja za boljim, srozana na nivo bez povratka, na razinu rasula svake normalne i mudre pretpostavke. Doveli su nas do stadija u kojem postajemo posljednji u lancu ishrane, izjednačeni s minijaturama. Više se ne stidimo sopstvenih sjenki, ne priznajemo poštovanje kao osnovni dio vjerovanja u nešto veće i bolje. Doveli su nas na level koji je ravan, koji

nema prepreka do konačnog cilja – smrti koja se nazirala na bilo kojem horizontu kojeg bismo na ravnoj površini mogli pogledom dosegnuti. Doveli su nas na rub nečeg nedefiniranog, ali se osjeti negdje u dubini nas. Pretpostavljam da je to puka golotinja sjećanja i uspomene. I htjeli su da pređemo taj rub, da ostavimo svoje uspomene njima da se poigravaju i šutiraju ih kao loptu, da ih zatru i ostave u naslijede neke svoje umobolne uspomene. Hodali smo po tom rubu, ne dopuštajući tijelu i umu da ga pređu. Znali smo da prelaskom na drugu stranu postajemo oni, isti oni koji su zarad svojih palača i gruntova postavili djecu i očeve da ih štite, a ovi ne znajući u kakvoj su igri postali glavni igrači, uradili to. I dalje su nam lagali o patriotizmu i ljubavi prema zemljištu koje je sve ovo vrijeme i bilo samo njihovo. Na sredini te igre, svi smo shvatili da smo nasamareni. Ali već je bilo kasno. Kada su to shvatile sve strane koje su nasjele na tu igru, više nije bio važan ni patriotism, ni zemljišta, ni zastave. Bilo nam je važno da spasimo goli život koji je bio njihov ulog u toj suludoj kocki. Moj žeton je vrijedio dovoljno da mogu zavrtjeti rulet još jednom, tvoj toliko da su mogli povući još jednu kartu, a tvoj toliko da još jednom bace kockice. Nikad nisu povukli all-in već su dozirali uloge po potrebi u nastojanju da se dočepaju što više teritorija za svoje begovate stalno nas gurajući preko tog ruba. Nismo se još uvijek dali, borili smo se da ostanemo na prvoj strani, sačuvamo svoje uspomene nekim boljima koji će doći. Bili smo uvjereni u to. Bili smo željni osvete, ali ne prema onim koji su na suprotnim stranama učestvovali u toj igri, nego prema njima koji su nas uvukli u tu igru. Ali oni su bili vješto skriveni u udobnim podrumima i zamkovima i bili su nedodirljivi. Oглаšavali su se preko ovakvih moralista i inih uhljeba koji su bili oličenje njih i koji su također bili udobno smješteni u nešto manje fotelje nego što su bile njihove. Bili su njihova produžena ruka, istureno odjeljenje za podstrekivanje laži i mržnje prema onim drugim koji nama nisu bili bitni.

Ali njima jesu jer su samo na takav način mogli držati našu pažnju usmjerenu prema spašavanju vlastitog života, a u tom spašavanju mi smo nesvesno krčili nove teritorije čime je njihov grunt rastao. Svakom novom žrtvom on je postajao veći i veći, a nas je bilo sve manje i manje. I s posljednjim od nas njihova misija završava, sve je uredu u tom trenutku, počinju postavljati stvari drugačije. Recidivi nâs će im tad početi smetati, postat ćeemo krpelji njihovog teritorija u kojem smo se vodili kao katastarki vlasnici, a posjedovni list iz grunta je bio sasvim drugačiji. Podijelit će nam ordenje i zastave da mašemo s njima na sletovima, da se udaramo po torzu slaveći katastarki učinak. A oni će se smijati iz svojih palača, tapšati nas rukama nekih novih moralista po tjemenu i govoriti: – Volite svoj katastar! Neki od nas će i tad nasjesti na novu igru, a većina nas neće. Mi, ovih pet bića u ova četiri kvadrata, sigurno nećemo.

Onda pomislim na to da sam pucao na njega, na taj isturenji odjeljak laži i prevara, postao bih ubica. Pa zar već to nisam, zar me samim uvlačenjem u tu igru nisu time napravili. Sama pomisao na to me još više plašila. Da, mi smo ubice, svi mi koji sudjelujemo izravno u toj igri. Pa ja znam te ljude, kako su mogli postati ubice? Zar je beskrupuljnost išla do takvih granica da nas naprave onim što nismo? Užasavala me pomisao da smo igrali tu igru u kojoj se je pobjednik unaprijed znao.

Tišinu prekide Fikijev ulazak u zemunicu. Skide Coberov šinjel, protrlja promrzle ruke, smjesti se na improvizirani krevet i reče:

– Šta je ovo ljudi, kakva je ovo zima čovječe, smrzlo mi se govno u letu. Jebote, podbočilo ne znaš koliko ga je vani, a koliko unutra. Nikako da otpadne. Morao sam ga otkinuti kao ledenicu.

XVI

– Sjećaš se Pele kad su bacili one otrove na nas? – upita ga Fiki preturajući po ostavljenim stvarima.

– Kako se ne bih sjećao, dva dana su mi oči suzile. Dušu sam svoju isповраćao – odgovori Pele.

– E kako bi nam tad dobro došle ove maske, da smo ih imali – reče Fiki vadeći jednu od njih iz futrole.

– Ma ne bi, pola nas ne zna to ni staviti na glavu, a kamoli još ratovati s time – uključi se Martin.

– Valjda bi' naučili dotad, ma učili smo to u onoj armiji, stalno su nas tjerali da vježbamo stavljanje te maske, sjećate se, te atomski s lijeva, te atomski s desna – reče Pele i nastavi:

– Koja je to glupost bila. Uvijek sam se pitao koja je budala to smislila, te komande „atomski s lijeva!“ i „atomski s desna!“. Kao neko vidi da atomska bomba ide s lijeva ili desna i tik prije nego će pasti tu negdje kraj tebe komandir komanduje: „Atomski s desna!“, a ti natakněš masku i baciš se u jarugu ulijevo. Kao, u tom si trenutku spašen. O, Bože! Kad bi atomska bomba pala ne bi te bilo na mapi, a kamoli živog u toj jaruзи – prokomentira Pele.

– Jest, jebote, nikad o tome nisam razmišljao – reče Cober i nastavi – Amko je bio najjači vojnik one vojske. Koliko si ono dana zatvora imao? – upita me.

– 44 dana, jednom 2, jednom 7, pa opet 7 i tako redom do 44 dana – odgovorih.

– Za dvadesetak dana znamo, a šta je s ovim ostatkom, hajde pričaj o tome! – reče Martin.

– Mah, duga je to priča – rekoh.

– Imamo vremena, vidiš da se nikom ne spava – prokomentira Cober i namjesti jastuk iza leđa u iščekivanju priče.

– Sedam dana sam dobio kad sam otišao sa straže. Odemo mi na logorovanje u neko selo, kao vježba preživljavanja i slično i taj smo logor dijelili s nekim rudarima koji su došli u ispomoć u obližnji rudnik. Dobra raja, ljudi rade i piju, a i sâm sam se najmanje dva-tri puta s njima napio. Mi kao zemljaci, pa se našli u toj vukojebini, pa eto. I postave me na stražu na mjestu gdje su svi vojnici bježali u grad ili gdje već. Meni smjena od ponoći do dva ujutro. Stojim ja tako pored žice, a malo-malo poneki vojnik ili grupa njih prolaze kroz žicu i govore mi: – Doći ćemo do dva, dok si u smjeni. I tako desetak vojnika prođe. A ja čujem muziku iz nekog restorana preko ceste. Zaintrigira to mene, šta se dešava, kakva je proslava u pitanju. A zvuk muzike se prolama kroz noć. U trenucima imaš osjećaj da sviraju tu, kraj tebe. I ne da meni vrag mira, provućem se i ja kroz žicu samo da virnem u taj restoran, da vidim šta se dešava – počnem ja.

– Šta si, napustio stražu? – upita me Fiki.

– Daj ne prekidaj čovjeka, hajde Amko, nastavi – reče Pele.

– Jesam, jebiga, napustio sam stražu. Pređem ja cestu i dođem do restorana. To vam je ustvari bila baraka, više je ličila na kancelarije mjesne zajednice nego na kafanu, trošna baraka s onim horizontalno postavljenim letvama koje se preklapaju. Isto scena iz nekih starih filmova. Elem, uđem ti ja unutra, muzika ubija koliko je glasna, neki teški narodnjaci se pjevaju. Kako ja uđoh, tako se pjevaljka okrenu prema meni, pa dođe do mene i zagrli me ne puštajući mikrofon. A na meni šljem, maska, rap, puška s bojevom municijom... Stražar sam, jebiga. Pusti ona mene iz zagrljaja, a ja se samo osvrćem lijevo-desno u nadi da ću vidjeti nekog poznatog. Kad u dnu tog restorana, sjede ti rudari. I zovu oni mene: – Amko, hajd' ovamo na čašu vina! Kako sad da ne dođem. I priđem ja njima kad se oni svi podigoše, tapšu me po ramenima i sipaju vino. Kažem ja njima: – Samo jednu čašu, na straži sam, jebiga, moram nazad.

– Ma nema problema – i dodaše mi čašu. Ja je u žurbi iskapih, kad oni lijevaju drugu:

– Hajde još ovu i onda idi!

Uzeh ja i tu drugu i iskapih. Jebiga, onako gladan i mršav, uhvati mene to vino očas. Sad se meni više ne ide na stražu, nego ti ja sjednem s njima, uhvatim se boce i udri. Popijem jednu, pa drugu i napijem se kao letva. Kad odjednom muzika utihnu. Ulazi razvodnik straže s još šest stražara koji su nama došli u smjenu i traže mene. Kad imaju šta da vide. Ja s pjevaljkom u krilu, a na njoj moja maska, rap i šljem.

– Ha, pa ti nisi normalan, dobro je da joj još i pušku nisi dao – prokomentira Pele.

– Ma dao bih ja i pušku da je ona meni dala – rekoh vidno ozaren.

– I šta je onda bilo? – upita me Martin.

– Ništa, onda su me ponovo opremili i izveli iz kafane, pa su napravili improvizirani šator u logoru u kojem sam odležao sedam dana pritvora.

– Dobro si prošao, sreća pa ste bili na logorovanju, da ste u kasarni bili, ginulo bi ti najmanje mjesec dana – reče Cober.

– Ma znam, sreća u nesreći kad smo se vratili već je počelo ovo natezanje, tako da im ja ni na pamet nisam pao – odgovorih.

– Ha, dobra priča, imala je ona bivša armija dobrih priča – reče Fiki, iako nije služio vojsku jer je tad bio mlad za obavezno služenje vojnog roka i nastavi:

– Za šta si još dobio zatvor? Hajde pričaj, super je ovo.

– Ma ne mogu se svega sjetiti, ali mogu posljednjih sedam dana što sam dobio – odgovorih već vidno raspoložen i nastavih s pričom:

– Pobjegnemo nas trojica u grad iz kasarne i odemo u jedan kafić u centru gdje se iskupljala omladina tog grada. Svačeg je bilo u tom kafiću. Bio je jedan od nekolicine koji su bili zabranjeni za vojsku.

– Kako to? – zabrinuto upita Fiki.

– Fiki, prije su bila određena mjesta za koje je vojni vrh smatrao da nisu adekvatna da ih vojska posjećuje jer šire antidržavnu propagandu, kao ono, vojnici nisu poželjni, pa tu se pije, drogira i slično – objasni mu Cober.

– Mislim da se taj kafić zvao „Srce“, ali to sad i nije toliko bitno. Elem, piva jedna, piva druga, pa gajba i napijemo se mi tu baš pravo. Kad odjednom gungula, policijska rotacija napolju, a u kafić upada vojna policija obmotanah opasača oko ruku i udara sve što im stoji na putu. Jedan od njih se dere:

– Gdje su ti vojnici?

Mi se pribrasmo, konobar nam pokaza stražnja vrata i pobegosmo u noć. Rasuli smo se po tim nepoznatim ulicama. Ja ostah sam. Trčim ti ja ulicom kad iza sebe čujem rotaciju policijskog pincgauera. Utrčim u ulaz jedne zgrade, popnem se na četvrti sprat i naprasno uđem u jedan stan i onako u čizmama i svoj opremi sjednem na fotelju naspram televizije. Neka starica koja je živjela tu ostala je zaprepaštena i ukopana u mjestu. Sjedim tako nekoliko trenutaka kad u stan upadaju policajci. Jedan će od njih: – A tu si, ptico! Uhvatiše me ispod miške i počeše izvoditi van. I u tom trenutku, obratih se toj starici:

– Eto tetka, sad sam došao i ne znam kad će drugi put, i hoću, pozdravit će mamu kad se s njom čujem. Odvedoše me, strpaše u pinc gdje su već sjedila i ova dvojica što su pobegla sa mnom i odvedoše nas u kasarnu. Prenoćismo u pritvoru, i ujutro, na dizanju zastave i čitanju dnevne zapovijesti nas izvedoše. I sad dežurni oficir čita:

– Vojnik taj i taj se osuđuje na jedan mjesec zatvora što je pobegao itd, pa čita dalje: – Vojnik taj i taj... opet mjesec dana, a onda dođe do mene: – Vojnik se osuđuje na sedam dana pritvora zbog bježanja u grad, nemoralnog djelovanja i bla, bla, a kao olakotna okolnost mu se uzima što je bio u posjeti tetki.

– Hajde, još samo jednu Amko, ovo je nevjeroatno – usplahireno me molio Fiki.

– Još samo jednu i to je to – nevoljno rekoh već umoran od pričanja i nastavih:

– Odredi mene komanda kasarne, ne zbog dobrog vladanja, nego zbog toga što sam jedini nešto znao od muzike da oformim hor od najmanje trideset vojnika koje će povesti na takmičenje horova svih kasarni korpusa. I napravim ja audiciju, odaberem njih trideset, pola od njih ne zna beknuti, a kamoli pjevati, ali hajde. Bitno nam je svima bilo da ne idemo na popodnevnu obuku, nego smo kao vježbali u vojničkom domu. Prava istina je bila da je pola njih vježbalo, a pola se opijalo u obližnjoj kantini. Vježbali smo tako jedno mjesec dana. Bila je to ona pjesma Bilečanka, znate ono: „Čuje se odjek koraka po kamenju hercegovskom, hej, haj, hoj...“ I dođe taj dan kad smo trebali nastupati. Odvedu nas u jednu veliku kasarnu autobusom, putovali smo cijelu noć. I ujutro stignemo mi tamo. Kad kantina otvorena. Pogubih ja hor, odoše u kantinu i udri po pivama. Jebote, ja im govorim:

– Nemojte ljudi, treba pjevati! – a oni meni odgovaraju: – Ma samo ćemo pokoju, da se oslobođimo treme! I oslobađali se oni treme do četiri popodne.

– Ha, Amko, pa ti možeš knjigu napisati – prekide me Pele.

– Knjiga bi se zvala „Kantinska izvedba Bilečanke“ – uključi se Martin.

– Ili još bolje „Hej, haj, hoj (...) jooooj“ – dade svoj doprinos Fiki.

– Daj ne prekidajte čovjeka, hajde nastavi Amko, ne znam ja za ovu storiju – razborito reče Cober.

– Iskupio ih ja nekako, pola njih ne zna gdje se nalazi, a ona druga polovina plače za kućom.

– Čuj, plače za kućom, ha, koji si ti lik Amko – prekide me Cober, grohotom se nasmijavši i nastavi: – Izvini, hajde nastavi!

– Daj ne prekidajte me više, jebote, ne znam sad gdje sam stao – rekoh iznerviran njihovim stalnim upadicama.

– Stao si kad si ih iskupio tako pijane – dade mi orijentir Pele.

– Jah, i krenemo mi u stroju prema vojničkom klubu. Uđemo unutra kad masa vojnika okupirala parter, već su neki horovi otpjevali svoje, a mi u hodniku čekamo svoj red. Ne zna se ko piće, a ko plaća. Dvojica povraćaju, petorica se svađaju, opet dvojica plaču za kućom i tako redom. Jebote, ja ih pokušavam obuzdati, trideset ljudi je to, nije lako. I prozivaju našu kasarnu. Umirili se oni kao bubice i jedan po jedan, teturajući, počeše se penjati na praktikable u tri nivoa. Poredaše se oni nekako, a publika vidjela da smo pijani i poče dobacivati: „Hajte jednu od Hanke“, ili „Hajte od Šabana“. Uh, meni muka, ali šta će, valja do kraja izgurati. I poče pjesma. Sve to i ide nekako do onog „hej, haj, hoj“. Kad dođe taj dio kad oni: „Hej, haj, hoj, huj, oj“... sve. Zaboraviše drugu strofu, zagrliše se i pjevaju kako koji. Ja pogledah prema prvom redu, a naš major samo klimnu glavom da izađemo. Neće oni sad da izađu. Morala je intervenirati vojna policija. Izazvali smo haos u publici, neka se vojska još potukla. Tu sam dobio samo dva dana zbog neprijavljinjanja opijanja vojnika. Sreća pa je major bio dobar lik, inače... – završih klimajući glavom lijevo-desno naslućujući šta se moglo desiti.

Svi smo se grohotom nasmijali. Taj osmijeh, te hladne zimske noći pamtit će dok sam živ. Nikad takav osmijeh do tada nisam vidio. Osjećao sam da je iz nas jednostavno eksplodirao kao da je bio čuvan u nama sve ove godine tuge i očaja. Bio je to onaj osmijeh koji nas je suštinski krasio.

XVII

Veliki koncert se sprema u našem najvećem gradu. Pola ljeta dogovaramo da se uputimo u tu avanturu. I najzad, obezbijedi nam karte jedna Sanela koja je bila predsjednica studenata najvećeg grada. Nuno, Ani i Cober već su se spakovali mjesec dana ranije uvjereni da ćemo dobiti karte. Prve akorde, prve gitarske dionice, prvu ritmiku upravo smo od tog benda naučili i sad ih idemo gledati uživo. Nevjerovatna solucija za nas sedamnaestogodišnjake kojima je muzika, a pogotova ta muzika, bila svetinja. Fiki nije nosio puno stvari, ja još manje. Martina je nane spakovala kao da ide mjesec dana na logorovanje, napravila mu baklavu i toliko šapa da ih je mogao ponuditi četi vojnika za doručak. Martin i Cober su prvi stigli na peron broj 5. Naslonili su ruksake na kantu za smeće koja se nalazila na pločniku na sredini razmaka između dva perona. Sjedili su oko njih i čekali nas. Ubrzo smo se svi iskupili. Vrijeme je za polazak. Ušli smo u voz, pronašli naš kupe i nagurali se u njega. U svakom kupeu je bio stolić na rasklapanje koji se nalazio tik ispod prozora. Odmah smo ga po ulasku rasklopili i na njega stavili bocu votke i nekoliko boca soka od narandže. Pele, Ani, Nuno i ja smo izvukli gitare iz futrola, Cober svoje tarabuke i nastavili tamo gdje smo stali na morskom molu. Nije bilo predaha. Svirali smo i pjevali, nismo posustajali. Ubrzo smo privukli pažnju čitavog vagona i kroz prozorčić na vratima kupea smo gledali u ljude koji su pokušavali da se nadviju nad prozor i vide šta se dešava. Poneko od njih bi otvorio vrata da uđe, da se priključi, ali zbilja nije bilo mjesta u kupeu. Ionako, nismo ni voljeli primati pridošlice, nas osmorica smo sami sebi bili sasvim dovoljni. I tako do odredišta, bez trunke odmora, bez stajanja, samo pjesma i mi. Nikome nismo dosadili tog dugog puta, konduktor koji se uspio probiti do nas prilikom

pregleda karata, donio nam je još po pivo koje je izdramčio iz voznog restorana. Zbilja smo bili posebni. I stigosmo u veliki grad. Neonska svjetla na sve strane, tramvaji i gradski autobusi, taksisti nas oblijecu da nas voze ko zna gdje, široke avenije i drvoredi. Mi dječaci stojimo izgubljeni na trotoaru i pokušavamo se pribратi što od votke, što od uzbuđenja što smo tu. Cober izvadi kartu grada u nadi da ćemo pronaći dvoranu u kojoj se koncert održavao. Mi gledamo, a pola nas nema pojma u šta gleda i Cober prekide agoniju:

– Moramo na tramvaj broj 4. Kad uđemo i tramvaj krene, vi onda svi zajedno gledajte kroz prozor i kome prvom se ukaže velika građevina nalik na dvoranu neka javi, tu izlazimo.

Poslušasmo Cobera i stadosmo na stanicu. Čekamo i kunjamo, pijani i umorni od feštanja u kupeu. Prođe broj 7, prođe broj 1, pa opet broj 7, pa opet 7, pa 1. Odjednom će Martin:

– Cober, jesli ti siguran da je u pitanju tramvaj četiri?

– Ma jesam, još mi je to i Sanela potvrdila. I poče prepirkica između nas. Fiki, nervozan, ne mogavši više da nas sluša reče:

– Ljudi imamo još dva sata do početka koncerta, idem da pitam onu djevojku kako doći do dvorane. I ode. Raspravlja se on s njom kratko, vrati se i reče:

– Jeste Cober, tramvaj 4 vozi tamo, ali nije ovo tramvajska, nego autobuska stanica.

– Jest', jebote, nema šina na cesti nigdje, pa ljudi, daj probudite se, jebote, ne možemo razlikovati tramvaj od autobusa – prokomentira Ani i svi se dadosmo u potragu za šinama, a preko njih i tramvajske stanice.

Dočekasmo mi svoj tramvaj broj 4, ugledasmo i dvoranu i polako izlazimo iz svog tramvaja broj 4. Mnoštvo ljudi se već skupilo na platou ispred dvorane, čekajući da redari otvore i daju znak za ulazak. Posjedali smo u krug oko naših instrumenata i ruksaka i čekali poziv. Nas osmorica,

mršavi i umorni sjedili smo okupani iluzijom da nas ništa ne može rastaviti ni otuđiti jedan od drugog, da smo zatvorili neraskidiv krug prijateljstva i uzajamnog poštovanja. Bio je to idealan krug, savršeno postavljen u prostoru. Nije odstupao ni pedlja od pravilne geometrijske forme. Bio je sastavljen od osam osmina i činio je jedno cijelo u kojem svaka osmina imala ulogu karike. U tom krugu si bio čuvan, pažen i voljen. Bio je to naš krug. U tom čekanju smo izvadili instrumente u istoj postavi u kojoj smo počeli avanturu i zasvirali smo. U jednom trenutku okupljena masa nas je okružila u toj količini da si pomislio da ti držiš koncert. Redari su pozivali da je otvoren ulaz. Mi se više nismo obazirali. Bili smo u svom krugu okruženi mnoštvom i ništa nam više nije trebalo. Ostali smo tako sve dok nas policija nije potjerala u gluho doba noći. Nismo ni vidjeli zvijezde te večeri, mi smo bili zvijezde. Možda smo zbog toga i došli, ko će ga znati.

XVIII

Noć je svijetla. Snijeg je napokon stao. Samo poneka zalutala pahulja još pokušava dodirnuti zaledeno tlo. Razvedrilo se. Prehladno je. Pun mjesec reflektira sunčevu svjetlost po nama i planeti. Izišao sam iz zemunice na svjež i hladan zrak da razbistrim malo misli od jutra koje dolazi. Sjeo sam na neku stijenu koja je stršila iz zemlje taman za onoliko da mi njena visina odgovara da podmetnem svoj tur. Duvao sam u ruke da ih zagrijem, bilo je to nemoguće. Samo se para koja je izlazila iz moje dubine reflektirala kao aura. Osim te vizuelne čari, drugu nije imala. Ruke su mi se smrzavale. Ali nešto jače mi nije dopušтало да se vratim nazad u zemunicu, nešto me vuklo da ostanem tu i sjedim. Želio sam biti sâm.

Posmatrao sam usamljene galaksije koje su kao milioni malih, sitnih, svijetlih tačaka upotpunjavali crni nebeski tepih. Razmišljaо sam o njihovoj daljini i nemogućnosti da ih fizički dosegnem. Stajale su kao svjetionici za neke buduće gledače i ne pometaju se pri pogrešnom odabiru. Uvijek su svjedoci događaja bez obzira gdje se odigravaju. U njima sam mogao vidjeti osamu, tugu i ponos u jednom trenutku. Ponos na samu spoznaju da su toliko velike i snažne da pokupe svu zluradu energiju koja ih okružuje i prijeti i sve ih okupira u jedan magičan prostor. Mjesec je bio najbliži. Na njemu nisam mogao vidjeti granicu između svjetlijih i tamnijih mesta, video sam samo okruglu bjelinu koja se dužim gledanjem sve više i više približavala. Onda bih zatvorio oči u strahu da me ne udari i u obzoru unutrašnjosti svojih kapaka video isto to. Nikako nisam mogao pobjeći tom nebu, tim galaksijama i tom mjesecu. Bio sam okupiran njima ove hladne noći.

– Fiki, Martin i Pele spavaju – reče Cober koji mi se prišunjaо i sjeo kraj mene.

– Još malo pa će zora, još malo pa ćemo se morati pripremiti – rekoh gledajući gore.

– Znam – reče Cober prekrstivši ruke preko koljena. Šutjeli smo. Posmatrali smo vedro nebo te hladne noći i nismo govorili. Ništa nam više nije bilo važno. Ni hladnoća, ni strah od očekivanog, ni mi. Samo nam je tišina bila važna. I to ova glasna tišina, toliko glasna da je probijala opne svakim udarcem svojih timpana, bolna do izdisaja. Osjetili smo svaki njen i najmanji dodir koji je svakim pokretom, doticao naša najtanja mesta. Nisam ni slutio da će toliko boljeti. U toj tišini su bila sabrana djela svakog od nas. U njoj je bila ostavština budućnosti koju smo lagano gubili svakim danom provedenim u ovom kolapsu. Mislio sam o tom budućem, uz zvuk bolne tišine.

Bez obzira što je kraj bio bliži nego početak, što sam već dovoljno daleko odmakao da nisam više mogao vidjeti

početnu tačku, što sam prešao liniju iza koje nema povratka, mislio sam o tom kraju. Imao sam dvije opcije na raspolaganju. Jedna je bila da odem na nebeska plavetnila udaren tanetom onog s druge strane i druga da se sve ovo završi i da napokon osjetim čaroliju realne zrelosti koja mi je nerealno oduzeta. Želio sam gledati ovu drugu stranu i stalno sam, nekad više, a nekad manje, bio na njenoj strani kraja. Jer samo mi je takav kraj, koji je osiguravao budućnost, nudio povratak na početak, da ponovo počnem da hodam prema nečem što se zove porodica, rad i mir. Želio sam taj početak toliko žarko da se nisam više ničeg bojao u ostvarenju tog cilja. Znao sam da ako ga ikad uspijem dohvatići, dohvatićeću i bilo koju galaksiju na ovom vedrom nebu. Onda više neće biti prepreke koja bi me zaustavila. Tada bih najveću prepreku ka tom cilju pobijedio, a to je smrt.

Cober je sjedio snužden. U njegovom mirisu su se mogli osjetiti umor i bol koje je preživljavao, nakupljeni sekret razočarenja koji se skuplja godinama ovog haosa. U njegovom dahu se vidjelo da se ne raspršava ravnomjerno, ne rasplinjuje se po prirodnom toku, već ga neke imaginarnе sile odvlače u svim pravcima kao da ga žele razvodniti, omekšati, oduzimajući mu fokus i statiku bića. Sjedio je ne pokušavajući se pomaći. Znao sam o čemu misli. Znao sam da misli o tome da nas očuva, da nas ostane koliko nas je ostalo, da se ne rasplinjujemo kao taj dah. Onda je zagrizao donju usnu skupivši još toliko snage da progovori:

– Šta misliš, Amko, hoće li ovo sranje ikad završiti?

Ostao sam zatečen. Nisam znao šta da mu odgovorim. Svaki odgovor bi pojednostavio stvar do suštine, bio bi prost prikaz čitavog vjerovanja. Razdijelio bi stvar na dvije polovine, a to nije bilo tako. Nisam znao pravi odgovor, ali sam znao da nešto moram reći. Morao sam u trenutku da se modificiram u nešto što mi prirodno nije pripadalo, u biće smiraja i nade. Ali sam morao dati bilo kakav odgovor, jer je prvi put to Cober

od mene tražio. Nije to bila njegova slabost, nije on time pokazivao da sumnja u vlastitu snagu, nije to bila njegova utjeha. Te sekunde u kojima sam pokušavao osmisliti bilo kakav suvisao odgovor su se pretvarale u sate i godine, svaka je igrala svoju dužinsku igru onoliko dugo da me iscrpi, da isuši iz mene svu prikupljenu volju i dâ je nekom drugom. Morao sam nešto reći.

– Hoće, moj Cober, hoće – i rekoh.

On se samo nasmija, klimnu glavom i protrese mi hladnim dlanom kosu.

– Znam da hoće, moj Amko, môra.

Onda se podigao i ponovo sam mogao vidjeti tu markantnu figuru koja je dominirala među nama, opet sam mogao vidjeti zaštitnika kojem vjerujemo, druga koji se ne povlači. Odakle mu ta snaga, odakle je crpi? Da li iz vjerovanja da smo mu prepušteni da nas izvede odavde ili iz motiva koji je nadjačavao naš. Ne znam. Ali sam znao da smo sve te godine u kojima smo gubili i gubili ostali svoji, nismo prelazili na drugu stranu margine, stajali smo stameno na braniku ljubavi i poštovanju između nas. On je bio naša okosnica, kičma koja se nije savijala, za koju нико nije znao kad je boli i kad se savija, a boljela je i savijala se. Morala je. Samo je on to vješto krio, ne dajući nam niti jedan znak da bi posljednji i najjači svjetionik, onaj koji odašilje svjetlo ravno u srce galaksije i drži je na okupu, mogao pasti. Kako mu je to uspjevalo? To je samo on znao.

– Amko, već je 4:00 h, odoh da skinem vezice s bombi da nam ujutro ne bi pravile probleme.

Ostao sam sjediti još malo u toj hladnoj noći. Nije mi više bilo hladno. Osjećao sam samo nevidjenu količinu gorčine u centru svog grla. Ispljuvak te gorčine bi mogao zapaliti svemir, spržiti ga u hipu da ništa ne ostane. Ali ga nisam mogao pljunuti, trebao mi je još da začepi sve kanale koji vode do besmisla, da ih zavari i fiksira, da stvori vaakum nepremostiv

za organizam. Onda sam opet pogledao u nebo. Nije bilo više onako sjajno. Mjesec je užurbano zaklanjao oblačić koji je bio dovoljno velik da zamuti vizuru i postavi me na realno mjesto u prostoru. Sjedio sam na isturenoj stijeni, u hladnoj noći, u ratu u kojem ujutro idemo u napad. To mi je govorio i vraćao me u poredak, u red moga bića i svrstavao me u kategoriju onih koji su još uvijek tu. Nesvjesno mi je davao do znanja da se priberem, da ostavim svoje galaksije za neke nove noći. Ove noći čekam jutro da doživim novi dan.

Ušao sam u zemunicu. Mojim ulaskom Fiki se probudi. Pele i Martin su još spavali.

– Koliko je sati? – upita me Fiki.

– Oko 4:00 h, što ne spavaš, Fiki?

– Ma ne mogu, vrtim se sve vrijeme, san nikako na oči – odgovori i poče preturati po rancu.

– Gdje je peta, majku joj jebem i petoj! – gundao je.

– Evo je, uvijek tu petu zagubim – reče i izvadi kockice za jamb. Ubrzo nađe papir i olovku, prostre neki umazani peškir po improviziranom krevetu, prekrsti noge i poče bacati kockice. Posmatrao sam ga sa skemlje uz bubenjaru. Bezbrižno je bacao kockice kao da je u studentskoj sobi. Nadvio sam se nad papir da vidim šta upisuje. Vidim dvije tabele.

– S kim to igraš, Fiki? – sarkastično sam ga upitao.

– S prijateljem – odgovori on.

– A ko ti je prijatelj?

– Prijatelj X.

Nisam mogao da se načudim. Pogledao sam ga ravno u oči, međutim, te su oči bile isključene za okolinu. Bile su apsolutno fokusirane na igru. Bacao je kockice i gundao kad mu ne bi ispala kombinacija koju je priželjkivao, sav udubljen u situaciju. Bio je u nekom svom svijetu razbibrige, svijetu koji nije doticao nikog, samo njega i to žustro. U zemunicu uđe

Cober. Skinu šinjel, nasloni pušku o oblovinu, zapali cigaru i sjede.

– Skinuo sam vezice sa bombi – reče, pogleda u Fikija i ozbilnjim glasom ga upita: – Je li Fiki, pobjeđuješ li prijatelja?

– Ma, ne ide ovaj put – odgovori mu Fiki.

– Pa ti Cober znaš za njegovog prijatelja!? – sve mi je bilo nejasno.

– Naravno, Prijatelj X – potvrди moju sumnju Cober.

– Pa kako to da mi nismo upoznali Prijatelja X-a? – zbungen upitah obojicu.

– Ne znam, hajde da te sad upoznam – reče Fiki i doda mi papir na kojem su bile kolone za jamb, a u vrhu je stajalo – Prijatelj X.

– Vidiš li ga? – upita me znatiželjno naginjući se nad papir.

– Vidim – rekoh.

– I njemu je drago što te je upoznao, a de mi sad vrati papir – prokomentira Fiki i jednakom žustrinom nastavi bacati kockice. Očima sam dozivao Cobera da mi potvrdi je li ovo zbilja ili ne. Cober me samo pogledao i nekim čudnim osmijehom potvrdio. Nisam mogao vjerovati. Cober, vidjevši moju začuđenu reakciju, doda:

– Ma tako on već dugo vremena, izgleda da ga to smiruje.

– Vido sam ga hiljadu puta da se igra kockicama i mislio sam da ih baca iz razonode, da ubije vrijeme – rekoh.

– Ubija on time izgleda svoje demone, trebali bi' i mi – ukratko objasni situaciju Cober i nasloni se pored mene uz bubnjaru. Martin i Pele su spavalii kao bebe neometeni našom raspravom, Fiki je sa svojim imaginarnim Prijateljem X igrao jamba, a Cober i ja smo sjedili i pušili. Zora će ubrzo.

XIX

Stalno smo organizirali žurke i slavili bilo koje datume koji su bili odličan povod za to. Skupljali bismo se u praznim kućama ili stanovima kod ovog ili onog u zavisnosti kad su koja kuća ili stan bili prazni. I jedne prilike kod Martina dođoše u posjetu neka rodica i njena prijateljica. Bio je to odličan povod da se organizuje žurka. Osmislimo Martin i ja cjelokupnu zabavu. Dobijemo ključ od stana od jednog našeg prijatelja kojem je tetka otišla na putovanje i povjerila mu stan na čuvanje i krenemo s donošenjem neophodnih elemenata poput pića i hrane. Stan je bio jednosoban: veliki dnevni boravak, mala kuhinja, hodnik i kupatilo. Za naše namjere i više nego dovoljne veličine. Kaže meni Martin u jednom trenutku:

- Amko, ova prijateljica nije došla bez razloga.
- A kakav je razlog? – znatiželjno upitah.
- Pa razlog je jednostavan. Voljela bi da prvi put ovdje spava s muškarcem jer je iz malog mjesta pa bi se brzo saznalo da to uradi tamo i bla, bla, uglavnom, to je to – odgovori Martin.
- Uredu je to, ako tako misli. I šta sad? – ponovo još znatiželjnije upitah.
- Pa eto, ja sam mislio da ti to napraviš, jebiga Ani i i Džo su zauzeti, Cober bari neku drugu, Fiki je blesav ionako, Pele i Nuno neće, ostao si još samo ti.

U kakvu sam samo situaciju bio doveden. Ni ne znam djevojku, niti našta liči, niti koliko godina ima, ništa. Ni ona nije znala mene i time sam se tješio. Martin me samo gledao onim svojim milostivim očima u nadi da će prihvati i brzo me razoružao. – Martine, hajde, neka ti bude. Samo, kako da to izvedemo kad vidiš i sam da je to jednosoban stan, svi ćemo biti na okupu, gdje da to izvedem – upitah ga već zabrinut zbog neadekvatnog prostora.

– Evo ovdje u kuhinji – brzo nađe rješenje Martin.

Kuhinja je bila mala. U nju se ulazilo iz dnevnog boravka, ulaskom biste odmah nabasali na prastaru šivaću mašinu koja je stajala u uglu ispod prozora. Kuhinjskih elemenata nije bilo puno, tek pokoji komad s dominantnom sudoperom u sredini. U dnu je stajala fotelja, ni sam ne znam kakvu je ona ulogu imala, pretpostavljao sam da je bila višak namještaja, a šteta je bilo ostaviti u podrum ili ne daj Bože baciti. Martin nastavi s planom:

– Kad se svi ponapijaju, ti i ona se lagano izvucite, ja će zaključati kuhinjska vrata s druge strane i eto, radite posao. To je plan.

Nije to toliko loše zvučalo i bilo je i više nego ostvarivo.

– Uredu Martine, ali prije toga ti sve dogovori s njom – rekoh.

– Ma ne brini ništa Amko. Smatraj to završenim – s olakšanjem reče Martin i nastavi s namještanjem ambijenta za večerašnju žurku. Falilo nam je još nekih sitnica pa smo zaključali stan i krenuli do prodavnice da ih kupimo. Usput sam se predomišljao, možda sam na prečac donio odluku, ali bilo je gotovo. U istom trenutku sam osjećao nelagodu i lagodu, mijesala su se ta dva stanja i u meni pravila moralni haos. Ali odluka je pala i gotovo, sad se, i da sam htio, nisam više mogao povući. Hormoni su kipjeli u venama osamnaestogodišnjaka i nisam mogao da im uzvratim.

Skupili smo se ispred zgrade u 19:00 h. Svi su došli na vrijeme. Popeli smo se u stan koji je već prethodno bio pripremljen. Piće i hrana su uredno bili poredani na stolu u dnevnom boravku, dovoljan broj mjesta je obezbijedjen za skupinu koja je bila prisutna. Kad smo posjedali i zauzeli pozicije za nastavak večeri Martin se podiže i pride mi s djevojkom ispod miške:

– Amko, ovo je Marijana – reče i vrati se u početnu poziciju.

– Drago mi je, ja sam Amko – upoznah se s djevojkom koja sjede kraj mene. Bila je lijepa, taman onoliko da mi zagolica maštu i nagone. Imala je dugu, smeđu kosu oblikovanu u pletenicu koja se protezala do polovine leđa. Pogled joj je bio prestrašen kao da su dvojile o namjeri. Te nevine oči su je odavale. Ništa nisam govorio, samo sam je posmatrao i definirao u svom moždanom području, klasificirao joj potrebu na imaginarnoj listi prioriteta i nisam joj našao kolonu. Vidio sam samo njeno pokajanje zbog odluke koju je donijela. Svi su prečutno odobravali taj čin, samo ona još uvijek ne. Osjetilo se to u njenom pogledu. Žurka je trajala i odvijala se po ustaljenom redu, red gitara, red muzike, sve prožeto nazdravljanjem u pauzama. I u neko doba kažem ja Marijani da se premjestimo u kuhinju. Prihvatile je bez pogovora. Naše podizanje bio je znak Martinu da zaključa kuhinjska vrata s vanjske strane. Ušli smo u kuhinju i začuli zvuk ključa koji nas je ostavljao na osami. Bio sam zbumjen. U trenutku nisam mogao da reagiram nego sam je samo smjestio u fotelju u dnu kuhinje, a ja sam sjeo na pod. Ugledao sam bocu vina koja je stajala na radnoj površini kuhinjskih elemenata i ponudio je pićem. Prihvatile je. Šutjeli smo. Predložio sam da pustimo muziku s malog radija koji je intimno prekrivao prostor na stoliću i činio dominantnu figuru. Prihvatile je i to. Pili smo vino i družili se, sa sveprisutnim teretom čina kojeg smo planirali izvesti. Poslije nekog vremena organizirali smo vlastitu žurku s preostalim vinom i malim radijem na kojem se čula poznata muzika koju smo voljeli. Ostali smo feštajući do zore u tom intimnom ambijentu male kuhinje, zavaljeni u fotelju, rasterećeni nametnutim imperativom kojeg smo sami prihvatili. Promijenjena odluka nam je donijela predivno prijateljstvo koje će trajati. Poslije te noći stalno je dolazila kod Martina. Uvijek su to bila divna druženja u kojima mi je povjeravala proživljeni prethodni period kao pravom zaštitniku. Te noći, u toj maloj kuhinji, postali smo prijatelji.

XX

Kunjam. Misli su mi svugdje samo nisu tamo gdje bi trebale biti, u nekom lijepom snu. Ne mogu da spavam. Najviše razmišljam o zori i tom napadu. Iz polusna me probudi zvuk škripe snijega koji je jačao približavanjem stopa. Prastaro čebe, koje nam je služilo kao vrata i zaštita od hladnoće, razgrnu komandir čete i uđe u zemunicu.

– Jutro momci, kako ide kod vas? – upita nas Paša. Paša je bio komandir naše čete koji se tu našao nedavno, pogibjom Srleta, koji je to bio od samog početka. Svojom pojavom nije ulijevao naročito povjerenje, bio je neiskusan, mlad i tek nedavno mobiliran. Splet okolnosti ga je doveo u ovu poziciju u kojoj se nije baš najbolje snalazio. Nastavi:

– Uh, ja dođe među vas, provjerene ratne vukove da vam držim predavanje – iskreno reče s velikom dozom poštovanja prema nama. To nas je omekšalo i prijateljski smo ga dočekali. Cober mu ponudi čaj da se ugrije što ovaj objeručke prihvati. Njegov ulazak probudio je Martina i Peleta koji su se uz neugodno gundjanje pridigli i sjeli na rub kreveta.

– Otkud ti Paša u ova doba, vi uvijek nađete pogrešno vrijeme kad treba doći – tek probuđeni Pele je još gundao.

– Šta je bilo Paša, nisi ti došao da nas upitaš za junačko, šta se dešava? – sumnjičavo ga upita Cober.

– Ma javili mi iz komande, a da prenesem ostalima, a vama pogotovo koji ste istureni na ovom lijevom krilu da je došlo do izmjene plana – reče uz dozu nelagode.

– Kakva sad izmjena, čitavu nedjelju razrađujemo kako ujutro napasti, a sad vi mijenjate planove i to dva sata prije početka – prokomentira, vidno ljut Martin.

– Ma nisu to neke velike izmjene, u suštini sve ostaje isto, samo što sad napadamo preko vašeg krila intenzivnije – objasni Paša.

– To u prevodu znači da mi idemo prvi – uključih se i ja u razgovor. Paša samo kimnu glavom u znak potvrde, dohvati svoju oficirsku torbu i poče da vadi vojne karte. Odabra jednu i rasklopi je. Veliki format karte stršio je u ovom skućenom prostoru i činio dominantni element okruženja. Cober reče:

– Fiki, daj smakni te kockice da napravimo mesta čovjeku za ovu kartu.

Fiki bez pogovora posluša Cobera, smaknu prvo peškir, a kockice gurnu u džep. Paša je stavio kartu na slobodni krevet i počeо pokazivati. Mi smo se nadvili nad kartu, ali u toj gužvi jedva smo išta vidjeli. Ja sam odmah odustao, praveći mjesto Coberu koji je to i trebao najbolje vidjeti.

– Da, vaše krilo treba da povede, prvo od vas počinjemo okruživati i to ovuda – reče Paša i poče kažiprstom pokazivati na karti. Objasnjavao je Coberu kuda trebamo ići, kada i s koliko snaga. Ja ga nisam slušao. Bio je to jedan od onih momenata kad čovjek postane ravnodušan na ovakav razgovor koji je vođen bezbroj puta. I uvijek se svodilo na jedno. Na nasumičan odabir između života i smrti i to od nekog ko je mnogo veći od nas. S Njim smo se tješili, tražili u Njemu satisfakciju, da Jedini stane u našu odbranu u tijeku loših događaja. A takvih je bilo na pretek. I ovaj što dolazi je jedan od takvih. I samo smo Ga tad prizivali. Bio nam je instant rješenje za tegobe. Riječi su se prelamale kroz zemunicu i mijenjale svoje stanje od zvuka do izmaglice i kao takve više nisu imale nikakvog značenja. Postajale su suvišan dodatak našoj muci i jadu. Postajali smo dijelovi ispune u kojoj smo činili najveći dio. Nikad nismo mogli popuniti tu izmaglicu do kraja. Sve bi se uvijek završavalo na pokušaju. Dječaci koji su vjerovali u suprotnost dvaju afirmacija, one koja nas je vodila kroz smisao okruženja i normalnog bivstvovanja i one koja je to sve negirala i pretvarala u fikciju. Nismo tražili mnogo, samo popunjene zone mudrosti u kojima se takmičimo za suštinu zbog koje i postojimo. U tim prostorima smo se najbolje snalazili, znali smo sagledati suštinu i ogoliti je do kosti, do bjeline njene

uloge i postajali smo glavni glumci tog igrokaza. I onda je neko povukao liniju ispod koje je sabrao mudrost i mržnju. Ove prve je bilo više. Trebalо je to preokrenuti u korist ove druge. I onda je skupina delikvenata koji su zauzeli Njegovo mjesto to i uradila ne osvrćući se na način na koji je to izvela. Jer su znali da količina mudrosti koju smo posjedovali nikako i nikad neće biti proporcionalna njihovoj pohlepi i mržnji. Samo njenim ubijanjem postajali su bitni u sopstvenoj nebitnosti. Postajali su vladari svojih poklonika s kojima bi širili svoje nebitnosti. Dugo su tražili način da je uklone iz prostora u kojem su egzistirali, da je svedu na dovoljno malenu količinu da se ne odupre, da ne uzvratи udarac za kojeg se nisu znali pripremiti. I onda su povukli kartu s vrha obilježenog špila i znali su da je to ta karta koja će pobijediti našu mudrost. I nisu okljevali, okupili su svoje horde i krenuli u pohode. Ostali smo zbunjeni i nedorečeni, ukopani u jednom mjestu ne vjerujući da mogu na tako perfidan i svirep način ostvariti svoj naum. I kad su prokrčili put i omedili svoje teritorije horde su im bile osakaćene, nedostajalo im je orki za odbranu. Onda su nas uvukli u igru. Tad im je već bilo svejedno ko se postavlja u poziciju da brani njihovu pohlepu. Jednostavno su pročitali tekst u kojem osuđuju svako opiranje odbrane tih džemata i prisilili nas da stanemo na grudobrane. A onda su se izvukli, ostavili nas na vjetrometini metaka i noževa i nisu se više obazirali. Dok smo se mi pribrali i shvatili da nije u pitanju odbrana zajedničkih vrijednosti koje su nas prije zbira krasile, nego puka borba za njihova bogatstva i blagodati, već je bilo isuviše kasno. Teritorije su bile podijeljene. Njihov užitak smo plaćali najvećim bogatstvom što smo imali. Svojim životima. Ani je platio jedan dunum carstva, Džo i Nuno još po jedan. Pa zar mi vrijedimo osam njihovih dunuma? Kad smo platili njihova tri dunuma i još hiljade dunuma, shvatili smo da smo prepušteni sami sebi i Njemu. Shvatili smo da jednom zauvijek moramo prestati plaćati i time širiti njihova carstva. Shvatili smo da smo ostali među posljednjim faktorima

mudrosti i težili da preokrenemo stvar u našu korist. A jedina korist koju smo još mogli da izvučemo iz ove perfidne igre je bila očuvanje sopstvenih života. U tu smo se odbranu postavili, stali smo čvrsto na branik prioriteta koji se zove život i samo smo tome težili. Naoštirili smo svoje bajonete i napunili okvire i krenuli uspravno na rafale. I oni s druge strane, oni mudri koji su na jednak način povukli svoju kartu, su isto mislili. Ali još uvijek nismo našli način da iskomuniciramo, da razmijenimo kapi plemenitosti na obje strane i da se udružimo i protjeramo pohlepu i mržnju jednom zauvijek. I onda ćemo mi povući liniju i sabrati ostatak. Mudrost će pobijediti, uvjereni smo u to.

Cober je samo odmahivao glavom u znak negodovanja.

– Pa to sve sve svodi na isto, na one dogovore koje smo imali u toku sedmice? – reče Cober i nervozno poče motati kartu.

– Pa tako nekako, ali morao sam vam to javiti – odgovori Paša i brže-bolje spakova svoju kartu u torbu, dade znak vojnicima da se pokrenu. Stade na vrata zemunice i pozdravi se s nama. Odoše. Nastavismo komentirati novonastalu situaciju.

– Uvijek oni nešto mijenjaju i prekrajaju, podsjećaju me na Crnu Guju kad je otišao u komandu da mu daju nove zadatke, a kapetan Dragi mu pokazuje komad zemlje koji su osvojili u zadnjih mjesec dana. Tako i ovi isto, majke mi – prokomentira Martin.

– Ha, to je bila najjača scena tog serijala – uključi se Pele i doda: – Ona faca koju je napravio kad je video busen zemlje s onom travom na vrhu je legendarna. E takvu je facu imao Cober dok je slušao šta mu Paša govori, ha.

Sjetio sam se tog serijala Crne Guje smještenog u Prvom svjetskom ratu i onih njihovih rovova i zemunica pa se i ja uključih:

– Bolje su zemunice tada imali, nego što ih mi sada imamo, jebote.

– Da, i hrane u izobilju, obilaze komandu, hodaju, cigara, svjetla, ma svega – zaključi Martin.

– Opet ova naša zemunica kao korzo, jebote, svi defiluju kroz nju, a нико не ostaje u njoj – reče Fiki i nastavi: – Ali, doći će oni, ne bojte se, samo nanjuše li kakvo meso ili rakiju.

– Jest’ vala, sjećate se onda kad sam donio ono meso što mi je Šemso iz sela dao, pa smo ga ovdje pekli? – upita nas Pele. – Nikog nema po petnaest dana i ja donesoh meso, eto ih odmah k’o hijene.

– Pa nisi im dao da jedu – reče Cober.

– Pa naravno da nisam, neka bleje, oni s mesa došli na meso.

– Uh, sjećam se tog mesa, bolio me stomak tri dana, totalno iznenadjenje za želudac – reče Fiki i potapsa se po stomaku.

– Sad bi dobro došao komad onog mesa, pa nek’ boli želudac, ko ga jebe – prokomentira Martin.

– Sad liži biber i zamišljaj meso! – reče mu Fiki, uz gromoglasan smijeh sviju nas.

– A jeste li primijetili koje samo termine koriste ovi naši likovi, jebote, kao da smo mi vojne akademije pozavršavali pa sve neki vojni izrazi, te odstupnica, baražna vatra, mehanizovano, motorizovano, oklopno, jebote, a mi šuge, nemamo svi zajedno šest bombi i dvjesto metaka, u tri pičke materine. Više gladni nego siti, šuplje čizme, rasparena odjeća, nikad se ugrijati, a oni se razbacuju izrazima kao konfetama – vidno uzrujan reče Cober i zapali cigaretu.

– Jest, jebote, još smo sada famozno lijevo krilo – rekoh potvrđujući Coberovu konstataciju.

– Znači sad imamo krila. Ja da imam krila, ja bih davno odlepršao iz ovog sranja – cinično reče Martin.

– Ja da sam famozno lijevo krilo, ne bih se mudao ovdje sa vama, nego bih u Realu igrao – doda Fiki.

Ostadosmo opet sami, zatećeni u naša četiri zadimljena kvadrata uz diskretnu svjetlost koju je širila mala luča. Čekali smo zoru i topovsku kanonadu.

Pele se podiže i poče preturati po razbacanim stvarima na improviziranim krevetima. Razgrće čebad, pomicje jastuke, podiže duševe u potrazi za nečim. Prašina se izdizala do pola visine zemunice svaki put kad bi nešto pomakao.

– Šta tražiš, Pele? – upita ga Cober, iznerviran Peletovim uz nemiravanjem.

– Daj pusti me na miru da ležim.

– Ma samo ti lezi, gledam ispod ovih dušeka da slučajno nema koja bijela plahta – odgovori i nastavi preturati.

– Kakva plahta, pobogu, šta će nama plahta u ovom smradu? Ta ne bi bila bijela ovdje dvije minute – komentira Cober.

– Šta će ti plahta? – upita ga Martin.

– Ma treba nam svima po jedna plahta da improvizujemo maskiranje po ovom snijegu. Kad god se pojavimo u ovim našim uniformama kao glineni golubovi smo. Niti se imamo za šta sakriti, niti možemo nešto odglumiti. Ništa.

– Jest baš, jebote, možeš biti samo kamen ili drvo, jebiga. A snijeg do pupka, svo kamenje prekriveno, a drveća skoro i nema, sve sama ledina – uključi se Fiki.

– Ma znam, pitao sam za te uniforme pedeset puta i ništa. Vidiš da nemamo ovih regularnih kako je Bog rekao, a kamoli još tih bijelih. Kažu mi dole, snađite se sami nekako. Ma i odustao sam više od traženja ičega od njih, nemam više živaca da se prepirem s njima. Dođe mi da ih podavim kad ih god vidim – reče Cober i nastavi da sječe komad svoje cigarete.

– Kako da se snađemo? Jedino da pitamo Amkine nane da nam sašije te uniforme. Je li Amko, šije li tvoja nane još, bi li mogla ona to sašiti? – upita me Fiki.

– Ma ne znam, jebiga, nane meni zadnji put sašila ono bijelo odijelo za folklor s onim crnim jelekom i onim čipkama po obodima. Uh, jesam se onda obrukao. Ništa s ničim to nije

bilo. Pita mene nastavnik: – Iz kojeg si ti plemena? Jebote! – uključih se u razgovor.

– Ne znam, treba nane pitati. Znam da je onim penzionerima nešto prekrajala, ali njima opet može svakako, samo da zakrpa, jebiga.

– Bolje išta nego ništa. Samo nek je bijelo da se prikrijemo malo – nastavi Fiki.

– E jebiga dečki, pa nismo mi kulturno umjetničko društvo da nas nane obuče u narodne nošnje. Još trebamo kakvo kolo navježbati pa u napad. Ne ide, jebiga. Ipak smo nekakva vojska – prokomentira Cober.

– Ima i ta. Samo se brukamo. Kad smo prošle zime bili u onim selima pa se podvlačili pod one kuće. Jebote, ja navukao na sebe onu plahtu, ona se fulja za mnom, zapinje za pušku, izgledam kao avet, ne daj Bože da se zapucalo onda. Šta bi oni s druge strane pomislili, “Je l' ovo vojnik ili je sad sa suneta“, jebote. Bruka – prokomentira Pele.

– Jest vala, ne daj Bože da nas još zarobe u tim naninim nošnjama. Garant bi na njihovom radiju bilo: – Uhvaćen diverzantski folklor u pokušaju zauzimanja naših teritorija – ironično nastavi Fiki.

– Je li iko ikad razmišljao o tome kako bi' se mi, ne daj Bože, predali kad bi' bili prinuđeni na to? – upita Martin.

– Kako to misliš? – upitah ga.

– Pa, jebiga, skineš potkošulju ili nešto bijelo nađeš i mašeš za predaju, vidio si to u filmovima hiljadu puta – odgovori mu Fiki.

– Jest ljeti, a kako ćeš na snijegu, možeš mahati dva dana niko neće vidjeti da mašeš. Jesu li skontali neku drugu boju kad je snijeg u toj Ženevi ili već gdje? – ponovo upita Martin.

– Ma dođe li do predaje, jebeš boje tada. Mah'o-ne mah'o, ti si donji. A valjda će ovo sranje ubrzo proći, kad smo predeveralili ovlike zime, valjda ćemo i ovu – reče Cober i povuče zadnji

dim iz svoje muštikle, odstrani ostatak nedogorjelog duhana sa nje i istrese ga na polupunu salvetu ostacima duhana.

– Ima i ta – slegnu ramenima Martin i osta u zamišljenom pogledu.

Nije nam bilo svejedno. Svi smo zašutjeli i razmišljali o izrečenom. Svakim našim komentiranjem smo upadali u još veće depresije gorke istine. Svakom otvorenom pričom, otvorili smo nove rane koje su imale pravo da nas u svaku dobu dodatno ranjavaju. Jer bile su istinite.

XXI

Proda meni Jale neku Maršalovu glavu ručno modificiranu i tako se ja po prvi put dočepah pravog pojačala. Radio sam čitavo ljetu da zaradim dovoljno novca da ga kupim i kad sam to uspio brže-bolje trk u prostorije radio-amatera gdje je Jale radio i bacim pare na sto.

– Evo ih Jale, daj to pojačalo.

Nosim ga prema kući sav nabrijan, a on težak kao tuč još prevaguje na jednu stranu zbog trafoa koji je u njemu bio neproporcionalno smješten. Donesem ga ja nekako do sobe gdje smo vježbali, a mati pita:

– Šta ti je to sine, kakva je to kutija?

– Pojačalo za gitaru, majko – sav sretan odgovaram.

A mati će na to:

– Sad tek ima da mi mozak probijete.

Da bih kompletirao uređaj, fali meni još zvučna kutija. U našem mjestu nije bilo za kupiti adekvatnog zvučnika koji bi zadovoljavao performanse glave koju sam kupio i to je iziskivalo odlazak u veliki grad koji je imao takve mogućnosti.

Odem ja pred hotel gdje smo se iskupljali i predložim Nuni koji se razumio u ovakve stvari da sjednemo na voz u ranim jutarnjim satima i da odemo tamo. Nuno odmah prihvati, čak mi predloži neke dodatne varijante koje bi poboljšale čitavu strukturu. Odmah odbacim takve mogućnosti zbog nedostatka novca. Zvučnik, karte, hrana, piće – sve je to trebalo platiti, a ja sam finansijski bio vrlo ograničen. U trenutku našeg razgovora Cober me upita:

– Šta se to dogovarate?

– Idemo u glavni grad da kupimo Amki zvučnik za onu njegovu glavu – odgovori mu Nuno.

– Super, mogu li i ja s vama? – upita nas Cober.

Nisam baš bio oduševljen pitanjem, stalno sam se presabirao koliko novaca imam da sve to ispoštujem. Cober kao da je znao za moje finansijske poteškoće reče:

– Idemo svi, biće to dobra furka, ja će platiti vozne karte za sve, hranu i piće ćemo u refenu pa kako padne.

Iznio je svoj plan ostalim članovima koji su ga s oduševljenjem prihvatili, a iz solidarnosti prema Cobерu svi su se ponudili da učestvuju, onoliko koliko je ko mogao. Meni se također svidjela ta ideja, volio sam putovanja s njima, to su uvijek bili posebni doživljaji. I dočekamo mi voz koji je kasnio nekoliko sati i po našem dobrom običaju, organiziramo spektakl u samom kupeu.

Ujutro nas je voz dovezao na odredište. Nismo se još ni najbolje snašli, a već smo upali u jutarnju gradsku gužvu. Cober izvadi kartu grada, zurimo u nju kao blehuri tražeći ulicu i prodavnici gdje se taj zvučnik prodaje. Poslije nekog vremena i već umorni od hodanja nađemo prodavnici i kupimo zvučnik. Kaže nama Cober:

– Hajde da nazovemo Gileta, znate onog Gileta što smo ga upoznali u kampu jedne godine. Bilo bi dobro da ga nađemo, malo da nas provoda kroz grad, da napravimo nekoliko fotki već kad smo ovdje.

– Je l' to onaj Gile što je stavio tenis lopticu usta zbog opklade? – upita ga Džo.

– Jeste, jebote, zamalo se onda ne udavi – odgovori mu Cober.

– Je l' to onaj Gile što je te godine skočio na glavu u plićak, pa mu nos pukao? – upita ga Ani.

– Jeste, to je taj Gile. – ponovo odgovori Cober.

– Imao je on tamo neku raju, mislim da su se zvali Keks, Fritula i još neki.

– Dobra je to raja bila – prokomentira Martin i nastavi:

– Je l' to onaj Gile što je māčku dao Valijum, a ovaj poludio i ufurao se da je tigar?

– Jeste, jebote, to je taj Gile! – već iznerviran našim potpitanjima, odgovori Cober i brzo pohita prema telefonskoj govornici da ga nazove. Ubrzo po pozivu stiže Gile s još trojicom. To je ista ona raja što smo ih jedne godine upoznali na moru. Poljubismo se i izgrlismo, razmijenismo par rečenica i Gile predloži:

– Hajdemo malo prohodati gradom, pa onda kod mene u stan, starci su otišli na vikendicu, kupit ćemo piće i hranu, zovnuti još neku moju raju i malo zafeštati.

Odmah smo se složili s prijedlogom više zbog umora koji nas je savladavao, da uđemo negdje i da malo prilegnemo i odmorimo se. Bilo nam je izvrsno s Giletom i njegovom ekipom tog dana i noći u velikom gradu. Ujutro smo prvim vozom krenuli nazad.

Dani su prolazili uobičajenim ritmom samo što sam ja imao još jedan veliki problem da kompletiram svoje pojačalo. Trebalо mi je ručno napraviti drvenu kutiju u kojoj bi bio fiksiran zvučnik kojeg smo kupili. Te kutije se pretežno prave od elemenata iverice koja je bila izuzetno na cijeni. I pričamo mi tako o tome, kad najednom, na iznenađenje sviju nas, Fiki reče:

– Znao bih ja to napraviti samo mi treba materijal. Ima jedan moj komšija kružnu pilu koju bi mi bez problema posudio, malo šerafa, ljepila za drvo i eto. Napravio bih ja to.

Prijedlog i nije bio tako loš. Vjerovao sam da bi Fiki, poznavajući njegov temperament to i mogao napraviti. Dogovorim ja s Fikijem da dođe kad su majka i otac na poslu da ne pravimo dodatnu buku i izbjegnemo suvišna pitanja. I dođe Fiki u zakazano vrijeme, nosi potrebni alat, obučen kao pravi stolar. Upita me:

– Imaš li materijal?

Ja klimnuh glavom i pokazah mu na ljepilo, šerafe, skaj za oblogu zvučne kutije i ostale sitnice. Fiki pogleda predmete i ponovo me upita:

– A gdje ti je iverica?

Nastavi da gundja: – Nemaš, je li? Hajde da ispilamo ovo krilo ormara, ionako ih ima pet, jedno gore-dole, neće starci ni primijetiti.

U prevelikoj želji da se dokopam zvučne kutije prihvatio sam njegov prijedlog i mi ispilasmo ivericu s jednog krila ormara i od njega napravismo željeno. Sve smo uredno počistili, ostatke iverice bacili, zatrli sve tragove našeg posla. Popodne, kad su roditelji došli s posla, mati se popela u spavaću sobu i zove oca:

– Dodi, vidi ovdje kao da mi nešto fali u sobi!

Inače, otac nije primjećivao te kućne stvari nego je samo odmahivao glavom. I tada kao za inat primijeti:

– Ma meni je sve isto, osim ovog ormara.

Stvar je bila gotova, ja sam dobio svoju zvučnu kutiju i dvije nedjelje zabrane izlaska i sviranja. Nije to bila visoka cijena za majstora i ivericu.

XXII

Tišinu prekida neprijatan zvuk po srebrnoj foliji koju smo postavili na krovište zemunice s unutrašnje strane da ne prokišnjava. Po njemu i ulegnućima po foliji tačno si mogao odrediti položaj lasice i miša dok su se ganjali po njoj. Neumorni su.

– Hajde više, uhvati ga, ganjaš ga ima sat vremena. Ja bih za sat vremena uhvatio antilopu u Sibiru – komentira Fiki lasičin lov na jadnog miša.

– Možda ima više miševa, možda nije jedan – pametuje Pele.

– Pa još joj je lakše, jebote, nemaju se gdje sakriti. Uhvati jednog – pa na stranu, pa drugog – pa na stranu i tako redom – nastavlja Fiki.

– Pa možda tako i radi, a sad joj je ostao zadnji i on je zajebava – doda i Pele.

– Pele, sad već više ti zajebavaš, nego oni.

– Pa nije, ozbiljno ti kažem, šta bi da je nema? Miševi bi se nakotili, ne bi od njih mogao disati.

– Šta bih? Ne bih ništa. Od ovoliko šume, oni došli nas zajebavati. Dođe mi da ih izrafalam da im nikad ne naumpadne ovo ganjanje meni više glave – nervozno će Fiki.

– Jebiga Fiki, onda će nam prokišnjavati – nastavlja Pele u istom ritmu.

– Šta ovdje ima više prokišnjavati, ovdje je prokisao zrak koji dišeš, ovdje je prokislo sve što vidiš oko sebe.

Svjestan i sam da je Fiki upravu, Pele zašuti, otpuhnu i ubaci drvo u bubnjaru.

Pele. Pametnjaković. Uvijek je njegova riječ morala biti zadnja još dok smo u školu išli, pa sve do sada. Volio je diskutirati, stalno nam je nametao neke teme koje nas nisu

posebno zanimale. Mi smo vješto glumili da ga slušamo tako da mu nikad nismo dali povoda da pomisli kako nas to ne zanima. U školi je dominirao među ostalim đacima. Uvijek bi se nadmetao u znanju bilo s kim, pa čak i s profesorima s kojima je nerijetko upadao u oštре polemike.

Cober se smješkao iz prikrajka i oštrio svoj bajonet. Na njemu ugravirana posveta iz prijašnjih ratova.

– Šta piše to Cober na toj gravuri? – upitah ga radoznao.

On prestade sa oštrenjem, okrenu bajonet naopačke, primaknu oštricu očima i poče čitati:

– Čamil, crtica, prvi krajiški NOP odred – naprežući se pročita Cober.

– Nikad za taj odred nisam čuo, koje oni linije drže? – zbungeno će Martin.

– Ma to je odred iz Drugog svjetskog rata, čovječe, to mi je od dida Čamila, on se kao partizan fuljaо по bosanskim brdima kao što se ja sad fuljam – odgovori Cober.

– I didu je bilo veselo. Kaže ona pjesma „jeli koru s drveća“ – prokomentira Fiki nastavlјajući pjevušti opjevani stih.

– Jah, dobio je on i neko ordenje. Čuvala nane godinama to ordenje, bila joj ulaznica za sve, treba dozvola za kuću, nane vadi orden, treba preko sindikata na more, vadi se opet orden, treba kupiti građu za kuću, opet se vadi orden. Vredniji bili didovi ordeni u taj vakat nego svi mi što vrijedimo. Još ako si bio ranjen i imao orden trosoban stan, i to da biraš, i još pride ideš u toplice svake godine.

– Jest, i još dobiješ posao u firmi, ne moraš ništa raditi, dođe li gur-guzi ti pokažeš ranu i izvadiš orden. Onaj koji te prokazao ide na robiju, a ti još napreduješ – nastavi Fiki.

– Pričao mi je kao klincu da je prohodao od Kozare do Srema, u svim ofanzivama da je bio, hiljade nekih priča, od njih hiljadu pola baci u vodu. Ranjavalo ga, liječilo ga, došao kući poslije rata s pedeset kila, a od tih pedeset ordenje imalo deset – nastavi Cober.

– Boga mi, did se pravo nahodao. Jebote, za tri godine relacija Kozara – Igman – Neretva – Sutjeska – pola Srbije – do Srema. Ni to nije bilo lako – učtivo reče Pele.

– Je l’ did samo hod’ ili je i trčo ? – upita Fiki.

– Šta ja znam je l’ trčo, sigurno je bilo bježanje – odgovori Cober.

– Onda su ga trebali na olimpijadu poslati, jebiga.

Smijeh nas je obuzeo. Nismo se mogli zaustaviti. Neka mješavina tuge i sreće nas je preplavila i nismo htjeli da se ove sekunde završe nego smo još više dobacivali, kako je ko stigao.

Pretvorili smo ovo turobno jutro u satiru koja nas je oplemenjivala. U istom trenutku si mogao vidjeti i suze i smijeh, i radost i tugu, i nesreću i sreću. Počeli smo se naslađivati svakojakim mukama za koje smo smatrali da su u svakom pogledu manje od naših. I to nam je davalо dodatan mīg da ne prestajemo pričati i smijati se. Sve je izgledalo tragikomično, od prostora do nas samih. Smatrali smo se glavnim ulogama u toj predstavi izmiješanih protagonisti. Naše sumorno okruženje činilo je fantastičnu kulisu te predstave. Oko nas čemer, iznad nas tuga, ispod nas jad, a u sredini mi. Sjedimo u svoja četiri kvadrata i smijemo se vremenu koje nas je pregazilo i koje nas gazi svakim svojim prolaskom. Usta se krive u nepravilnom smjeru od prirodnog, sakrivaju svu turobnost jednim potezom i pokazuju nas u nekom novom dezenu. Tu suzdržavanja nije bilo. Eruptirani osjećaji su navirali velikom brzinom prema van i morali su naći otvor za izlaz. Kulise su bile bezbjedne. One su statirale u svojoj ulozi i obavljali su je besprijeckorno. Davale su u svakom trenutku dojam sivila koji je bio potreban. Svaka prekomjerna doza nečeg drugog, ne bi se uklapala u koncepcije ove predstave.

Lasica je još uvijek ganjala svoga miša. Ali više se nismo obazirali. Pustili smo je da uživa u svom naumu. Nikad je nismo vidjeli. Samo smo je slušali iz dana u dan i molili je da nas prestane uznemiravati. A ona sigurno nije ni znala

da postojimo. Samo je znala da dolje ispod ima neko ko je sluša i to je jedino što je o nama znala. A i to je bilo mnogo više nego što su znali oni koji su trebali znati. A miš kao miš, naviknut na bijeg, ništa drugo jadnik i nije znao. Bio je nekako naš rang stalno iščekujući ono neizbjegno što ga slijedi – smrt. Samo su rijetki miševi uspjeli pobjeći sa srebrne folije i izbjegći neminovnost u njihovojo maloj bitki. A onda se zvuk gažene folije na trenutak umiri, pa ponovo poče proizvoditi zvuk, pa se umiri, pa opet.

– Izgleda da joj je utekao. Zajeba te mali miš, ha? Treba mu orden dati – reće Fiki i nastavi puniti redenike mecima.

XXIII

Martin je stalno bio u nekoj žurbi. Kad bismo izišli u grad i stali na naš parking kod hotela prilazili su mu nepoznati i poznati likovi s kojima se odvajao i raskusurivao neke tâlove. Mi smo bili ravnodušni na njegove aktivnosti, jer smo znali da se nije upuštao u nekakve nezakonite radnje. Jednostavno je prodavao i kupovao stvari koje su tad bile popularne. Vrlo pažljivo je pratio trendove na sceni i slijepo ih se držao. Znali smo da se nikad neće obreznuti u neke mafijaške vode koje su vodile samo u jednom smjeru. Pretežno je preprodavao garderobu, video igrice, ploče ili neku dotrajalu tehniku. Bio je meštar svog zanata. Neopisivo je podsjećao na Del Boya u tim svojim mahinacijama. I onda kad bi napravio neku uspješnicu u tom svom dîlu, uvijek bismo svi od toga imali koristi. Znali smo otići u najbolje restorane i jesti i piti do iznemoglosti, a on bi poslije cjelovečernjih terevenki sve uredno platio i ostalo bi mu novaca za još toliko. I to bi trajalo neko vrijeme, pa onda opet ispočetka. Kad smo nešto organizirali, s Martinom je bio

poseban dogovor da ispoštuje dogovoreno jer nikad nismo znali u kakvim je pregovorima i hoće li se poklopiti da se datumi naših i njegovih dogovora podudare. Za sve što si trebao da nabaviš preko kanala koji ti nisu bili dostupni, dovoljno je bilo da se obratiš Martinu. Istog časa bi se dao u akciju potrage za tim i uvijek bi pronašao traženo. Najviše smo voljeli kad se nađemo u prilici da slušamo njegove pregovore oko cijene. Tad si mogao shvatiti svu filozofiju te jednostavne ekonomije koja je prepoznavala samo najhrabrije i one sa najvećim jezikom. Volio je imati kontrolu nad situacijom u kojoj bi se našao i vođen parolom napad je najbolja obrana – uvijek je prvi počinjao razgovor sa svojim poslovnim partnerima. A njegovi poslovni partneri bili su gradski adolescenti s kojima je „poslovaо“. Stalno je bio napet u iščekivanju povrata robe ili novca. I jednog dana ponudi njemu Rade da mu proda prastaru škodu, da uzme proviziju od prodaje iz razloga što Rade nije imao takve sposobnosti prodaje kao Martin. Martin se odmah dao u akciju. Obavijestio je o prodaji svakog znanog i neznanog, to je bila glavna vijest u krugovima preprodavača.

Organizira Pele žurku u svojoj kući i pozove sve poznate face. Vrlo smo se brzo organizirali u prenošenju instrumenata i montiranju za predstojeći događaj. Kaže nama Martin:

– Bilo bi dobro da zovnemo i Radeta, znate dilam onu njegovu škodu pa da kod njega pridobijem još veće povjerenje. Ako ga omekšam možda uspijem podići procent svoje provizije.

Mi se složismo s preporukom i pozovemo Radeta. Rade je bio gradski šarlatan koji je uvijek stajao sam i dobacivao svakoj djevojci koja bi prolazila korzom. Ali nikad nije imao naročitog uspjeha upravo iz razloga što je bio nevjerojatno napadan. Prilazio bi svakojakim društвima koja su se formirala na platou ispred hotela i dobacivao nesuvisle upadice. Nije baš bio naročito ugodno društvo. Ali zbog Martina i njegovog plana smo pristali. Žurka je počela i sve se odvijalo po ustaljenom redu. U neko kasno doba kaže Martin:

– Rade, da li bi mi posudio svoju škodu da odvezem jednu djevojku kući?

Rade zavaljen u trosjed, ispijajući po ko zna koji gemiš odgovori:

– Naravno, evo ti ključeve – baci ih na stakleni sto ispred sebe. Martin uze ključeve sa stola, sačeka djevojku da se obuje i iziđoše napolje.

Mi smo nastavili svirati. Uzavrela atmosfera napaljenih tinejdžera je vladala prostorom i uživali smo u svakom trenutku noći. Nedugo zatim, ulazi Martin s istom onom djevojkom. Dolazi do Radeta, baca ključeve na stakleni sto i upita ga:

- Rade, koliko smo rekli da vrijeti ona tvoja škoda?
- Osam miliona – kao iz topa odgovori Rade.
- Sad je šest miliona, udario sam u stub Peletove kapije zadnjim krajem. Ništa strašno, ali dovoljno da je prodajemo kao havarisanu – hladno mu reče Martin, podiže se i izgubi među ostalim učesnicima žurke.

XXIV

Iz dubine šume čuje se pjesma. Neko s druge strane fronta pjeva stihove koji se prostiru kroz hladnu noć i dolaze do naših čula u valovima. Jačina zvuka odudara od okruženja preko kojeg se prelama. A stihovi, u čijim su glavnim ulogama majka i dijete, su baš onakvi kakvi trebaju da budu za dekor naše pozornice. Sve je utihlo. Životinje koje su se ganjale po prhkom snijegu, kao da su znale za odigravanje mučne predstave, i zaustavile su svoje potjere. I snijeg je zaustavljen u trenutku. Njegove vječne sastavnice – pahulje, stale su na zatečenim

mjestima u prostoru i nisu se pomjerale, nego tako stoeći u mjestu i reflektirajući mjesecu svjetlost, pravile su najljepšu kulisu scene. Kroz tu svjetlucavu paradu odjekuje pjesma koja te sablažnjava i prikiva u mjestu. Slušamo taj magični trenutak ušima koje nemilice upijaju tečni zvuk. A svaka riječ stiha teška kao olovo. Pritišće nam dušu do neizdrživljivosti. I kad bismo željeli odustati, one popuste taman da predahneš pa opet ispočetka. Oči se same pune nekim posebnim suzama u kojima i ponos i tuga zajedno plivaju do ugla pobjednika. A pjesma traje i traje. I svi mi koji smo raspoređeni uzduž ove ratne magistrale je čujemo, s obje strane. Svako je sluša samo na jedan način, tužan i sjetan. Svi smo bili obučeni u isto čemerno ruho, presvučeni odorama beznađa i poraza. Okruženje nam je postalo saveznik, suosjećalo je s nama kao da je znalo da svako narušavanje ovog jedinstvenog reda odašilje još bolnije frekvencije od ovih koje se šalju. Tu nije bilo sporednih uloga. Svi smo bili zajedno u ovoj predstavi jada, sve su strane kovanice činili jednu ekipu koja je jedina osjetila svaku, krvavom rukom povučenu liniju. I jedino smo mi znali koliko je duga ova pjesma i koliko tonova posjeduje jer smo svaku njenu riječ i svaki njen ton nosili u srži svojih kostiju. Obuzme te neka slabost kojoj se ne možeš oduprijeti, postaneš ravnodušan na spoznaju da si zatočenik vremena i prostora i da se ne možeš tek tako oslobođiti. Ta ravnodušnost kao da osjeti da je pretjerala u svojoj nakani pa počne da te tjera da se ispraviš, da staneš na nove stepenice koje vode prema nečem više. Najviša tačka koja je bila u ponudi je hrabrost. Transformacija različitih osjećanja munjevito se odigravala, nismo je mogli pratiti. A morali smo. U tom sustizanju dvaju mogućnosti biraš onu za koju vrijedi odabir. Znali smo da moramo birati razborito, bez dvojbe. Nismo imali previše opcija. Zato je i bilo bolno. A pjesma je i dalje trajala i trajala. Svaka sekunda u kojoj smo je proživiljavali bila je posebna. Takvi trenuci se dožive samo jednom i traju onoliko koliko

im dozvoliš. To nisu obične sekunde, one nemaju dužinu, ni sastav. One su vidljive golim okom ako ih umiješ gledati. Svako naše oko je bilo izbaždareno za njihovo posmatranje. Svaka naša zjenica ih je i vidjela i osjetila ove hladne zimske noći. U postojećoj tekućini ponosa i tuge bile su treći element koji je dopunjavao čitavu strukturu do tačke smisla. A onda je čitav mehanizam različitosti počeo boljeti snagom u kojoj bol više nema definiciju. Sve se skuplja do neviđenih gustina spremnih da prasnu. I prasnulo je. Suze očaja su nam krenule niz obaze nekim slijedom kojeg nismo mogli definirati. Nismo ih zaustavljadi jer smo znali da bi svaki takav pokušaj samo prolongirao neminovnost koja se upražnjava. Pjesma, te hladne zimske noći, bila je inicijalna kapisla kojoj smo težili. I desila se. Trajala je taman toliko da se ispraznimo, da izbijemo iz sebe klinove koji su nas probadali sve ove godine. Kad je uspjela da nas vrati u uravnoteženo stanje, pjesma je stala. Sve se ponovo pokrenulo i uhvatilo ustaljeni ritam šumske noći.

– Al’ je lola otpjeva, jebō on mater svoju – reče Cober brišući mokre obaze rukavom krvave, čohane bluze.

– Gdje ovu iskopa, baš sad? Bolje bi mu bilo da me je ranio – reče Martin.

– Pa i ranio te je s ovom pjesmom. Ranio nas je sviju – rekoh i prstima prođoh kroz zaleđenu kosu.

Šutjeli smo te trenutke. Nije nam bilo do priče. Ko zna ko je o čemu razmišljaо. Ali svaka naša misao ovog trenutka je bila jedinstvena. Nije se tu moglo puno odstupiti od fokusa. Dovoljna je bila jedna jebena pjesma da uveliča ovaj spektakl zvan rat.

– Fiki, hajde pristavi vodu za kafu, bogati – nekom sujetnom komandom reče Pele.

– Ti Pele ne pitaš imamo li mi kafe – odgovori mu Fiki.

– Pa imamo li mi kafe?

– Imamo kurac, a ne kafu. Pijemo ovaj pečeni ječam ima već mjesec dana i ove čajeve što su vam nane dale, nekakve

kaduljice, kantarioni, žalfije. Svaki od njih dobar za nešto. Te za mjeđuhur, te za probavu, te za čir, te za zubalo. A ima i onaj protiv kašlja, kao dobar za pušače. Jeb'o ih pušač, šta će pušiti? Dode nam pet cigara dnevno, ovu jednu žiletom režem povazdan, povučem dim i gotovo. A kao pijem čaj da mi ne naškodi. Šta nama, osim metka, može još naškoditi u pičku materinu? – gunda Fiki.

- Kad si ti propušio? – upita ga Cober.
- Kad sam se rodio – kao iz topa odgovori Fiki.
- Mati i otac pušili u kući, ja se igrao oko njih i jebiga, kao da sam pušio.
- Ha, jest baš, jebote, pa svi smo mi onda propušili po rođenju – smiješeći se prokomentira Cober i nastavi:
- A kad si popravo počeo pušiti?
- Kad i svi mi, prije tri godine kad je ovo sranje počelo – uzrujan odgovara Fiki i poče nervozno preturati stvari oko sebe.
- Polako Fiki, de pristavi vodu za taj ječam – ironično mu reče Pele.
- E to već može.

Uze garavi ibrik, nasu u njega vodu iz kanistera, prodžara žeru u bubnjari i udobno ga smjesti na slabu vatru.

– Ova do zore neće prokuhati – reče i spusti se na krevet. Opet onaj osmijeh koji nas krasiti ispunjava sumornu zemunicu. Opet bezlični likovi u našim interpretacijama postadoše glavni protagonisti naše sumorne radosti. U trenutku smo svi živnuli, dodana nam je neka posebna energija koju smo cripili iz dubina našeg temperamenta. Još uvijek se nismo predali i dozvolili tami da ugasi naše jedino svjetlo – preostali osmijeh.

Cober se podiže s prašnjavih čebadi, dode do naših ranaca i poče preturati po njima. Onda nađe svoj, otvori ga i izvadi noktaricu, pa čučnu pored izlaza i poče ih rezati. Čuo se samo oštri zvuk pucketanja noktiju koji su prštali ispod oštice noktarice.

– Dečki, zadnji put kad sam bio u komandi načuo sam da bi se razmjena zarobljenika i mrtvih trebala desiti uskoro – reče nam Cober i nastavi: – Ako ujutro sve dobro prođe jedan od nas bi trebao otići na tu razmjenu, možda je i Džo među njima.

Na svaku smo razmjenu išli. I nikad njegov leš nismo pronašli. Postavljali smo sebi hiljade pitanja šta se moglo dogoditi da još uvijek nije razmijenjen. Najčešće smo se pitali da ga nisu negdje zakopali ili ostavili da trune. I to nas je najviše boljelo. Ja sam ga zamišljaо negdje ostavljenog na osami, nezaštićenog, samog. I u tim razmišljanjima uvijek su me obuzimale jeza i gorčina, pokušavao sam brzo skrenuti svoje misli u drugom pravcu. A uvijek me nešto vraćalo na tu groznu pomisao. Zato nas to i boli, znam da nisam jedini tako razmišljaо. Nema šta nismo pokušavali ne bismo li ga dobili nazad. Uspostavljali smo kontakte s drugom stranom preko raznih kanala, samo da nam daju informaciju gdje bi se mogao nalaziti, da li je negdje deponovan ili je ostavljen. Bili smo spremni čak da idemo u potragu za njim, ali kuda, gdje da ga tražimo? Nismo se mogli oteti dojmu da je negdje sâм bez nas da ga štitimo pa makar i mrtvog. Nunu i Anija smo zakopali. Ostao je još on. Trebalо nam je i njegovo mjesto da se okupimo kad nam nedostaju i da se ponovo sjetimo svega s njima trojicom. Njegovo mjesto još uvijek čeka da se napuni tijelom i da nam uvijek bude pri ruci kao što je on bio za života. I zato nas je boljela ta praznina ostavljene zemlje. Kad ga dostojanstveno položimo na vječni počinak, tada ćemo ga i ugrijati, i zaštiti, i više neće biti sâм. Zato nam je trebao, da završi svoju misiju i ostane vječno u našim uspomenama.

Kad bi neko od nas otisao na razmjenu i vraćao se bez njega, u nama se još više dubio gnjev očajnika. A uvijek smo išli s toliko nade da ćemo ga dovesti pod njegovo nebo, među nâs. Nismo bili ni svjesni koliko je bolesno i nakaradno veseliti se lešu, ali to je naša stvarnost u kojoj smo bili još jedini preostali čuvari razuma. Nije bilo nerazumno zbog same spoznaje da

on za nas nije bio puki leš, nego mrtvi prijatelj s kojim smo dijelili sve naše najljepše uspomene i kao takvog smo ga htjeli dostojanstveno upakovati u naš spomenar. Trebao nam je. Falio nam je. Falila nam je ona betonska struktura na čijoj bi ploči pisalo njegovo ime. Ali više nam je falila sama spoznaja da se ispod te ploče nalazi on, lijepo umotan u baršun koji ga grije i čuva.

Kad nam nedostaju, nas petorica bismo došli, sjeli kod njih i raspredali o novostima koje smo proživjeli. A onda bi došle žene, pa djeca i sve bismo s njima podijelili – i radosti i tuge koje će nas ako preživimo ovo bezumlje, pratiti kroz život. I zato nam je trebao.

– Otići ćemo naravno, možda ga odmah prepoznamo da ne idemo na one indentifikacije. Mučno je ono brate – rekoh uzinemiren.

– Ovo je već treća razmjena kako ga nema, je l' tako? – upita Fiki.

– Jeste – odgovara Cober ostavljujući noktaricu u uski procjep između oblovine zemunice.

– Prošli put sam ja išao. Jedva me upustili da budem prisutan. I uvijek imamo probleme kad se vrši razmjena s tim hoće li nas pustiti ili neće – prokomentira Martin.

– A ko će, ako nećemo mi? Stari mu poginuo, mati boluje od depresije. Ko će? Trebao bi ti Cober srediti u onoj komandi da nas puste bez problema da prisustvujemo razmjenama. Jebiga, valjda smo to zaslužili – rekoh.

– Mah, moj Amko, niko nas ne zarezuje ni pišljiva boba. Sto puta sam im rekao. A na onog Marka, uhljupa iz komande, što se u suho uvukao da se pita oko toga, sam zadnji put zamalo upucao. Jebo on mater svoju! A uhvatit ću ja njega nasamo jednom, ima da krv propiša – prijetećim glasom reče i poče tražiti ostavljenu noktaricu.

– Gdje je sad spustih? – upita.

– Eto je na tom oblutku – pokaza mu Pele.

– Ma muka mi je od svega toga. Ne mogu da shvatim da smo ga ostavili, jebote! Hoću da umrem kad se toga sjetim. Trebalo nam je samo pet minuta. Kad su prije nas mogli da ga pokupe? – sjetnim glasom nas upita Cober, zatim sjede i gledajući u pod nastavi: – A kako je to sve bezveze, u tri pičke materine. Kako je bezveze glavu izgubio. A to jutro kaže on meni:

– Cober, kad završimo s ovim, vodim vas kod nane na burek. Dolmala nane nekog mesa, pa nas zovnula. A ja ga pitam:

– Džo, ima li nane šta za popiti? – a on će ti meni:

– Ma ima one oblogare rakije vazdan kod nane.

Zamisli se i nekim nesvakidašnjim i mutnim pogledom poče kružiti po zemunici. Potom prasnu najjače što je mogao:

– Jebem im majku! – i poče bacati sve što mu je pod ruku palo. A zatim, kao što je i prasnuo tako se i smiri, sjede na krevet, drhtavim rukama ubaci polovinu cigarete u muštiklu i zapali.

Nikad ga ovakvog nisam vidio. Odjednom je u mojim očima postao toliko velik i jak da sam osjećao da bi sve zgazio što bi mu se našlo na putu. Ta gromada se povećala za još toliko u tili čas, nabujala rijeka osjećaja ga je udvostručila. Iz njegovih očiju je sijevao očaj i nemoć da se suprotstavi objema stranama, i onim što su nas ubijali i onim što su nas slali da nas ubijaju. Bio je nemoćan u nastojanjima da ih se dočepa i taj afekt u kojem se našao ga je nadilazio.

Mi ostali smo samo šutjeli pognutih glava. Svi smo mislili samo o tom danu i tim trenucima. Očajnu tišinu prekide Pele:

– Ništa se tu nije moglo uraditi, ništa. Svi bismo izginuli da smo krenuli po njega.

Nuno i Kristina su se upoznali na moru. U nizu naših neuspješnih morskih upoznavanja, to je bilo jedino koje je sve ovo vrijeme opstalo. Ona je bila iz ugledne porodice koja je živjela u velikom gradu i isticala se sa svojom gracioznošću i lijepim ponašanjem. Da bi nastavio gdje je započeo, Nuno je te godine morao promijeniti navike koje je stekao družeći se s nama. Izostale su sjedeljke i ispijanje raznih opijata do kasno u noć, izostale su njegove dionice u sviračkoj poziciji koja mu je pripadala. Jednostavno je postao njen. Odobravali smo to jer Nuno nije slovio za nekog ko bi često mijenjao djevojke. Teško se zaljubljivao i nekako se plašio djevojaka, kao da nije dovoljno dobro ispekao zanat družeći se s nama. Ali te godine, tog predivnog ljeta mu se dogodi Kristina. Kad bismo svirali na molu, ona bi s njim dolazila i pjevala s nama kao da je željela barem na trenutak pobjeći iz kraljevskog života kojeg je živjela. Imala je kuću u tom malom primorskom mjestu sa svim morskim rekvizitima visokog društva: gliser, skije za vodu, skuter. A Nuno je imao svoju gitaru i ono nešto malo odjeće što je ponio za desetodnevni izlet. Sviđala nam se Kristina, bila je simpatična s tim svojim pompeznim naglaskom i bila je nekako naša, osjetilo se to u njenim gestama. Pokušavala je pobjeći iz tog baršunastog svijeta i u nama je vidjela priliku da to i ostvari. U Nuni pogotovo.

I jednog dana, dok smo mi tamburali na morskom molu, ona je kovala plan da nas zovne na večeru kod njenih roditelja. Njen otac, inače ugledni arhitekta, je izrazio želju da upozna društvo u kojem se Kristina kreće, ne zato što je on volio njen društva i druženja, nego zbog kontrole nad razuzdanom kćerkom. I tog jutra dolazi Nuno kod nas na plažu i upoznaje nas s planom:

– Dečki, Kristinin otac nas je zovnuo na večeru. Molim vas, bez opijanja i držanja govora. Budite fini i fino se ponašajte kad vas molim! – ponizno reče Nuno u očekivanju naše reakcije.

– Šta je za večeru? – upita Fiki.

– Idem ja s njenim ocem sutra rano ujutro da od ribara koji dolaze u zoru kupimo svježu ribu, pa će je on baciti na gradele.

– Super, ali uz ribu ide vino, jebiga.

– Nemojte vino ako za Boga znate. Ponapijat ćete se tamo, u tom šminkeraju, počet ćete držati govore i eto belaja začas. Dodite fino na sat-dva, pojedite što imate pojesti, popijte sok i fino, kud koji mili moji. Nemojte me obrukati tamo.

– Ma nećemo, dragi Nuno, otkud ti to? – rekosmo uglas.

– Znam ja otkud. Eto ja sam vas pozvao, upozorio, a vi dete sad – reče i izgubi se u potrazi za njom.

Sutradan smo se probudili rano ujutro i počeli spremati repertoar za predstojeću noć i večeru kod Kristine. Nuno je već otišao kad smo se probudili, sigurno je ganjao ribu s njenim ocem po morskim uvalama. Proveli smo uobičajeno morsko jutro: kafica, doručak – pašteta i mljeko, a onda trk na mol na svirku za svoju šaroliku publiku u bikinijima. To jutro smo ranije došli tako da te publike i nije bilo pretjerano puno. I u našem traženju najbolje pozicije na molu, da budemo u centru svih „molskih“ zbivanja naletimo na Roksa koji je spavao u vreći ispod alepskog bora na rubu pješčane plaže. I on takav, kao ličinka postaje prizor jutra koji se ne zaboravlja. U tom trenutku dok smo mi još uvijek u nevjericu, prilazi mu neki klinac i govori mu:

– Striček, striček, ovo je plaža, ovdje se ne spava!

A Roks, onako bunovan, još uvijek pokušavajući se locirati u vremenu i prostoru mu odgovara:

– Mrš, pavijane jedan!

– Striček, ja nisam pavijan, ja sam Fabijan – odgovori uplašeni dječačić i otrča majci i ocu koji su se smještali nedaleko odatle. A Roks se podiže, umota svoju vreću za spavanje i nestade u šumi isto kao što se i pojavio.

Ubrzo smo se smjestili i otpočeli da upražnjavamo još jedan morski dan na način koji smo najbolje znali. Mnoštvo ljudi, vрева, sladoledi, peškiri, pomade i kreme, graja djece i ljudi i tako čitav dan. Popodne kaže meni Cober:

– Amko, bilo bi dobro da odemo kod našeg barbe i da kupimo malo vina da ponesemo na tu večeru, jebiga, da ne idemo praznih ruku. Sramota!

Ja potvrđno klimnuh glavom i počeh skupljati novac od ostalih. Svi se odmah uključše u akciju i brzo skupisemo dovoljno za otvaranje barbine kapije i kupovinu vina. Kod njega smo uvijek kupovali vino, ne zbog toga što je to bilo naročito dobro, nego što smo takvo vino sebi mogli priuštiti. A i barbu koji nam je vješto prodavao svoj produkt smo prilično omekšali našom pričom i upadicama tako da je i on volio kad bismo mu se pojavili na vratima. Odmah bi nas uvukao i posjedao za sto ispod grožđa i započeo razgovor o političkim, penzionerskim i inim temama koje su ga zanimale. Mi bismo prihvatali igru i samo potvrđivali njegove zaključke u nadi da ćemo jeftinije dobiti kupljeno ili poneku litru gratis. I uvijek je tako i bilo. Taj dan barba nas je primio kao domaćine. Odmah nam je svima nasuo po čašu vina. Mi ga nismo degustirali, nego smo ga samo sasuli u sebe u nadi da ćemo biti ponuđeni još jednom čašom. Međutim, to je izostalo ovaj put. S tim vinom i gitarama, urednim frizurama i nošnjama krenuli smo na večeru.

Bila je to najveća kuća u malom mjestu tako da nismo puno lutali tražeći je. Kamena ograda s velikim drvenim vratima je dominirala prizorom, a iza vrata velika popločana avlija s ogromnim drvenim stolom i mnoštvom stolica u sredini. Iza svega, kao predivna pozadina prizora, kamena kuća, lijepa kao na nostalgičnim slikama pejsaža.

Upoznasio se s Kristininim ocem i majkom, dadosmo svoj poklon i posjedasmo na tačno određena mjesta za svakog od nas. Nuno je bio izgubljen, jurao je lijevo-desno u stalnom strahu da se nećemo raskalašiti i napraviti neki nesuvlisi incident na koji nas je upozoravao. Ali ne, mi smo sve vrijeme i bili ono što jesmo, divni mladi mangupi koji su svojom otvorenosću i komunikativnošću otvarali svačija srca. Brzo smo otvorili srca i Kristininim roditeljima, vodili smo s njima opsežne razgovore o svemu i svačemu i davali im do znanja o kakvoj se skupini dječaka radi. Onda smo izvadili instrumente i svirali do kasno u noć. Njeni otac i majka jesu bili oduševljeni nama, a još više Kristininim odabirom. Našim iskrenim ponašanjem Nuno je u njihovim očima porastao za nekoliko stepenica iznad. Bio je oduševljen nama i sve to vrijeme, te lijepo ljetne noći, sjedio je u čošku stola i s nekim zadovoljnim osmijehom pratilo razvoj situacije. Bili smo svoji, nismo glumili, nego smo tu u tom magičnom mjestu kulture i znanja odali sve naše tajne.

S Kristinom sam se čuo preko radio-amatera nekoliko puta. Nije krila tugu i očaj zbog Nunine pogibije. Svaki put je bila shrvana. Ja sam je pokušavao smiriti, odagnati joj teške misli, ali nikada nisam uspijevao. Naš razgovor se uvijek svodio na puko oplakivanje i žal. Ostala je s nama i ostat će do kraja, naša Kristina.

XXVI

Luča je obasjavala našu zemunicu toliko malim intenzitetom svjetla da je od svega pravila bezlične siluete nesuvliso smještene u prostoru. Sve je statiralo u toj mračnoj pozadini, od predmeta koji su činili inventar ovog jada, do naših tijela kao glavnih uloga. Ples sjena se više nije igrao, sve je zaustavljen i zamrljano nekim sivilom. Sjedili smo budni i čekali zoru.

Dugo je to trajalo. Svaka naredna sekunda budila je nervozu u svima nama. Pokreti su nam postajali ubrzaniji i nesuvršljivi, kao tikovi kad se redaju po očnim kapcima, svi smo pokušavali nešto napraviti sa sobom, ali nismo uspijevali. U svim tim pokušajima samo su se vidjeli nervoza i ubrzani pokreti. Nisam više mogao da sjedim unutra. Ponovo sam izišao u hladnu noć i zapalio preostalu polovinu cigarete. Nebo je već počelo poprimati sive nijanse najavljujući skorašnju zoru i novi dan. Iz tog nebeskog sivila proleti zvijezda padalica i obasja taj daleki horizont. Tražio sam njene tragove uvlačeći dim cigarete u najdublje dijelove sebe, ali nisam uspio. Jednostavno je proletjela i iščezla negdje na dnu nebeskog pejsaža. Ostao sam tu neko vrijeme iako je bilo izuzetno hladno. Posmatrao sam ples dima iz cigarete i vodene pare koji su u mješavini obostrano povećavale svoje volumene i pravile maglovitu grudvu koja se nesmetano rasplinjavala kroz zrak nošena nekim nečujnim vjetrom. Pokreti su mi se usporili i osjetio sam da mi je svaki mišić staložen i miran. Odjednom su mi se osjećaji počeli miješati, a jedan je dominirao – usamljenost. Osjetio sam neodoljivu potrebu da se vratim pod okrilje neugledne i prljave zemunice i da se okružim svojim drugovima. Ušao sam žurno i zauzeo svoje mjesto. Ponovo mi se vratio osjećaj da nigdje i nikad nisam sam dok god je njih.

– Ja sam vječito gladan, volio bih se jednom najesti kao čovjek pa makar mi to zadnje bilo – reče Fiki i otvorí konzervu govedine. Onda je podiže i poče je vrtjeti u svom vidokrugu, čitajući tekst ispisani sitnim slovima.

– Pogledajte vi ovo, niti ima identifikacije mjesta porijekla, niti godina proizvodnje. Samo ova zastava Međunarodne zajednice na njoj i to je to. Kakvi su to narodi kad su među sobom, u toj zajednici, mogli ovakvo nešto napraviti? Šta je unutra to samo bogovi znaju.

– Jedi i šuti, jebiga, laži sam sebe – reče mu Martin.

– Jedem jebote, zato sam i vazda gladan. Vidjet ćeš kad se u Godzilu pretvorim od ovog mesa. Koja je ovo životinja unutra to ne zna ni onaj u fabrici što ju je klapo. Ima ukus svega, samo nema mesa. Biberi-ne biberi, soli-ne soli, vazda bljutavo. A moraš jesti inače krepa, u tri pičke materine! Ako nas metak ne dokusuri, ove konzerve hoće garant.

– Ima gora i od te – nastavi Martin.

– Koja je gora od ove, bogati? – iznenadeno ga upita Fiki.

– Gora je ona konzerva ribe, jebote, u kojem su moru te ribe plivale!?

– Jest baš, uh, to je posebna priča. Otvoriš konzervu i prvo što te zapahne je onaj smrad da ti se zanebesa. Pet minuta samo gledaš u nju kao drogiran. Pa kad se pribereš od tog smrada onda se riba na tvoje oči počne raspadati. Valjda reaguje u dodiru sa zrakom. Šta je ono u pičku materinu? Kad je jedeš moraš je jesti žmireći i sa začepljениm nosom. A imaju nekakav metalni ukus, kao da jedeš flahajz – reče Fiki.

Svi smo se smijali Fikijevim komentarima osim Cobera. On je bio odsutan, kao da se isključio iz svih događaja oko sebe. Samo je sjedio i zurio u svoj bajonet. A onda se okrenu prema nama, pogleda kao da nas prebrojava i reče:

– Jebote, sjećate li se onog gubaluka kad smo organizirali Anijevu sahranu? – upita nas Cober i zapali drugu polovinu svoje sljedovane cigarete.

– Muka je i ono bila neviđena – rekoh skupljujući oči od ogorčenja.

– Znam, jebote! Odem ja do njegovih, otac i mati mu sjede na onom kauču, skupili se kao dva sužnja. Na stolu ničega da se gosti dočekaju. Gubaluk. Nemaju ljudi šta jesti, a kamoli goste na žalosti dočekivati. Ali moraš jebiga, običaj je to. Popizdio sam tad.

– Znam, jesmo li te jedva obuzdali da ne prebiješ onog profitera što ti nije htio dati hranu da to organizujemo.

– Jeb'o on mater svoju! Ali dade na kraju. Ubio bih ga tamo. On zarađuje na tuđoj muci, prodaje brašno kao da je zlato. A mi ga još gore čuvamo. A sve tāli s ovim od dole koji ga štite kao bijelog medvjeda. E nećeš, labude. Ima da istrešeš sve što imaš. Kad je počeo vaditi hranu i pare nisam mogao vjerovati. U tri pičke materine! A ono dvoje na onom kauču gladuju mjesecima. Jebem im majku profitersku! Veći su oni dušmani nego ovi prekoputa. S ovim barem znaš na čemu si. S ovim našim nikad.

I organizirali smo sahranu. Mučno je to sve bilo. Sanduk s Anijevim tijelom je bio otvoren. Njegovo lice se promijenilo i nije ličio na onog Anija kakvog pamtim. Lice je izgubilo formu kakvu je imalo, postalo je starije za onoliko koliko jedan život traje. Stajali smo pored njegovog tijela kao statue. Nismo pokazivali nikakve znake tuge i žalosti. Ti momenti su ostavljeni za nekad kasnije, a najprije za ovu zoru. Znali smo da je još uvijek s nama dok stojimo iznad njega, da je prisutan. U tom trenutku odgovarala nam je bilo kakva njegova forma. Samo neka je tu. I stajali smo i čuvali ga. Pozvao nas je nečiji glas da ga ponesemo. Nismo se obazirali na te pozive, nego smo još uvijek stajali i otezali neminovnost odvajanja od njega. Cober nam je dao znak. Uzeo je poklopac sanduka, nježno ga zatvorio i Ani je nestao. Otac i mati su stajali zagrljeni u čošku prostorije mrtvačnice. Bili su shrvani. A mi smo uzeli ručke i podigli ga. Nismo osjećali nikakvu težinu trupla i sanduka. Njegova lakoća u našim rukama je govorila da bismo ga najradije ponijeli sa sobom i čuvali takvog među nama. Nismo se obazirali ni na šta oko sebe. Ništa nas nije dotalo. U nama se probudio neopisivi osjećaj ponosa. Bili smo jači za njegov život. Kao da nam je podario još jednu ampulu optimizma koja nam je nedostajala, kao da nam je govorio da nije uzalud, da je tu s nama. Malena povorka je žurno krenula iz gradske mrtvačnice prema groblju. Mogao se vidjeti strah u očima prisutnih ljudi i stalna strepnja od granatiranja koje je bilo svakodnevno. Došli smo na mjesto gdje ga je Nuno čekao.

Povorka je stala pored iskopane rake. Spustili smo Anija na podmetnute konopce za spuštanje u raku. A onda smo im uzeli krajeve i lagano ga položili. U tom trenutku začu se klarinet i tonovi tuge se počeše prelamati preko svih mrtvih tijela koja su ležali na toj osami. Tonovi su neizbrisivi. Svaka suza se čula. U kombinaciji zvukova dominirao je zvuk crne zemlje ispod lopata dok smo ga zatravpavali. I zatrpalili smo ga. Ležao je odmah pored Nune. Pogledali smo se i u jednom trenutku smo počeli mijenjati izgled naših lica, od lica rano ostarjelih očajnika, do lica pubertetlija. Sve nas je vratilo na početak. Osjećali smo da se smiju u nekom zavlačku neba i da nas posmatraju.

- Vidite li onu našu petorku dolje?
- Vidimo Ani, eno i Amke i Cobera, eno i Fikija i Martina i Peleta.
- A šta mislite Džo i Nuno, šta nam svima sada fali?
- Gitare i pjesma, Ani, to nam fali.

EPILOG

Zora samo što nije svanula. Svi smo bili budni i poredali smo se u nekakav imaginarni red u zemunici. Svako je bio na svom ustaljenom mjestu. U zraku se osjetila tišina. Ništa nismo činili, samo smo sjedili i zurili u željezni telefon u iščekivanju da zazvoni i da nam dâ znak za pokret. Ta bezlična, mala, zelena kutija je odlučivala o životu i smrti. Za ne povjerovati. Zurio sam u tu mogućnost i pokušavao da ga okrivim za sve, taj jebeni, mali zeleni predmet. Ali u njemu nisam nailazio ni na šta što bi mi dalo bilo kakav motiv da ga okrivim. Bio je to jebeni predmet, onaj koji čini premosnicu između nas i onih dolje koji kroje naše sudbine. Pokušavao sam sve ovo shvatiti, naći bilo kakvu poveznicu koja nas veže, nas i njih. Pokušavao

sam na trenutke zaboraviti bilo kakve razlike koje nas dijele, bilo kakve suprotnosti koje nas rastavljuju. Postaviti nas u istu ravan barem za trenutak da i njima stavim one crne kape na bezlična lica i da izgledaju kao posljednji beskućnici koji se bore za komad svog asfalta. Razlike su bile prevelike i nisam uspio. Ali su me one i najviše zaintrigirale. Bilo ih je previše da bih ih mogao jednim potezom obuhvatiti, dijametalno suprotne vizije i vjerovanja. I to se nije moglo zaboraviti. Pokušao sam zaboraviti naše suprotnosti. Ali i njih je bilo toliko da ih nisam mogao sabrati u jedan zbir. Njih ni najveća matrica ne bi odgonetnula. Pa šta nas onda spaja? Zašto smo zajedno? Zašto ih slušamo i iščekujemo njihov potez koji je u bilo kojem slučaju suprotan našem? A mi smo i dalje bili zajedno s nekom neraskidivom vezom koja nije popuštala. Mi smo bili gore na samoj liniji, na marginama čovječanstva, a oni nasuprot nas, dolje, na pijadestalu.

Oni su vješto pravili mitove od naše borbe i kupili s površine samo istinu koja je njima odgovarala. Svako ko je pokušao narušiti te mitove, bio je unaprijed osuđen linčem javnosti. Onaj ko je pokušao glavne „mitološke“ heroje profanirati u vremenske kuriozitete, bio je omeđen vlastitom granicom iz koje nije mogao izaći. A oni su se uporno pozivali na herojstvo i junaštvo u istom kontekstu i od toga pravili svetinje koje su bile nedodirljive. To je nekima odgovaralo jer nisu imali velik dijapazon umnih svojstava da razluče dobro od lošeg. Nekima je odgovaralo što su prvenstveno izvlačili korist od toga na način da su podržavajući ovaj koncept međusobnog laganja i prešućivanja, bili zaštićeni od najsurovijeg dijela ove tužne priče. Drugima je odgovaralo što su propagirajući mitološki značaj ove borbe ustvari uzimali što su htjeli. Jedino mi koji smo direktno bili involvirani u epohalnu grešku istorije, u tu mitologiju nismo vjerovali. Mi smo još samo vjerovali u sebe i naš razum da će nas uspjeti spasiti od ovog lažiranog, ali već sad, realnog pakla. Jedino smo mi znali da ne postoje ti junaci

koji su sastavnice te epske veličine. Jer smo mi trebali biti ti junaci. Možda to i jesmo bili, a da to jedino još mi nismo znali. Činjenice se ne podudaraju. A oni su uporno lagali i lagali ne bi li doprijelo njihovo njakanje do onih koji su to trebali čuti. I tim vjernim slušaocima odozdo su govorili kako je naše postojanje gore etapa po kojoj trenutno hodamo i da će doći trenutak kad ćemo se i mi spustiti na neke nove iscrtane linije i biti njihove sastavnice. Lagali su onima dolje koji su kupili nesuvisele informacije kao sunđer da će doći trenutak kad će se sve izravnati u našoj pobjedi. Oni dolje su pomno slušali šta im ovi bezdušnici govore i mahali su rukama kao u najboljoj predstavi kad zovu učesnike na bis. Oni su uvijek na njega izlazili s punim brojem učesnika koji su i počeli ovu predstavu. A nas je svakim izlaskom bilo sve manje i manje. Naši slušaoci su bili naše majke i očevi, naše djevojke i djeca i svi oni koji nisu htjeli povjerovati nabrijanoj mitologiji. Oni su nas slušali pažljivo i u svakoj našoj riječi ili gesti pronalazili utjehu. Željeli su samo da jedinstveni smognemo dovoljno hrabrosti i mudrosti i da se vratimo živi. Znali su da smo bili ostavljeni.

Bili smo ostavljeni u nekoj borbi koja nam ni u najgorim snovima nije dolazila na san. Protiv koga se mi borimo? Koliko mi neprijatelja imamo? Ko su naši neprijatelji? Jesu li naši neprijatelji isti oni s kojima smo dijelili školske klupe i cigarete iza škole? Jesu li naši neprijatelji oni kod kojih smo dolazili na kolinje i pečenje rakije i ostajali zajedno do kraja? Jesu li naši neprijatelji oni kod kojih se jela baklava i svježe razvijen burek? Jesu li naši neprijatelji oni koji su s nama igrali u istoj ekipi i na morskim žalovima svirali najljepše životne balade? To nisu naši neprijatelji! Vi ih pravite našim neprijateljima, vi ih svrstavate u kategoriju crnih lista s kojima nema pregovora, vi ih gurate da to budu! Vi ste naši neprijatelji, isti oni vi koji ste i precrtni najljepša prijateljstva i doživljaje! Vi koji ste uspjeli razdvojiti nerazdvojivo jednim potezom krvavog pera po još krvavijoj hartiji. Ogorčen sam samom spoznajom da

ste nas nasamarili i to pričom koje se više i ne mogu sjetiti, toliko lažnom i surovom da i kad bih mogao, ne bih želio da je se sjetim. Stidim se same pomisli da smo nasjeli na vašu otužnu priču o jednakostima torova i promašajima različitosti i gadi mi se sam osjećaj da vas znam. I vi nastavljate da lažete, vi nastavljate da se igrate bogova među jednakima, da razdružujete udruženo. Stidim se. I opet, zvonjavom ovog malog komada željeza, mi ćemo krenuti da ostavljamo svoje živote zarad vas. Ne mogu vjerovati da smo toliki otpadnici. Napravili ste nas materijom koja vam ne vrijedi ništa, postali smo topovsko meso s obje strane barikade.

Zurili smo u taj prokleti telefon i isčekivali topove da krenu. Pogledi su nam bili tupi, nejasni, zamagljeni, fiksirani u malenu površinu koja je odavala hladnoću. Bili su zaustavljeni u posebnom trenutku kad je njihovo zaustavljanje i bilo neophodno jer bi svaki nastavak dubljeg gledanja bio još bolniji od boli koju su nosili. Pokušavao sam shvatiti tu dubinu, ali nisam uspijevao. Pokušavao sam se uhvatiti u koštac s tim prikazom u kojem svakojake nakaze guraju svoje prste i glade suštinu koja nije njihova. Opet nisam uspijevao. Ne mogu dokučiti te poglede. Svaki je bio nezavisan, jedinstven po količini zamućenja, svaki je odavao dovoljno mnogo poruka iz kojih se moglo sastaviti najbolnije životno štivo kao okosnica za budućnost. A ona se nije nazirala. Stidljivo se probijao samo trenutak poslije ovog što dolazi i nosio je ključ razrješenja. Ono „između“ je bilo nebitno. Nismo razmišljali o tom „između“ ta dva trenutka, ovog koji je tu i onog koji slijedi poslije, nismo razmišljali o tome da li ćemo ugrabiti još koji kvadratni metar i povećati njihove gruntove. Nismo razmišljali o tome da jačamo njihovo carstvo svakim ispaljenim metkom. To „između“ nás u ovom trenutku više nije zanimalo. To „između“ dva trenutka, početnog i krajnjeg se zaboravlja kad dođe do toga. Postali smo sami sebi bitni i o tome smo razmišljali, jedino se to moglo iščitati iz tih

zamućenih pogleda. Naš život nam je postao najbitniji i nije nas više zanimala struktura poretka zbog kojeg smo dovedeni u poziciju da samo o njemu razmišljamo. Zato i nismo mogli kovati velike planove. Plan je bio veoma jednostavan, ostati živ poslije ovog „između“. Da li ćemo u tome uspjeti? Da li ćemo dočekati onaj prokleti trenutak poslije? Nismo to znali, ali smo znali da nam je borba za goli život postala najvažnija poluga koja nas veže i podiže iznad ostalih ciljeva. Nijedan drugi nije bio bitan. Ništa nije bilo usporedivo s tom borbom za sopstveni život. Imali smo samo jedno oružje da ga sačuvamo. To smo bili mi sami, naše ruke, naše glave i noge, naš razum i mudrost. Na tu strukturu smo se jedino oslanjali jer smo znali da u ničem drugom nemamo oslonca. I bili smo kao stubovi koje makara udara toliko duboko da mogu ponijeti sav teret konstrukcije koja se sklapa, stameni kao bedemi koji podupiru i obuzdavaju neobuzdana brda. Bili smo prejaki u svojoj namjeri. I koliko god oni pokušavaju marginalizirati takvu realnost, mi im ne dozvoljavamo frekvencijom našeg uma. Jer ne damo da nas povuku u mase, u hrpe i da nas uhrpavaju sve više i više dok se gomila ne uruši. Nismo dozvoljavali da ovaj trenutak zurenja iko naruši, a pogotovo oni koji su tome težili, da nas svedu na puke jedinke u njihovim notesima, recke na njihovim koricama, ikseve na njihovim kalendarima. Ovo je bio naš trenutak. Njihov je onaj „između“ onog što dolazi, a taj je ponovo naš. Naša borba se svodila na pobjedu njihovog trenutka između dva naša. Sve se svodilo na kocku u kojoj smo mi ulagali najvredniji ulog što se može zamisliti, a oni ravnodušnost. To je boljelo do kosti. Neravnopravni kockari s namještenim kockicama u kazinu, s potkupljenim krupijeima. Oni su bacili svoje kockice, a mi smo čekali da bacimo svoje, zureći u mali, željezni telefon.

I onda počinje ples osjećaja. To je u istom trenutku i najljepši i najbolniji ples u kojem ritam zadaju otkucaji srca. Počinju ti se miješati i suze i smijeh, i gorčina i slad. Počinje

ti se nametati tuga kao faktor i sreća kao nada, boli te i ne boli, grize te i pušta sve do trenutka kad se sve izbalansira i postane jedno stanje. To stanje je neopisivo. Osjetiš neko blaženstvo koje te prožima po čitavom biću, neku blagodat koja je uravnotežena, koja je jednaka u svom nastojanju da ne dozvoli dinamici da ponovo uskovitla vir koji smiruješ. Osjetiš da ti venama teče neka drugačija krv od one koju poznaješ, sve postaje nekako suvislo i smisao počinje da biva prioritet. Sve ostalo ti je u tom stanju prolazno, nestaje kao što je i došlo, odbija ga neka nevidljiva barijera koja ne dozvoljava ničemu da naruši taj spokoj koji ti je dat. I ti shvatiš da plešeš glavnu rolu tog uravnoteženja. Svaki korak koji napraviš je tvoj novi smisao. Počinješ da dobivaš bitnost, da se tvoje konture ponovo podižu na nivo koji je tvoj nivo, onaj s kojeg si pao i ostao dolje. A onda taj spokoj počinje rasti na stranu koja je snažnija, jača, na onu stranu koja će ti dati dovoljno snage da se digneš i nastaviš dalje, daje ti orijentir opredjeljenja. I tad ravnoteža postaje neuravnotežena, muzika života se utišava i ples prestaje. Sad imaš municiju da odbraniš svoj goli život. Dati su ti meci s kojima se ne puca, nego se nose u futrolama mudrosti i čuvaju do nekog novog, bolnijeg trenutka.

– Kad krenemo, nemojte se junačiti, nemojte srljati i odvajati se! Ne izigravajte heroje! Nemamo više luksuza nikoga izgubiti. Moramo ostati grupisani sve vrijeme. Ako nekog pogodi vraćamo se po njega. Tad prekidamo sve. Dosta smo im mi dali. Zato nema junačenja. Kome? Zašto? Sad vam je Cober najbolji jebeni moralista. Zato me poslušajte! Ostalo nam je još samo da sačuvamo žive glave. To je cilj. Kakve teritorije, kakve kote? To su priče za malu djecu. Neka oni odozdo malo oslobađaju teritorije. Mi smo svoje oslobođili. Vidite da nas bezveze guraju u gabule. Jebe se njih za nama. Oni su naumili sprovesti svoje bolesne naume preko naših leđa. I za uspjeh i neuspjeh oni imaju spremnu priču. Oni zamajavaju od početaka pa sve do danas, a i sutra će. Zato smo

sami sebi najvažniji. Ne smijemo dozvoliti da sutra onaj did priča u nekoj novoj zemunici da se nije mogao načuditi kad je video našu smrtovnicu na banderi. Ne smijemo dozvoliti da nas razdvoje i osakate. Jedan drugom čuvamo leđa u svakom trenutku. Ne izlažite se previše, ne dižite glave kad ne treba. Vidite koliko nas je ostalo. Nas petorica. Jebena petorica. Ne dozvolite kad sve stane da se nas dvojica vas ostalih sjećamo. Imamo mi već dovoljno tužnih uspomena. Niko od nas ne bi mogao podnijeti da još nekog izgubimo. Mi smo bend, mi smo svirači, mi smo djeca iz zgrade, mi smo heroji brda i ulica. E takvi trebamo sutra osvanuti. Samo takvih će nas se sjećati. U bilo kojoj drugoj varijanti nestajemo očas. Čuvajte metke, pucajte razborito. Oni su nam jedini prijatelji tamo i jedini naši čuvari. Uvijek se prebrojavajte i osvrćite. Nijedan ne smije zaostati i izgubiti se iz vidokruga. Svi moramo biti jedan drugom uvijek na očima. Svako srce je tvoje srce, svaka ruka je i tvoja ruka, svaka naša želja je i tvoja želja. Mi smo jedno biće, jedno tijelo i moramo ga sačuvati. Sjetite se Nune, Anija i Džoa. Nismo tad uspjeli. Sad moramo. Nemamo više ni duše, ni mesa da poklanjamo. Sutra će sve ovo proći. Mi ćemo se vratiti ili ne vratiti. A oni će i dalje sjediti u toplim sobama i smisljati neke nove bolesne planove i jebavati najbolje kurve. A mi, ko smo mi za njih? Mislite da smo im bitni? Pa oni ni ne znaju naša imena, ne znaju ko smo, šta smo, odakle smo, ništa. Oni znaju samo naš broj, našu količinu i s koliko još mesa raspolažu. I poslije svega, u početku će nam preko onih moralista na dan proslave donijeti karanfil i staviti na grob. Jedan jebeni karanfil. A poslije više neće biti ni karanfila. Bolit će ih kurac za nama svima. Oni će se obezbijediti preko nađubrene zemlje našim leševima. Njihove lažne suze i pokajanja nama ne trebaju. Pa zar su oni vrijedni naših života? Zar su oni vrijedni naših snova? Sjetite se običnih ljudi, vaših očeva i majki i one male djece što čekaju komad slobode da narastu i postanu ljudi. Njih se sjetite kad krenemo. Mi čuvamo

njih i srljamo da i oni zajedno s nama dočekaju novi dan. Zato se moramo živi vratiti, jer za njih mi nismo samo broj, mi smo njihova djeca, i braća i sestre, i prijatelji i ljubavnici i želete nas žive. Ne smijemo dozvoliti da nas oni oplakuju, da nam ne samo na proslavama, nego svaki ubogi dan, donose tone karanfila na grobove. Nama ne trebaju ti karanfili, ni suze, ni tješenja. Nama treba da ostanemo živi i da zajedno s njima gradimo nešto što će se zvati san. Nama treba osmijeh i majke i djeteta, nama trebaju komadi ljubavi da ih spojimo u jedan veliki komad i prospemo po čovječanstvu. To nama treba. Zato moramo ostati živi. Samo živi možemo ostvariti sve naše snove koju su tu, čuće u nama i čekaju svoj trenutak. A taj trenutak može biti već sutra. Zato ostanite živi!

Svânjiva. Topovska kanonada je počela. Obrazi podrhtavaju od detonacija. S krovišta zemunice se osipa prašnjava zemlja i upada nam u oči. Ne spuštamo poglede. Spremni smo.

Kos je čudna ptica. Uvijek sleti u baštu kad si usamljen. Onakav jednostavan stoji na travi i posmatra jedino što i zna, svoga crva. Žuti kljun i ujednačeno poskakivanje ga odaju u zelenilu trave. Nostalgičan je i vraća ti najljepše uspomene, puni ti oči suzama. Uvijek je nekako usamljen. Poskakivajući po travi povremeno spusti glavu kao da ti odobrava da zaplačeš, kao da ti sugerira da izbacиш tu gorčinu iz sebe. Sleti po nekom oblačnom danu koji je predodređen za sjetu. A kos kao da zna. Kao da osjeti iz topoline svoga gnijezda u komšijskoj živici da si tužan. I eto ga. Doljeti. Gdje su sad naši kosovi?

A onda, topovska kanonada utihnu. Svi zurimo u telefon i čekamo znak za pokret. I zazvoni taj jebeni, zeleni, željezni telefon...

2. DIO

„DAN“

PROLOG

Koliko još moram da vam kazujem, nerođena djeco, da nismo uspjeli. Pokušavali smo na sve načine, no nismo nalazili put do pobjede. Naša realnost je bila okupirana onim istinama koje smo sami projicirali bez da nam iko da smjernice. I sve te istine, podastrte na stolnjake sudbine, su bile nedovoljne da pobijede samo jednu laž: njih. Milioni sitnih detalja koje smo doveli do savršenstva su trebali odlučiti pobjednika. Sve je stremilo na našu stranu. A onda su se pojavili oni sa samo jednim detaljem koji nije bio niti profinjen niti profiliran, bio je čak okrnjen i nedopustiv. U iole normalnim svjetovima on bi nestao na marginama ničega. Ali u našem nije, nego je takav prednjačio i poništavao u hipu ono što se dugo stvaralo, što se prenosilo generacijama pravednih: mudrost i znanje. Mi smo svoje detalje dijelili svakom onom ko je htio da ih prihvati, a ako nisu znali, učili smo ih. Oni, svoj jedini paganski detalj pomno su čuvali. Znali su da nemaju drugog i da im je on sve što im je preostalo na toj jedinstvenoj gomili. I nisu prezali da ga povuku, u trenutku kad bi naišli na naše svjetionike, gasili su njihova svjetla u začeću znajući da će daleko obasjati. Njihov detalj je bio samo njihov i ničiji više. I kad su došli do našeg posljednjeg koji je dugo odolijevao ne dajući da se ugasi i posljednji bastion mudrosti, stali su. Nisu nastavljali dalje. Kao da su znali, kao da su ga čuvali za naredne planove koje su imali u pozadini izopačenih misli. I on je ostao, a i mi u njemu, da se odupire, da brani jedinstvenost predrasuda kojim je bio popunjjen. Nisu znali za to. Nisu umjeli da znaju.

Pokušavali su godinama probiti barijere koje smo im nametnuli svojim razumom i to na sve moguće načine. Obilazili su kao osice oko ušećerene vate ne bi li kročili u naš svijet okupirani željom da ga zaraze. Čvrsto smo odolijevali znajući da će njihova infiltracija u naše zdravo tkivo početi razarati ga

načinom kojeg nismo shvatali. I branili smo se omasovljenim zidom načinjenog od cigala ljubavi i mašte. Znali smo za prijetnju, ali nismo mogli identificirati oružje s kojim su krenuli u proboj. Na svaki kalat smo postavili posmatrače koji su razmatrali mogućnost takvog čina i dojavljivali sirenama jačim od bilo čega. Na svaku dojavu bismo se grupirali i formirali ešalon koji bi stao prema naprijed i osuo paljbu iz imaginarnih kanona napunjenim znanjem. I imali smo oružje koje je bilo učinkovito, koje bi ih otjeralo u daljine toliko daleke da je svako novo približavanje podrazumijevalo novo vrijeme koje nam je dato za pregrupiranje. I kad su vidjeli da svojim primitivizmom i bahatošću ne mogu probiti špalir satkan od mudrosti i dostojanstva, smisljali su nove taktike i oružja za proboj. I smislili su.

Nerođena djeco, koliko god da vam dijelimo lekcije o tome kako da prepoznate njihov naredni čin i satarete ga u povoju, morate prvo prepoznati njih. Oni vrebaju iz prikrajka, šute, čuće u nekim dubinama čekajući svoju priliku. A toj prilici ćete samo vi otvoriti vrata, ne prepoznavajući njih među vama. Oni se uvijek nekako infiltriraju, a najbolja njihova kamuflaža je ta da ni oni sami, u tim počecima, ne znaju svoju ulogu. Ponašaju se kao vi i djeluju isto. A onda kad osjete trenutak za djelovanje upali se taj monstruozni čip za podjele i oni se aktiviraju. Neshvatljivom brzinom počnu razjedati tkivo razuma kojim ste okovani. Ako krenu u takve pohode, teško ćete ih zaustaviti. Nemaju nikakvih bojazni da bi se osvrtali na posljedice, njih zanima samo konačnica, a to su haos i razdor u kojem vi nemate mjesto. Zato je bitno da ih prepoznate i ušutkate za svagda. Samo ćete tako održati svoje različitosti koje su neminovne za svaki uspjeh.

I

Strahovit prasak se prołomio u mojoj blizini. Kao da me je neka imaginarna sila odvojila od podloge i vinula mi tijelo u zrak. Osjetio sam čitavim svojim bićem da ne dodirujem podlogu, da sam u vazduhu i ne rukovodim letom. Trajalo je onoliko koliko je moralo trajati. Čitavu vječnost. U tom bestežinskom i nekontroliranom stanju svoga bića razmišljao sam da jednom mora prestati taj let. Razmišljao sam i o tome gdje će sletjeti, na koju pistu života će spustiti svoj korpus i da li će imati dovoljno snage izdržati te turbulencije. To ne traje dugo. To je trenutak u kojem ti sabere i oduzme sve do tada i vrati te na početak svega. A onda sam pao. Bespomoćno sam ležao na ledima i posmatrao preostale komade zemlje i snijega koje su me nemilice pogadali i zatrpanivali. Nisam im se odupirao. Pustio sam ih da padaju i da me zastiru. A onda je i to prestalo. Ništa nisam čuo. Samo je neprekidna zvonjava u dubini moga mozga prekidala moje istinske zvukove, glava me pritiskala neshvatljivom snagom i sve je u njoj kipjelo. Morao sam se oslobođiti tog pritiska i otvorio sam usta. U tom času kao da je milion tona miline sjurilo u nepoznato i donekle me opustilo. Iz moje usne duplje samo se moglo nazrijeti nerazumljiva sumaglica koja je odlazila u visine. Nisu dopirali nikakvi zvukovi koje bih mogao registrirati i procesuirati. Neobjašnjiva tišina je dominirala i ništa mi nije davalo znak da sam prisutan na mjestu događaja. Samo sam besciljno ležao i uživao u tom ležanju. Vrijeme kao da je stalo, više se ništa nije pomicalo. Zurio sam u nebo koje je odisalo spokojem. Moja jedina želja je bila da to potraje i da ostanem u ovom stanju neočekivanog blaženstva.

A onda isto onako kako je i došlo, sve se najedanput vratilo. Zvukovi su postajali sve jasniji i bučniji, a moj vizir sve čistiji. Fijuci metaka i detonacije granata su prevladali, a zamućeni

nebeski horizont ispred mojih očiju se bistrio svakim novim tonom. I vratio sam se u realnost okrilja u kojem sam se nalazio. Zaglušujuća buka haosa me je podizala i postajao sam sve svjesniji položaja u kojem se nalazim. Podigao sam glavu taman za toliko da osmotrim svoje tijelo i potvrdim da je sve na svojem mjestu. Brojao sam svoje ekstremitete isto kao što dijete broji svoj abakus. Sve je bilo na svom mjestu. A onda sam je okrenuo na stranu da osmotrim područje u kojem sam se nalazio i da se orijentiram u prostoru. Ništa se nije vidjelo. Sve je bilo obavijeno bjeličastom masom koja se vraćala na početne tačke, tek podignute detonacijama eksplodirajućih projektila. Sve se odigravalo u blizini, toliko blizu da si mogao osjetiti njihov miris. Napokon sam se definirao u tom ratnom spektaklu i shvatio svoju ratnu ulogu. Tek onda sam osjetio strah koji je bio toliko jak da je svojom težinom i snagom težio da me baci u panično stanje. Trenuci koje sam proživljavao su bili duži od bilo kojih filmova koji su se odigravali u razbacanim kinima bojišnice. U tom preplitanju osjećaja i zvukova koji su me zarobljavali i koji nisu dozvoljavali da se pomaknem začuo sam jecaj. Odmah tu, u blizini. Okrenuo sam svoja čula da ih odredim u prostoru i odjednom kao da se sve razbistriло. Ugledao sam Fikija kako leži dvadesetak metara od mene i pokušava se pomjeriti.

– Fiki, tu sam, dolazim do tebe, ne pomjeraj se! – i počeh da pužem prema njemu. Fijuci metaka su bili zaglušujući. Prolazili su pored mene kao osice nevjerovatnom brzinom, a onda nestajali uz tupi zvuk udarca o tlo završavajući svoj smrtni let. Vukao sam pušku i tijelo za sobom i više se nisam obazirao ni na kakve zvukove. Odjednom me oblila neka neviđena toplina, okupala me očas i dala mi neku dodatnu silu koja mi je trebala da dovoljno ojačam da bih se uhvatio u koštač sa situacijom. Nesmetano sam savladao metre i nisam dozvolio da me bilo šta omete u toj namjeri. A onda se ukazala krv na snijegu čiji se intenzitet povećavao svakim

mojim pomicanjem. Rupice koje je pravila topljenjem snijega davale su mi pravilan orijentir prema cilju, a svaka od njih kao da je propadala u ambis tame skrivajući puku realnost. I onda mi se u visini očiju ukaza ljudska ruka odvaljena od ostatka tijela. Još se pušila na mjestu na kojem je odvaljena. Nije to bio pravilan rez. Mogao si vidjeti svaku nit mišića koji su nasilno potrgani. Jasno definirana boja kosti je dominirala. Nisam se bojao. Smaknuo sam je kao drvo koje mi se našlo na putu i nastavio sam puzati po neutabanoj prtini. A onda sam stigao do Fikija. Ležao je bespomoćno. Panično je pomjerao glavu u svim pravcima pokušavajući da njome pokrene čitavo tijelo. Tijelo mu se nekontrolirano treslo i rukom me pokušavao odgurnuti.

– Ja sam, Amko je, umiri se!

Podigao sam se iz puzećeg položaja i opkoračio ga preko stomaka. S obje ruke sam mu uhvatio obraze pokušavajući mu glavu i pogled usmjeriti prema meni, da me prepozna i ubaci u svoj moždani ciklus. A ona se opirala toliko snažno da mi je pomjerala čitavo tijelo u stranu na koju se okretala. A onda je stala. Pogledi su nam se ukrstili. Njegove zamućene oči su se počele bistriti i pod dlanovima sam osjetio smiraj. Umirio se.

– Ti si Amko – uspio je izustiti.

– Ja sam, ne boj se, sve je uredu! – pokušavao sam nas umiriti.

Odjednom, taj pogled je postao toliko bistar da sam u njemu mogao vidjeti čitav jedan život koji se u trenutku odigrao. Bio je to bezazleni pogled dječaka u trenucima iskupljenja za napravljenu ludost. Ništa mi nije pokušavao reći, samo me je kupao tom bezazlenošću. Shvatio sam da je našao svog zaštitnika kojem bezgranično vjeruje i koji će ga izvući iz situacije u kojoj se našao.

– Sve je uredu, Fiki – stalno sam ponavljao svjestan težine laži kojom sam ga pokrivaو. On mi je vjerovao. Ništa mu drugo i nije preostalo. Onda sam ga pogledao. Batrljak je

ležao u lokvi krvi. Mjerio sam njegovu dužinu i shvatio sam da je otkinuta podlaktica. Krv je nemilice šikljala iz rane topeći snijeg koji je dodirivao mjesto reza, čime se povećavao dojam i razmjeru krvarenja. Onda sam okrenuo glavu i ugledao kako se krv probija kroz maskirne hlače na nozi. Vidio sam da je čitava, i to mi je bila jedina utjeha u tim trenucima. Nisam paničio. Nisam ni smio i toga sam bio svjestan. Fijuk metaka i detonacije granata su odjekivale prostorom, ali nisam se obazirao. Postalo mi je svejedno. Samo sam posmatrao njega i razmišljao o tome šta da radim. Pokušavao sam ostati skoncentriran i biti pribran tumač situacije koja je morala biti riješena. I to me je okupiralo.

II

Koliko samo jedan mali grad može da donese i radosti i tuge toplinom svojih mahala i ulica. Sve je bilo klasificirano u tačno zamišljen red u kojem su se svi rituali bezgranično poštivali. Ako bi ostao na cesti duže vrijeme, mogao si već napamet predvidjeti svaku situaciju koja se treba odigrati u kratkoj budućnosti. Sve je odisalo mirisima koji karakteriziraju idilu njegove postojanosti. Bili smo sudionici svakog gradskog rituala, prvi ešalon svih gradskih ulica koje su nas učile svakojakim lekcijama. Poslije sastajanja pred gradskim hotelom često bismo otišli sjesti na zidić na korzu i odatle smo posmatrali. Dobacivali smo djevojkama koje su defilirale u sumrak. I tačno se znalo vrijeme defilea, bilo je to uvijek u predvečerje, na spoju noći i dana. One su najbolje znale prikazati svoj stil odijevanja, nešto su isticale, nešto prikrivale. Nama je bilo svejedno. Bili smo vješti promatrači i komentatori zbog kojih se taj defile i odvijao. A onda bi neko od nas trknuo do marketa koji se nalazio prekoputa zidića i donio

nam neophodne rekvizite za nastavak večeri. Potom bismo uzeli naše gitare i otišli na rijeku. E, tu na obali rijeke, počinjao bi zaplet fabule do njenog raspleta koji je pretežno bio u sitne, jutarnje sate. Iste te mistične djevojčice koje su defilirale u sumrak korzom, na toj obali bi postajale raskrinkane, spuštene na istinski nivo za kojeg su stvorene. Na naš nivo. Fascinirala ih je naša okupiranost sobom i samopoštovanje koje smo imali. Nismo težili da budemo iznad očekivanja, jednostavno se taj status nametao našim zalaganjem. Odvajala nas je predanost ideji nadgradnje koja nas je vodila i upotpunjivala svaki naš slobodan prostor. Bili smo družina bez presedana, jedinstvena u igri koja se zvala mladost. Svaki njen trenutak smo ispunjavali našim sposobnostima. Nismo se predavalni ni u kakvim trenucima koji su mogli da svojim djelovanjem uzdrmaju tu koncepciju. Bili smo jasan establišment generacije čijim hodom kroz život je dominirala mudrost. A nje je bilo na pretek. Već tada smo shvatali da je jedino ona ta koja može izvesti tu životnu piruetu i prebaciti nas na novu dimenziju zvanu zrelost. Svi sudionici tog obrtaja su nam pripadali. Niko ko je obdaren svojim godinama da nas prati nije bio van tog generacijskog bataljona. Mi, naša jedinstvena družina, bili smo predodređeni i istureni na prve linije magičnog fronta da vodimo tu masu i krčimo joj put. Zato smo bili jednaki, postavljeni u istu ravan s povremenim iskakanjem koje je bilo neminovnost. A ti skakači smo upravo bili mi, naša jedinstvena družina. Svakim izlaskom na generacijsku tribinu, bilo nas je sve više i više. Množili smo se kao rojevi pčela koji su se kačili na ista stabla doba.

Svaka naša ulica bila je obučena u posebno ruho po čijim su se bojama i mirisima prepoznавали dignitet i teritorija. U njima smo rasli i sazrijevali, širili svoju energiju kao tekućinu koja ih je preplavljalivala.

– Upadaj! – reče mi Martin otvarajući suvozačeva vrata: – Idemo po njih!

Uđoh u auto i krenusmo. Te nedjelje smo dogovorili roštilj na imanju jednog našeg poznanika koji nam se stalno nametao kad god bi nas sreo. Dino je bio snobovski orientiran lik, nimalo simpatičan. Izdizao se u te neoficijelne visine ničim izazvan, a onda, kad bi ugledao nas, postajao je mali i nebitan. I u toj njegovoj borbi za dominacijom, mi smo najbolje prolazili, gdje god bismo ga sreli. Razmijenili bismo s njim nekoliko rečenica da ga omekšamo, a ovaj bi tad, odriješio pozamašnu kesu svog imetka i čašćavao nas obilato. Nismo ga koristili kao osobu, vješto smo koristili njegovo naslijede. A to je njemu imponiralo čime nam je savjest bila čista. Bio je to mali čovjek, visok jedva da dohvati šalter prostorije. Taj nedostatak je kompenzirao dubokim novčanikom prepunog zarađenog novca iz naslijedene radnje u centru. Dino se bavio prodajom i kupovinom antikviteta i bio je majstor svog zanata. Imao je ladansko imanje s drvenom vikendicom na obalama predivne rijeke i često je organizirao nedjeljna druženja. Uvijek smo bili prisutni i dobivali smo pozive, ne znajući pravi razlog za to. Ali nismo puno marili. Dolazili bismo redovito i pravili štimung dana i noći koji je svaki na svoj način po nečem ostao upamćen. Pokupili smo Fikiju i Martina na dogovorenom mjestu i krenuli da se sretнемo s Coberom koji je imao zadatku da poveze ostatak ekipe.

– Amko, pomakni malo sjedište naprijed, nisam ti ja Dino da mogu sjesti u sepet – gundao je Fiki gurajući koljenima naslon sjedišta auta, probadajući mi svojim koljenima leđa.

Pomaknuh sjedište, on se namjesti pa nastavi gundati:

– A ti, Martine, mogao si promijeniti ove amortizere ili još bolje kompletan auto. Jebote, s ovim autom komotno možeš razbijati kamenac u bubrežima.

Cober nas je s ostatkom ekipe čekao na dogovorenom mjestu i krenuli smo formirajući dvočlanu kolonu na cesti. Ubrzo smo stigli i odmah smo po dolasku izvadili svoje instrumente i montirali ih na improviziranu binu koja se

nalazila na samoj obali. Okruženi mnoštvom pozvanih ljudi, sjeli smo u nîz namještenih stolova i priključili se toj paradi. Bogata trpeza je odavala karakter vlasnika koji je nemilice sipao vino u sve slobodne čaše za stolom. Kad bi nam dosadio razgovor koji se vodio za stolovima, popeli bismo se na binu i odsvirali nekoliko numera koje su podizale atmosferu. I tako redom, red pjesama, red vina i hrane, pa opet. Svakim našim silaskom okružile bi nas lokalne djevojke spremne da se istog trena upuste u ljubavne avanture s nama. Samo smo ih mangupski ignorirali, podižući našu nedodirljivost u njihovim očima i rušeći im ono malo samopouzdanja što su imale. Nismo bili opaki, to je jednostavno bila neka naša bezazlena igra. U konačnici bi se to uvijek promjenilo u njihovu korist.

A onda, u sitne sate, za stolovima bi ostajali samo oni najvjerniji vinu i gitarama, s nama na čelu. To je bio najljepši dio svakog okupljanja jer smo mogli u miru razmijeniti našu pozitivnu energiju kojom smo pučali.

– Lijep vam je ovaj roštilj što ste napravili – prokomentira Pele nedavno sazidan roštilj u Dininoj avlji.

– Ko vam ga je zidao?

– Hašim Nimac, dobar majstor, ali spor kao puž, još gluhonijem, borili smo se s njim dva mjeseca – odgovori Elma, prelijepa Dinina žena i nastavi:

– Vodili smo ga i na vikendicu na more da nam napravi pecaru u kojoj možemo janje ispeći. I to je vrhunski napravio. Toliko je velika da moj Dino može sav u nju ući.

– Elma, preformuliraj malo tu zadnju rečenicu. Pomicišit će ljudi da je to mikrovalna – doda Fiki svoj komentar uz gromoglasan smijeh prisutnih.

I počeli smo se sezati s Dininom visinom.

– Dini je lako preći svaku svjetsku granicu i to bez pasoša – nastavi Fiki.

– Kako? – upitasmo naglas.

– Elma ga zamota u zavoj i okači na retrovizor auta. Ljudi pomisle da je Mishelinova maskota i pređe granicu.

Dino se nije bunio, čak je aktivno sudjelovao u šalama na svoj račun. Valjda mu je imponiralo što je glavna uloga večeri, samo se smješkao odobravajući zezanje. Često smo odlazili na nedjeljne fešte kod Dine. Bio je dobar domaćin.

III

Skinuo sam remen s puške i zategnuo ga svom snagom iznad otvorene rane na ostatku Fikijeve ruke. Jedino što mi je naumpalo u tom trenutku je bilo da potopim ranu u hladan snijeg, ne bih li zaustavio krvarenje barem na tren. To sam i uradio. Fiki je bespomoćno ležao, povremeno otvarajući oči brzinom koja je neshvatljivo spora. Kad bi ih otvorio, pogled je nasumice bauljao po prostoru, ne definirajući orijentaciju. Stalno sam ga dozivao, ne dozvoljavajući mu da zaspi. Oko nas je praštalo od borbe koja se odvijala u neposrednoj blizini. Neshvatljiva buka oko nas i dodatna gorčina u okruženju.

Sve se odigravalo u trenutku. Dužina trajanja čitave ove epizode je nemjerljiva jer vrijeme ne prolazi realno. To su dvije dimenzije stvarnosti, jedna koja te gura da činiš radnje koje u hodu učiš i druga koja oteže. Nisam znao u kojoj sam od njih. Bilo mi je svejedno. Pokušavao sam da ne brojim postupke već da ih činim, što me je figuriralo u vremenskoj mašini, ne dižući me u nestvarne oblake hrabrosti. Taj vremenski okvir je snažno zatezao i dodatno me zarobljavao. Preostalo mi je samo da ga proživljavam, svaku njegovu mjeru dobro osjetim na svom biću i upoznam ga, da bih ga mogao pravilno upotrijebiti. To sam činio. Borio sam se s vakuumom koji je rastao mojom

težnjom da ga prevaziđem. U nekoj neodređenoj fazi te borbe s vremenom, osjetio sam ponos koji me je izdizao iznad realiteta. Znao sam da me vuče ta nepoznata sila u pozitivnom pravcu i prepustio sam joj se. Vilice su mi se same stiskale jačinom do krvarenja desni izjednačavajući opus dvaju krajnosti. To mi je dalo dodatnu snagu, još više topline i samopouzdanja da se nastavim boriti protiv smrti kojoj sam gledao u oči. A te oči, bile su oči moga Fikija.

Uzeo sam nož koji mi je stajao za pasom i razrezao donji dio uniforme iznad rane na nozi. Ništa nisam vidio od krvi. Objeručke sam grabio snijeg, sapirajući krv i tražeći žarišno mjesto pogotka. A onda mi je ruka počela propadati u rupu na njegovoj butini. Skinuo sam okvire metaka koji su mi stajali na prsima, gornji dio uniforme, majicu i napokon sam došao do potkošulje koju sam razrezao i obavio oko rane. Razmišljao sam o tome da će to biti dovoljno duga zaštita dok ga ne odvučem na sigurno. Sve je bilo krvavo. Niz ruke mi se cijedila krv, pjeneći se kao blaga sapunica koja klizi niz dječije tijelo dok ga sapireš. Ta krv kao da je markirala mjesto koje će postati sinonim vječne borbe između života i smrti. Sveprisutna golgota bila je obilježena u jednom kvadratnom metru i nebo je moglo da ga vidi. Protagonisti te reperne tačke očaja bili smo nas dvojica. Dva bijednika ostavljeni na nebitnoj ledini da izigravamo heroje upuštene u tu mitsku borbu. Mi nismo željeli biti sudionici nikavog mita, bili smo samo obični dječaci iz zgrade koji su uvučeni u tu borbu. Smrt. Kako je gordo zvučala ta riječ. Život, kako je tek gordo zvučala ta riječ. I ko smo mi da se suprotstavljamo tim veličinama, ko smo mi da se mijesamo u njihov rat? Koji je uopšte naš arsenal kojim raspolažemo da začinjavamo te megalomane? Nismo imali odgovore. Bili smo svjesni sudionici i tu su sve priče prestajale. A tako smo se željeli izvući iz te bitke. Preostalo nam je samo da se probamo iskrasti neopaženo, ne dajući nikakav znak našeg postojanja u toj predstavi i provučemo se

ispod žice koja nas je zarobljavala. Tako bismo kročili u nove horizonte.

Pokušavao sam definirati dan, podijeliti ga na jasne razlike i detaljno proanalizirati. Nisam imao odrednicu, morao sam ga nasumice dijeliti. Ništa mi nije davalо natuknice koje bi olakšale podjelu. A onda sam odustao od toga. Ostavio sam ga u veličini koju je projicirao moј mozak. Shvatio sam da je tako bolje. Sve nevažnosti su bile dodatno opterećenje ovoga trenutka. Pokušao sam se fokusirati, ostati pribran i završiti misiju.

Odjednom je sve stalo. Ništa se više nije čulo. Samo pokoji rafal se protezao danom i davao do znanja da je borba još prisutna. Navukao sam preostalu uniformu na gornji dio svoga tijela, uhvatio Fikija ispod miške i počeo sam ga vući prema zaklonu. Trag krvi koji je ostajao iza nas jasno nam je pokazivao put prema novoj anegdoti koja će naći mjesto u našem spomenaru. Svakim našim micanjem ona je smanjivala intenzitet, da bi u konačnici nestala.

Dovukao sam ga na rub šume i posjeo uz prvo stablo koje sam našao. Digao sam mu glavu i počeo ga dozivati. Fiki je samo otvorio oči, osmotrio me onim dječačkim pogledom i izustio:

– Sve je uredu Amko, nećete se vi mene još riješiti.

Tad sam sjeo na ledeni snijeg. Znao sam da će živjeti. Moje tijelo je odjedanput vraćeno u sve realitete koji su bili izgubljeni svih ovih trenutaka zajedničke bitke za život. Pogledao sam ga i počeo opipavati. Osjetio sam svaki svoj dodir po krvavom tijelu. Ruke su prednjačile, bile su kolovođe osjeta i mašinovođe pokreta. Odjednom sam se počeo tresti neshvatljivom jačinom vibracija. Mozak je gubio kontrolu nad tijelom i dopuštiao mu da vodi svoju igru. Osjetio sam strahovitu hladnoću i ničim se nisam mogao ugrijati, podići svoju temperaturu na razumnu skalu koja bi me opustila. Sklupčao sam se pored Fikija kao larva prijanjajući koljena o torzo. Izgubio sam svaku kontrolu

nad dostojanstvom. Ali nije mi bilo važno. Čitav prizor je bio stopljen u savršen scenarij očaja. Spustio sam glavu među noge, pokušavajući prikupiti snagu i toplinu da završim misiju. Tako su mi godili ovi trenuci. Želio sam da ostanem još nakratko u ovom položaju koji mi je neshvatljivo godio. Ali nisam mogao. Bio sam svjestan te situacije. Kad god bih se pokušao podići, opet bih dobio naredbu da se ne dižem, da sjedim u preostalom recidivu svog autoriteta i povećam mu dimenziju. Pokušavao sam shvatiti važnost ovog trenutka i nisam nailazio na odgovor. Hiljade pitanja sam postavljaо i ni na jedno nisam imao odgovor. Postavljam li ih pravilno, jesu li ta pitanja uopšte realna za kapacitet kojim sam raspolagao? I opet iznova, pitanja i pitanja. Proživiljavaо sam trenutke apsolutne dominacije mozga nad tijelom. Želio sam ih izjednačiti na hijerarhijskoj skali, ponovo strukturirati svoje biće do savršenstva, uravnotežiti svoj ego potisnut osjećajima. Želio sam se vratiti odakle sam i došao, na startno mjesto maratona realnosti i ponovo otpočeti svoj trk. Odjednom, svjestan te borbe koja se vodila duboko u meni, larva je počela skidati svoj plašt, oblačiti neke nove odore i pretvarati se u leptira koji je spreman poletjeti. Dobio sam potrebno. Drhtaji su se smirivali, hladnoća se gubila. Postajao sam svjestan prilike u kojoj smo zatečeni. Vraćeno mi je samopouzdanje i mozak je otpočeo smanjivati gas u svojoj suludoj utrci. Podigao sam glavu i osmotrio situaciju oko nas. Registrirao sam svaki pokret i zvuk i arhivirao ih kao odstupnicu za ono što slijedi. Koristio sam instinkte da prebrodim konfuziju miješanja svih razlicitosti. Dobio sam snagu i volju da krenem dalje i nastavim gdje sam stao.

Hitno sam trebao pomoći da ga odvučem do poljskog stacionara. Ostavio sam ga naslonjenog na drvo i počeo izvirivati i osmatrati poljanu. Mnoštvo silueta se prikazivalo na bijelom snijegu, ali ja nisam razaznavao nikog. Nisam uspijevao razlučiti ko je koja strana u toj maglovitoj sceni.

I onda sam se sjetio malog, jebenog, željeznog telefona u našoj zemunici koji je odlučivao o krajnostima. Morao sam dozovati nekog. I taj telefon je ponovo preuzeo glavnu ulogu u našem filmu. Ovaj put postaje pozitivac koji može okončati ovu agoniju. Sve se svodilo na isto kad je on bio u pitanju. Taj komad željeza je svaku agoniju mogao okončati. Ponovo je bio glavni igrač u bezvremenskoj ekipi koja je, podsticana okolnostima, sudjelovala u bitki dvaju magova. Ta se bitka vodila oko nas, uvijek nas se ticala i ranjavala nas, svakim svojim otpočinjanjem. Slao nas je na kraj i vraćao na početak, prozivao nas je i odstranjivao, on nas je okupirao. Taj mali, jebeni, zeleni, poljski telefon. Znao sam da u njemu čući spas i morao sam doći do njega.

IV

Svakog ljeta smo pomagali Martinu da završi prethodnu školsku godinu. Razlog njegovih čestih odlazaka na popravne ispite u augustovskom roku, nije bio manjak inteligencije i znanja, već upravo suprotno. Bio je nezainteresiran za sva dešavanja u školi smatrajući učenje gubitkom vremena. A onda bi kucnuo čas kad smo morali potegnuti zajedničke intelektualne sposobnosti i izvući ga iz augustovske gabule. Uvijek se svodilo na isto. Došli bismo kod njega, posjedali na pod u njegovoј sobi i rafalali ga pitanjima i zadacima koje je morao uraditi. Svako od nas je u nečem bio dobar, tako da smo skupa činili jedan mini konzorcij znanja koje smo njemu u vrlo kratkom roku morali prenijeti. Martin, a i svi mi, smo na neki način voljeli ta okupljanja. Imali smo dodatni motiv i alibi za ono što bi nerijetko slijedilo nastavkom večeri, a to su bile sjedeljke do jutra uz pokoju čašu vina i obradu naučenog

gradiva. Martinova baka nas je srdačno trpjela do jutra znajući da mu jedino mi možemo pomoći da prođe na popravnom ispitu. Pripremila bi hurmice ili šape koje su joj bile čip za noć, a mi smo se pojačali pokojom bocom vina i tako u nedogled, do zakazanog ispitnog termina.

U tim našim naučnim seansama prednjačio je sveznajući Pele koji je shvatio svoju profesorsku ulogu. Nije propuštao ništa, svaki detalj propalog predmeta je analizirao do srži i tražio od Martina da ponavlja isto.

– Pele dragi, ja da toliko znam ne bih išao na popravni ispit. Bio bih u najmanju ruku asistent. Čovječe, daj samo ono osnovno mi objasni da prođem, jebote – iste rečenice bi svakog puta ponavljaо Martin iznerviran Peletovim detaljisanim.

Mi ostali smo se kradom smijali na njihove prepirke i učestvovali u pomaganju u nauci onoliko koliko je bilo dovoljno da naznačimo prisutnost. Nismo bili naročito od koristi, ali smo upotpunjavali atmosferu na najbolji mogući način.

– Ovih dvadesetak riječi moraš naučiti, one se uče napamet. To su nepravilni glagoli u njemačkom jeziku – nastavlja Pele neometen Martinovim upadicama.

– Jebote, ja ne znam ni pravilne, a kamoli ove nepravilne. U pičku materinu i njemački jezik. Prošli put si mi govorio da ćemo pričati u prezentu, a ja pitam Amku: „Šta je to prezent?“ Dragi Pele, daj ono osnovno samo, neću ja predavati na fakultetu u Berlinu njemačku književnost – bunio se Martin na svaku Peletovu sugestiju.

Pele je nastavljao u istom ritmu. Gledali smo Martina i umirali od smijeha svakoj njegovoј izgovorenoj riječi na njemačkom jeziku.

– Je li Martine, na kojem akcentu pričaš taj njemački, ne mogu da dokučim pokrajinu iz koje potiče? – provocira ga Fiki.

– Fiki, ne zajebavaj da ti ovaj akcent ne bi plesku iza ušiju opalio – sav znojan od mučenja s izgovorom, odgovara Martin.

Martinovoј baki je često dolazila u posjetu njena znatno mlađa sestra, žena srednjih godina, još uvijek poletna i u snazi. Njih dvije bi sjedile u kuhinji i pretresale mahalske priče i povremeno bi nas obilazile i donosile nam potrebne rezvizite za noć, hurmice i šape. Svi smo je zvali tetka. Ne znam odakle nam taj naziv za nju, ali je ostala kao takva do kraja. Znala je za to i nije joj smetalo. Voljela nas je tetka.

I jedne noći, opraštajući se na vratima od Martinove bake, tetka uđe u Martinovu sobu da se oprosti i od nas. Mi je srdačno pozvao smučnu unutra da sjedne malo s nama i popije tek napravljen gumišt. Tetka prihvati, razveza svoju maramu i sjede na rezervni otoman. Iskapi gumišt u trenu i zatraži još jedan. Taj drugi popi još brže. I otvori se tetka:

– Dečki, hajdete da vas tetka počasti s pićem u gradu i da pokažete tetki gdje vi to izlazite, pa nisam ni ja još umrla.

Pogledasmo se s nevjericom i prihvatom tetkin prijedlog. Brzo smo se našli na ulici. Tetka nam je čitav put do centra objašnjavala kako je spremila novac za kupovinu ogrjeva, koliko su poskupljenja teška, kako joj je malena penzija, režije visoke. Mi smo samo šutjeli i mahali glavom u znak podrške i shvatanja ekonomske situacije u regionu. Pričala je tetka i o unutrašnjoj i svjetskoj politici, o stabilizaciji i reformama. A onda smo stigli u naš omiljeni kafić i brzo posjedali za sto na isturenjoj terasi s koje si mogao osmatrati čitav korzo. I počelo je. Gumišt po gumišt, priča po priča, pa opet. Svakom novom turom tetka se hvata za novčanik i plaća ne dajući nama ni vremena ni prostora da je prestignemo. Svakim svojim plaćanjem se pravdala:

– Ma može nas ugrijati i devet metara drveta, šta će nam deset! Prošle nam godine ostalo metar-dva.

Shvatili smo da je načela ušteđevinu za kupovinu ogrjeva i pokušavali smo je odgovoriti od daljnog plaćanja. Međutim, nismo uspijevali. Poslije nekog vremena sve je izmaklo kontroli. Spali smo na šest metara drveta, ali i ta količina je tetki bila

dovoljna da prevaziđe zimu. A onda smo i mi odustali i pustili da noć traje. Svega je bilo na toj terasi. Puštala se probrana muzika za nas, držali suvisli i oni manje suvisli govori, plesala se šota po stolu. Raspojasana družina s tetkom na čelu. Nama je sve bilo potaman samo su Pele i Martin imali nedoumice oko nastavka večeri, Pele jer je ostao nedorečen u nastojanju da poduci Martina, a Martin jer mu se tetka raspojasala u kafani. A onda nam tetka predloži:

– Hoćete da vas sad ja odvedem u jedan restoran gdje sam ja mladost provela?

Već nam je postalo svejedno i prihvatismo ponudu.

– Tetka, nemoj samo da nas vodiš u dom penzionera, još će nam neki penzioner umrijeti tamo pa šta ćemo onda – prokomentira Džo.

– Jah, još nam samo fali ona grobarska muzika, partija šaha ili domina da nas totalno bedira – nastavlja Nuno.

– Mah, kakav dom penzionera, idemo na jedno mjesto gdje se do zore ostaje – reče tetka, zovnu kelnera i plati novcem od sljedećeg metra.

Hodalismo do tetkinog odredišta, nastavljujući prepričavati situaciju u teškom stabilizacionom vremenu s povremenim gubljenjem nekog od nas po gradskim ulicama pod uticajem enormne količine ispijenog vina. I stigli smo pred uglađeni restoran u kojeg mi, omladinci, nismo ni pomišljali zalaziti. Bio je to jedan od onih restorana u kojem je muzika intimno svirala, a bjelosvjetski mešetari u odvojenim separeima, vodili poslovne razgovore i gdje su gradski bogatuni izvodili svoje gospode na pompezne večere.

Redar na ulazu nije nas puštao unutra bez obzira na naša ubjedivanja. Nismo imali nikakav dobar argument da bi nas pustio, a onda je na scenu stupila tetka. Izvadila je svežanj novčanica i zaturila mu u prednji džep košulje. On nas je još jedanput pogledao, onda je odmjerio debljinu svoga džepa i sproveo nas za sto u pozadini velike restoranske hale. Nije bilo

puno gostiju u njoj. Tek pokoji zauzet stol koji je bio okićen bocom crnog vina i svijećama, a preko njega čist i upeglani stolnjak. Odmah nam je prišao korpulentni i brkati konobar i upitao:

– Dobro veče, šta ćete popiti?

Tetka, kao vođa ove parade odlučno odgovori:

– Dvije boce bijelog vina i bocu mineralne – zagrlji Cobera prvog do sebe i poče pjevati:

– Voljelo se dvoje mlađih, šest mjeseci, godinu...

Cober, zarobljen u snažnom tetkinom zagrljaju se priključi, ne poštujući prostor u kojem smo se nalazili. Njihovi promukli glasovi su nadjačavali tihu muziku koja je svirala i pretvarala naš stol u dominantnu figuru večeri. Brkati konobar nam pride i stidljivim glasom reče: – Molim vas da ne pjevate u restoranu!

Mi ostali klimnusmo glavom u znak odobravanja, samo tetka i Cober nastaviše s pjesmom ignorirajući brkatog konobara. A ovaj žustrijim i odlučnijim glasom ponovi:

– Molim vas da ne pjevate, ovo vam je posljednje upozorenje! – i ode od nas. Tetka i Cober se nisu pometali, upali su u neko nostalgično stanje iz kojeg ih nije mogao izbaciti nikakav brkati i korpulentni konobar. I negdje na četvrtoj strofi brkati konobar ponovo dođe i već iznerviran, vješto izigravajući ljubaznost nam naredi:

– Molim vas da napustite objekat, ja sam vas lijepo upozorio!

Tetka i Cober zaustaviše pjesmu, ona pusti Cobera iz magičnog zagrljaja, podiže glavu i reče:

– Ma, marš brko u pičku materinu, ja kroz te brke pišam šezdeset i pet godina. Djeco ustajte, idemo dalje!

Mi svi, kao djeca iz vrtića kad ih teta postrojava za izlazak, ustadosmo i jedan po jedan krenusmo prema izlazu. Tetka ide posljednja kontrolirajući špalir koji smo nesvesno formirali. A onda, na samom izlazu, iz cegera izvadi plastičnu

zdjelu s hurmicama i šapama, ode do muzike i poče ih dijeliti muzičarima. Ovi, zbumjeni, uzeše po hurmicu i šapu, ostaviše ih na zvučne kutije i pojačala i nastaviše sa svirkom.

Dugo je trajala ta noć. Ustvari, trajala je onoliko koliko je tetka imala ušteđevine za ogrjevno drvo. I popilo se sve do posljednjeg metra. Do jeseni smo skupljali pare da vratimo Martinovoj tetki da bi mogla prezimeti opaku zimu. I uspjeli smo u tome.

V

– Fiki, moramo dalje, ne vidim nikog od naših, moramo nazad do zemunice – rekoh.

Fiki je samo šutio i klimao glavom u znak odobrenja. Digao sam njegovo tijelo i prebacio preko ramena. Nije bio težak. Odjednom kao da se izgubila sva masa koju je posjedovao, nije me ničim pritiskala i usporavala. Bio je opušten, zajahan na kormilo prijateljstva na kojem je osjećalo najveću sigurnost. Držao sam ga toliko čvrsto da se tijelo nije moglo izmigoljiti iz moga zagrljaja i da je htjelo. Nosila me snaga zajedništva, snaga generacije koja je ostavljena u lokvama neke specijalne crvene boje koju smo, u čitavom spektru crvenih boja, samo mi, protagonisti ove nakaradne historije mogli prepoznati. Znao sam da sve zavisi od mene, ostao sam jedini takmac megalomanu po imenu smrt. Jedini sam preostao kao nosilac bremena života i kao takav sam grabio prtinom. Nisu me u mome nastojanju sprečavale nikakve dodatne prepreke. Prelazio sam ih nesmetano, ne obaziravši se na posljedice. Gazio sam neminovno brzinom koja je nesvakidašnja, svaki moj korak po neutabanom snijegu utabavao je nove tragove

nade i života koji se morao nastaviti. Imao sam zavjet koji je vječan i neoboriv. Koraci su mi lebdjeli, bili toliko lagani da im se gravitacija nije mogla suprotstaviti. Svaki zamah je bio podstaknut specijalnim nastojanjem i isključivim podstrekom za nagradom koja je u konačnici slijedila. A to je život. Medalja nije bila sjajne boje, nije bila ni srebrne, bila je bezbojna. Nije se vidjela. Ona se osjetila i znala. Okačena o vrat dječaka koji je uspio u svom nastojanju nije stezala grkljan do gušenja. Darovala je blagost dodira nježno tangirajući svaki površinski nerv kože. Kad se stavi u jedan kontekst, sve mi je to olakšavalo korake i teret.

Najedanput ti sve postane svejedno. Postaneš imun na zamke koje te mogu dočekati, nesvjesno se prepustiš doživljaju i nastavljaš započeto. Sve se pretvori u nekakav nesaglediv prostor u kojem počneš dominirati u masi beznačajnosti i izdižeš se iznad njega samog. Posmatraš okolinu s visine i pokušavaš pronaći barem nešto što bi te moglo spustiti za nekoliko centimetara prema dolje da osjetiš bilo kakvu realnost. Ali ne pronalaziš ništa, sve je degradirano do najmanjih čestica i tvoj fokus ostaje raspršen. Onda shvatiš da je ta dominantnost u prostoru tvoja prednost i okorišćavaš se njome. To te čini laganim i poletnim dok koračaš prema svom cilju.

Ugledao sam oblovinu grudobrana i krovište naše zemunice. Te posljednje korake nisam više brojao. Nosila me neka sila koja je olakšavala težnju da se dokopam tog komada prostora u kojem ću pronaći spas. Moja projekcija se svodila uvijek na jedno – spasenje. I sve mi je postalo svejedno. Samo sam se želio dokopati tog prokletog rova! Svakim korakom su se povećavale šanse da se to i dogodi. A onim posljednjim sam napokon došao i sve moje želje su postale realnost. Zemunica. Ušao sam unutra i polegao Fikija na razbacanu čebad. Užurbano sam okretao polugu na poljskom telefonu, pozivajući istureno komandno mjesto u nadi da će neko biti prisutan i odgovoriti na moj vapaj. I začuh glas s druge strane žice:

– Paša je, ko zove?

– Amko je, brzo šalji sanitet u našu zemunicu, Fiki je teško ranjen, odmah, bilo koga, samo šalji! – rekoh ispunjen svakim gramom nade koja mi se ponudila. Čekao sam odgovor uz nerazumljive glasove koji su se čuli iz proklete slušalice.

– Dolaze za pet minuta.

Spustio sam slušalicu i okrenuo se prema Fikiju.

– Izdrži Fiki još malo, evo ih stižu! – pokušavao sam ga umiriti. On je samo tiho jecao. Boja na licu mu se promijenila u neku neutješnu modroplavu boju. Svaki kapilar sam mogao vidjeti. To me dodatno obeshrabrilovalo i pokušavao sam da ga ne gledam. Osvrnuo sam se po zemunici, ne bih li našao nešto što mi može pomoći da ga udobnije smjestim, ali sve je bilo kabasto i neupotrebljivo. Onda sam se nadvio nad njega sjedeći na rubu improviziranog kreveta i ponovo pogledao batrljak. Bio je zagasitoplav, krv je skoro stala. Otpustio sam zategnuti remen na trenutak i onda ga malo iznad linije početnog zatezanja, ponovo zategao. Fiki se nije opirao. Bio je neshvatljivo opušten. To mi je smetalo, nije mi davao nikakav znak da je tu, da je prisutan, da osjeća. Samo je tiho jecao i taj jecaj mi je bio jedini dokaz njegove borbe za život. Ništa više nisam mogao napraviti. Samo sam mogao čekati i ovisiti o sekundama i minutama koje su pred nama. A onda sam počeo pričati:

– Sjećaš li se Fiki kad smo se vratili pijani u moju sobu u dva ujutro, a prikazivala se repriza Dinastije? I kad sam ti rekao da sam oslijepio? Ha, čitao si mi titl čitave serije tad i objašnjavao šta radi Blejk, a šta Linda.

I onda sam ugledao osmijeh. Isti onaj osmijeh koji je samo on posjedovao. Osmijeh je sve rekao. Vratio se u okrilje dječaka koji pobjeđuje nastojanja druge strane da ga preuzme. Digao se na tim krvavim usnama, probijajući skorjelost proteina koji su dominirali do tog trenutka. Taj osmijeh je bio jači od svih protivnika koji su nas napadali. Samo jedan

mali osmijeh je bio dovoljan da kaže i ukaže na sve pobjede koje smo izvojevali protiv znatno jačeg takmaca. Svaka bitka je bila dobivena, a ova pogotovo. Ja sam ga samo promatralo i želio da taj osmijeh što duže traje. A trajao je taman onoliko dugo koliko je bilo potrebno za ukazanje. Doziran ljubavlju, napunjen njom do vrha, ukazao se i nestao. Ali je dao znak da ćemo dobiti današnju bitku.

Odjednom sam začuo komešanje ljudi ispred zemunice. Jedan od njih razgrnućebe na ulazu, proturi glavu i upita:

– Gdje je Fiki?

Došli su. Zar ovoliko traje pet minuta. Činilo mi se i dugo i kratko, i usko i debelo, i puno i prazno. Nisu se te minute mogle izmjeriti. To su posebne minute.

– Tu je – odgovorih i iziđoh napolje. Dvojica korputentnih sanitetlja su stajali pored rova s pripremljenim nosilima okačenim na kolane samaraša. Ugledao sam i starca koji nam je nosio hranu. Koja sudbina. Jedan od njih utrča u zemunicu i pridruži se onom koji je već bio unutra. Zadržali su se. Ušao sam da vidim šta se dešava. A oni su vješto previjali Fikiju. Jedan od njih mi reče:

– Iziđi napolje Amko, da završimo posao.

Poslušao sam bez pogovora. Stajao sam pored zemunice kao sirotan ostavljen u svojoj samoći. Onda mi se obrati vojnik koji je stajao u blizini. Nisam ga poznavao.

– Amko, je li s tobom sve uredu, jesli pogoden? Sav si krvav.

– Nisam, to je Fikijeva krv – odgovorih i sjedoh na svoj omiljeni kamen koji je stršio iznad snijega i činio moj vizir prema galaksijama. A onda mi priđe starac, čučnu pored mene i uhvati me za ruke. Svaku toplu boru njegovih usahlih prstiju sam osjetio. Sva njegova toplina kao da je prešla u mene, osjetio sam otkravljenje svoga bića. Posmatrao me posebnim očima koje su štitile svaki moj pokušaj da upadnem u donje nivoe

svijesti, u neka dna koja teže da me privuku. Ali te skupljene i životom izbrazdane oči nisu dale da potonem. Osjetio sam da me štiti neka sila koja mi je poslana.

– Ne boj se dijete, sve će biti uredu – reče i stisnu mi ruke još jače. Sve se u meni uzburkalo. Svi osjećaji su najednom izbili u prvi plan i to odjedanput, bez klasifikacije i reda. Samo su krenuli. Nosna duplja mi se ispunjavala svim gadostima koje su čučale u meni, svaka moja stoma se ispunila plazmom očaja i straha. Bio sam pun kao umiruća zvijezda spremna na eksploziju. Taj starac je bio sudionik moga zapaljenja, bio je fitilj koji mi je potreban, upaljač spreman da upali moje vojevane bitke. U njemu sam našao oslonac, stativ koji me obilježava, našao sam očinsku utjehu koja mi je bila prijeko potrebna. Spustio sam glavu na njegove grudi. Ta gesta mu je sve kazala. Prigrlio me rukama i majke i oca i privio na svoje grudi. Nije me puštao. Držao me je čvrsto kao dijete koje nestaje, a on ne dopušta. Osjetio sam olakšanje, breme koje me trgalo je nestalo u trenu. Shvatio sam da nisam sâm, da ima neko ko dijeli moje trenutke koje nisam mogao nositi sam. Preuzeo je cjelinu žrtvujući svoj preostali dio sudbine.

A onda su iznijeli Fikija i polegli ga na nosila. Vješto su ga upakovali ambalažom koja ga je štitila od svih bitaka koje se nedaleko od nas vode. Bio je spreman za transport. Starac je uzeo povodac i krenuo s Fikijem na nosilima.

– Svaka ti čast, Amko, sve si dobro napravio! Preživjet će Fiki! Ima da se vi još s njim namudavate – reče mi korplentni sanitetlija i pridruži se grupi koja je odvozila Fikija.

Ostao sam sjedeći na svom kamenu. Nije bilo ni zvijezda, ni galaksija da im se obratim. Nikog nije bilo. I snijeg koji me je okruživao se stopio s bezličnošću. Sve se pretvorilo u ravnu, monotonu plohu. I nebo i tlo. Samo ono između je bojilo nekom neodređenom pastelnom bojom ovaj dan. Snaga me izdavala i nisam mogao pomaknuti svoje udove. Samo sam sjedio i zurio u prazno. Hladnoća je počela da me okupira i

drhtanje je uzimalo sve više maha. Bio sam prazan i iscrpljen, svo moje biće se vješto stopilo sa okruženjem i postali smo jedna te ista mraka.

VI

Jedne godine smo zbog Martinovih popravnih ispita zakasnili na more. U pustom gradu, po dogovoru, ostali smo Martin, Pele, Ani i ja da dovršimo Martinovu obuku za ispite koji su slijedili. Ostatak ekipe je ranije otišao i čekao nas na odredištu. Za Martina, a i za nas, ta je godina bila uspješna, uspio je položiti sve predmete koji su bili prepreka za nastavak njegove školske agonije. Isti dan po polaganju smo spremili naše ruksake i instrumente i krenuli na željezničku stanicu s unaprijed kupljenim kartama. Odmah po dolasku na kolodvor smo se uhvatili piva i vina i počeli s godišnjim odmorom. Svako od nas je imao nekakav razlog da se otpočne s terevenkom, a Martin najveći, uspješno završenu školsku godinu. Kad putujemo negdje, imali smo običaj doći na kolodvor nekoliko sati ranije i te sate provesti sami, neometani od pridošlica koji su nas uvijek opkoljavali. Sve neophodno za daleki put smo kupili u marketu blizu kolodvora. Od cigareta, vina, pokoje paštete i mesnog nareska, do šeširića i pomada koje će nas navodno zaštititi od sunca. A onda smo posjeli na najintimnije mjesto na kolodvoru, izvadili instrumente i tiho počeli svirati, ne privlačeći pažnju ostalih putnika. Voz je uvijek kasnio, a to njegovo kašnjenje su bili dodatni sati koje smo provodili zajedno, uz pjesmu i gitare. Bilo nam je sasvim svejedno, imali smo sve vrijeme pred sobom, neometeni nikakvim životnim preprekama. Imali smo sebe, svoje vino, gitare i svoje pjesme. Ništa više ni nismo željeli.

Po dolasku voza brzo smo ušli, pronašli svoj kupe i posjeli nastavljujući tamo gdje smo na kolodvoru zastali. Nijedna dužina puta nam nije bila dovoljno duga da istinski utažimo našu želju za provodom, stalno nam je falio još pokoj kilometar da završimo započeto. Bili smo okupirani sobom i nikad nam nás nije bilo dovoljno. Željeli smo da sve ovo naše traje vječno, da se nikad ne zaustavi, da ostane uvijek prisutno. Nismo razmišljali o nastavku životnih epizoda, zanimala nas je samo serija koja se upravo odigravala. Nismo niti bili svjesni epizoda koje slijede. Ovo je bila naša epizoda, a mi u njoj protagonisti.

U zoru smo stigli. Mediteranski mirisi alepskog bora i lavande su nas odmah po izlasku opahli, a to stidljivo mediteransko jutarnje sunce nas je odmah po izlasku okupalo i poželjelo dobrodošlicu. Imali smo plan da se nađemo s ostatkom ekipe u restoranu na samoj plaži negdje oko podne. Uzeli smo svoje stvari, napustili mali željeznički kolodvor i uputili se prema dogovorenom mjestu. Ubrzo smo stigli. Konobari su postavljali stolove na ogromnu terasu na samoj obali pripremajući je za predstojeći dan i vrevu ljudi koja će uslijediti. Odabrali smo jedan od stolova, posjeli za njega i naručili svoje piće. Samo smo nastavili tamo gdje smo stali prethodnog popodneva i noći. I krenulo je. Boca po boca, sat po sat, pjesma po pjesma. Opuštena atmosfera mediterana nas je dodatno motivirala da nadograđujemo našu predstavu na toj ogromnoj terasi. Posjetiocima koji su dolazili na jutarnju kafu i čitanje novina su s oduševljenjem odobravali naš igrokaz. Konobari su nam s oduševljenjem odobravali da nastavimo i da ne prestajemo znajući da im dodatno podižemo promet toga jutra. Vino je stizalo kako od koga, to se više nije moglo prebrojati. A ni mi nismo ostajali dužni nego smo prihvatali igru uzajamnog čašćavanja okolnih stolova, znanih i neznanih, i sve se pretvorilo u nestvarnu i neočekivanu jutarnju igranku. Već smo oko podneva bili preumorni da bismo nastavili, ostavili smo instrumente i čutke ispijali neispunjene boce.

– Konobar, hajde naplati! – reče Martin i spusti glavu na sto. Konobar doneće poduzi spisak i reče nam cifru. Pogledasmo se u nevjerici i počesmo vaditi novac, sve što smo imali, do posljednje pare. Konobar prebroja zgužvani novac, klimnu glavom u znak potvrde i vrati nam ostatak. Martin podiže glavu i samo izusti:

– Uredju je, popij i ti nešto!

Konobar se srdačno zahvali i ode.

– Dragi Martine, pa to je bio sav novac koji smo imali. Šta ćemo sad? – reče Pele i demonstrativno se nasloni na mekani naslonjač stolice.

– Šta, šta ćemo? Ništa! Ja sam vam govorio da će nas put najviše koštati – odgovori nam Martin i nastavi kunjati na stolu. Ni mi nismo previše brinuli o novcu. Bitno je da smo došli na odredište i to smo ostvarili. Ostalo ništa nije bilo bitno. Ubrzo dođoše Ani i Džo.

– Dečki, šta je ovo, kakvu ste ranije feštu napravili ako za Boga znate? – upita Ani.

– Jebiga Ani, rano smo došli – opravdavao sam nas. Njih dvojica primaknuše još jedan stol, na njega rasporediše neispunjene flaše vina i prilagodiše se, bez mnogo pitanja o novonastaloj situaciji.

– Hajde, dižite se! Gdje vam je energija, idemo sad do kraja, jebiga?! – pozva nas Džo da nastavimo gdje smo stali. Nije nas trebalo previše dozivati. Odmah smo se pridigli, prikupili neku dodatnu snagu koju smo posjedovali kao rezervu za potezanje u danonoćnim bdjenjima. A onda, prizvani muzikom i žamorom okupljenih ljudi, priključiše nam se Cober, Nuno i Fiki. Svi smo bili na okupu. Osmočlana, bezazlena banda kao centar zbivanja ovog dana u malenom mediteranskom mjestu. Okupani pjesmom i suncem, nastavili smo da oduševljavamo prisutne. I tako čitav dan, pa sve do kasno u noć.

Oko ponoći dođe konobar da naplati što smo popili i pojeli taj dan. Skusurali smo sav novac koji nam je preostao i opet nije bilo dovoljno. Konobar nam reče da sačekamo da zovne vlasnika restorana i da s nama riješi ovu neugodnu situaciju. Nama je bilo svejedno, nismo puno marili za ishod. A onda je došao vlasnik, ne puno stariji od nas i reče:

– Ma nema veze momci, vi ste meni više učinili danas nego što ja vama sada činim – aludirajući na pozamašan promet koji smo mu napravili našom cjlodnevnom predstavom.

– Gdje ste odsjeli?

– Tu, u kampu – odgovori mu Nuno.

– Kako bi bilo da sutra ovo ponovimo, ali u neko razumno vrijeme, nekad navečer da počnete. Možda bi' mogli i nastaviti ako sve bude uredu.

I ponovilo se. Ostali smo još pet dana svirajući i zabavljajući mali mediteranski grad. Nošeni mladošću i entuzijazmom inatili smo se predrasudama koje su se nagovještavale.

VII

Sve moje galaksije su nestale stopivši se s plaventnilom nebeskog svoda. Ostala mi je samo najveća zvijezda koja se pomjerala taman za onoliko koliko je bilo potrebno da mi produži agoniju. Nije dala da je osmotrim, da je dokučim, da je shvatim. Samo je stajala i posmatrala. A ja sam sjedio okrvavljen nekom čudnom bojom. Sjedio sam pod okriljem njene veličine koja je šutjela i kao da je pratila svaki moju gestu. A nje nije bilo. Bio sam prazan, sve u meni je nestalo, svaki atribut mog tijela se pretvorio u tu čudnu boju. I takav, obojen jadom i bolom, sjedio sam i čekao. Nisam mario za trenutke, za vrijeme i prostor koji su me okruživali, nisam mario ni za

strahove kojima sam bio okupan, nisam nizašta mario. Moje tijelo je visilo o koncu načetih neurona koji su me hrabro, još uvijek, držali na okupu i nisu se usuđivali dati mi bilo kakav povod da mislim.

Pogledao sam u svoje krvave ruke. Svaka bora mojih zglobova je bila ispunjena do vrha, nije više bilo mjesta ni za kap. Ispod nokata crnina koja je svjedočila o dobu kojem smo prkosili i nosili se s njim najbolje što znamo. Jagodice modre i otvrde. Ništa ih više nije moglo omekšati niti obojiti nekom drugom bojom. Kakve su to ruke? Čije su to ruke? Da li su to uopšte ruke ili je to instrument za potkusurivanje davno napravljenih dugova u kojima one nisu sudjelovale? Postoje li na tim rukama linije, bilo kakvi nagovještaji magije za koje bi se moglo uhvatiti kao posljednju slamku spasa? Imaju li one ikakav smisao osim da krvare i da budu okrvavljenе? Imaju li definiciju, strukturu, teksturu? Gotovo je sad. Svaki odgovor za njihovu definiciju sada odgovara. Sasvim je svejedno koji je odgovor ispravan. Svaki je tačan na svoj način s kojim god ga načinom tumačim.

A nekad su te ruke bile sasvim drugačije. Sjećam se tih, drugačijih ruku. Bile su to ruke neizbrazdane strahovima i nesanicom, bile su to ruke neraubovane naušnjem drvenim kundakom i nenatopljene sukrvicom, bile su to ruke nepohabane crnom zemljom i hladnoćom. Bile su to ruke bezbrižnog dječaka čiju je koncepciju i strukturu mogla narušiti jedino treća ili četvrta žica instrumenta, čije su jagodice mogle pomodriti jedino od olovke i podebljati linije. Milovale su te ruke i bile su milovane. Mazane najljepšim pomadama vremena, a vrijeme meko kao baršun. Ispod jagodica se vrpolji, ne da da ga do kraja stisneš nego te ostavlja nedorečenog do nekog novog puta kad te zovne da ga dodirneš. I u svakom dodiru su mogle osjetiti da su sastavnice njegove strukture i dijelovi njegovog toka. Više nema tih ruku. Sad su to neke nove ruke.

Odjednom tišinu prekinu vreva vojnika koji su naglo prilazili zemunici. Podigao sam se i sakrio sa suprotne strane držeći pušku na gotovs. Nisam znao ishod bitke koju smo upravo vojevali i bio sam spreman za svaku situaciju. Odjednom se ukaza Paša s još četvoricom vojnika. Izišao sam na vidjelo ukazavši na svoju prisutnost.

– Tu si Amko, mislio sam da si otišao sa sanitetlijama – reče raspoređujući vojnike na borbene položaje – Kako je Fiki, je li sve uredu s njim?

– Kažu da će biti, živ je, jebiga, i to je najvažnije – odgovorih mu naslanjajući svoju pušku o oblovinu.

– Je li tebi šta bilo, sav si krvav, nije li te pogodilo?

– Nije, sa mnom je sve uredu.

– Hajdemo sjesti u zemunicu da ti saopštим stanje – reče mi signalizirajući raspoređenim vojnicima da ostanu fokusirani. Uđosmo i posjedasmo na krvavu čebad.

– Amko, Cober i Pele su otišli na totalno suprotnu stranu. Nabasali su na drugu četu, sreća po njih da su naši bili. Ja sam ih poslao u komandu, pa kući na par dana. Mislim da te čekaju u komandi pa hajde i ti. Sredi se malo, okupaj, naspavaj. Ovi vojnici su vam dopuna dok se ne vratite.

– Paša, šta je ovo bilo, kao da su znali odakle dolazimo. Čovječe, čekali su nas.

– Ne znam ni ja Amko, četa je desetkovana, što poginulih, što ranjenih. Sreća pa smo sačuvali našu liniju. Da nije bilo ove dopune, Bog zna šta bi bilo.

– Jebem ti sjeme, pa koji kurac idemo, koji nas kurac šalju?! To se ne može probiti to i ptice na grani znaju. A i kad probijemo kuda ćemo. Dublje u šumu. Jebem ti majčinu šumu!

– Ma i meni je već pun kurac svega. Hajde ti sad dole, Cober i Pele te najvjerovalnije čekaju. Oni su se spustili sa suprotne strane. I čuvaj se usput – reče Paša, podiže se i izide napolje. U njegovim sam rečenicama osjetio da nešto krije,

ali nisam mogao dokučiti šta. Nisam ga ništa pitao. Ostavljen u svojoj nedoumici, uzeo sam pušku i počeo se spuštati snijegom zatrpanom stazom u komandu koja se nalazila u selu u podnožju brda. Prtio sam sebi put i razmišljao o Pašinim riječima. Boja njegovog glasa me najviše proganjala. U toj boji se nije osjetila nada i povjerenje, nisi mogao odgonetnuti ni njenu savjest ni suštinu. Osjetila se samo neka mističnost koja me je okupirala i nije mi dala trunke predaha. Korake nisam brojao, nisam ni znao da ih potežem. Sekvence puta su mi se kidale svakim mojim pokušajem da odgonetnem njegove riječi. Pomislio sam na Fikija. Da li mi nešto krije? Da li je podlegao u međuvremenu, a ja to ne znam? Zašto me njih dvojica čekaju? Zašto me Paša pušta na odmor? Hiljade pitanja sam postavljao, probijajući se kroz neutabani snijeg zamišljene rute. Pomislio sam na Martina. Zašto ga ne spominje? Zašto me on ne čeka sa Coberom i Peletom?

– Ma sigurno ga je zaboravio napomenuti. Dolje su sva trojica – tješio sam se. Ali slaba je to utjeha bila. Još jedan moment koji sam potisnuo me dodatno pritiskao i ubrzavao mi hod do posrtanja. Sve je u meni vrvjelo od nevjericice i straha od mogućeg ishoda za kojeg sam znao da neću moći podnijeti. Odjednom sam se počeo znojiti nekim čudnim znojem. Njegove ledene kapi su se obrušavale ispod pazuha i probadale rebra kao oštrica noža. Obuzimala me ljepljiva masa očaja. Prekrivala je moje tijelo uravnuteženo i jednako dozirano kao da je programirano od strane života da me pokuša oprati od smrти kojom sam bio okružen. Svaka kapljica tog ledenog znoja je kazivala da sam još uvjek prisutan, davala je mome tijelu signal da se uspravi i ne poklekne. Budila ga je svakim doticajem. Da mi je samo uhvatiti tu jednu kap da je proanaliziram. Koliko priča nosi ta jedna kap?! Nesagledivost postojanja u elementima njenog sadržaja fascinira, predvodi kolonu i smisla i besmisla do konačnog cilja, dodaje čitavoj priči jednu posebnu dimenziju. Njen oblik me zanima,

strukturu već znam. Ali ona uvijek nekako izmigolji pri svakom pokušaju da je uloviš i izbrišeš. Pretvori se iz lovine u lovca i počne da te lovi. A ti se prepustiš ulozi lovine jer znaš da biti ulovljen u njen oblik znači biti spašen dodatnom snagom koju će ti ubrizgati.

Poljski stacionar mi je bio na putu i odlučio sam otići do njega i još jedanput provjeriti je li sve uredu s Fikijem. Bio sam nedaleko od njega kad sam iz dubine šume začuo glas.

– Stoj, ko ide?

– Ja sam, Amko. Idem do stacionara, pa u komandu – odgovorih, zaustavljujući se.

– Uredu je Amko, ne znamo više ko je naš, a ko njihov dok se sve ponovo ne uveže – odgovori mi vojnik koji se nevješto krio iza prtine.

– Kako ste prošli gore? Pričaju da su vas rasuli k'o rizu. Jebote, koji je više smisao?

Svi su prepoznivali o besmislenost svega ovog i svi su je nekako odobravali. Ali nismo imali previše izbora. Sve se pretvorilo u puko preživljavanje, a ne u pretenziju za osvajanjem teritorija. Ta misao je davno izgubljena u svakom od nas jer smo poslije toliko godina prevaranja kojim su nas kupali svakog dana i noći svjesni svega. Njihove teritorije nije više ni bilo potrebno osvajati, one su već bile osvojene i podijeljene. Jedina razlika od početka pa do sada je ta da smo znali za to. I nismo više marili za njih, a oni su odavno prestali mariti za nas.

– Fikija su proveli ovuda prije sat-dva. Odveli su ga dole da sačekaju prevoz do bolnice. Šta je puste vojske ovuda prošlo, što mrtvih – što ranjenih. Čovječe, pa šta je to gore bilo? I ti si sav krvav, jebote.

– Imaš li cigaru? – upitah ga.

– Imam jednu pa čemo prepoloviti – vojnik skide rukavice, doda mi muštiklu i prepolovi dobro čuvanu cigaretu, pa nastavi:

– Bolje ti je da ne ideš do stacionara, sad je dole opšta pometnja.

– Moram provjeriti je li sve uredu sa Fikijem, da ne lutam tamo-ovamo.

– Odi, ali ne znam ko će ti dati pravi odgovor, svi su zauzeti dole, prosljeđuju ranjene prema bolnici kao sardine, one lakše ranjene skoro i ne previjaju. Vidiš da smo i mi u pripravnosti dok se sve ponovo ne doveđe u red. Bolje je da ideš direktno u komandu, tamo ćeš dobiti bolje odgovore.

– Možda si upravu, hvala ti puno – rekoh povlačeći zadnji dim cigarete ubrzano mijenjajući odluku o svojoj putanji. Idem u komandu – pomislih.

Užurbano sam se spuštao niz već utabanu stazu do sela u kojem se nalazila komanda. Nije mi ostalo još puno, a znakove približavanja mi je davalо susretanje s vojnicima koji su odlazili na popunu linija. Prolazili su pored mene i dobacivali, pitajući me o stanju na frontu, koliko nas je mrtvih, koliko nas je ostalo. Nisam odgovarao, samo sam odmahivao glavom kao znak pažnje i nastavljaо hodati. Mimoilazili smo se na uskoj stazi i nisu mi dali da čekam, nego su se iz poštovanja smicali u stranu, u neutabani snijeg i čekali da prođem. Svi su odavali počast tim činom, tako su jedino i mogli.

Stalno sam imao osjećaj da je nešto sakriveno od mene, da svi nešto kriju, od Paše, do vojnika na straži pa do svih ovih koji odlaze. U svačijem pogledu sam mogao vidjeti saznanje koje jedino još ja nisam znao. Svaki taj pogled se pri susretu sa mnom, spuštao za onoliko koliko mi je bilo dovoljno da shvatim tajanstvenost, pri susretu s njima. I to me je dodatno nerviralo i ubrzavalо do odgovara koji su se krili u podnožju brda. I svakim susretom sve sam brže i brže hodao, s lakoćom premošćavajući sve prepreke koje su se nalazile na putu. Ali jedna od njih me je uporno sputavala, pritiskala kompletно moje biće ogromnim pritiskom i usporavala me u hodу.

Nisam joj se odupirao. Dozvolio sam joj da me sputava, ne pokušavajući da joj se oduprem. Odgađao sam neminovnost koja će vrlo brzo nastupiti, saznanje istine.

VIII

Sjedili smo u mojoj sobi i pokušavali osmisliti dionicu naše nove pjesme. Sve se nekako iskompliciralo oko toga, Pele je stalno dodavao ulje na vatru pokušavajući nam nametnuti neki za nas neprihvatljiv model. Ani se jedini glasno suprotstavljao i nespretno ulazio u dijaloške prepirke s čovjekom koji je za to rođen. Cober i ja smo šutjeli podržavajući Anija svojim gestikulacijama. I taman kad bi prestali da se prepiru za riječ bi se javljao Nuno i začinio sve provokativnim pitanjima za obojicu. Nije se nazirao kraj toj prepirci.

– To što ti predlažeš da odsviramo, ja ni u snu ne bih odsvirao – reče Ani.

– Ti to ni u snu ni ne možeš odsvirati – nastavlja Pele.

– Čovječe, vidiš da to totalno odstupa od naše filozofije, pa ne idemo mi na Evroviziju, jebote.

– Mi da se pojavimo na Evroviziji s ovim našim mrakovima od pjesama našoj državi bi najmanje deset godina zabranili nastup, dok se ne zaboravi – začinjava Nuno svojim upadicama.

– Hoćeš da kažeš da su naše pjesme mračne? – upita ga iznervirani Pele, ne nailazivši ni na kakvu podršku nas ostalih.

– Ne, vesele su, jebote. Ne znam Pele, odakle tebi uopšte ideje za ovakve pjesme. Ne daj Bože poslušati ih kad si mahmuran – nastavlja isprovocirani Ani. – A i ovo što nam predlažeš to mi liči na onog Vajtu. Pa nismo valjda toliki luzeri da njemu maznemo pjesmu, jebote.

– Jeste, i meni to liči na njega. A on je bio na Evroviziji – uključi se Cober.

– Kakva vas je Evrovizija spopala, dajte ljudi ohladite malo! Kad bismo tamo otišli pogubili bismo se prvi dan kao onaj naš maratonac u Atlanti – rekoh.

– Jah, izgubi se čovjek, obezbjeđenje ga našlo poslije šest sati traganja, medalje se davno podijelile. Gledamo stari i ja taj maraton na televiziji i prvi, onaj neki Kenijac ušao u cilj, pa drugi i tako redom. Nikad onog našeg. I tako čitav sat. Ulaze svi, samo našeg nema. Kad, u po frke, kaže komentator:

– Moramo se odjaviti zbog početka Dnevnika, a o plasmanu našeg takmičara čemo vas obavijestiti u sljedećoj informativnoj emisiji. Kaže moj stari na to: –Ma neće taj doći do sljedeće informativne emisije – reče Cober i zapali cigaretu.

– Jah, našli ga neki crnci promrzlog u nekoj uličici. A na njemu dres s brojem i onaj pederski šorcić. Obruka nas čovjek pravo – rekoh.

– Tako bi nas i mi obrukali na Evroviziji – nastavlja u istom tonu Ani.

– Šta se tu ima obrukati, ti si se već obrukao čim si tu došao, a s ovim Peletovim dionicama uveli bi nam još i sankcije – nije odustajao Nuno u obostranim provokacijama.

– Hajde ti meni reci Ani šta ne valja u ovim mojim dionicama?

– Sve! – povиšenim glasom mu odgovori Ani, a onda uze svoju gitaru, sjede u čošak sobe i poče svirati odustajući od dalje prepirke s Peletom. A ovaj, kao da se ništa nije dogodilo nastavi uvježbavati pokazane note.

Nije to bio jedan od onih dana kad smo bili posebno raspoloženi za probe. Znalo se desiti da nam jednostavno ne ide, a mi bismo se tad lako prepustili slučaju i nismo se nešto posebno prisiljavali. Samo bi neko od nas pokušavao nešto odsvirati, a i to nešto nije bilo dovoljno da nas zaintrigira. I

u tim našim pokušajima da nešto napravimo, u sobu upadaju Martin, Džo i Fiki s kanisterom crnog vina.

– Dečki, zovnuo nas je Buba na oproštajno veče kod njega u avlji – užurbano nam izjavи Fiki i sjede na otoman odmah do Peleta. Pogleda u njega uočivši njegovu potištenost i nastavi:

– A šta je s tobom Pele, kao da si upravo došao s Erovizije i saznao rezultate, jebote?

– A još otisao s ukradenom pjesmom od onog Vajte – odmah se uključi Ani kao da je jedva čekao da neko nastavi s provokacijama.

– Ma daj Ani, niste valjda toliki luzeri da njemu maznete pjesmu – nezainteresirano odgovori Fiki, ne znajući za tek završenu prepirku.

– Ko je Buba? – upita Cober.

– Ma znate Bubu, onaj visoki što je propao iz biologije u drugom srednje – odgovara Fiki.

– Pametan dječak, nema šta – sarkastično progovara Pele još uvijek pod dojmom tek završene prepirke.

– Je l' to onaj Buba što je bos nagazio roštilj kod Džoa? – upita Nuno.

– Jeste, to je taj Buba. On je kod Radeta cijepao drva i zakačio sjekicom za štrik za veš. I udari ga sjekira u glavu, sreća njegova pa se u letu okrenula na ušice.

– Nema šta, bistar momak – nastavlja Pele u istom ritmu.

– Ma znate svi Bubu. Družio se on s onim Packijem što je bio moderator lutkarskih predstava. Pravio je te lutke stalno za Maru Surlašicu koja je vodila te predstave. Jednom sam video te lutke. Čovječe, umjetnik pravi – reče Martin.

– A znam Packija. Njega je dedo Memaga zamolio da mu napravi strašilo za ptice. Mah, posijao dedo Memaga neku njivu uz kuću, da li kukuruz ili pšenicu, nije to sad ni bitno?! I ovaj napravi strašilo, kad ga je donio u avlju nane se namah izvrnula kad ga je vidjela. Strahu joj morali salijevati. A dedo

Memaga, svaki put kad bi došao u njivu, pijan se vraćao kući. Pita ga nane: – Dedo, što si se opet propio? Kaže on da ne može raditi u njivi nego pijan, manje se boji. A i djece više nije bilo u mahali da trčkaraju i prave probleme. Čim neki klinac ukrade jabuku ili šljivu, matere bi zaprijetile strašilom. Muk se čuo u mahali. Nigdje ptice u krugu od deset kilometara. I najzad ga je dedo skinuo i zapalio iza kuće. Kaže, jebeš kuruz, bolje ostati normalan – prokomentira Cober.

– Ko vam je sad taj Packi? Ovdje pričamo o Bubi, znate li vi tog Bubu ili ne znate? – vidno nanerviran našim upadicama, upita Fiki.

– Ah, ko zna Packija, zna i Bubu – uzvratni Cober. Zapali cigaretu i upita: – A šta će vam taj kanister vina, je l' to da se učipamo na toj fešti?

– Nije, to je da popijemo – odgovara Fiki.

– Kad?

– Sad!

Prevečer smo otišli kod Bube na oproštajno veče koje se upriličavalo pri odlasku na jednogodišnje služenje vojnog roka. Bile su to klasične parade u kojima su kumovi i dobrostojeći prijatelji vodili glavnu riječ razbacivajući se riječima i novcem kao konfetama. Spojeni stolovi u avlji poredani dokle je god pogled sezao, nekoliko janjadi i odojaka na ražnjevima, orkestar za sve i svašta, cika male djece koja koriste priliku da okuse slast okusa, i publika, većinom rodbina i prijatelji s nekolicinom onih koji su tu da bi popunili prazna mjesta i omrsili se. Spadali smo u tu posljednju kategoriju što nam i nije posebno smetalo jer nismo imali obavezu da se pokazujemo ili dokazujemo na kumovske načine. Posjedali smo za stolove i odmah smo zaintrigirali sve prisutne. Dijelili smo lekcije svima, a muzici najviše. I u tom opštem ludilu kojeg su sačinjavali svi prisutni prilazi nam visoki momak i sjeda među nas.

– Pozdrav dečki, ja sam Buba.

Fiki se odmah podiže i poče da nas upoznaje s Bubom, neobavezno izgovarajući naša imena koje je ovaj iz kurtoazije saslušao.

– Ma znam ja vas sviju Fiki, ne moraš nas upoznavati. Je li vam sve uredu? Fali li vam šta? Ako fali, slobodno uzimajte sa stolova.

– Hvala ti Buba, sve imamo. Samo bi' te zamolili ako nam nešto možeš učiniti? – reče Cober.

– Samo reci Cober, nema da fali.

– Da li bi mogao da upitaš orkestar da za nas ovdje, a najviše zbog Peleta, danas je njegov poseban dan, odsvira jednu pjesmu?

– Ma nema problema Cober, samo reci koju.

– Ma onu od Vajte što je s njom išao na Evroviziju.

– E jebiga Cober, nisu ni ovi ljudi što sviraju toliki luzeri, nemoj bogati, ima li kakva druga? Nemoj da mi se sijelo rasturi.

Ostali smo do zore kod Bube. Čak dotle da smo ujutro pospremali stolove s tetkama i sestrama poslije završene terevenke. A onda bismo se pregrupirali i krenuli u novi dan kao da se ništa nije dogodilo.

Ništa nas nije sprečavalo, ni sputavalo. Bili smo slobodna osmorka lišena svih životnih realiteta koje smo vješto izbjegavali. Ostali smo pribrani u svakoj situaciju koja bi nas mogla uvući u neku od stranputica koje su nas već počele okruživati. Nismo marili ni za čim osim za jednim, za tom slobodom koju smo sami izvojevali našom mudrošću. I bili smo prkosni, gordi, nedodirljivi. Čuvali smo je jedinim oružjem kojeg smo imali, našom pameću i zajedništvom. Čuvala je i ona nas i svakom se dobronomjerniku otvarala i davala podjednake mogućnosti. Mi smo svoju ugrabili i čuvali je do zadnjeg atoma koji ju je oblikovao. Nismo dopuštali da se poremeti taj red unutar naše koncepcije. Bila je deveti član, neko ko nas svakodnevno oblikuje i podučava za nastavak započetog. Bila je to naša sloboda.

IX

Hodao sam blatnjavom seoskom ulicom pokušavajući se probiti do komande koja se nalazila na periferiji sela. Mnoštvo vojnika, mještana i stoke preplavljalilo je jedinu ulicu koja je vodila do mog odredišta. Bljuzgavica kojom je seoski makadam bio prekriven davala je posebnu notu čitavoj predstavi koja se odigravala. Vojnici koji su se mimoilazili sa mnom nisu se obazirali na moje vizualno stanje, prolazili su ćutke zarobljeni u svojim mislima od predstojećih događaja. Samo poneki mještanin bi mi dobacio ponešto u nadi da će dobiti odgovor, ali on je izostao. Moj cilj je bio jasan i sve sam podredio njegovom ostvarenju. Nisam se ni na koga obazirao, samo sam užurbano hodao pogнуте glave, misleći da će me šutnja ubrzati do kraja misije. Selo je bilo spremno za evakuaciju u slučaju probroja. Mnoštvo konjskih kola, traktora s prikolicama, auta punih kućnih potrepština naguravalо se po blatnjavom drumu. Sve je odisalo jadom i bijedom, stavljalo istoriju u njenu realnu poziciju, crno-bijeli filmovi su se vraćali na pozornicu u velikom stilu. Momenat koji se pamti, koji se urezuje sam po sebi, trenutak koji ostaje zabilježen. Bio sam sudionik tog trenutka i molio sam se samo da prođe, a da ja u istom ostanem neprimijećen. A onda mi se na putu poprijeći starica umotana u šamiju, zaustavi me i upita:

– Dijete moje, sav si krvav, pa šta je to gore bilo?

Nisam imao nikakav odgovor. Moja šutnja joj je sve govorila. Samo sam posmatrao to poharano lice od godina i šutio. Oči su je odavale, govorile mi o iskrenosti i shvatanju, davale mi do znanja da nisam sam, da ima onih koji znaju i prepoznaju jad kojim sam bio presvučen. Ta krhkva opna koja me oblačila, polako se kidala napadnuta tim bezazlenim pogledom i podizala me na nivo na kojem mi je i mjesto. Dobio sam neku dodatnu filozofiju koja je potiskivala prethodne.

Plašt je bio raskrinkan i prepoznat i počeo je da puca. Osjetio sam miris koji mi je golicao nozdrve taman za onoliko koliko mi je bilo potrebno da podignem okrvavljenu ruku i da ih protrljam ostavljajući tragove historije na svom licu. Razlike me nisu sputavala, naprotiv, počele su da me haotično dižu i ubacuju u kolosijek koji je jedini vodio prema pravom cilju, jedinstvenim redom vožnje kojeg sam pomno pratio. A onda, onako nenadano kako se i ukazala, starica je i nestala u masi. Iza nje je ostao samo njen mirisni trag začinjen rečenicom izgovorenom u tom mimohodu:

– O, mladosti moja, u šta vas gurnuše?!

Napokon sam stigao pred kuću u kojoj se nalazila komanda. Dvojica vojnika koja su stajala na ulazu i obezbjeđivali je, žurno su mi prišla i nabacila preko mene čebe na kojem su sjedili. Jedan od njih me je prepoznao:

– Amko moj, šta to bi? Cober i Pele su unutra, hajde ulazi, ugrij se čovječe! – reče mi jedan od njih i otvori mi teška vrata koja su bila portal naše nesreće. Ušao sam. Toplina zadimljene prostorije me odmah okupala, skinuo sam nabačeno čebe sa sebe, skidajući preostali mučni rekvizit ovog prokletog dana. Stajao sam pred vratima pokušavajući da uočim Cobera i Peleta, ali u toj opštoj pometnji od vojnika koji su se komešali u maloj prostoriji, nisam uspio. A onda me neko povukao i snažno zagrljio. Cober.

– Živ si, čovječe! – panično je izgovarao stiskajući me sve jače i jače stalno ponavljajući iste riječi: – Živ si, moj Amko!

Preduhitrio me. Sve što mi je bilo bitno odjednom se ostvarilo. Ugledao sam ga živog. Ništa mi više nije bilo važno, nisam se obazirao na gungulu i haos koji je vladao u tom zadimljenom prostoru, nisam obraćao pažnju na vrijeme koje je prolazilo niti na mjesto na kojem sam se nalazio. Njegov stisak je postao moj, a njih obojica su se počela stapati u jedinstvenost koja je nadjačavala i vrijeme i prostor kojima smo bili okruženi. Taj trenutak ostaje zamrznut u

čitavoj sumornoj sceni. On dominira, stoji kao monument u beznačajnostima dajući im do znanja koliko je velik i moćan. A bio je toliko velik i moćan da je brisao i gazio sve što bi pokušalo da ga odmrzne bilo kojim stepenom više od onih koji su ga okruživali. To beznačajno okruženje je odjednom nestalo, ostali smo samo mi kao nosioci tog trenutka.

– Hajdemo do Peleta, eno ga sjedi na klupi u čošku.

Ugledao sam Peleta. Sjedio je snužden na rubu drvene klupe zureći u pod. Nježni dječak je postajao sve manji dužim gledanjem u njega. I sve je više i više nestajao ispod mokrog šinjela koji je svojim rubovima dodirivao pod i stvarao mokru iluziju utemeljenja. Pogled mu nije lutao, bio je fiksiran u određenu tačku koja mu je činila jedini horizont. Bio je nedokučiv i nejasan, pomalo strašan i mističan, ali je jasno odavao strahove koji su ga okupirali. Nisam mogao prepoznati nikakve znakove koji bi me veselili. Samo je sjedio i zurio.

– Pele, evo nam i Amke, živ je čovječe! – reče mu Cober po prilasku.

Pele diže glavu i ugleda me. Panično skoči s klupe i obgrli me svojim nježnim rukama, spusti glavu na moje rame i izusti:

– Mrtav je Amko, Martin je mrtav!

Sve se odjednom počelo urušavati. Čitav jedan ešalon mojih osjećaja se vinuo u nepoznato, prema nečem što mi je uvijek bilo nedokučivo, na neke nove visine s kojih se lako padalo. Čitav opus svih nadanja i vjerovanja je prestao da bude pogon i snaga s kojom sam se penjaо. Sve priče koje sam mislio ispričati u nastojanjima da potaknem moje tekućine da isplivaju na površinu shvatanja nisam mogao reći. Odjednom se na mene obrušila perfidna građevina realnosti i pogadala direktno gdje treba. Sve budućnosti koje su se krile iza nekih čudnih borova su se prikazale, a ja ni u jednoj nisam vidio sebe ni nas. Sve je bilo pomiješano. Od materije do misli, od osjećaja do dodira. Sve se uskovitlalo u nekom virusu koji se vrtio neslućenom brzinom i jačinom,

upijajući svaki moj pokušaj da budem iznad, da se vinem, da istrajem. Moje rame je postalo oslonac za smrt koja je počela da pobijeđuje u bitki za koju sam mislio da čemo je dobiti, pojačani životom kao najboljim obrambenim igračem kojem smo u netom odigranom transferu mogli dobiti. Ali, bio sam prevaren. Prevarila su me moja nerealna očekivanja kojima sam bio okupiran, za koja sam mislio da su ostvariva samom našom pojavom i učestvovanjem u tim bitkama. Nisam se mogao oduprijeti ubjeđenju da možemo nadjačati tu tamnu stranu koja je sve vrijeme iz prikrajka vrebala i čekala svoju priliku. A onda sam pao s tih visina u kojima sam provodio svoje vrijeme. Pao sam na neko nejasno i nedefinirano dno i ostao ležati na njemu. Iznad mene je plivala neka čudna riba i kružila oko moga neartikuliranog tijela. Lelujala je tačno iznad moje glave, nagovještavajući svoju prisutnost svakim svojim prolaskom. A onda bi se okrenula i ponovo došla zaokruživši svoju putanju. Nisam se pomjerao s tog dna. Godila mi je njegova mekoća koja me je očas okupirala i dala mi ugodnost koja mi je bila potrebna. Riba je kružila i kružila. Posmatrao sam je i shvatao kao nekog ko mi želi ukazati na dobrotu mojih visina. Nisam razumio njena očekivanja. I onda sam počeо razmišljati o njima, misliti o tome kolika je prevara to što mi je ugodno na to mekanom dnu. I ispružio sam ruku u nadi da će dohvati njene peraje, snažno ih uhvatiti i da će me odvući na površinu gdje sam ustvari i pripadao. A onda se spustila prema meni taman da je uhvatim. I uhvatio sam je. Ta čudna riba je počela vući neshvatljivom silinom moje tijelo prema površini probijajući se kroz vodu neometana od bilo kakvih predrasuda. I podigla me je do samog vrha, a onda se zakoprcala, odvojila se od mene i nestala. Ja sam udahnuo zrak života koji nije imao neki poseban miris i okus. Bio je običan, ali dovoljno ukusan da ga okusiš nekoliko puta prije odluke da ga odbaciš. I svakim udisajem te običnosti sam se navikavao na njega i postajao dio njega.

Život. Koliko je samo on bitaka vojevao? Koliko je samo bojišnica promijenio? A uvijek s jednim neprijateljem. I uvijek su se te bitke pretvarale u neke nejasne neriješenosti koje su uravnoteživale stanja smisla. Na kojoj god pozornici da su se odigravale te bitke uvijek bi jednako završavale. Takmaci su bili podjednako jaki i sve je vodilo samo prema jednom rezultatu. Koji je onda bio motiv tih bitaka? Da li ih je motivirala paralelnost događaja koje su mogli ispoštovati? Koje su naše uloge u tim njihovim stoljetnim razmircama? Sva ova pitanja su se sama postavljala na toj površini. Trebalо mi je vrijeme da dokučim odgovore. Trebao mi je i prostor da se oslonim na njega i razmislim. I počeo sam plivati prema obali koja se nazirala na horizontu. Svaki moj zamah je ubrzavao tijelo ubrzanjem koje se fizički nije moglo formulirati. Moj pogon je imao dovoljno goriva da me gura sve brže i brže do konačnog cilja, života. A ja sam samo zamahivao i trošio ga nemilice. Svakim zamahom obala je rasla i rasla, da bi napisljetku i narasla do realiteta koji je definirao samu stvarnost. Pod nogama sam osjetio promjenu strukture, fluidnost je izgubila smisao. Isplivao sam i sjeo na neku napuštenu plažu stvarnosti koja me je, utamničena u svoju zamračenu strukturu, opkolila. Počeo sam se prepustati svim realitetima koji su se kao cilim podastrli pred mene. Energija koja je pogonila moje misli je bila dodana, sokovi koje nikad nisam ni slutio da će popiti tad sam popio i svakim gutljajem sam dodavao još više plamena potrebnog za fokusiranje te neuobičajene stvarnosti. I onda, kad je već bio vrhunac svega, shvatio sam kolika je količina boli koju čovjek, kao glavi sudionik vječne bitke života i smrti, može podnijeti u jednoj od mnoštva paralela u kojima su nastajale.

Koliko jedan čovjek može podnijeti tih nesnosnih boli koje nije sam proizveo niti ih odabrao? Koliko je toga što jedan skelet kao jedinstven statički poredak može istrpjeti? Na takva pitanja samo rijetki, koji su svojom endemičnošću

privilegirani, znaju odgovoroti. A svaka spoznaja diže rejting realnosti. Takvi poznavaoци postanu uživaoci čitavog besmisla realiteta u kojima bivstvuju. Mi smo bili jedni od njih.

Ništa me više nije moglo izbaciti iz moga kolosijeka kojem sam odlučno postavio trasu. Moju prugu koja je vodila do onog što se zove mi, ništa nije moglo minirati. Nije postojala ta mina, niti ti diverzanti koji su joj mogli prići. Ona nije imala skretnice ni skretničare. Njene šine su bile skovane od svake kapi krvi i svake bore na mladalačkom licu koja je neumoljivo govorila o dobu kojeg smo preživljavali. Moja pruga je bila jasna i ravna, nije bilo previše različitih nivoa koje je morala prevazići. Mostovi na njoj su bili visoki za one visine koje su bile potrebne da je izravnaju i premoste do konačnice, do jedine stanice do koje je vodila.

Moj voz je imao osam vagona. Svaki je bio pogonski. Redani su u kompoziciju bez nekog naročitog smisla. Vukla ih je lokomotiva života i mudrosti do konačnog cilja, do stanice do koje je jedino bilo moguće doći. A na njoj sreća i nada čekaju da se ukrcaju u naše vagone i da nastave do neke nove gdje imaju izlaz. I tako ukrug dok ne popune prostor.

Osmi vagon obučen u mali, crni đubretarac pratio je u stopu preostale i svojom pojavom ulijevao je povjerenje. Nuno. Kavalir akorda i podsjetnik za ljubav. Nasmijani dječak i buntovnik bez zvanja prkosio je putu najboljim načinom koji je znao. Odupirao se svakoj neuravnoteženosti pobudom svoje ravnoteže dovodeći stvari u egal. Sretan što postoji, kretao se putanjom koju mu je mašta projektirala i ostavljala dovoljno prostora za dogradnju. U njegovom vagonu malo putnika, ali dovoljno da doputuju s njim do tačke koja im je predodređena, ne opterećujući previše njegov pogon. Tjera ih da tragaju, da traže stope smisla po imaginarnim tračnicama, zajedno s njim i nama preoblikuju horizont u neki novi vidik koji nam je potreban. Otkačio se na velikoj poljani, stao na vrata i mahnuo nam za sretan put. Gledali smo kako se

smanjuje njegov oblik dok nije nestao u daljini. A on je ostao kao bilježnik vremena na tek otkrivenom horizontu čekajući neki novi univerzum u kojem ćemo se ponovo sresti.

Ispred njega sedmi vagon. Ani. Prkosni dječak koji je odolijevao svakom nastojanju da ga izbace iz zamišljenog. Jačina koju je posjedovao u svojoj različitosti ga je definirala, ostavljala mu dovoljno prostora za manevar u kojem se lako grupisao. Njegova pozicija je bila jasna. Dodavao nam je slatkoću i gorčinu po potrebi i uvijek na vrijeme. Postavljen na mjesto na kojem se najbolje snalazio nije odavao previše toga. Mi smo znali, mi smo jedini znali, da je naš i samo naš. Nije se morao previše nametati. To je dolazilo odozgo, s nekog njegovog neba. Polen koji je padao doticao nas je dodirom koji je neprevaziđen u svom blaženstvu. Otkačio je svoj vagon na jednoj blagoj uzbrdici koju nismo mogli izravnati. Ostao je da prkosи vremenu i prostoru onako kako je prkosio ovom našem. U odlasku smo vidjeli da je okupio svoje putnike da im prenese sva znanja koja smo posjedovali ne skrivajući ništa od njih. A onda se okrenuo i zamahao nam objeručke dajući nam do znanja da nastavimo da se vozimo po tim tračnicama do stanice na kojoj čekaju sreća i mudrost. Davao nam je do znanja da nas je rasteretio svojim ostankom, da rasterećeni prebrodim prepreke do konačnog cilja. Ostao je na grudobranu zaostavštine braneći nas od nje. Naš Ani.

U šestom vagonu disciplina i red. Sve je posloženo na svoje mjesto. Svaka torba putnika uredno složena u rafe i dostupna svakom bez obzira na odabrani trenutak u kojem svako od njih poželi da je dohvati. Sve u savršenom redu, a sve opušteno. Taj uredni šesti vagon. Džo. Arhivar vremena i prostora. Dječak koji je držao svoje fascikle istorije složene po redu koji je samo njemu bio znan. Granice poštovanja koje su ga definirale nisu postojale. A ipak, su bile tu negdje. Vješto ih je skrivao od znatiželjnih tragača koji ih nikad nisu mogli naći. Jedinstven u svojoj naobrazbi težio je da prenese znanje

na svoje putnike, da ne ostanu zarobljenici nesvijesti. I bio je dobar učitelj kojem je svaki đak bezgranično vjerovao. Otkačio je svoj vagon bez najave. Ostao je na tim poljima maslačaka da u njima kroji nove katedre na kojima će odavati tajne koje su bile za odavanje. Samo se otkačio i ostao. Odabralo je najljepše mjesto za ostanak. Nismo vidjeli njegovo mahanje na rastanku. Bili smo hendikepirani za taj čin. Ali smo znali da nam neće ostati dužan, da će nam kad-tad ponovo mahnuti s tih polja punih maslačaka.

A sad nam se otkačio i peti vagon. Martinov vagon. Sredina kompozicije koja je neumoljivo grabila ka cilju. Koliko nam je rasterećenja još bilo potrebno da bismo ga se brže dokopali? Ko nam nudi tu opciju? Na svako postavljeno pitanje niko od nas preostalih nije imao odgovor. Ma, više niko od nas nije želio da odgovara, dosta je bilo i pitanja i odgovora. Mi preostali smo samo željeli da se ugrijemo nekom vatrom koja plamti samo za nas i pruža toplinu dovoljnu da nas omekša. Nismo više imali snage za odgovore jer je svaki od njih hladio ono malo topeline koja nam je još preostala. Odgovor na svako pitanje bio je bolan, toliko bolan da je ona postajala neizdrživa, nismo više imali snage da je pobijedimo. I znali smo to, bili smo svjesni koliko smo destruirani i okrnjeni i bježali smo od njih. Bili smo lovina pitanja na koje niti smo više mogli, niti smo imali odgovore. Željeli smo da nas taj plamičak ugrije i ništa više.

X

– Kalupalik! – panično se prodera Eskim koji je došao kod Džoa međunarodnom razmjenom đaka. Svake godine Džo je aplicirao šestomjesečni odlazak u Ameriku preko međunarodne razmjene đaka i studenata. Preduslov za takav odlazak je bio primanje jednog od njih na jednak vremenski period. I tako, početkom tog ljeta, dok smo se spremali i planirali ljetni raspust, dođe Eskim, Jaipaty.

– Šta se ovaj dere, ko mu je taj? – hladnokrvno upita Fiki sipajući vino u čašu.

– Vidiš da se nečeg prepao, to je garant neki njihov izraz za ibret – odgovara mu Nuno.

– Šta je bilo Jaipity, čega si se prepao? – umiruje ga Džo.

A on očima poče pokazivati na Milju, patuljastog lika, koji je često obilazio kafić u kojem smo danjivali i noćivali.

– Ah, nisi nikad vidio patuljastog čovjeka. To je Milja, ne boj se! – nastavlja mu tepati:

– Milja, dodji do nas da te upoznamo s nekim!

Milja, nasmijani i vedri lik s periferije, čovjek patuljastog rasta koji je bio omiljeni gradski simbol. Svakog jutra bi dolazio u centar, napravio nekoliko krugova po korzu, bio počašćen od znanih i neznanih kojima je imponiralo njegovo društvo. Bio je bezazlen, atraktivan i duhovit. Svojom pojavom je nasmijavao i bio je toga svjestan. Vješto je koristio svoj hendikep i uživao u situacijama u kojima ga je koristio. Nas je izuzetno volio i kad god bi nas video, žurno bi onim svojim nogicama doteturao do nas i ostajao s nama dugo. Ne znam zašto smo mu toliko odgovarali, ali sam znao da je uvijek prilazio i ostajao.

Odmah se uputi prema našem stolu.

– Hajde, sjedi! – podiže se Džo i donese slobodnu stolicu, primaknu je našem stolu i Milja sjede.

– Kakav vam je ovo Kinez, gdje ste njega saletili? – upita nas ne spuštajući pogled sa Jaipityja. A ni ovaj nije ostajao dužan. Posmatrali su se sve vrijeme, ne vjerujući u postojanje jedan drugog. Osvrnuo sam se. Njih dvojica su baš odudarali od cijelokupne strukture i dodavali začin koji je falio da upotpunimo dan.

– Nije to Kinez, to je Eskim – odgovara mu Džo.

– Ma isto je to sve, Kinez, Eskim, Japanac. Vidiš da ima krive oči.

– Nisu krive, nego kose. Ali hajde, nema veze – iznerviran odgovara Džo, svjestan greške što je Milju uopšte i zovnuo na upoznavanje.

– A odakle je ovaj? – znatiželjno nastavlja Milja.

– S Grenlanda. Došao je u razmjenu đaka kod Džoa na tri mjeseca. Znaš Džoa. Na svašta aplicira i evo ga, uvališe mu ovog Eskima da se brine o njemu. Kao pokazivat će mu znamenitosti grada, naše kulture, zemlje, jezika – objašnjava Cober.

– Bude li njemu Džo objašnjavao neće maknuti dalje od ove birtije. Mislit će Kinez da smo ovdje stekli nezavisnost, da su nam glavne riječi gemišt i piva. Jebote Džo, imaš li ti mozga? Obrukaćeš nas pravo.

– Nije Kinez, nego Eskim, jebote, de zapamti to – ljutito će Džo nasjedajući na Miljine provokacije.

– Ma isto je to. Koji jezik govori?

– Engleski, pa se evo borimo s njim kao lavovi. On zna, jebiga, a mi se znojimo kad god nešto upita.

– Aj, em Milja, Milja nedorast – obrati mu se gestikulirajući rukama svoju visinu mjereći od poda u visinu stola. Jaipity ga odmjerava, njuši ga pogledom kao što se dvojica pasa njuše pri susretu i drhtavim glasom reče:

- Aj em Jaipaty.
- Eto ga, upoznasmo se i mi. Da mi je ko pričao da će ovog Kineza upoznati poslao bih ga, znate već gdje. Što ti je život – s olakšanjem reče Milja i nastavi:
 - Nego Martine, kako ti je nane?
 - Dobro, drži stalno govore po mahali.
 - Ah, onda je baš dobro – prokomentira pokušavajući skrenuti s teme ne bi li se oslobođio Jaipatiyevog osmatranja.
 - Da te ubjeđujem da to nije Kinez, nego Eskim nema više smisla, je l' tako? – reče Džo, odustajući od daljnog ubjeđivanja, i zapali cigaretu.
 - Ma isto ti je to. A šta si i ti zapeo, Eskim, Kinez. Neka smo mi živi i zdravi, je li tako dečki? Hajde živjeli! – reče i iskapi čašu do dna. Onda je spusti na stol, nasu sebi još jednu pa nastavi s pitanjima, ne mogavši pobijediti svoju znatiželju.
 - A gdje dođe taj Grenland, je li to na Južnom polu?
 - Nije, na Sjevernom – odgovara mu Ani.
 - Ma isto je to. Zima i tamo i ovamo. Gledao sam neku emisiju o tim polovima. Jebote, koja je tamo studen. Oni pingvini se grupišu da se griju, foke odustaju i sele se kao ptice. Kako ovi Kinezi prežive to samo bogovi znaju. De ga Amko, bogati, upitaj koliko metara drveta potroši zimi! Ja ne mogu proći ispod deset-dvanaest metara da si ‘šenica. Fol, ja i Katka šparamo, a guzice nam se smrznu. Ove godine sam se dogovorio sa Šumarijom da mi ostave reslove s panja, one gunje, pa ćemo vidjeti, ako ne slažu.
 - Ne griju se oni drvima, jebote, gdje si tamo video drvo?
 - odgovorih mu uvučen u raspravu.
 - Pa kako se griju onda po onoj studeni?
 - Ne griju se nikako, ustvari, griju se tijelima i dobro konstruiranim igloima, valjda tako, nisam ni ja ekspert za eskimske zime, jebote.

– Pa onda se njima totalno isplati. Dok ja kupim drva, jebote, od naših plata čupam se do juna dok ih ne otplatim.

– Ah, znamo mi to, dragi Milja, u mene mati i otac prošle zime kupili peć za centralno, otac kaže manje ćemo trošiti, a bolje se ugrijati. Čovječe, izgorili smo k'o bugarska skupština. Guta tačke drva odjedanput. Mati mu veli: – Prodaji ovo pothitno i vraćaj onu moju alfu. Na njoj mogu i pitu ispeći – reče Fiki.

– Nego, sad će ljeto. A ti znaš kakve su ovdje temperature ljeti. Ima da tom Kinezu mozak provrije. Gdje ćeš ga držati po ljetnjim žegama, je li Džo? – zabrinuto upita Milja.

– Šta gdje će ga držati? U sobi jebote, neću u zamrzivaču.

– Stavi ti njega koji put u onu škrinju da ti se ne obandači. Jeb'o materinu zimnicu ako ti se ovaj izvrne. Kud ćeš s njim onda? Drži ti njega u debeloj hladovini ta tri mjeseca, ne traži sebi posla, to ti Milja od srca preporučuje. I gdje tebe zapade ovaj Kinez, u pičku materinu?! Kakve si nafake ti bi u sepetu pičaka za kurac uhvatio – komentira, iskapi još jednu čašu, podiže se do visine stola i reče: – Hvala vam na pijači dečki, a ti Džo pamet u glavu s Kinezom – reče i krenu prema izlazu. Zakoračivši preko izlaznog praga, još nam se jednom okrenu:

– Ah da, Fiki, reci materi da kod mene, u komšiluku, ima dobra alfa za kupiti. Pa bom. Vidimo se dečki! – pređe izlazni prag i otetura preko korza.

Ostao je Eskim to ljeto. Brzo se prilagodio nama, a i mi njemu. Nije nam puno trebalo. Bio je nekako naš, a onda smo skontali da su svi oni koji su dolazili među nas po pravilu bili nekako naši. Poistovjećivali smo to sa sudbinom, a neki put i s traganjem dotičnih za nekim poput nas. Sve je bilo nesvesno i neprogramirano. Dešavalо se i trajalo. Možda smo bili neki magnet za one koji razumiju. Ne znamo. Ali smo znali, da svakim putem kad se desi neko pridruživanje, ostaje vječno vezano lancima sudbine. U septembru je Jaipyti uplakan sjeo na avion i otišao na Grenland. Nikad nismo naučili

pravilno izgovoriti njegovo ime. Za nas je bio i ostao Jai Kinez. U pismima koja je redovito slao, u najljepšem svjetlu je prepričavao vrijeme provedeno s nama. A mi? Mi smo ostali na terasi našega kafića i uživali u svakom novom danu.

XI

Nisam ih pitao kako je Martin poginuo. Nisam imao hrabrosti da saznam istinu. Zadovoljavao sam svoju znatijelju ishodom kojeg sam jedva podnosio ovog turobnog i mučnog dana. U svojoj glavi sam počeo praviti projekcije o njegovoj smrti kada su ga poslali na jedini put koji mu je bio određen. Projicirao sam beživotno Martinovo tijelo natovareno na neku zapregu, na kojoj se gubilo svako dostojanstvo. Projekcija je bila toliko mučna i bolna da više nisam imao snage za istinu. Mislio sam da će ona potvrditi moje ubjedjenje i zadovoljavao sam se tim krajnjim ishodom. Odmah sam napravio najtragičniji dekor i pokušavao sam mu se prilagoditi, maskiran u svoj izraubovani plašt nemoći. Zbog nemogućnosti da se suprotstavim svakoj sljedećoj istini, šutio sam o tome, ishod je postao jedini bitan i s njim sam se borio. Nijedna buduća istina mi više nije bila važna. I zato ih nisam pitao. Bojao sam se odgovora.

Izišli smo iz komande na blatnjavu seosku cestu. Stajali smo ukopani u mjestu, u nekom nesređenom rasporedu, i svako od nas je čekao da neko prvi progovori i da nam dâ naputak šta da radimo. Bili smo izgubljeni i u vremenu i u prostoru. Istrošeni i napušteni nismo odavali posebno značenje nikome, a najmanje sebi. Odjedanput se zrak oko nas uskovitlao. Stajali smo u sredini te pojave, a sve se ujednačeno i nezaustavljivo

vrtjelo. Čitav prizor nas je pokušao privući, radio je svakojake besmislice da skrene našu pažnju, ali nije uspijevao. Bili smo fokusirani na našu patnju i bol. A bila je tolika da se širila prema prostoru i vremenu u kojem je stvorena i počela ih pobjeđivati. Odjedanput, sve je bilo obasuto njima.

– Pričao sam s Mirzom sanitetlijom. Fiki će biti uredu. Izgubio je mnogo krvi, ali će biti okej – prvi se oglasi Cober kao i uvijek.

– Odvezen je u bolnicu. Trebat će vremena da se oporavi.

Pele i ja smo šutjeli. Kao da smo obojica u Coberu vidjeli našeg vodiča kroz ovaj dan kojeg sami nismo mogli privesti kraju. Bojali smo se svakog nastavka bez njega, ne znavši posljedice. Cober nam se učinio još većim nego što je bio. Postao je navigator koji ima koordinate za izvlačenje iz ove turobne situacije.

– Najbolje bi bilo da odemo kućama, da se malo operemo i da nešto pojedemo. A onda da se nađemo i odemo kod Martinove bake, pa do bolnice da vidimo Fikija – nastavi Cober. – I kad dođete pred kuću skinite se i sakrijte te krvave uniforme da vam mati i otac ne vide, ne trebamo ničije oplakivanje i sekiranje.

Ušao sam u kuću. Mati me uplakana dočekala na vratima, saznavši za dešavanja prije nego sam i mogao izustiti bilo kakvu vijest. Sve je ona znala. Dohvatila me zagrljajem koji samo majka može dati, stiskom koji je taman onoliko jak da u njemu osjetiš najveću ljubav koju čovjek može doživjeti, tu nesebičnu i iskrenu majčinsku ljubav. Znao sam da mi je poklonila život, tu jedinu besplatnu činjenicu koju sam u konačnici skupo plaćao. I znala je cijenu očuvanja tog početnog dara. U ruci sam držao sklupčanu krvavu uniformu. Samo je izustila:

– Spusti to ovdje da otac ne vidi, oprat ću ja to poslije! Lonac s topлом vodom ti je spremam. Idi se operi.

Odmah sam otrčao do toaleta da sperem sa sebe krv kojom sam bio prekriven. Stao sam iznad lavaboa i počeo

se polijevati, ne bih li skinuo tu prokletu masku vremena. Panično sam trljaо obraze i usta kao jedine elemente sebe koje je trebalo odmah očistiti. Smatrao sam ih mojom ulaznicom u svijet normalnih, nešto što će me svrstati na isto mjesto s kojeg sam i krenuo u ove besmislene pohode. I trljaо sam ih tom silinom da me počelo boljeti, a ta bol mi je davala do znanja da prestanem, da se smirim i usporim. A onda mi se pogled podigao prema ogledalu koje je stajalo iznad lavaboa. Ugledao sam sebe. Neki drugi ja u istom odrazu mi je govorio o svemu, a najviše o mojim strahovima. Pretvoren u nešto što me diferenciralo od sopstvene pojave, prkosio sam tom postojanju. Borio sam se da premostim tu vidnu razliku koju projicira moj odraz naspram moga bića i uravnotežim godine koje su se razlikovale između ta dva lika koja su se igrom frekvencija i svjetla nenadano srela. Morao sam uravnotežiti ovog prvog koji je pokušavao saprati svu golgotu kroz koju je prolazio jednim zamahom zdjele za polijevanje, koji je nosio ono što ga je i obilježavalо, tu dječаčku spontanost i razigranost naslijedenu ljepotama samog bivstvovanja i stvaranja, s onim drugim koji je stajao kao neisprani odraz nečeg što se nije moglo u šturom vremenskom dijapazonu definirati. Taj drugi – vremenom poharani ja, čije su bore govorile i pričale sve priče koje su se odigrale bez da upitaš za njih – samo je zurio. Nije odavao nikakve emotivne znakove. I kako sam mogao pomiriti te suprotnosti projicirane podvojenosti? Da li je rješenje bilo u pomirljivosti dvaju ekstrema? Nisam znao. Ali sam znao da je ta diferencijacija razuma i skeleta nepremostiva, da je taj sukob nepomirljiv. Sama imaginacija njegovog postojanja me tjerala da se odlučim na koju stranu da pređem i fokusiram se. Ali obje su mi bile drage. Ta odluka se mora brzo desiti jer u protivnom će se izgubiti iluzija i privid, nestat će mogućnost odabira. Zato sam tu dvojicu sebe pokušavao pomiriti i naći im balans. Uravnotežiti mladost koja je vjerno čučala u onom prvom i starost koja je činila onog drugog. Obojicu ih ponijeti,

pa dokle god me taj put vodio... Koliko je samo bilo poharano moje biće da se rezultat te drame haranja prebacivao na bezbroj mojih projekcija? Koliko je projekcija moga bića bilo potrebno da se sva ta patnja i bol pravilno rasporede i da svakoj od njih bude data dovoljna količina tog harača da ih nesmetano nose? Ogledalo nije lagalo. Imao sam samo dvije mogućnosti. I obje sam prigrabio.

Otac je sjedio za kuhinjskim stolom. Nervozno je trljao ruke iščekujući moj ulazak. Ušao sam i sjeo nasuprot njega. Majka se odmah dohvatile šerpe i počela sipati tanjur s tek prokuhanom lećom. On je samo sjedio i šutio. A onda, iz dubine njegovog bića se začu glas:

– Čuli smo sve. Znaš da vijesti odozgo brže putuju nego išta. Ništa te neću pitati, ali ču vam dati jedan savjet. Probajte ostati normalni – i zašutio je, a onda se podigao, prišao mi i zagrljio me. Ostao sam zarobljen u najvećem i najgordijem zagrljaju koji je rijedak doživljaj u ljudskom rodu, zagrljajem koji je na trenutak stiskao, pa sljedeći popuštao taj stisak dajući mi do znanja koliko je širok i velik. Onda me pustio i otišao sjesti na trosjed u dnevnom boravku. Osjetio sam potrebu da ga pratim i to sam i učinio. Sjeo sam pored njega da zajedno šutimo. I šutjeli smo. Puno je lijepih riječi bilo u toj šutnji.

Našli smo se na hotelskom parkingu u zakazano vrijeme i krenuli do Martinove bake da organiziramo čitav festival žalosti za šta smo, nažalost, bili majstori. Nismo imali puno vremena da se pregrupiramo. Svu bol koju smo u sebi nosili, morali smo ostaviti iza sebe za neke druge prilike. Sve je opet bilo na nama. Prolazili smo korzom i nailazili na mnoštvo poznatog svijeta koji nas je srdačno pozdravljaо. Ali нико од njih nije prilazio i pitao nas о svemu. Kao da su znali u kakvom smo moralnom potonuću i da nam je svako dodatno ojedanje bilo suvišno. Svi u tom trenutku na toj prelijepoj cesti korza su bili jedno, satkan ćilim od ponosa i bola koji se inatio vremenu koje je proticalo. Ništa nije moglo poderati taj ćilim. Nikakvo

ciljano ili zalutalo đule više nije moglo unijeti strah i njime načeti taj fenomenalni sklop. Onda nam je prišao Bendži, vlasnik našeg omiljenog kafića.

– Dečki, primite moje iskreno saučešće! Znam i za Martina i Fikija. Čujte, imam nekih zaliha soka i pića, pa će ih za jedno sat vremena donijeti do Martinove bake. Bit će od pomoći kad ljudi počnu dolaziti na žalost.

Ulice do Martinove kuće su mi se učinile duže nego što jesu. Izgubile su ono ruho koje ih je krasilo, onu šarolikost kojom su bile presvučene. Svaki je izlog bio zabarikadiran i sve su fasade zgrada bile promijenjene od gelerskih rupa koje su činile taj novi dekor. Špalir dasaka i odlomljenih fasada nas je pratio sve do vrha gdje se nalazila Martinova kuća. Latica je otvorila vrata. Nije ličila na sebe. Nije bilo one ljepote koja ju je krasila. Postala je obična, onakva kakvu ju je priroda isklesala dlijetom bola i jada. Njene oči su postale uvučene u neke nove dimenzije koje je samo ona znala definirati i krile su se u tim dubinama. Kosa joj više nije lelujala. Nošena tom bolnom gravitacijom, neuredno je padala do dna i činila zakusku čitavom ovom turobnom dojmu. Nekoliko mahalskih žena je već sjedilo na neudobnoj sećiji u trpezariji koja je bila jedina prostorija koja se grijala i čakulale su između sebe. Po našem ulasku sve su se počele dizati i ustupati nam mjesto, pretjerano poštujući naš odnos.

– Samo sjedite, mi ćemo stajati, imamo posla ovdje – umiri ih Cober i ode do bake. Ona je stajala za šporetom i mutila prženi ječam gostima. Nije pokazivala pretjerane emocije. Kao da je znala, kao da se pripremala za ovaj trenutak. Sve je skladno činila, svaki njen pokret je bio jasan, bez panike. Cober iz džepa izvadi kesu s kafom i pruži je baki.

– Evo, stigli su i moji dječaci. Koliko vas je? – upita oblijećući pogledom po prostoriji – Ah, još trojica, a nekad vas je puna kuća znala biti – odgovori na sopstveno pitanje

i nastavi sa započetim poslom. Onda smo joj prišli Pele i ja. Ona se okrenula i zagrlila nas tim malim, poharanim rukama.

– Nek ste vi meni živi i zdravi, djeco moja! - šta je još mogla reći? Ništa.

– Amko, Pele, hajde da prebacimo ovaj sto i stolice u susjednu prostoriju, otvorit ćemo vrata trpezarije da toplina uđe da se gosti koji dođu mogu smjestiti – reče nam Cober, što i učinismo. Brzo smo sve organizirali. Poredali smo stolove i stolice, stavili stolnjake i čaše za piće. Sve je bilo spremno za taj turobni doček.

– Pele, ti ćeš ostati ovdje i sačekati Bendžija, a ja i Amko odosmo do Fikija. Neko mora ostati i pomoći ovim ženama. Nemamo mi vremena oplakivati! – reče Cober i ponovi joj:

– Latice, Amko i ja odosmo do Fikija. Usput ćemo pokucati onoj gamadi od profitera i uzeti im i pare za sahranu, i mesa za mezu, sve, jebem im majku! Ti pripremi tanjire da se nareže gostima kad dodemo. Eto nas za dva-tri sata.

Neopisivo gorka situacija se pretvarala u rješenje Coberovim saburom. Pokazana veličina je rasla svakim njegovim izgovorom. Koliko je taj čovjek samo snage imao. Od čega je bio napravljen, kakav je to materijal od kojeg je sazdan? Živio je sadašnjost neshvatljivo ujednačenim ritmom svojim bubnjarskih palicama, sve do savršenstva, programiran sudbinom koja nas je neumoljivo tukla.

Sjeli smo na klupu u bolničkom hodniku. Sve je mirisalo nekim neugodnim mirisom kuhanja i pretvaralo mučninu koju smo nosili u još veću. Niko nam nije prilazio. Nismo znali kome da se obratimo, da upitamo za Fikija. Znali smo da smo na dobrom odjelu i to je sve. A onda nam pride Alma, djevojčica iz kvarta, koja je odjedanput narasla i postala medicinska sestra na Odjelu hirurgije. Jedva smo je prepoznali.

– On je u šok-sobi. Izgubio je puno krvi, ali smo ga stabilizirali. Mora mirovati i ne smije ga nikо posjećivati jedno određeno vrijeme. Pod stalnim je nadzorom. Činimo onoliko

koliko možemo – reče nam ta odrasla djevojčica i umiri naše sumorne projekcije.

– Hoće li preživjeti? – upitah je konkretno.

– Hoće! Fiki je to. Hoće! – i to nam je bilo dovoljno. Alma, kao što je i došla, nestade u gužvi na Odjelu hirurgije. Ništa više nismo mogli učiniti. Bezgranično smo vjerovali tim ljudima u bijelom. Ništa nam drugo i nije preostalo.

– Bit će on dobro Amko, jebeš ruku! Nek je njemu jezik zdrav, to je nama potrebno – nekim poluduhovitim glasom me umiruje Cober, znajući koliko je gorčine u toj boji. Stajali smo na tom hodniku neko vrijeme. Nismo znali šta da napravimo, koji nam je sljedeći potez. Odjednom, kao da nas je prestigao adrenalin koji se kovitlao sve ovo vrijeme i težio da nas preplavi. Izgubili smo, barem na trenutak, koordinaciju za situacije koje slijede. Nismo više mogli preduhitriti naredni potez i pripremiti se za njega. Stajali smo isto onako kao što smo stajali na onoj blatinjavoj seoskoj cesti. Nedefinirani u vremenu i prostoru. Šahovska tabla po kojoj smo igrali svoju partiju najednom je dobila jednu boju, niti crnu, ni bijelu, neku sivu koja joj je brisala karakter. Pokušavali smo barem svojim pokretima ubrzati tok, ali oni nisu bili dovoljno jaki za tu misiju. Bolnički hodnik se počeo sužavati i praviti perspektivu posmatranu iz oštrog ugla i dužio se gledanjem. Ljudi koji su defilirali prostorom nestajali su na horizontu i ponovo se pojavljivali jednakom brzinom. Ostali smo još neko vrijeme stojeći u tom moždanom haosu. A onda smo se pokrenuli.

– Hajdemo, Amko, do mrtvačnice da vidimo Martina.

Zgrada mrtvačnice je bila u bolničkom krugu nedaleko od zgrade u kojoj je ležao Fiki. Sumorna prizemnica neugledne fasade bila je ispred nas. Nismo odavali nikakve znakove nedoumice koje bi nas sputale u našoj namjeri. Bili smo svjesni okruženja i posljedica, tako da smo neumoljivo hodali. Na ulazu nas je dočekao portir i identificirao nas preko vojnih knjižica koje smo pokazali na njegov upit. Pustio nas

je u prostoriju i odveo do Martinove škrinje u kojem je ležao. Sav se je jedan život skupio u malenu kubikažu hladnjačkog prostora. Nisam mogao sagledati do kraja tu nebulozu, nego sam probao odagnati misli od bilo kakvih razmišljanja. Pokušao sam ostati pribran, svjestan pozicije u koju sam doveden, da ogledam beživotno tijelo prijatelja. Sve moje prethodne projekcije su padale u vodu, počele su se stvarati neke nove koje će se otkriti podizanjem plahte s Martinovog lica. Taj trenutak čekanja bio je bolniji od svih spoznaja. Bio je još jedini bastion koji je odvajao fikciju od realnosti i nalazio sam se u nekom međuprostoru između te dvije krajnosti. U jednom trenutku sam želio da ostane u domenu imaginacije, a opet u drugom sam želio sagledati realitet. Bio sam neodlučan. Neodlučnost je boljela, mogao si osjetiti taj bol u vidu hladne jeze po cijelom tijelu. U tom mom unutarnjem sukobu, bolničar razotkri lice mladića. Martin. Kao da je znao da smo ovdje. Osmjehivao nam se zatečen u nekom mističnom osmijehu bezazlenog dječaka. Odavao je impresiju spavača koji sanja neki specifičan san, nedokučiv ostalima, neki san koji ga oraspoložava i negira u istom trenutku. Imao sam dojam da živi negdje duboko zakopan u sopstvenom tijelu. A onda sam se počeo plašiti spoznaje da je ovo posljednji put da će ikad više vidjeti to lice i želio sam da taj trenutak traje što duže. Nisam spuštao pogled s njega. Želio sam ga memorirati u najdubljim dubinama moga mozga i da tu projekciju sebično ostavim samo za sebe. Upijao sam svaku boru s njegovog lica, svaku dlaku njegove kose, obrva i trepavica, svaku šupljinu koju je posjedovao. Raščlanio sam njegovu pojавu do nasitnijih detalja i potiskivao ih u te dubine. A u njima sam ih sve ponovo posložio po redu po kojem sa želio da ga pamtim. I uspio sam u svojoj namjeri. Imao sam dovoljno vremena dok ga bolničar nije ponovo pokrio i vratio u hladnjačku škrinju.

Zatvoreni u bolničkom krugu sve više smo postajali svjesni količine bola koje nose njegovi gabariti. Sve je odisalo bolom

i tugom. Sama spoznaja da smo zauzeli veliki dio prostora te bola je nervirala, stavljala nas u poziciju dominantnih učesnika bez mogućnosti da se izvučemo iz njega. Nije nam preostalo ništa drugo nego da krenemo preko tih turobnih ulica do kraja, do izlaza u neizvjesnost koju je nosio svaki novi korak izvan tih zidina. Šutjeli smo vođeni smirajem ovog prokletog dana. Samo su se naši koraci čuli.

Na izlasku sretosmo Begu moralistu čiji je zadatak bio i obilazak bolničkih postelja i dijeljenje lekcija o moralu ranjenicima. Koji absurd. Ištreno odjeljenje zla koje nas je i gurnulo u ovu besmislicu zvanu rat, dijeli lekcije o moralu. Kako ih nije sramota. Ali nisu oni prezali ni od čega. Nije njih zanimalo stanje, nego norma koju su morali ispuniti u toj namjeri ostvarenja svojih paganskih ciljeva. Njihova bezdušnost je išla toliko daleko da nisu prezali pregaziti preko svih moralnih načela koju ljudski rod nosi po rođenju, pregaziti preko krvi najbolje djece koju je ova zemlja dala da bi proširili svoje gruntove i napunili svoje sefove tim krvavim novcem. Koliko su samo postali ozareni, približavajući se tom cilju da nisu gledali ko im je pod nogama, samo su gazili i gazili.

Nije mu bilo ugodno kad nas je ugledao. Pokušao nas je mimoći, ali nije mogao. Onda smo se suočili. Očekivao je našu reakciju i bio je spremjan na nju. Ali ona je izostala. Kao da nam se uključio neki čip za mir i dostojanstvo i sputao nas je, vratio u naše početno stanje razuma. Odisali smo ponosom koji nam je ostao jedino oružje protiv tih i takvih. Bilo je to jako oružje. A onda se usudi i progovori.

– Večeras u sedam je razmjena mrtvih na platou. Mislim da bi Džo trebao doći u njoj – reče i brzinom vjetra pobježe od nas.

Ostali smo zatečeni. Nismo se pripremali za tu mogućnost, iako smo za nju znali. Koliko još bola nosi ovaj prokleti dan? Hoćemo li poslušati savjet moga oca i pokušati ostati normalni? Morali smo. Nije imao ko.

XII

Oduvijek smo željeli napraviti pravi snimak jedne od naših pjesama. Međutim, kuburilo se tada s muzičkom opremom, od instrumenata do pravih studija gdje bi se moglo snimati. Samo privilegirani bendovi iz velikih gradova su imali tu mogućnost, bez obzira na kvalitet koji su posjedovali. Mi smo morali proći trnovit put do takvog cilja koji nam je oduvijek bio nedokučiv. Ali stalno smo pokušavali, trudili se na sve načine da pridobijemo simpatije tadašnjih mediokriteta da nas zapaze i ponude takvu šansu. Uvijek bi se u posljednjem trenutku nešto izjalovilo, bilo da se radilo u materijalnoj nemogućnosti da završimo operaciju zvanu demo snimak ili o nedostatku vremena u dotičnim studijima za nekog poput nas. I onda smo odlučili da studijski snimak napravimo u vlastitoj režiji. Raspitivali smo se diljem grada i zemlje ko bi mogao imati opremu da snimi naše vrlo zahtjevne uratke. Do tada smo sami pokušavali donoseći prastare kasetofone na probe i snimali onako, na prvu. Grozno je to zvučalo, bas je probijao ušne bubenjiće, bubanj je utihnuo, a vokal je zvučao kao da je neko ubrzao snimku, kao oni vokali oratora s radija iz pedesetih. I onda jedno jutro, dok smo sjedili na terasi svog omiljenog kafića i ispijali jutarnje kafice, dotrča Fiki:

– Dečki, našao sam muzički studio, tu u blizini, desetak kilometara od grada – reče, približi stolicu sa susjednog stola i priključi nam se.

– Gdje je taj studio? Kako mi dosad nismo znali za njega?
– upita Pele.

– Ma, nije čovjek htio to javno da govori. To je jedan mali kućni studio, ali ima svu opremu, barem mi je tako rečeno – nastavlja Fiki.

– Čiji je to studio? – uključih se u razgovor u želji da saznam što više o tome. Ja sam nekako najviše želio da napravimo

demo snimak. Volio sam ostavljati bilo kakve tragove iza sebe. Valjda mi je to u naravi, a jedan od tih tragova je bio i muzički snimak. Smatrao sam da je to zaokruživanje priče o našem najvećem daru, muziciranju.

– Ma, od Tone Ministra – stidljivo reče Fiki znajući našu reakciju po pomenu tog imena.

– Kakvog crnog Tone Ministra? – razočarano prokomentira Martin i odmahnu glavom.

– Ko vam je Tone Ministar? – radoznao upita Nuno ispijajući posljednji gutljaj svog espresa.

– Ma, onaj Tone što pjeva narodnjake. Zavija kao da je vuk, jebote. Kad Tone sa svoje štale zapjeva, mještani sela o kojem Fiki priča, odmah uvedu ovce u torove i postave stražu – nastavi Martin.

– Ah, da, znam tog Tonu. Izlazi u one rupe gdje se narodnjaci puštaju. Odron je taj Tone – rekoh čineći atmosferu razočarenja još većom.

– Ma, dajte ljudi, nema od toga ništa. Kad bi' mi zasvirali ovu našu psihodeliju u tom selu došlo bi do masovne evakuacije. Hem što im Tone zavija, hem još i mi – nastavlja Cober.

– Znaš li ti Fiki da je taj Tone Ministar zovnut na neku seosku svadbu da pjeva? Došla čitava dijaspora, para kao salate, harmonikaš obješen naopačke o drvo svira, cirkus živi. I onda Tone Ministar zapjeva. Čim je prvu strofu otpjevao otpočela masovna tuča i bježanija. Tonu uhvatio kum i zavezao ga za kuruzanu. Rekao mu je da mu treba kao oružje protiv komšije koji mu je ušao u među i da će ga ujutro rano odvesti do tog komšije da mu zapjeva pod prozorom ne bi li mu strahu salijevali – reče Džo uključivši se u razgovor.

– Odakle mu nadimak Ministar? – upitah.

– Mah, vozio on neku curu kući i pitao je gdje stanuje. Ona mu odgovorila da stanuje kod Vlade i Ministarstva, na

što joj je on odgovorio: – Ah, znam Vladu Ministra. Išao u školu sa mnom – odgovori mi Cober uz gromoglasan smijeh prisutnih.

– On se bio i prijavio na audiciju koju je organiziralo kulturno umjetničko društvo. Čim je zapjevao žiri koji je birao taj ansambl sve prekinuo i zabranili su Toni pristup zgradi društva. Pa se onda pokušavao provući kroz folklornu sekciju. Kad je zaigrao kolo čitav folklor pobjegao i nije se smio vratiti dok Tone nije otišao u armiju. Pokušao se prijaviti i u gradski hor, međutim, čim su vidjeli njegovo ime na prijavnici zovnuli policiju da obezbjeđuje prijem, s naglaskom da ako se Tone pojavi da mu podmetnu heroin i zarobe ga – sarkastično reče Martin pripaljujući cigaretu.

– Lik je taj Tone žešći. Ja sam čuo da je u školi, na času muzičkog, zapjevao onu partizansku pjesmu Komandant Sava. Odmah poslije tri stiha, nastavnik prekinuo čas i zovnuo direktora škole, a ovaj prijavio Komitetu subverzivno djelovanje učenika Tone. Mati i otac su mu se svako jutro morali javljati u državnu bezbjednost sve dotle dok Tone nije postao punoljetan da može odgovarati za svoje postupke – nastavlja Pele u istom ritmu.

Fiki je sjedio vidno razočaran našim neprihvatanjem njegove sugestije da se snimi pjesma u studiju kod Tone Ministra. Pokušavao je na sve načine da nas razuvjeri, ali nije uspijevao. A onda mu sinu ideja.

– Što ne bismo otišli u to selo barem da vidimo opremu koju ima? Možda se nešto i dogovorimo. Ne košta nas ništa.

Nije to bila loša ideja. S jedne strane smo bili isuviše zagrijani da napravimo taj studijski uradak, a s druge, razočarani i umorni od odbijanja ostalih studija da nam ustupe vrijeme i prostor, da bismo Fikijevu ideju odbacili na prvu.

– Hajdemo da vidimo – reče Cober uz odobravanje svih nas.

– Je l' kod kuće on sad? Nemoj da bezveze idemo – upita uvijek skeptični Pele.

– Ma jeste, sad je vakat da se kravama da sijeno. Garant je kod kuće – odgovori mu Fiki, ne ostavljajući prostora za bilo kakvu sumnju.

Tonina kuća je bila na kraju sela. Vozili smo se uskom seoskom cestom naguravajući se sa traktorima i zapregama kao u gradskoj vrevi u poslovnoj špici.

– Taj Tone je isto komad budale, u pičku materinu! – tišinu prekide Pele i nastavi: – Čuo sam, pričalo se po gradu, da je taj Tone ošišao konja. Je l' to istina zna li ko od vas?

– Šta je uradio? – upitah ga s nevjericom.

– Ošišao konja, valjda mu otac rekao da ošiša par ovaca, dao mu je onaj trimer za ovce, a Tone donio sebi litru rakije i pao po ovcama. Kad ih je ošišao već je dobrano p'jan bio, a onda otišao i dalje, pa uhvati konja, pa i njega ostrigao. Tako raja priča. Još ganjao po avliji krave i telad, ali ga komšija spriječio.

– O, Bože, čovjek ošišao konja!? Kod koje mi to budaletine idemo ljudi, veće smo mi izgleda budale nego on?! – reče Cober.

– Gotovo je sad, idemo kod Tone Ministra, jebiga – završi iznervirani Fiki.

I napokon, poslije mukotrpne eskivaže domaćih i ostalih životinja po seoskom drumu, dođosmo. Prava seoska idila. Mnoštvo razbacanih objekata, a svaki je ponaosob služio nekoj svrsi. U sredini te slagalice bila je Tonina kuća.

– Eno ga Tone, nosi sijeno kravama, jesam li vam rekao? – pobjedosno reče Fiki i prvi izide iz auta.

Zamišljao sam studija totalno drugačije. Mislio sam da su oličenje urednosti i blještavila, popunjeni onim velikim miksetama i mikrofonima, sa staklenim barijerama koje odvajaju prostorije u kojima se snimaju instrumenti, svaki

ponaosob. Ni u snu nisam mogao zamisliti da će se taj moj san pretvoriti u javu u kojoj će prevladavati smrad balege i stoke, zujanje obada i muha, lavež gladnih pasa na kratkim uzicama, svezanim nasumično – gdje ih je ko stigao zavezati. Tone nas je ugledao, ostavio vile s natovarenim sijenom i pozvao u avlju.

– Ulazite dečki, taman imam jednu litru domaće pa da je popijemo – reče nam sipajući rakiju u već pripremljene čokanje i posjeda nas za stol u bašti.

– Kojim vi dobrom kod mene?

– Ma, došli Tone da vidimo onaj tvoj studio pa da se probamo nešto dogоворити – reče mu Cober ispijajući svoj čokanj. Tone mu odmah nasu drugi i nastavi:

– Koji studio?

– Pa zar nemaš ti muzički studio za snimanje pjesama? – upita Pele.

– Ah, taj studio! Imao sam. Ma nije to bio pravi studio, bila neka mala mikseta i razglas i neki rekorder što mi je Feho poslao iz Austrije, znate onog Fehu što su ga protjerali iz čitave Evrope? – upita nas u pola priče.

– Ne znamo, jebiga, što su ga protjerali? – uključi se u razgovor Fiki u pokušaju da nam dokaže dobro poznanstvo s Tonom. Nas ostale apsolutno nije zanimaо neki Feho koji je protjeran iz Evrope. Ali u tolikoj želji da se dokopamo bilo kakvog muzičkog studija, bili smo primorani slušati priče Tone Ministra.

– Ma, otišao kod burazera u Austriju da radi, na bauštelu. Radio kao konj godinu dana, od vodonoše do mješalice, ni zore ni mjeseca. I došlo Fehi do grla. Jedan dan radili neke ivičnjake u vrtu kod nekog bogataša, a Feho se nadimao od tog bogatstva. Kroz glavu mu je čitav dan prolazila njegova muka. I sve je puklo dok je vukao tačke betona, a ovaj bogataš kraj njega se spremao da ide igrati golf. Sve slike njegove muke prošle mu kroz mozak očas, uhvatio se lopate i ubio Boga u njemu – ispriča nam Tone.

– Ma pusti sad tog Fehu, imaš li ti taj studio? – prekide ovu nesuvislu diskusiju Cober.

– Ah da, studio. Držao sam ja to na pojati. Provukao kabl sa strujom od kuće i zamalo zapalio čitavu pojatu kad je grom udario blizu nje. Babo se naljutio i sve to rasprodao, ima godina dana. Od tih para kupio dva teleta, evo ih, to su već dobra junad – ponosno nam pokaza na dvije krave koje su bezbrižno pasle na njivi.

– Ah, a nama Fiki rekao da još imaš taj studio. Nema veze sad. Ionako smo samo došli priupitati – nastavi Cober u nadi da ćemo se izvući iz seoskog zagrljaja.

– A sad kad ste već došli, ne idete dok ne popijemo. Fino je s vama sjediti. A i moram malo podići rejting u selu kad me vide s vama. Jebiga, pjevam puno, a selo se buni. Šta ću kad volim zapjevati. I babo mi rekao da ako zapjevam u nevakat da će me dati u internat.

I ostasmo mi kod Tone čitav dan. Hiljade nekih seoskih dogodovština nam je Tone ispričao. Bili smo upoznati sa svim oteljavanjima komšijskih krava i ishodima tuča najjačih seoskih volova, prebjega djevojaka sa seoskim lolama, prinosima pšenice iz najboljih njiva. Ispijali smo čokanj po čokanj rakije i divili se njegovim junicama. A onda Tone zapjeva.

XIII

Napokon smo izišli iz bolničkog kruga na mokru cestu i pokušavali odrediti pravce prema kojima bismo se uputili. Nijedan od njih nije vodio ka dobrome. Svaki od njih je na svoj način bio poseban. Njihovu posebnost određivala je bol koja ih je crtala po nekim zamišljenim mapama koje su se svakim dužim zaustavljanjem povećavale i produžavale našu agoniju.

Bili smo neodređeni trenutkom i vremenom u kojem smo se našli. Nismo mogli jasno odrediti put kojim bismo krenuli.

Cesta je bila pusta. Tek pokoji prolaznik je užurbano prolazio instinkтивno bježeći od mogućnosti da će biti pogoden nekim od zalutalih projektila. Nismo se obazirali niti smo osjećali strah. Gušio nas je neki drugi strah koji je trajan, koji je naučen i učahuren godinama u nama i s kojim smo naučili drugovati. Svi ostali strahovi su bili nebitni. Taj jedan je birao i pravce i smjerove po kojima trebamo gaziti i postao nam je saveznik. Nismo se mogli zamisliti bez njega.

– Amko, idemo da pokupimo namirnice i lov u od onog profitera na uglu za Martinovu baku – reče Cober prekinuvši agoniju odabira. Na licu mu se vidjela agresivnost koju je pripremio za čin dodjele nečeg što je nama i pripadalo. Kretali smo se užurbano, vodeći računa o brzom dolasku noći.

Gradske ulice po kojima smo hodali nisu odisale onim mirisima koje smo prepoznivali. Bile su obuzete nekim novim koji su svakim udisajem kopali nove dubine u koje se lako propadalo. Ti novi mirisi nisu bili neutralni. Kao da su stvoreni za mučne situacije. U nozdrvama se osjetilo sivilo koje je bojilo naše ceste. A one su izgubile sav sjaj od ranije. Nestala su sva obilježja. Nestala je graja djece koja su se igrala po mahalama i užvici uličnih prodavača. Nestao je šarm kojeg smo pamtili i koji je otvarao sva zaključana vrata ključevima ponosa i ljubavi, nestale su pjesme i gitare, vino i mašta. Dominiralo je sivilo i jad koji se ucrtavao svakim korakom kojeg smo povukli. Sve je postalo dvodimenzionalno, oblici i strukture su izgubili dubinu prostora i svaki pogled bi bio limitiran iščašenom perspektivom. Obje strane ulice su bile jednake iz kojeg god ugla bih ih pogledao. I svakim korakom smo očekivali da će se nešto dogoditi, ono nešto što bi, barem za trenutak, vratilo njegovu caklinu. Ali grad je pao u besmisao vremena u kojem je bio meta i kao da je bio svjestan toga, obukao je odbrambeno odijelo i maskirao svoju unutrašnjost.

Sve svoje boje, zvukove, strukture i mirise je sakrio pod taj plašt čekajući neki bolji trenutak i neke nove sudionike da ih oslobodi i pojača njihove tonove. Do tada je čekao i nadoao se da će doći taj trenutak. A o tom trenutku nismo odlučivali ni on, ni mi. Odlučivali su oni kojima upravo idemo i koji su nam odredili sudsbine.

Kako će mirisati jorgovani i jagorčevine koji pupaju s novim proljećem? Kojom bojom će biti obojeni? Hoće li ponovo isto mirisati? Nije to do jorgovana i jagorčevina; to je do naših čula koja ne osjete više kao nekad, ne daju nam parametre realnosti nego uvijek pokušavaju da prevagnu na imaginarnu stranu realnih osjećaja. I svi mirisi, boje i vidici su se zamutili nekom prljavštinom koju je nemoguće razaznati. Svaka čestica je nasumice plivala po horizontu odbijajući se o njegove zidove, mijenjajući i pravac i smjer brzinom koja tuče da naprosto fascinira. Želio si postati sudionik te slagalice, ali nisi mogao. Nisi bio dovoljno brz da je pratiš i svakim pokušajem da budeš dio tog zamućenja stavljalo te u ulogu posmatrača i držalo te po strani. I pogled, i miris, i boje imali su tu dioptriju kroz koju jednostavno nisi mogao gledati. Nisi ni osjetio, ni video dalje od pedlja. Nadali smo se da će sve to biti drugačije u nekom novom vremenu. Biti onako kako je oduvijek i bilo, bistro.

Brzo smo došli na odredište. Ispred restorana postavljene fosne na izloge u svrsi zaštite od gelera granata koje su svakodnevno ispaljivane na grad. Nigdje nikoga u okolini. Provukli smo se ispod tog obrambenog špalira i ušli. Unutra sušta suprotnost vanjštini. Sve je blještalo od raskoši i ljepote, stolovi i stolice uredno poredane i sve obasjano neonima.

Vlasnici restorana ili trgovina koji su nemilice ubirali novac besmislenom prodajom, nisu se zvali ratnim profiterima ili švercerima. U novoj konstalaciji izopačenih društvenih odnosa oni su se zvali „donatori“. Za nas dječake koji su svakodnevno bili izloženi pukim realnostima vremena, oni

nisu bili nikakvi donatori. Bili su klasični ratni psi koji su svoj neodlazak na linije bojišnice kupovali novcem ili namirnicama koje su prosljeđivali onim „gore“. A oni „gore“ su to nemilice trošili, ne obazirući se na okolnosti u kojima smo se nalazili. Kupovali su svoj život s nekoliko stotina maraka ili štekom cigareta od nas koji takav plijen nikad nismo osjetili. A mi smo prešutno branili taj čin, nemajući vremena zbog borbe za goli opstanak da se time pozabavimo. E, toliko je vrijedio naš život. Jebenih nekoliko stotina maraka i šteku cigareta. Stali smo za šank i naručili piće.

– Gdje ti je gazda? – upitali smo konobara koji nas je brzo uslužio.

– Sad će doći, samo što nije – samo što nam odgovori na vratima se pojavi gazda. Čim nas je vidio priđe nam.

– Čuo sam za Martina i Fikija. Žao mi je dečki – reče bojažljivo svjestan svoje i naše uloge u ovoj ratnoj besmislici. Posmatrao sam Cobera. Njegov ten je mijenjao boju svakom izgovorenom riječju. Svakog trenutka sam očekivao incidentnu reakciju koja je visila u zraku. Čak se i konobar povukao na sigurno mjesto očekujući isto. Međutim, Coberova reakcija je ostala smirena, demantirajući moje projekcije.

– Ne žali ti nikog, bogati. Dat ćeš nam dvije hiljade maraka, dvije šteke cigareta, dvije vreće brašna, ulje, šećer i svega pomalo što si prošvercao. Namirnice ćeš još večeras odnijeti Martinovoј baki i reći joj da je to za nju. Mi ćemo biti gore i čekati. Ne donešeš li u roku od sat vremena, vratit ću se i zapaliti ti sve ovo, a tebe bolje da nema.

Poznavao sam taj pogled koji mu je Cober uputio. Njegove izbrazdane i skupljene očne duplje su jasno odavale istinsku namjeru. Nije trebalo puno da to shvati i vlasnik.

– Naravno, Cober – bez trunke dvojbe nam odgovori znajući da je time upravo kupio nastavak svog postojanja. A onda se uhvati za džep i izvadi gutu novčanica i doda mi ih, ne brojeći.

Nismo se zadržavali u tom prostoru koji je simbolizirao sve ono što u datom istorijskom momentu nije trebalo. Kontrasti kojima smo bili okupirani bacali su nas na sve strane haotičnim redom kao lopticu u fliperu. Teško je bilo podnosići te dodatne udarce koji su nam samo bili opterećenje i ništa više. Jedini način koji smo imali da se borimo protiv tih kontrasta bilo je otimanje. Izigravali smo srednjovjekovne heroje koji su nam protiv takvih protuha bili jedini uzor po čijem načinu rada smo mogli djelovati. Nismo se bojali ničeg. Čovječe, pa čega smo se mi mogli još bojati poslije ovog pređenog puta borbe za najviši cilj: za život?

Mnoštvo poznatih i nepoznatih ljudi začas je ispunilo kuću Martinove bake. Mrak je već odavno zamračio vidike ovog prokletog dana koji nikako da prođe. Služili smo goste koji su defilirali na žalosti, nemajući vremena da tugujemo za glavnim junakom ove predstave. A dan je još trajao. Ne nazire mu se kraj. Hoćemo li imati snage da izdržimo do kraja, nismo znali. Nismo se ni obazirali. Postajali smo mehanizam za potkusurivanje njegovog ostatka.

– Amko i Pele, morate otići na plato u sedam sati na razmjenu. Možda nam i Džo dođe – reče nam Cober na smiraju ove promenade žalosti i nastavi: – Ja će s Laticom i bakom dogоворити sve oko sahrane, a trebao bi doći i Nasko što ima pogrebno preduzeće da se s njim dogоворимо о detaljima sahrane.

Nismo imali puno vremena da se opustimo, nego smo se odmah uputili na razmjenu. Nismo se obazirali na detalje te ceremonije. Željeli smo samo da što prije završi, da ispunimo naum, jer nam je svaka nada već odavno utihla. Znali smo da nam je bio dovoljan još samo jedan aperkat da nas izbací s naših tračnica u nepoznato.

Džo nam ponovo nije došao. Čekali smo ga i nadali smo mu se da jednom za svagda završimo s našom agonijom za koju smo se smatrali odgovornim. Ali ni ovaj put nije došao.

Ponovo smo bili ostavljeni na nemilost očaju koji nas je vrebaao iza svakog ugla. Nije mu se nazirao kraj. Jednostavno nas je zarobio i nikako nije puštao na slobodu, bez obzira na presudu koja je bila zvanična. Oglušivao se na sve naredbe koje su dolazile iz naših dubina. Jednostavno je ignorirao naše nastojanje da ga prevaziđemo, da ga potisnemo, izguramo na površinu i zakopamo duboko u utrobu planete da se nikad više ne pojavi. A on, kao da je znao za našu namjeru, svakim našim pokušajem da ga se oslobođimo, stezao je omču i još više prkosio presudi.

XIV

Formirali smo spontani krug stojeći za šankom u diskoteci koja je bлиještala od neonskih svjetala i tresla se od preglasne muzike. Bila je krcata omladinom koja je subotnje večer iskoristila za iživljavanje. Pred nama kamara točenog piva koje smo nemilice ispijali u nemogućnosti da išta među sobom progovorimo, nadjačavajući se s bukom. Lokalni bend je svirao taman onu muziku koja je odgovarala vremenu, neusklađeno pojačavajući svoj razglas u momentima slabe uvježbanosti. Neki od nas su se naslanjali rukom o šank, imajući sreće što su izborili mjesto u blizini njega. Ja nisam bio te sreće, nego sam stajao na obodima tog imaginarnog kruga oslanjajući se na prvog do sebe. Jedino što nam je preostalo u toj neviđenoj buci i galami bilo je da se osvrćemo uokolo tražeći ukršteni pogled s kojim bismo se mogli nadmetati. I radili smo to, bauljali glavama po prostoru kao napušeni hipici u psihodeličnim ekstazama. Svakog trenutka smo očekivali da bend napravi pauzu i progovorimo pokoju riječ. I desi se.

– Koji kurac dođosmo ovdje, pobogu, Fiki? – razborito prokomentira Pele i nastavi: – Plaćamo, pijemo i mučimo se, jebote.

Fikiju je generacijski odgovarala ova atmosfera, kročio je u svoj svijet kojem je prirodno pripadao. Na njemu se vidjelo da je uživao u svakom trenutku, bez obzira na okolnosti. I u toj buci, ta generacija je imala neki oblik komunikacije koja je bila nepoznata nama ostalima.

– Cober, hajde da promijenimo kafanu, ovo je neizdrživo! – reče Martin i iskapi svoju kriglu.

– Neka nas sad ovdje, gdje ćemo, sve je već zatvoreno, jedino možemo u Mrtvanu na Željezničkoj stanici ili kućama. Gotovo je sad. Stoj, pij i šuti, jebiga!

Ani i Nuno su stajali po strani i vodili neki dijalog koji su vješto krili od nas. Na njihovim pokretima se mogla vidjeti dinamika tih razgovora, podsjećali su na političare koji se krve oko besmislica. Odjednom Ani iskoraci u sredinu tog magičnog kruga i reče:

– Amko, ti bi se trebao oženiti.

Svi su se grohotom nasmijali, a ja pogotovo. Nisam mogao vjerovati u kojem je pravcu vodio njihov dijalog tako da sam ostao zatečen. Jedino se Ani i Nuno nisu smijali, njima je to bilo rješenje mukotrpne rasprave koja je razotkrivena Anijevim komentarom.

– A zašto ja, pobogu? – kao protagonist sam se uključio u diskusiju.

– Ima to smisla, možda bi baš trebao – reče Cober promijenivši nasmijani izraz lica u ozbiljan.

– Nije to loša ideja – svi uglas prokomentiraše. Vidio sam da je vrag odnio šalu, da se sva ova priča iz šale pretvara u javu i uključio sam svoj obrambeni mehanizam.

– Vi niste normalni, što bih se ženio, dajte molim vas?! Hajde pijte tu pivu, slušajte muziku i uživajte, šta vam je za mnom!?

– Super je to, idemo na svadbu, Amko dobije dječicu, pa posao kuća, ma divota – probuđen iz nekog polusna doda začin ovoj priči i Džo.

Odjednom me isključiše iz razgovora. Postao sam objekat oko kojeg se vrtjela radnja koja se morala odigrati u kratkom vremenu koje je preostalo do novog početka svirke lokalnog benda. Svi su se probudili iz letargije koja je prije Anijevog i Nuninog prijedloga dominirala i pretvorili se u aktivne učesnike ove nesuvisle rasprave.

– A koga će ženiti? – zbumjeno upita Cober.

– Ma, ima ona Vesna, Mućijeva sestra, brat joj je svirao s onim metalcima – počinje Nuno.

– Je l' to onaj Mući što je zapalio gitaru na gitarijadi pa se i on zapalio? – upita Fiki.

– Jeste, gorila i gitara, a i on. Bend ga jedva ugasio. Ležao u bolnici deset dana zbog opeklina. Koja budala u pičku materinu! – odgovara Nuno i nastavlja: – Fina je ta Vesna, kako su je ono zvali, imala je ona neki nadimak?

– Karneval – kao iz topa odgovori Pele.

– Da... Vesna Karneval. Šminkala se, brate, pretjerano, pa je raja nazvala Vesna Karneval. A ni s odijevanjem baš nije bila najbolja.

– Jah, ali se sad totalno popravila, video sam je neki dan, sad i liči na žensko. Prije kad se našminka ne kužiš je li vampir ili cura, jebote – doda Martin.

– Trebat će onoj njenoj faci još neko vrijeme da dođe sebi, smežuralo se lice kao da je bilo potopljeno u vodi čitavu noć, ali popravit će se to. Nije to toliko strašno – umirujućim glasom reče Ani, sumnjajući u odabir osobe za moju ženidbu.

Uvidjevši ozbiljnost njihovog razgovora, osjetio sam neodoljivu potrebu da se i ja uključim. Ali svakim mojim pokušajem da išta progovorim neko od njih bi me preduhitrio, ne ostavljači mi mogućnost negacije. A onda, taj već poodmakli dijalog, prekide skupina dječaka iz susjedstva koja nam je uvijek bila neka nevidljiva konkurenca. Njihov imaginarni vođa Piksi progovori:

– Šta ima dečki, kako ide?

– Ma super, kod vas? – reče Cober.

– Došli malo u diskoteku, ustvari, svake subote smo tu. Nije ovo za vas, je l' tako, preglasno, muzika ne paše, zato se pitam otkud vi ovdje?!

– Fiki nas nagovorio, nalagao svašta pa nas evo ovdje jebiga, ali je na kraju dobro ispalo, evo Amko nam se ženi.

Piksi nije krio svoje oduševljenje čuvši za novost koja je izgovorena. Odmah se okrenuo prema svojoj grupi i proderao se tako da ga, bez ponavljanja svi čuju.

– Amko se ženi, dečki!

Čula se graja u diskoteci i svi su se uskomešali. Počeli su mi prilaziti i znani i neznani i čestitati mi na novosti. Bio sam zatečen ozbiljnošću čitave ove fikcije u koju sam uvučen. Jedino što mi je preostalo je da prihvatom tu igru jer u svakoj suprotnosti bi mi preostalo samo pravdanje.

– A koga ženi? – upita Pики.

– Vesnu Karneval, onu Mućijevu sestru – odgovori Ani.

– Mućija što se zapalio na gitarijadi, ah znam, znam i Vesnu. Šminka li se onako još uvijek? Bila je brate kao vampir. Ne znam na šta sad liči, ali kad sam je zadnji put vidiо, pobegao sam kući – nastavlja Pики.

– Sad je ispravna. Ne šminka se tako više – umiruje Ani.

– Kad se ženiš, Amko? – upita me tonom u kojem se čula njegova ozbiljnost.

– Ma ne ženim se ljudi, otkud vam to? Kakva crna Vesna Karneval? Koji ste vi luđaci, majke mi.

– Večeras se ženi samo neće da kaže. Taman smo krenuli ukrasti mladu – nastavlja Ani s projekcijama ove novonastale priče.

– Idemo i mi s vama, da nas ima više – radosno reče Piksi uključivši se maksimalno u igru.

– Zna li iko gdje Vesna stanuje? Mislim da je u onoj četvrti kod Vatrogasnog, ali nisam siguran.

– Jeste, tamo je, znam ja gdje joj je kuća – reče Nuno i nastavi: – Hajdemo, ja ču s Coberom, Amkom i Peletom u prvi auto da nas vodim, a vi ostali za nama.

Počeli su izlaziti iz diskoteke općinjeni svojom namjerom. Ja sam još uvijek oklijevao, nisam mogao da vjerujem u njihovu ozbiljnost. Ubzro se mnoštvo ljudi okupilo na parkingu. Cober je organizirao povorku koja je trebala krenuti u tu besmislicu. Čak su našli i neku državnu zastavu koju su okačili na Coberov auto da uveličaju sam čin. Ja sam, najzad, prihvatio igru, što zbog količine piva koje sam u sebe unio, ali više zbog radoznalosti dokle će sve ovo ići. Povorka je krenula pustim gradskim cestama. Kuće kod Vatrogasnog su bile nedaleko od diskoteke u kojoj je smišljena ova akcija. Povorka je ušla u uski progan s mnoštvom paralelno poredanih kuća.

– E, ovo je nijena kuća – reče Nuno, okrenu se prema meni i Peletu i reče: – Hajde Pele, idemo da ukrademo Vesnu. Super je to što je kasno pa valjda nije imala vremena da se našminka, da je Amko ne vodi takvu kuću. Mislit će mu otac i mati da je doveo avetenju.

– Kako se krade mlada? Stanite da se dogovorimo! – panično upita Pele.

– Šta kako se krade, nikako, to se samo tako kaže, pozvonimo, mlada izide da vidi ko je i mi je pokupimo. Nema tu neke nauke – odgovara Nuno.

– Ma nije tako. Trebamo je ukrasti. Sama ti riječ kaže. To da je tako kao što ti kažeš, onda se to ne bi zvalo „ukrasti mladu“, nego „pokupiti mladu“ – komentira Cober.

– Jebiga, ja znam za ovu metodu. A i lakša je. Kako bi ti ukrao mladu, nije to banka, jebote. To se samo tako kaže u narodu – pravda se Nuno.

– Koje smo mi budale, šta ćemo je krasti koji kurac?! Mogli je fino pokupiti sutra ujutro na kafi negdje – razumno komentira Pele.

– Nije to fol. Kakva je to ženidba? A do jutra ima vremena da se našminka, pa šta ćeš onda? A i još ćemo se rastrijezniti. Bolje je sad, sigurnije – nije se dao pokolebiti Cober.

Izišli su iz auta. I ja sam izišao za njima, uključen u čitavu ceremoniju. Na vratima nas je dočekao korputentni čovjek u poznim godinama, probuđen i nervozan.

– Ko ste vi, momci, u ova doba? – upita nas ustežući donji dio pidžame.

– Dobro veče, gospodine – Nuno uljudno otpoče konverzaciju i još pristojnije nastavi, pokušavajući popraviti iskrivljeni dijalekt od pretjerane količine piva: – Mi smo došli da ukrademo vašu kćerku, da je ovaj ovdje ženi – reče i približi me čovjeku na pokaz. Osjećao sam se kao sudionik eksperimenta i to onaj na kojem se eksperiment vrši. Bio sam manji od makova zrna, susrevši se s tom gromadom od čovjeka, a dodatno me smanjivala sama situacija u koju sam doveden.

– Šta ste došli, koga da ukradete, moju kćerku, je li? Sačekajte na trenutak da odem da je probudim – reče već razbuđeni čovjek i krenu uz stepenice.

Pele, Cober i Nuno su se pobijednički smješkali, a ja sam ostao zatečen, svjestan čina koji se odigrava i koji se, iz bezazlene tinejdžerske priče, pretvara u svršeni ljudski čin. Odjednom se začu halabuka u gornjim prostorijama kuće.

– Gdje mi je pištolj, je li ženo, gdje si ga ostavila? Jebem im sunce žarko, došli su nam krasti kćerku. Dvoje djece ona ima. Gdje je pištolj, govori?!

– Ljudi, mislim da smo promašili kuću – hladnokrvno prokomentira Nuno. Odmah smo se dali u bijeg mašući rukama ostalima koji su čekali u koloni da naprave isto. Nastala je opšta pometnja zbog nemogućnosti da u uskom proganu okrenemo auta. U tom haosu poče se buditi čitava mahala. Svjetlo po svjetlu se palilo, a oni najuporniji su izlazili na prozore da vide šta se dešava. Cober je nastavio voziti po proganu, ne mogavši okrenuti auto.

– Ne paničite, izbićemo negdje! – reče i doda gas.

Iza nas je ostao samo zvuk hitaca iz pištolja. Nismo znali u kojem pravcu su bili upućeni ti zvukovi, nismo se obazirali. Samo smo željeli pobjeći što dalje.

– Jebiga, promašili smo kuću. Sutra ćemo pokušati ponovo. Šteta bi bilo da ne ukrademo nenašminkanu Vesnu Karneval – nastavlja je Nuno ne odustajući od namjere da me oženi.

– Nećemo! – odgovorismo uglaš.

XV

Prepolovljena kompozicija voza je neumoljivo grabila ka stanici sreće i mudrosti izložena svim mogućim napadima kojima je odolijevala. Šine su se poravnale, nije više bilo krivina koje bi je usporavale ka cilju. Četiri vagona koja jure podsjećala su na oskrnavljeni monument koji odolijeva zubu vremena i opstaje zahvaljujući dubokim i stabilnim temeljima. Gorivo koje ih pokreće je već pri kraju. Kazaljka koja pokazuje njegovu količinu je u dubokoj rezervi i postavljamo sebi pitanje

da li ćemo uspjeti da se dovučemo do zastave koja označava kraj. Imamo dvije mogućnosti: da usporimo i sačuvamo preostalo gorivo, nadamo se da ćemo vidjeti cilj ili da ostanemo u ovoj jurnjavi i nadamo se da će jurnjava odraditi misiju. Naposljetku, svejedno je bilo šta ćemo odabrat. Količina goriva je bila parametar za odabir i to smo znali. Nismo više imali nikakvih rezervi koje bi se mogle dodatno ubrizgati u naš pogon. Sve zalihe smo iscrpili ne računajući da će se ova potraga toliko otegnuti. Nismo se obazirali, nego smo dodavali gas i bezrezervno trošili ostatak. Imali smo samo jednu želju: da već jednom prestane naša potraga za tom stanicom, da parkiramo svoje preostale vagone u neku garažu smiraja i napokon se smirimo. Nismo znali koliki je još put pred nama. Vukla nas je ta neutaživa želja za opstankom u kojoj smo, polagano, gubili dio po dio. Znali smo da poslije pravca na kojeg nailazimo dolazi dugački tunel iz kojeg se mora izići. Mora li zaista? U šta se izlazi? Na koji horizont nas baca? To su bila pitanja o kojima smo razmišljali i koja su nas dodatno motivirala da nastavimo. Naša znatiželja je dominirala u toj konstalaciji prepreka koje su nas pokušavale usporiti. Znali smo da po izlasku iz tog dugačkog tunela, ne postoji jednakost događaja. Oni moraju promijeniti preambulu sopstvenog postojanja i dati nam neki odgovor.

Sutradan smo sahranili Martina. Klarinetista je otpočeо svirati neku žalopojku. Koliko je samo tužna bila ta melodija. Svaki odsvirani ton je pričao svoju posebnu priču i mogao si osjetiti njegov dodir. Kipovi vremena kao da su se pokrenuli iz kamenitog stanja u kojem su bili zatočenici i počeli su popunjavati okruženje svojim aktivnim prisustvom. Ti dodiri su boljeli, ali si nekako dopuštao da te dotiču. Želio si da te boli smatrajući da je to jedini način da podijeliš na jednake dijelove nesreću koja je preteška za svakog od nas.

Postali smo klesari nesreće i svakim svojim isklesanim kamenom obilježavali smo trenutak koji nas je neumoljivo

gazio. Svaki naš isklesani kamen nosio je natpis na kojem je pisalo po jedno ime i prezime. Nisu to bili obični nazivnici. Oni su nosili živote koji su upotpunjavalii naše, imenice koje su značile nešto više od pukih definicija, bile su velike koliko i svako isklesano slovo. Dlijeta su ih udarala nježno, onoliko nježno koliko je bio jak udarac čekića po njima, a taj udarac nije bio jak. Strugala su kamenu formu do uobličenja koja su postala struktura koja je nosila sve terete podastrte pred nas. Čvrsto utemeljeni svjetionici prkosili su tonovima iskusnog klarinetiste i kompoziciji za ovakve prilike. Otvoreni ostatak prostora počeo se popunjavati, a ta ispuna kojom je zatrpan ostavila je još jedan neizbrisiv trag u nama posmatračima. Svi sudionici ove bolne manifestacije su se divili umjetnosti preobražaja i očekivali taj završni trenutak. Mi koji smo bili direktni sudionici u stvaranju umjetnosti okruženja željeli smo da se taj trenutak nikad nije dogodio, jer ta umjetnost ne ostavlja tragove koji lâpe. Ona dubi rane koje bole do neizdrživosti i ostavljaju duboke ureze na nama. Svaki taj urez je toliko dubok da po njima mogu da plove brodovi s uspomenama koje im ne daju da skrenu s kursa. Njihove vodilje su zvijezde koje sjaje iznad nas. Nema tu sjevera, niti juga. Nema tu pravilnog orijentira koji će plovidbu tih brodova učiniti besprijeckornom. Nedefinirana putanja je najbolja putanja prema neizvjesnosti koja nas je zarobila.

Stajali smo ćutke. Niko od nas nije davao nikakav znak koji bi pokazao da smo nespremni za bol. Stajali smo ukopani i posmatrali u obzor života koji je, po ko zna koji put, izgubio svoju bitku. Crna zemlja koja je okruživala nesretni objekat kao da nam se smijala nekim osmijehom kojeg smo samo mi mogli primijetiti. I ništa, ama baš ništa, osim tog imaginarnog osmijeha nisi mogao primijetiti na tom objektu koji će stabilizirati čitavu nadgradnju. Njena težina nije odavala zloslutnost, niti taj osmijeh. Pokušali smo to protumačiti kao pomoć da se jednom sve ovo završi i da ponovo osluhnemo

svim našim čulima ljepotu novog obzora. Posmatrali smo naše isklesano kamenje. Prvi i četvrti je ograničavao posjed i umotavao vanjštinu u neko novo ruho. Bili smo prepolovljeni na dva dijametalno suprotna univerzuma. Mi smo ostali s našim životima, da ih pokušamo urediti onako kako smo najbolje znali, bez ikakve pomoći koja bi nam dobro došla odakle god dolazila. Ali niko nam nije ni mogao pomoći u opisu nastavka velikog smisla koji se naziva život. Jer bili smo dovoljno obrušeni da bi nam neko mogao dodati sjaj. Znali smo da smo još jedini preostali u nastojanju da nastavimo i opstanemo.

Oni su otišli tamo odakle su i došli, nesvjesni da se vraćaju na početak. Na tom izvoru počet će ponovo tražiti ono za čim smo skupa, ovolike godine i tragali. Bio je to samo jedan cilj koji se zvao smisao. Oduvijek okruženi nekim besmisлом koji nije imao pravilnu orijentaciju i viziju. Koračali smo planetom ne dodirujući i ne tangirajući zamišljene postulate vremena i prostora. Bili smo kao slapovi koji haotično i bez nekog definiranog reda žubore preko sedre u nepoznato. A to nepoznato u sopstvenoj dubini je počinjalo poprimati oblik i smisao. Sad su upravo na toj dubini koja će ih najzad i odvesti do konačnice. Te dvije paralelnosti s trunkom iskrivljenosti putanja će se nekad, mimo svih fizičkih zakona, dodirnuti u jedinoj tački koja će nas ponovo spojiti. Dodirna tačka će nas ponovo vratiti u jedinstvenost doživljaja koji su bili podijeljeni sve to vrijeme čekanja na taj magični dodir. Do tada, mi moramo nastaviti dalje od ovog trenutka, a oni će završiti ovim trenutkom naše zemaljsko druženje.

Posmatrali smo četiri spomenika koje smo im podigli kao mjesto našeg novog okupljanja.

EPILOG

Jednog dana čitava ova ratna besmislica je stala kao što je i otpočela. Pozvani smo u gradski Dom kulture gdje su nas posjedali u plišane klupe i rekli da je sve gotovo, da možemo ići kućama i da nismo više u službi. Prepunoj dvorani se obratio jedan od onih „gore“ i pročitao to posljednje naređenje. Na kraju čitave ceremonije, dok smo se podizali za izlazak, zahvalio nam se jednim sarkastičnim „hvala“. Jebeno „hvala“ za sve ove godine i desetkovana kompoziciju!? Jebeno „hvala“ za izgubljenu mladost i generacijski tok koji nam je promakao!? Užas!

Zahvalili su nam se na učinjenom bez trunke samokritičnosti i postiđenosti kojom su trebali biti okupani. U toj zahvalnici se mogao vidjeti i sarkazam i cinizam u istom trenutku, nesavršenost pijeteta kojima su nas obasipali svih prethodnih godina, a sve sa samo jednim ciljem – da ostvare svoj naum zvan profit. I uspjeli su u tome. Dok smo mi sve ovo besmisleno vrijeme bili na gubitku, oni su svakog trenutka dobijali i pobjeđivali u ostvarenju svog nauma. Imali su sredstvo kojim su mogli ostvariti taj naum. A to smo bili mi, neka djeca iz zgrade i ina djeca koju su, najjednostavnije rečeno, podastrli i gurnuli pred završni čin, pred smrt. Bile su to dvije suprotnosti kojima se nije bilo nimalo lako oduprijeti. Na jednoj strani mi, oni koji su imali samo jedan zadatok: preživjeti i u tom naumu nismo marili da upravo time činimo njima najveću uslugu, širimo njihove gruntove i oni, koji su nas doveli pred taj svršen čin. Raspolažali smo s dvije opcije, a toga nismo bili svjesni. Oni jesu i zato su pobijedili. U našem slučaju, bili smo svi poraženi. Ni jedna, ni druga strana medalje nije sijala. Bila je prozirna, kroz nju si mogao samo posmatrati te sulude likove koji su se nasumice smješkali pri svakom pomenu njihovog bogatstva koje je dobijeno iz naših vena. I

sve što smo činili, ustvari, činili smo u određenu svrhu koju smo napokon protumačili u ovoj jebenoj zahvalnici. Smatrali smo da je sve apsolutno drugačije. Sama ta svrha, koju smo napokon protumačili, nije nam bila prioritet niti jednog od tih krvavih momenata. Mi smo imali druge prioritete kojima je dominirao samo onaj jedan – da ostanemo živi. Znajući to, provukli su pod okrilje patriotizma sve svoje nakaradne zamisli. Znali su da toga nećemo biti svjesni, jer nećemo imati vremena, u toj suludoj borbi za goli opstanak, da se pozabavimo time. Uspjeli su u svojoj namjeri. Koji je rezultat čitave ove kampanje suprotnosti? Rezultat su dvije dijametralno suprotne istine u kojima je jedna sigurno laž. A ta laž, to je bila njihova istina. Projekcija realnosti nam je nametala istinu od koje smo toliko puta željeli pobjeći. Htjeli smo otići u neke naše istine u kojima dominiraju mašta i mudrost, ali nismo mogli. Sve se svelo na samo dvije gole opcije ogoljene do srži. Nismo se mogli nizašta zakačiti da nas nosi nekim novim valovima, na neke nove hridi na kojima ćemo se zaustaviti i nastaviti započeto prethodnicom. Ogoljenje dvaju činjenica i pojednostavljenje krucijalnosti je i dovelo do polariteta u kojima smo mi bili na onom gorem polu. Ravnoteža koja je bila neminovna da bi se sve dovelo u egal je odjednom nestala, sve je počelo da prevaguje na samo jednu stranu. Njihovu. Omasovljenje nije u tom haosu neuravnoveženosti bilo bitno. Ta šaćica beskrupuloznika je dominirala i pobijedila. Ah da, i rekli su nam „hvala“.

Ostali smo sjediti još neko vrijeme u toj sali bola i prevare. Niko od nas nije ništa govorio. Samo smo sjedili i posmatrali to prazno koje nas je zarobilo nečim što je bilo neobjašnjivo. Nismo pokazivali nikakve emocije. Sve je nestalo u tom trenutku. Napokon smo postali svjesni svog neznanja koje nas je vodilo sve ove besmislene ratne godine.

Na nama neke drugačije uniforme, različite od svih koje smo dosad nosili. Na njima nije bilo nikakvog obilježja koje bi

ih definiralo i dalo im naziv. Kute koje je tek trebalo istražiti i upoznati. Napokon, poslije svih nametnutih uniformi koje nismo ni tražili, ni željeli, obukli smo naše uniforme za kojima smo toliko čeznuli. U njima smo se, napokon, osjećali slobodno. Nisu bile umazane bojama koje su nas sve ovo vrijeme bojile. Nisu bile ni uprljane crnicom koja je svojim crnilom sjenila sve ostale boje. Nisu bile ni stegnute toliko da su nas gušile svakim našim pomicanjem. Bile su to naše uniforme, slobodne i čiste, neukaljane bilo kakvim premisama. U njima smo, napokon, ponovo pronašli svoj definitet i nazivnik. Koliko različitosti se mora razdvojiti da bi odabrao onu koja je tvoja, kojom si određen i postavljen na svoje mjesto? Nemoguće je odrediti tačan broj tih različitosti koje odbacuješ da bi pronašao svoju nošnju. Taj broj nije bitan. Bitna je njihova težnja da prikriju tvoju odoru i sve stavljaju na kocku u tu svrhu. I mi smo, oblačeći našu uniformu pronašli svoju različitost.

Počeo sam razmišljati o izgubljenom vremenu, o izgubljenoj ljubavi i mladosti, o svim onim elementima koji su trebali činiti mene i nás. Svakim dubljim razmišljanjem postajao sam ogorčeniji i frustriraniji. Nisam bio toliko ogorčen na promašeno i izgubljeno vrijeme koliko na činjenicu da sam prevaren i da mi je tom prevarom uskraćena mogućnost da se oduprem oduzimanju. Najviše me frustrirala spoznaja od koga sam prevaren. Nisam mogao razumjeti da se sve to vrijeme u kojem smo pokušavali ostvariti taj normalan čin, da živimo, odigravala i činila prevara koju smo platili onim najvrednijim: životom. Kao krov moga ogorčenja podastrla se realnost da smo ostali sami, bez mogućnosti da djelujemo na bilo kakav način. Shvatio sam da je ova priča završena bez da sam bio upitan da li želim da se završi i na koji način da se završi. Ta neviđena jednostavnost okončanja boljela me više od svih rana koje sam nosio. Ona ih je samo dodatno dubila i rovila tražeći u njima nešto što bi je moglo pojednostaviti.

– Idemo dečki, mislim da je vrijeme! – reče nam Cober i poče se dizati s plišane stolice gradskog Doma kulture.

– Sjedi još malo, neka nas ovdje – odgovori mu Pele i nastavi: – Ovdje smo kao klinci odigravali onu predstavu o mrvu i cvrčku. Sjećate li se te predstave?

– Naravno, ja sam samo stajao i ne sjećam se da sam išta progovorio u njoj – rekoh sa sjetom, prisjećajući se tog čina.

– Ni ja se ne sjećam teksta kojeg sam govorio, ali se sjećam da je sala bila puna roditelja, a ja sam samo mislio o tome da ne pogriješim nešto. Ta frustracija mi je ostala u sjećanju – reče Pele.

– Gotovo je sad, dečki, sve predstave su završene – reče obogaljeni Fiki.

– Nažalost, da. Ova posljednja je najveća tragikomedija od svih – dodah svoj komentar.

– Idemo, dosta ove frustracije. Dižite se i hajdemo! – reče nam Cober.

Izišli smo posljednji iz sale gradskog Doma kulture na suncem okupan trotoar. Napokon smo došli do naše stanice koju smo toliko tražili. Nismo niti očekivali da će nas nešto glamurozno dočekati na toj stanicici, nismo se nadali konfetama kojima će nas obasipati i lentama koje će nam kačiti. Tražili smo svoje sunce i svoj trotoar i našli smo ga putujući kompozicijom od osam vagona. Pola smo ih otkačili uz taj nemilosrdni put, ostavljajući ih na različitim poligonima tuge. Svakim otkačivanjem smo osjetili olakšanje ispuštenim teretom i neshvatljivu težinu bremena kojeg smo nosili. I napokon smo stigli na našu stanicu.

Okrenuli smo se unaokolo, spuštali poglede prema vrućem asfaltu i razmišljali o novoj stanicici koju tek trebamo pronaći. Nismo se mogli orijentirati niti odabrati smjer. Te imaginarnе šine su nestale, nije više bilo nikakvog cilja do kojeg bi vodile, tako da su izgubile svrhu svoga postojanja. Postojale su dotle

dok smo imali taj jedinstven cilj da preživimo. A sad, kad smo ostvarili taj naum one su nestale. Sve se počelo brisati i vraćati na početak. Kad se izbrisalo i kad se pokazao brisan prostor ispred nas, počelo je. Hiljade radnika nas je okružilo i počelo postavljati drvene pragove i tračnice. Mašine su neumoljivo kopale i munjevitom brzinom sve se ponovo formiralo. Ponovo je pušten u promet naš voz i određen mu je cilj, pronađena je stanica prema kojoj se moramo kretati. Shvatili smo da nam je to jedini put kojim moramo ići i nemamo druge opcije. Tražili smo još samo definiciju puta, rutu po kojoj ćemo najlakše i bez dodatnih prepreka doći do njega. Imali smo ono najvrednije što nam je ostalo i za što smo se izborili. To nam je bila jedina karta koju smo mogli dati na pokaz na upit bilo kojeg revizora. Bio je to naš život.

Kos je čudna ptica. Uvijek sleti u baštu kad si usamljen. Onakav jednostavan stoji na travi i posmatra jedino što i zna, svoga crva. Žuti kljun i ujednačeno poskakivanje ga odaju u zelenilu trave. Uvijek je nostalgičan, vraća ti najljepše uspomene i puni ti oči suzama. Uvijek je nekako usamljen. Poskakivajući po travi povremeno spusti glavu kao da ti odobrava da zaplačeš, kao da ti sugerira da izbacиш tu gorčinu iz sebe. I uvijek sleti po nekom oblačnom danu koji je predodređen za sjetu. A kos kao da zna. Kao da osjeti, iz topline svoga gnijezda u komšijskoj živici da si tužan. I eto ga. Doljeti.

– Gdje ćemo sad? – upita nas Fiki.

– U život! – odgovorismo u glas.

(...) JOŠ JEDNA PRIČA

– Tata, koliko je velika planeta Zemlja? – upita me sin sjedeći u mom krilu kojeg je cjelokupnim svojim bićem ispunjavao.

– Ovoliko velika, sine – odgovorih mu šireći ruke koliko god sam mogao. – Tu su kopna, mora, nebo.

– A zašto more ne iscuri?

– Zato što mu Zemlja ne da – nisam imao bolji odgovor, a da ga ne opteretim svojom naukom.

– A koliko je veliko Sunce?

– Preveliko sine, toliko veliko da bi milion ovih lopti kao Zemlja mogli u njega stati – odgovorih mu.

– Hajde, igraj se sad. Uskoro će ti doći Coberove cure. Moraš im sve igračke pokazati.

Sjedio sam za stolom na svojoj terasi okupan proljetnim suncem. Pogled mi se branio od naleta njegovih zraka i pokušavao sam dlanovima prekriti zasljepljenost moga horizonta. I donekle sam uspijevao u tome, a sunce, kao da je znalo, provociralo me do nervoze i pravilo od ovog jutra našu igru. U moju obranu uključi se čempres prekoputa i zakloni me. Napokon sam, neometen od bezazlenosti jutra, podigao pogled koji je sezao do mahalskog progana po kojem je pokoji komšija, neometan od gradskog saobraćaja, koračao. Čitava mahala je bila budna ovo sunčano subotnje jutro. Prizor živosti upotpunjavale su razne vrtne mašine koje su obavljale proljetne poslove, nijedna previše bučna. Oni najuporniji su stajali na svojim ogradama i čavrljali s bilo kim ko bi im se zadesio u prolazu. Slušao sam te tihe zvukove i posmatrao prizor jutra u mirnoj mahali.

Sve je odisalo nekim novim mirisima koji su se već ustalili u mojim nozdrvama. Jorgovani su drugačije mirisali nego onih

godina. I jagorčevine isto tako. Izgubili su onu neutralnost u kojoj nisam mogao pronaći nikakav jezičak na vagi koji bi prevagnuo na bilo koju stranu. Boje koje su činile ovo proljeće i bojile ga bile su drugačije, nekako toplije, a izražajnije. Jasno razgraničenje kolorita je odavalо drugačiju percepciju okoline u svim moјim moždanim projekcijama i činilo ih potpunijim i ljepšim. Da li je to do mirisa ili boja ili moga drugačijeg shvatanja i poimanja? Ne znam. Ali znam da je vaga napokon prevagnula na onu ljepšu i drugačiju stranu.

Posmatrao sam svoga sina kako se igra u dvorištu. Razbacane igračke po zemlji upotpunjavale su čitav jutarnji prizor obojen intenzitetom nijansi koje plijene pogled. On je preskakao s prepreke na prepreku, od pješčanika do trampoline dokazujući potpunost dječije energije koja je u njemu bila neupitna. Posmatrao sam te pokrete koji su me fascinirali. Uvijek na rubu pada, a uvijek održavaju nekaku ravnotežu čiju statiku samo djetinjstvo poznaje. Nisam htio sebi postavljati nikakva pitanja za koja sam bio majstor. Samo sam ga posmatrao i uživao u svom pogledu, mirisao i slušao.

– Kad dolazi ekipa? – upita me supruga prilazeći mi s leđa i grleći me otpozada. Naslonila je svoju glavu na moje rame i poljubila me. Prizor za vječnost koja se bilježi u posebnim moždanim knjigama.

– Oko podne – odgovorih joj stežući joj spuštene ruke preko mojih grudi.

– Super, imamo dovoljno vremena da sve pripremimo.

Ekipa. Kako je to lijepo zvučalo. Neraskidiva veza koja nas je vezala, trajala je i trajat će dok god živimo. Ta neshvatljiva pokornost između nas dovodila je do ljubomore koja se osjetila u okolini. Nije to bila zla ljubomora, više neshvaćanje realiteta iskrenosti koja nas je obilježavala i koja nas je činila tim što jesmo. Sve oko nas je bilo na nekoj drugoj strani, a na onoj prvoj smo dominirali mi – ekipa. Četverac koji je prkosio vremenu i prostoru i ostao jedinstven u svim svojim

namjerama. A one su bile iskrene i neupitne i u tome su održavale jednak intenzitet svih ovih godina. Putanja kojom smo se kretali vodila je u tom jednom smjeru, prema životu za kojeg smo se toliko borili i na kraju izborili. Više nas nije niko zanimalo osim nas i onih oko nas. Sve ostalo izgubilo je smisao da se uopšte o njemu raspravlja ili razmišlja. Sve nepravde i zla padale su s visoke litice u beskonačan ponor i nestale u bujici. Voda koja je hučala na dnu tog ponora, odnijela ih je u nepoznato, daleko od nas. Počeli smo da se hvatamo u koštač s bitnostima koje smo sami odredili i bili nepričekani da ih održimo u kontinuitetu. Svi su nas u tome podržavali razumijevajući našu potrebu da opstanemo u toj namjeri. Imali smo dodatni motiv da sve naše realne zamisli i ostvarimo. Potiskivali smo i vješto izbjegavali zamke koje je postavljalo zlo. Bili smo okruženi s previše dobrog da bi nas one mogle uloviti. Bili smo ponosni na tu činjenicu.

Podigao sam se i počeo raspakivati roštilj za ovaj subotnji dan. Imao sam taman toliko posla oko toga da mi je služio kao jutarnja rekreacija koju sam redovito upražnjavao. Sin mi se odmah priključio i počeo se saplitati o moje noge pokušavajući dominirati situacijom. Bilo mi je simpatično njegovo uplitanje, ali u strahu da mu se ne bi štošta iz vrtne kućice sručilo na glavu, potiskivao sam ga iza svojih leđa. Bio je nevjerojatno uporan u svojoj namjeri da sam napokon zatražio pomoć.

– Mati, dodi i odvedi malog u dvorište, moram pripremiti drva za roštilj – zovnuo sam svoju majku koja je zajedno s ocem svakog petka dolazila na konak provodeći najveći dio tog vremena šetajući i igrajući se sa svojim mezimcem, unukom.

Majka je brzo došla, uzela mališana za ruku i uz pregršt bezazlenih laži mu odvratila pozornost od fokusa kojim je bio općinjen. Posmatrao sam kako ga odvodi za njega predviđeno mjesto u vrtu. Brzo sam bio gotov u svojoj namjeri i priključio sam joj se za stolom na terasi, u ispijanju jutarnje kafe. Otac je već sjedio i zurio u svoga zaigranoga unuka. Te bore nisam

više mogao prebrojati. Satran godinama i strepnjom djelovao je kao Mesija na zalasku. Oči suzne od nekih neobaveznih suza koje su ga pratile u stopu. Majka se još i držala stameno. Morala je, nije imao ko.

– Kad ćemo mi svojoj kući? – upita ga i prekinuvši njegov zamišljeni pogled.

– Kad dođe ekipa, moram ih vidjeti i zagrliti – reče i nastavi kunjati u sopstvenim mislima.

– Ja ću vas odbaciti – rekoh.

– Nema potrebe, prošetat ćemo, lijep je dan, a i ocu odgovara zbog šećera – reće mi majka i otpi gutljaj kafe.

Supruga je užurbano iznosila posuđe i escajg i postavljala ih na stol pripremajući dekor za subotnje okupljanje.

Bližilo se podne i vatra je već bila potpaljena. A onda dolazi Latica sa svojom dječicom. Djeca su se odmah priključila mom mališanu i otpočela ganjanje po dvorištu. Latica nađe svoje mjesto za stolom i uz tople pozdrave otvorи sebi pivo. Ostala je slična onoj Latici kakvu pamtim iz djetinjstva. Život je nije nimalo mazio, ali je zadržala onaj sjaj i raskoš figure. U amanet su joj, poslije rastave, ostavljena dječica kojima je posvetila ostatak sebe. Oči, kakve sam zapamtio one noći kad je Martin poginuo, više nisu bile onakve, suhe, tamne, providne. Bile su punije, zrelije i ozarenije. Nedugo zatim dolaze i Bendži, Dino, Elma. Svi se redaju za stolom ostavljajući pročelje praznim, očekujući ostatak ekipe da upotpuni ta prazna mjesta. I dolazi ekipa.

Gužva na parkingu, dobacivanja i prepiske, odmah su najavile i identificirale pojave. Izisli su iz auta i krenuli prema nama. Cober na čelu sa ženom i dječicom, a za njima kaskaju Pele i Fiki.

– Polako Cober, nisi na trkama – dobacuje mu Fiki šepajući uz pomoć štapa.

– Jebote, neće janjetina nigdje pobjeći, što si pohitio kao Karl Luis.

Otar se odmah podiže i zagrli ih još na kapiji i reče:

– Evo i mojih dječaka. Udebljali ste se. Mogli ste sa mnom u svakodnevnu šetnju da skidate te kile.

– U šetnju s vama mogu samo ja, taman smo tu negdje po brzini. Ne bismo stigli do Planinarskog doma do Nove godine – reče Fiki izmamivši očev osmijeh.

Ušli su uz pozdrave s mojim ocem i majkom koji su bili na odlasku. Posjedaše za stol. Coberove djevojčice su se odmah priključile ostatku djece i upotpunile dječiji šou.

Odmah je počelo s dobacivanjem i prozivkama. Najviše od strane Fikija koji se svakom izgovorenom upadicom ispravljao na stolici, odbacujući se o svoj štap. Rukav majice koji je preklopio prazninu, bacakao se tamo-ovamo poslije svake izgovorene riječi instinkтивno nadomješćujući nedostatak.

– Prvo, mlada, kad si stavila ovaj escajg pred mene, reci mi kako si ti mislila da ja prerežem šniclu s ovom jednom rukom – šaljivo se obrati mojoj supruzi.

– Za mene moraš nešto na kašiku napraviti, nešto što se jede jednom rukom. Nisam se pošteno najeo otkad sam nastradao, jebote. Vazda neke supe, tripice ili makaroni, a i njih ganjam po dva sata po tanjiru, sve dok se ne okavedaju.

Fiki. Ostao je isti onakav kakav je oduvijek bio. Duhovit i veseo u jednom, a razjaren i ljut u drugom trenutku. Kralj duhovnih prenosa činio je našu strukturu neponovljivom. Živio je u vječitom bolu od nastalih rana kojeg je pokušavao ublažiti aktivizmom u raznim boračkim udruženjima zaboravljujući tim nastalim obavezama na sveprisutan bol. Nije htio piti nikakve tablete koje bi ga brže odagnale. Već je bio naučen da se nosi s time bez dodatnih pomagala. Živio je sam u stanu kojeg mu je sestra ostavila i kojeg smo zajedničkim snagama preuredili po zahtjevima njegovih invalidskih potreba. Živio

je od penzije koju je redovito dobijao i nije zavisio ni od koga. To mu je bio dodatni stimulans da ostane svoj i naš.

– Mislim sam da ti Pele izreže, onako hirurški – jednako duhovito mu odgovori moja supruga.

– Nemoj da mi on reže, tako ti Boga. To odmah prelazi u nauku, hvataju se i uganjavaju uglovi i koordinate šnicle, geometrija, Pitagora, pička materina. Neka on reže one svoje pacijente gore na hirurgiji, a moju šniclu nek' ostavi na miru. Amko će meni izrezati, je li tako Amko?

– Ma naravno, Fiki – odgovorih mu gestikulirajući Peletu da ništa ne komentira u cilju da njihova rasprave ne ode daleko. Ali ovaj nije mogao odoljeti.

– Od čega si se onda toliko udebljao?

– Od nanine sarme. Zna je vala napraviti, svaka joj se pozlatila. Pojeo sam dosad više od deset dunuma raštike, toliko raštike nije pojelo krdo bizona u najboljim godinama, a resto mesa, sve te bizone isfaširane – odgovori Fiki.

Fiki i ja smo postali posebno vezani i našu privrženost jedan drugom nismo krili. Valjda nas je naročito vezala situacija u koju smo gurnuti toliko godina prije. Ta veza je učvršćena nekim specijalnim čvorovima koji se nisu mogli, bez obzira na vještine i naum, razvezati. Poslije onog dana nije se odvajao od mene. Kad bi mu bilo najteže, u bilo kakvim momentima, nalazio se sa mnom ili me je zvao na telefon da ispriča svoju priču. Ja sam mu uvijek davao savjete o tome kako da izbjegne nastalu situaciju, a svaki taj savjet se uvijek svodio na samo jedan – da ostane svoj. Prihvatao je to, ne dozvoljavajući da ga iz putanje koja mu je bila predodređena, i bila jedina ispravna, nikakav bol ili sjećanja izbace. Nosio je težak spomenar, znatno teži od onog što smo mi nosili. Ostao je bez dijelova tijela koje je pokušavao nadomjestiti svojim vedrim duhom koji ga je sve ove godine krasio i činio onim što jeste. Smoren godinama koje su ga tukle kao malj, svojim

razigranim duhom je prkosio svemu što ga je tištilo. A toga je bilo i previše.

Često sam se pitao da li sam mogao nešto više učiniti onaj prokleti dan. Poslije su mu našli hrpu gelera kojima je bio izrešetan. U tom krvavom naletu adrenalina koji me je okupirao to prokleto jutro, nisam to primijetio. Bio sam fokusiran samo da ga izvučem iz tog pakla i u tome sam uspio. Ali stalno me proganjala pomisao da je mogao umrijeti od tih malih, željeznih čuda kojima je bio zasut, a ja nisam adekvatno reagirao. Noga mu je jedva ostala, stomak i crijeva su mu prepolovljeni, geleri po čitavom njegovom tijelu. Pojednostavljenja priča ranjavanja se, u konačnici, toliko iskomplicirala da je njegovo preživljavanje bilo pravo čudo. On me stalno podsjećao da sam uradio koliko sam mogao i znao, pokušavajući mi dati podstrek da sagledam realnu sliku situacije u kojoj smo se našli. Poslije našeg internog ubjeđivanja o okolnostima koje pokušavamo gurnuti u zaborav, zagrlimo se i taj zagrljaj nam pokaže rješenje koje ostavimo po strani do nekog novog, kojeg željno očekujemo.

Ostao je naš mali Fiki, dječak od palube. Veliki trbuh zarađen nemogućnostima normalnog kretanja ga je gurao prema naprijed i činio ga simpatičnim debeljucom sa štapom. S godinama je naučio da se služi jednom rukom, a i batrljak je imao svoju funkciju onda kad bi on to želio. Činio mu je oruđe gestikulacije i s njim je postajao najsimpatičniji invalid.

Moj ga je mališan obožavao. U svakodnevnoj šetnji dolazio bi često do nas na kafu, a završavao je igrajući se s njim sve dok mališan ne zaspi, pričajući mu izmišljene priče koje je ovaj nemilice upijao.

– Znate li da se Tone prijavio na onaj šou o zaboravljenim talentima na televiziji – reče nam.

– Tone Ministar? Otkad tog čovjeka nisam vidoio niti išta čuo o njemu – uključi se Cober.

– Jeste, čuo sam u gradu raja priča, a Tone ti je, da si živ i zdrav, dobio orden.

– Nije valjda pjevao pa mu dali orden da prestane? – doda Pele.

– Nije, prestao je, pa mu dali orden da počne pjevati, valjda je imao neke ratne patriotske pjesme koje su bile vrh za podizanje morala. Molili ga da pjeva, a on nije htio, zarekao se da više neće pjevati. Morao se zareći, babo bi ga se odrekao, a i selo, bogami. Dobi Tone orden i propjeva. A sve je počelo kad je upoznao onu Nadu Mjesečarku.

– Onu što je imala čitavo tijelo istetovirano? – upita Pele.

– Da, tu Nadu. Pričao je Brico iz frizerskog, kad je neko spomenuo Tonu, da je ovaj Nadu doveo kući i prvu noć Nada se skinula gola, da se seksaju, jebiga. Kad se skinula sva ispisana, jebote. Tone je približio sebi na krevetu i čitavu noć čitao citate s nje. Dok je pročitao citate i zora svanula. Ništa od seksa. Nada još u ponoć zaspala, ali je Tone, čitajući te citate, dobio inspiraciju za pravljenje tih patriotskih pjesama. I eto, dobi Tone orden. Pitao ga Brico: – Pa poseksa li se ti na kraju Tone? Ovaj mu odgovorio: – Nisam, jebiga, dok sam iščitao Nadu okahario.

Rado smo se prisjetili Tone Ministra i još hiljade anegdota koje su činile naš spomenar. A on je bio jedinstven po svemu. Činio je nas u punom obimu naših bića i definirao nas u klasi ostalih. Imao je svoje posebno mjesto koje smo nemilosrdno branili sve ove godine. Činio je smisao koji je rado slušan i prepričavan. Dan je odmicao i njegovo vrijeme s njim tako lagano da nismo niti primijetili da je dostigao svoj smiraj. Željeli smo da traje vječno, da ostane s nama onoliko dugo dok mu ne dosadi naše prisustvo. Ali to se, jednostavno nije moglo dogoditi. Prisjećali smo se svega što bi nam naumpalo i u tim prisjećanjima svaki smo detalj rekonstruirali, dodavali mu mrvicu nove projekcije šireći time njegov smisao.

A onda smo se prisjetili Džoa. Sve je najedanput utihlo, čitav karavan se parkirao na neko izgubljeno odmorište i čekao da takvo sjećanje prođe. Džo nam je došao desetak godina poslije. Iskopali su ga u nekoj od masovnih grobnica i njegov identitet utvrdili DNK-a analizom. Od njega je ostalo samo nekoliko kostiju koje smo brižno upakovali u odabrani sanduk i sahranili pored ostatka ekipe. Sve te godine čekalo ga je njegovo mjesto i napokon ga je popunio. A nas je još jedanput ubola ta bol koju smo vješto prikrivali, izbjegavajući neminovnost za koju smo znali da mora doći. I došla je. Bili smo staloženiji i jači za onoliko koliko su nas godine odbacile u visine nekom projiciranom trampolinom. Nije se dogodio spektakularan obrat u našu korist. Naviknuti da gubimo, napokon smo dobili na tom smrtnom ruletu. Dobitak smo podijelili na jednake dijelove, a onda smo te dijelove ponovo skupili i položili u crnu zemlju, kao posljednju stanicu besmislenog puta našeg prijatelja. I odigrao se taj čin, ponovo smo postali klesari koji su isklesali taj posljednji kamen naše grobne kolonade. Nije bilo klarinetiste s poznatim tonovima. Nije bilo ni sunca, ni kiše, ni oblaka, ni galaksija. Nikog nije bilo, osim nas i njih. Stajali smo iščekujući neminovnost da napokon osmotrimo svu četvoricu i položimo te cvjetove na sumorne kreacije doba koje nas je obilježilo. Naše visine nisu bile njihove nizije, bile su polaznica odakle su se vinuli u nebeska prostranstva.

Pala je noć. Dječica su kunjala za stolom i molila Boga da neko prekine njihovu agoniju. I desi se.

– Hajdemo da odbacimo djecu kući, već je kasno za njih
– obrati se Latica Coberovoj supruzi. Ona se podiže, spakova dječije stvari, poljubi Cobera i reče mu:

– Ti ostani dokle ti se ostaje, znam da ti je važno. Mi odosmo, moraju djevojčice ujutro rano kod bake.

Latica ju je već čekala kod auta, a kad je ova došla do nje, mahnu nam u znak rastanka i reče:

– Dečki, mi se vidimo, uživajte bez nas malo – sjedoše i odoše.

– Idem i ja polagano, moram praviti fajfront u lokaluu, a i ujutro rano otvaram – reče vjerni Bendži, pozdravi se s nama, potapša po glavi moga mališana i ode preko kapije u noć.

Supruga je počela pospremati stvari sa stola, prljave tanjire, poluispijene čaše, ostatke hrane.

– Ostavi to do jutra, odvedi mališana na spavanje, mi ćemo to pospremiti – rekoh joj zagrlivši je za laku noć.

Uzvrati mi, podiže mališana u naručje, tiho se pozdravi s ostatkom ekipe i ode.

Ostali smo sami ove predivne subotnje večeri. Sjedili smo čutke za razbacanim stolom u kojem je svaki predmet činio kulise u iskrenoj priči. Zadovoljno smo se pogledavali, očekujući da će neko početi da narušava taj mir, ali to se nije dešavalо. Godila nam je ta tišina. Da li zbog nevjerice u kakav smo stepen blaženstva upali? Da li zbog zadovoljstva što smo ga sami stvorili? Odgovori nisu bili bitni, koliko postavljena pitanja. U njima se otkrivao razlog kojeg nismo htjeli definirati. Pustili smo odgovorima na volju. I blaga hladnoća koju je isijavala ljetna noć nam je godila. Godilo nam je sve te večeri, a ponajviše mi sami sebi. Tišina je dominirala, a prekinu je napokon Pele:

– Sjećate li se velike četvorke? E mi smo još veća.

Postao je ugledan hirurg u gradskoj bolnici. Ništa drugo i nije bilo za očekivati od takvog uma i preciznosti. Uvijek inovativan, prkosio je svakom pokušaju da mu se prošlost suprotstavi. Činio je to ponajviše svojim vječitim angažmanom u naučnim sferama. Autoritativan i skeptičan hodao je bolničkim hodnicima, uz vječitu strepnju podređenih od njegovih pitanja koja je samo tu i na tom mjestu postavljaо. Nama nije više nametao svoj ego. Mi smo ga činili slobodnim i razigranim, onakvim kakav je zaista bio. Među nama je bio svoj, neobuzdan, otvoren i pojednostavljen. Otvarali smo

nekim nevidljivim ključevima njegovu škrinju tajni i iz nje izvlačili ono potrebno, tog dječaka u njemu. Bezgranično smo voljeli našeg Peleta.

– Čudi me da si pogriješio Pele, mi smo velika trojka i još tri četvrtine – odgovori mu Fiki i nastavi: – A već kad smo kod preciznosti jesu li ti ikad precizno izračunao kad ćeš se ženiti? Jebiga, sad si prilika i to malo žešća. Možeš da biraš koju ćeš. Lova, doktor, auto, stan.

– Ma kakav Pele, on opet bira curu kao da je tartuf, jebote. Nađi ovu našu neku, rasnu, iz mahale koja će te dočekivati i djecu rađati. Jebeš seminare i pametovanja. Nemaš više vaka za zajebanciju – uključi se Cober.

– Ma trebali smo mi njega oženiti, kao što ste mene ženili onomad – rekoh.

– Ima i ta Amko. Po njemu, nikad na tu svadbu ne bismo otišli. Čuvam poklon ima već deset godina, otkad je bio sa onom plavom. Ja mislio, eto ga, gotovo je, pa brže-bolje kupio poklon. Otplaćivao ga dvije godine na rate, a on raskinuo prvi mjesec – nastavi Fiki.

– Oženit će se ja kad dođe vakat za to – uključi se Pele.

– Pa kad je više taj vakat? Kad odeš u penziju? Jebote, onda će ti kao poklon kupiti nadgrobni spomenik, nekako će ti biti najbliži – reče Fiki, nervozno mašući svojim batrljkom.

– Ima ona iz Anijeve mahale, što joj je otac staklar. Ostavio joj staklarsku radnju na trgu. A ona, isto ovako kao Pele, sva u nauci. Jebe ona staklarsku radnju i srču. Prodala je odmah i kupila stan u novogradnji. Stalno zadeverana naukom. Na njoj, kad je god vidim, ona karirana sukњa iz osamdesetih, jebe ona i modu. Njoj je bolje kupiti mikroskop nego ferarija – rekoh, uključivši se u diskusiju.

– Ah znam tu, ona je zajebala i Peleta. Šta će mu ona, dragi Amko? Hoće li još napraviti kakvog zombija u laboratoriji pa da se svi zadeveramo. Njemu treba žena, a ne bukvvar – prokomentira Cober.

A onda Pele, vidjevši da je stjeran u kut našim komentarima i u ubjedjenju da će ova priča potrajati do kasno u noć, prekide diskusiju:

– Imam ja ženu. Samo što smo našu vezu krili od vas, čekajući kako će se sve to rasplesti. Mislili smo vam danas reći, ali sve se nekako uskomešalo tako da nismo našli pravi trenutak. Traje to već nekoliko mjeseci. Krenulo je bezazleno, a onda smo se nekako našli. Maksimalno se podudaramo i mislim da se volimo.

– Zato kad te ja zovem, ti nikad vremena nemaš, vazda neke operacije, ha u deset ujutro, ha u jedanaest navečer. Ja mislio čitav grad ima čir jebote – reče Fiki i upita:

– A ko je ona?

– Latica – odgovori nam i nasmija se.

– Latica? – rekosmo zbumjeno uglas. Bio je to pozitivan šok za sve nas. Nismo se nadali takvom raspletu ni u najbujnijoj mašti. U jedan trenutak iznenadeni, a u drugi ponosni na njegov odabrani put. Godila nam je ta pomisao da je sačuvao uspomenu koja će nas vječito pratiti. Naša sjećanja su pokrenuta, sjećanja na našeg Martina.

– Jeste, Latica – potvrди nam još jedanput, brišući sve preostale trunke skepse u nama.

– Hvala dragom Bogu. Ma znao sam ja da je Pele genijalac. To je divno stvorenje. Martin bi bio ponosan – reče Cober u ime svih nas, pa se podigosmo i zagrlismo našeg Peleta. Bila je to još jedna naša pobjeda.

Noć je odmicala, a mi smo uživali u svakom njenom trenutku. Vrijeme kao da je za nas stalo, kao da je ta jednolična crnina poprimila bogdu svjetlosti koja je obasjavala naše vidike. Oni nisu daleko sezali. Nisu imali potrebu da daleko sežu. Naš horizont je završio tu, među nama, okružio nas je i skladno upakovao.

Posmatrao sam Cobera. Nije napravio svoje vinograde o kojima je sanjao. Nije ni rakiju pekao čekajući da trsovi narastu. Sretno se oženio, dobio dvije prekrasne djevojčice i stalni posao. Bio je sretan. Ta njegova sreća mu je bila dovoljna da savlada sve premosnice koje su ga one proklete godine odbacivale daleko od fokusa kojem se obraćao. Uspio je u tome. Nije to bio nimalo lagan put za njega. Tim je njegov uspjeh još veći. Ostao je naš imaginarni vodja, neko oko kojeg se vrtjela naša priča podsjećavši na vir koji ne kopni. Posmatrao sam tu figuru. Sijede vlasti na glavi, a on, nekako smanjen i pogrbljen prkosio je nastojanju vremena da ga satare do kraja. Kad bi se nesvjesno snuždio, ponovo bi se ispravio kao da ga je dizala neka dušebrižnička sila suprotstavljeni gravitaciji. Shvatio je svoju ulogu. Balans između nas je trebalo održati, biti veza koja pravi neraskidive mostove između karaktera koji su sve samo ne jednostavni. Čuvalo nas je i volio i mi smo to znali. Jedna velika ljubav naspram više ljubavi sabranih u jednu, pokušavala je održavati ravnotežu. Shvatao sam težinu tog zadatka u kojem je uvijek morao biti na visini inače bi bilo ko od nas mogao, u svako vrijeme, pasti u nizine iz kojih se ne izvlači. Nosio je to uže i klinove i zabijao ih na tačno predviđena mjesta u tačno određeno vrijeme. A onda, kad bi osjetio da je neko od nas zapao u dubine zvane strah ili još gore u mrakove gubitaka, prenio bi nas preko tih zidova na svojim konopcima u onu ljepšu stranu kojoj smo pripadali. Bio je neko kome smo bezgranično vjerovali i poštovali ga, a on nam je zauzvrat nudio cijelog sebe.

A ja nisam imao popularni bend i pravio turneje okružen rasnim ženama. Bio sam okružen ljubavlju svoje supruge i mališana, i svojih prijatelja. Šta sam više mogao poželjeti? Takve snove je teško dosanjati, uvijek te u najboljem dijelu tog sna nešto prekine. Na sreću, mene nije. Ja sam dosanjao svoj san. Otvorio sam mali arhitektonski biro u kojem sam radio Peletove male kuće za malu raju. Ništa me više nije

ni zanimalo. Svoju energiju sam usmjerio samo u jednom pravcu, a taj pravac je bio naš zajednički imenitelj. Ostati normalan. Potpomognuti jedan drugim, uspjeli smo u našoj namjeri. Udisao sam život punim plućima i dijelio dobro gdje sam god stigao. Moje srce je govorilo neke nove priče koje se ne uče, nego se naslijede iskustvom. A barem sam njega imao napretek.

– Imam dobru ideju – reče nam Cober i nastavi:

– Hajdemo do ostatka ekipe da provedemo noć, ponijet ćemo pijaču, gitaru pa i zapjevati pokoju.

Nismo se dvojili niti trenutka. Utrpali smo pomenute rekvizite u ruksak i uputili se prema gradskom groblju. Grad je osula neka lijepa sumaglica koja se, ove subotnje večeri, miješala sa svjetlima gradske rasvjete i budila neviđenu sjetu u svakom od nas. Nije više bilo nikakvih zaštita kojima je odolijevao zalutalim projektilima niti onog sivila koje ga je krasilo te ratne godine. Nije bilo razbacanih kontejnera i najlon kesa po asfaltu, niti užurbanosti slučajnih prolaznika koji su bježali od njih. Sve se najedanput preokrenulo u neku novu dimenziju u kojoj su dominirale svjetla neon-a i tišina. Koračali smo polagano, bez pretjerane žurbe. Upoznati sa svime oko nas, nismo obraćali pažnju na banalitete koji su nas okruživali. Mirisali smo svakim udisajem vlažnog zraka njegovu ljepotu, a taj neodređeni miris pojačavala je melankolija koja nam je kolala venama. Svaki naš korak je pričao jednu priču odigranu na tom betonu, svaki naš pokret je listao knjigu doživljaja proživljenih na tim zidinama, svaka naša gesta je kazivala o onom prije. Bili smo sami zajedno s gradom koji je utonuo u dugo čekani san.

– Imao sam i ja dida koji je bio ilegalac u onom ratu. Evo, baš ovdje su ga pokopali i ugravirali njegovo ime na ovaj spomenik – reče nam zadihani Fiki prolazeći pored spomenika herojima grada iz onih ratova.

– I lakše malo, dečki, ja nisam kompletan kao vi. Vidite da kljapam za vama kao čuko kad ga auto udari u zadnji trap.

– Šta? Ovdje ti je did zakopan? – upita ga iznenađeni Pele.

– Jeste, tako nane kaže. Hajd’ da vidimo je l’ mu ime napisano na onom monumentu. Ko zna ko je meni did!? Ni nane nije bila cvijeće – cinično prokomentira, pređe nekoliko stepenica do liste imena ugraviranih na spomenik i kažiprstom poče povlačiti preko njih.

– Evo ga, ovaj ovdje. Valjda je taj.

– Šta je did radio u onom ratu, je l’ donio ordenje kao Coberov – upitah ga, ušavši na mali plato ispred velikog kamena.

– Nije mu imao ko dati orden kad su ih sve povaljali. Nane dobila poslije jedan na onom plišanom jastuku. Čuvala to nane kao oči u glavi dok ga se ja nisam dočepao. Mah, zafalilo mi para za onu video igricu što je došla u onaj kafić prekoputa škole. Onaj Skrembl. A Taras Buljba, znate onog lika što je dilao ljubavne i kaubojske romane, objavio oglas da kupuje stare novčanice, ordenje i slično. Nazovem ga i zdilam taj orden. Prodao mu i jastuk i orden i još tražio didovu uniformu, ali je nije bilo. Jebiga, bio did ilegalac. Nije ni imao uniformu. Fol partizan.

– Kako ćeš nanin orden zdilati čovječe? – upita ga Cober uz gromoglasno smijanje nas ostalih.

– Rekord igrice bio u pitanju, jebeš orden – odgovori mu Fiki i nastavi: – A did, bio ilegalac, krio partizane i sprovodio ih u šumu da se ovi bore. Jebe se dida, bilo mu bolje nego ikom. On ih slao da ginu, a on rahat kod kuće u topлом, nane kraj njega češka mu leđa, a on uživa. Jebo ti tu borbu! I onda, jednog dana dohakaše i njemu. Uhvatili ga kako je neke studente mislio prebaciti do šume.

– Gdje su ga strijeljali? Ovdje u gradu ili (...)? – upitah ga znatiželjno, već apsolutno zaintrigiran pričom o Fikijevom didu.

– Ma nisu ga strijeljali. Kad su ga uhvatili did sve odao odmah bez da su ga išta upitali. I još im nacrtao mapu položaja i rute kuda su sprovodili te partizane do šume, onako, gratis. A ovi mu zauzvrat dali konzerve hrane i goriva za lampe u tolikim količinama da je jedva did to kući dovukao. Nane bila već okaharila, iskupila se puna kuća žena da prouče didu. Kad eto dida sa fasungom.

– Pa kako je poginuo onda? – upita ga zbumjeni Cober.

– A poginuo pred kraj rata, ritno se konj dok je izvlačio drva i direktno dida u čelo. Pade did i dobi orden.

– Neko se tu poštено zajebō – komentira Pele uz naše podsmijavanje.

– Ma i nane je to stalno govorila – završi Fiki i nastavi. – Hajdemo gore! Jebeš dida, ovim tempom nećemo stići do zore.

Nastavili smo naš hod prema zacrtanom cilju. Drvoređ gradske aleje je nizao nisku čije smo segmente pratili u stopu i nismo odstupali ni pedlja. Prečice naše mladosti su nam se ukazivale i kao da su nas dozivale da im se ponovo pridružimo i zajednički skrojimo neke nove puteve koji će nas odvesti tamo gdje one nisu. Mješavina sjete i melankolije budila je u nama osjećaj pripadnosti svakom detalju gradskih ulica i smatrali smo, svakim udisajem zraka, da smo vlasnici mjesta po kojem hodamo. Sve nam je bilo dostupno te večeri. Mogli smo uraditi sve što smo poželjeli tom snagom koja se s godinama akumulirala u nama. Postali smo bezvremenski dječaci i ništa nas nije moglo pokolebiti u namjeri da lebdimo tik iznad površine, tačno na onoj visini zbog koje smo drugačiji. Razmak između dna i naših stopala je bio toliko mali da je u njega jedva mogla stati percepcija zbilje koja nas je okruživala. Njega su ispunjavale naša mašta i mudrost i davale nam dodatnu snagu za još pokoji skok, ne bismo li povećali njegov volumen. Ulice su gubile perspektivu, sve su se raširile prema nama i sugerirale našu veličinu na njima. Postali smo lakši i brži u nastojanju da ih pređemo i ničim nismo bili ometani.

Kao da su nam same čistile put i navodile nas na konačnicu prema kojoj smo se zaputili.

– Je li ovo kuća Vesne Karneval? – upitah.

– Jeste, to je njena kuća – odgovori mi Fiki.

– Nju nisam video ne pamtim otkad. Šta je bilo s njom, je l' se udala Vesna?

– Jeste, oženio je Feriz Kalauz, ključar i sahadžija iz centra. Eno mu radnje, odavde je vidiš. A ona je neko vrijeme prestala s šminkanjem, pa ponovo počela, ali još žešće – nastavlja Fiki mašući batrljkom pokazujući mi Ferizovu radnju.

– Ah, Feriz, zar je on živ? Koliko njega dugo nisam video, mislio sam da je poginuo.

– Nije poginuo, nego se povukao u osamu kad je Vesnu doveo kući. Kaže da se jednu noć napio kao crna zemlja i osvanuo s Vesnom. Kad ju je doveo kući mati i otac mu se treći dan preselili u ljetnu kuhinju. Fol, radi šporeta, da se može kuhati, kao dimi u kući, mora se krečiti svako malo. Mati mu poslije pričala da su ona i otac dva dana spavalii s upaljenom lampom ispod jorgana da otjeraju šejtane. Pitala ga je poslije, dok su kafu pili:

– Sine moj dragi, kakav si ono crtež doveo kući?

A on joj odgovorio da je, koliko je pijan bio, video pejsaž, a ne ženu. Jebiga, onda se počeo čupati kako je ispod tog pejsaža skrivena ljepota i ostale gluposti. A kad je video tu skrivenu ljepotu nije mogao sastaviti tri ključa da napravi kako je Bog rekao. A satove više nije ni pravio. Tresao se kao topolov list, a ono sve sitno u satu. Haman propao biznis star dvjeta godina. Jednom je došao kući i rekao Vesni: – Skidaj taj crtež sa sebe da ga ja ne bih precrto!

– I šta bi onda? – upita ga radoznali Pele očekujući epilog.

– I ništa, bogami ga Feriz precrta, Vesna se umiri, ostavi bojice i rodi mu četiri sina. Sad radi u penzionom – završi Fiki priču o Vesni Karneval.

– Ti Fiki opet sve živo znaš, čovjek o čemu god da te upita o dešavanjima u gradu ti bolji od dnevnika – prokomentira Cober.

– Kako neću znati dragi Cober kad samo mahalam? Šta će drugo raditi. Palo mi na pamet da izdajem rodne listove kad Opština ne radi ili za praznike. Jebiga, samo reci čiji si i imaš otkucan rodni list. Markica po markica za svaki list, plus penzija, dobro – nastavi Fiki, već zadihan od prevelike priče i uzbrdice koju smo usporeno prelazili i koja je bila posljednja pred našim ciljem.

A onda nam se ukazala ogromna čelična kapija gradskog groblja. Ušli smo kroz taj portal i prešli prag preko kojeg se samo u nuždi prelazi. Nismo je imali, mi smo je tražili i dobili. Ušli smo tiho, bez suvišnog razgovora. Riječi nisu bile potrebne da pokažu našu privrženost očaju dok smo prolazili kolonadom jednakih koji su predali ono najvrednije što su imali crnoj zemlji. Noć se odjedanput pretvorila u zloslutnost, kao da se sve zacrnilo nekim dodatnim mrakom skraćujući nam vidike barem upola. Vidik je bio taman onoliko velik da si mogao vidjeti prvog do sebe koji je ležao i svjedočio o nesreći jedne generacije koja je vojevala neku besmislenu bitku. Svaki spomenik na koji smo nailazili bio je oličenje hrabrosti i pokornosti naspram svih projekcija budućeg koje su ostavili po strani. Kameni svjedoci prošlosti pali su u zaborav u sjećanjima onih zbog kojih su i postali ti svjedoci. Dovedeni u situaciju da više ne kontroliraju bilo kakve buduće tokove, primorani su da zaustave svjetove... satove i ostanu vječno u jednom trenutku. Imena i prezimena onih koji su ležali davali su dodatni impuls sjeti i tuzi i gurali te nekom nevidljivom snagom da ih pažljivo pročitaš i zapamtiš. Svako to ime i prezime opominjalo je i ukazivalo koliko je taj prokleti rat bilo besmislen za nas i smišljen od njih zarad nekoliko džemata kojima vladaju. Jedino što su učinili bilo je to da su ih postavili na ta mjesta i ostavili u trenutku da svjedoče o tom

besmislu. Sva ta imena i prezimena opominjala su i dokazivala nastojanje jedne čitave generacije da se uzdigne do neslućenih visina. Kad je dostigla te visine, srušena je s njih takvom brzinom da nije uspjela identificirati razloge zbog kojih je pala. Tek na dnu je prepoznala pad, ali već je bilo kasno. Tišina je samo još više udarala po grudnom košu i ostavljala bez daha. Spomenici su šutjeli, a opet govorili nekim svojim jezikom na dnu frekvencija, glasom kojeg nismo mogli čuti. Mogli smo ga osjetiti i to je za nas bilo važno. Svi ti znanci i neznanci koji su ležali prekriveni crnom zemljom govorili su samo jednu priču čiji je kraj neko drugi za njih ispričao. Bila je to ista fabula za sve nas. A ona je bila suviše surova da bi se mogla prepričati.

I gdje je bitnost onih koji su ispisali ta imena i prezimena? Ma, oni više nisu bili bitni da bismo se fokusirali na njihovo vrijeme, znali smo da će ih historija odbaciti kao nesavršeni organizam. U toj selekciji u kojoj će mudrost dobiti primat, oni neće imati svoje mjesto. Kao što su došli i nestat će u tom novom pohodu. Sva ta mitologija o njima kao nosiocima mitova je, na ovom mjestu, pala u vodu. Sve te laži kojima su bili obasuti i općinjeni su ovdje razotkrivene. Time je njihova beznačajnost postajala veća.

U nama se probudila gorčina koju dugo vremena nismo osjetili, ista ona gorčina zbog koje nismo mogli progutati tu ljutu pljuvačku znajući da naše ždrijelo nije dovoljno plastificirano da je sprovede do dna, pa smo je pljuvali u nadi da se više nikad neće vratiti. A vratila se svakim pročitanim imenom i prezimenom. Taj očaj je bio nepremostiv samom spoznajom na kakvu smo besmislicu nasjeli. Svejedno je s koje smo strane bili. Ove koja nam je ostavila u amanet da živimo i da posmatramo te manipulatore koji su ostvarili svoj cilj i ove druge koji su bili nesvjesni egzekutori za ostvarivanje tih ciljeva. Dovedeni smo u situaciju da smo mogli jasno da izdiferenciramo dva ključna pojma toliko čista i pojednostavljena da se krv ledila u žilama. Sve se napokon

jasno podijelilo na život i smrt. Sama ta činjenica budila je osjećaj koji je duboko potisnut u svakom od nas, koji smo sve ove godine vješto potiskivali i gurali u zapečke naših ličnosti da se više nikad ne javi. Ogorčenje. Jeziv je to osjećaj. U njemu se jasno dijeli njegov sadržaj. Sabrani u tu riječ, vukao je sa sobom i sjetu i tugu, i hrabrost i strah, i revolt i smiraj. Sve je vukla ta jebena riječ. I prolazeći tim spomenicima koji su obilježavali kote vječnosti osjećaj ogorčenja se sve više povećavao i kulminiralo dolaskom do naša četiri spomenika koje smo isklesali.

Ani, Nuno, Martin, Džo... Četiri uklesana imena koja su činila jednakost među ostalima. Samo u nama su pravila razliku jer smo ih dozivali posebnim osjećajima koja su neprikosnovenno pravila granice i čuvala ih. Svaka pobuda kojom smo bili pogodeni tog trenutka je sputana pred tim gromadama. Posjedali smo na hladan kamen koji ih je pokrivao i šutjeli. Nije bilo tih riječi koje bi mogle preokrenuti situaciju u nešto što bi nas iole podiglo iz tog položaja. Ostali smo prikovani za bezvremenske stolice koje su, svojom veličinom, odgovarale svakom ponaosob. Razmišljao sam o slikama. Sve slike koje su prošle ispred mog vidika su blijedjele, nisu davale jasnú predstavu događaja. Samo su poneke dominirale i nametale se u nadi da će ostati zapamćene. Ali prolaskom svake sekunde sve one, bez obzira kolika se borba između njih vodila da zaustave taj nevidljivi sat u ovom trenutku, gubile su smisao. Kao da nisu bile predodređene da dominiraju. Osjećaj tuge je preovladavao i nametao se kao rezultanta svega.

Da, bili smo tužni. Zar je tuga morala, u svakoj životnoj situaciji, biti jedina inspiracija sreći? Izgleda da jeste. Te dvije suprotstavljenе emocije su se toliko podudarale da je sama pomisao njihovog izjednačenja budila strah od eksplozije tog novonastalog osjećaja pri njihovom dodiru. Suprotnosti, tuga i sreća, su se ipak, nekom nevidljivom tangentom tangirale bez da si to mogao vidjeti. Ali si osjećao. Osjećaj njihove

isprepletenosti bio je neopisiv. On se trebao doživjeti da bi ga shvatio i naučio živjeti s njim.

Nismo nosili nikakve uspomene niti smo imali bilo kakav zapis o tome. Bježali smo od njih, pokušavajući se vratiti na kolosijke realnosti u koju smo naprasno bačeni. Svakim dolaskom među njih, one su se ponovo budile i preplavljalivale naše misli. Nametale su pitanja i odgovore neshvatljivo velikom brzinom da si jedva mogao sve procesuirati. I svaki put se ponavljao taj postupak da smo se počeli pitali postoji li to nadnaravno koje nas veže tom nebeskom niti? I kad bismo pogledali oko sebe i čuli tu tišinu shvatili smo da je to naš bijeg u nepoznato u kojem smo samo njih poznavali i voljeli. Naša četiri mrtva prijatelja.

Svanjiva. Zora obasjava njihove spomenike oko kojih smo posjedali. Rosna trava koja ih je dijelila zasvjetluca na tom difuznom svjetlu, a svaka vlat ponaosob obasjala je komad našeg dana. Ukazala su se njihova imena i prezimena. Ukazali su se i vrijeme i prostor, ukazali su se oni.

A onda, kos sleti u potrazi za svojim crvom. Onakav jednostavan, stoji na travi i posmatra jedino što i zna, njega. Uvijek je nostalgičan, vraća ti najljepše uspomene i puni ti oči suzama. Uvijek je nekako usamljen. Poskakivajući po travi povremeno spusti glavu kao da ti odobrava da zaplačeš, kao da ti sugerira da izbacиш tu gorčinu iz sebe. I uvijek sleti po nekom oblačnom danu koji je predodređen za sjetu. A kos kao da zna, kao da osjeti da si tužan. I eto ga. Doljeti. I vidjevši nas, ostavi svog crva na miru i klimajući glavom u potrazi za odgovorom, upita nas:

- Šta ćete sad?
- Zapjevali! – odgovorismo mu u glas.

Zapjevasmo u to nedjeljno jutro. Kos odleti i ostavi nas u našoj pjesmi.

„Sklopio sam oči da vidim dvjesta osmijeha, vidim samo jedan koji mi ne opršta, moje godine i sva moja nadanja.

*Mi smo samo djeca nekih divnih osoba,
djeca koja umiru zbog svojih godina,
koja stare zbog nekih, davno, napuštenih obzira.*

*Mi nismo krivi što smo ubice zbog neke promenade,
defilea vremena koje ne ostavlja nade
da stasamo.*

*Mi nismo krivi što amblemi na našim rukama,
stežu obruč oko srca i pate s našim mukama,
mi nismo krivi.*

*Ne naređuj mi da kopam po svojim suzama,
naći će nešto vrijedno pa mi neće biti svejedno,
da ih obrišem i stihove napišem.*

*Nek' vjetar hlađi korak po vrućem vremenu,
Koračam sa sjenom puške na desnom ramenu i razmišljam
Kako sam isto rame za Tebe čuvao.*

*A ja ne mogu biti divljak s koščurinom u nosu,
Ja sam dijete ove zemlje koju ne ostavljam bosu,
A ti pucaj.*

*I ono dijete što korača po asfaltu dok ciljaš,
Pamtit će prasak i rasti u nadi da biraš osvetu
Ove zemlje.*

*Mi samo hoćemo da imamo zemlju,
Onu bogdu crne zemlje na dlanu
da je gledamo i da kažemo:
TO JE NAŠA ZEMLJA!!!*

*A ja ne mogu biti divljak s koščurinom u nosu,
Ja sam dijete ove zemlje koju ne ostavljam bosu,
A ti pucaj... pucaj u oko,
Tu sam samo ranjiv...“*

*Zahvaljujem se Bihaćkoj pivovari
na pomoći u izdavanju knjige.*

PREMINGER